T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

Burcu GÖRMEZ EREN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

DİYARBAKIR

Aralık-2019

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamda beni cesaretlendiren bana umut veren, bilgi, tecrübe ve önerileriyle destek olan çok değerli hocam, tez danışmanım Doç. Dr. Fatma Meral Halifeoğlu'na en samimi duygularla teşekkürlerimi sunarım. Tez konusu yapıda ikamet eden bana evlerini açan hane sakinlerine; çalışma konum olan yapıyla ilgili bilgilerini benimle paylaşan Azize SAYGILIER'e, yapının üç boyutlu çizimlerinde yardımlarını esirgemeyen Mimar Sultan GÖKÇE'ye teşekkür ederim. Tezimi hazırlarken, sabrı ve tecrübesi ile her daim rehberim olan, maddi ve manevi desteğini eksik etmeyen çok kıymetli babam Zeynal GÖRMEZ'e, hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim annem Nigar GÖRMEZ'e ve kız kardeşlerim Zeliha Yaprak DİCLE'ye, Selin GÖRMEZ'e ve Fatma GÖRMEZ'e minnet ve şükranlarımı sunarım. Maddi ve manevi desteği ile bana sabır gösteren, saha çalışmamda yardımlarını esirgemeyen, hayat arkadaşım, çok kıymetli eşim Yüksek Jeoloji Mühendisi Veysel EREN'e ve son olarak varlığı ile yaşam kaynağım olan, bana sonsuz güç veren oğlum Emir EREN'e sevgi, minnet ve şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

		Sayfa
TEŞEKKÜR……		I
İÇİNDEKİLER……		II
ÖZET……		IX
ABSTRACT……..		X
ÇİZELGE LİSTESİ……		XI
ŞEKİL LİSTESİ……...		XII
KISALTMA VE SİMGELER……		XIX
1.	**GİRİŞ**……	1
2.	**ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR**.....	5
3.	**MATERYAL ve METOT**……	7
3.1.	Materyal…….	7
3.2.	Metot……..	7
3.2.1.	Adıyaman Kentinin Coğrafi Yapısı ve Tarihi……..……	8
3.2.1.1.	Coğrafi Yapı……...	8
3.2.1.2.	İklim ve Bitki Örtüsü……..……..	9
3.2.1.3.	"Adıyaman" Adının Tarihçesi……..……..	10
3.2.1.4.	İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı……..……..	10
3.2.1.5.	Adıyaman'ın Tarihi……..……..	13
	- Seyahatnamelerde Adıyaman……..	14
	- Evliya Çelebi……..……..	14
	- Kâtip Çelebi……...……..	15
	- William Francis Ainsworth……...……..	15
4.	**BULGULAR VE TARTIŞMA**……	17
4.1.	Adıyaman'da Mimarlık ve Yapı Sanatını Oluşturan Başlıca Etkenler……..	17
4.1.1.	Geleneksel Kent Dokusunun Gelişimi……...	17
4.1.2.	Geleneksel Kent Dokusunu Oluşturan Yapılar……..	21

4.1.2.1. Kale…… 21
4.1.2.2. Camiler……... 22
- Adıyaman Ulu Cami…… 22
- Kap (Hacı Ali) Camii…….. 23
- Çarşı (Hacı Abdülgani) Cami…….. 25
- Yeni Pınar Cami…….. 26
- Eski Saray (İbrehitti Bey) Camii……. 27
- Musalla Camii…….. 28
4.1.2.3. Kiliseler…….. 28
- St. Paul Kilisesi……... 28
4.1.2.4. Hamamlar……... 30
- Paşa (Kap) Hamamı……. 30
4.1.2.5. Hanlar……. 31
- Tuz Hanı…….. 31
4.1.2.6. Askeri Yapılar…… 32
- Eski Askerlik Şubesi Binası…… 32
4.1.2.7. Eğitim Yapıları……... 33
- Cumhuriyet İlköğretim Okulu……. 33
4.1.2.8. Geleneksel Çarşılar…… 33
4.1.2.9. Kahvehane…….. 34
4.2. Geleneksel Adıyaman Evlerinin Yapısal ve Mimari Özellikleri……... 35
4.2.1. Geleneksel Adıyaman Evlerinin Yerleşim Özellikleri…….. 36
- Sokak Dokusu…….. 37
4.2.2. Geleneksel Adıyaman Evlerinde İşlevsel Mekânlar…….. 39
4.2.2.1. Avlu…… 39
4.2.2.2. Eyvan……. 40
4.2.2.3. Oda……. 41
4.2.2.4. Dam…… 43
4.2.2.5. Gezemek…… 43

4.2.2.6. Ahır …… 43
4.2.2.7. Mutfak ……... 43
4.2.2.8. Ardiye (Kiler)…… 43
4.2.2.9. Hela (Tuvalet)…… 44
4.2.2.10. Hamam (Banyo, Yunmalık)……... 44
4.2.3. Geleneksel Adıyaman Evlerinde Mimari Elemanlar……. 45
4.2.3.1. Niş, Dolap, Yüklük…… 45
4.2.3.2. Ocak……... 45
4.2.3.3. Şahniş (Cumba)…….. 46
4.2.3.4. Tavan Elemanları……... 47
4.2.3.5. Süsleme ve Bezeme……... 48
4.2.3.6. Merdiven…… 49
4.2.3.7. Kabaltı…… 50
4.2.4. Geleneksel Adıyaman Evlerinde Kullanılan Malzeme ve Yapım Tekniği…… 51
4.2.4.1. Taş Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri…….. 51
4.2.4.2. Kerpiç Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri……. 51
4.2.4.3. Ahşap Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri…….. 55
4.2.4.4. Metal Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri……... 57
4.3. Halil Bilgiç Evi Mimari ve Yapım Özelikleri…… 58
4.3.1. Yapının Konumu…… 58
4.3.2. Yapının Tarihçesi……... 59
4.3.3. Halil Bilgiç Evinin Mimari Özellikleri…….. 60
4.3.3.1. Plan Özellikleri…….. 61
- Vaziyet Planı…… 61
- Bodrum Kat Planı…… 63
- Avlu (Batı Cephesi)……. 64
- B01 Mekânı (Depo)……. 65
- B02 Mekânı (Depo)……. 65
- B03 Mekânı (Depo)……. 66

- B04 Mekânı (Depo)…… 66
- Zemin Kat Planı……... 66
- Avlu…… 67
- Tahsin Saygılıer Evi…… 67
- Betonarme Eklenti Yapı…….. 69
- Tandır (Pişirme Bölümü)…… 70
- Z01 Mekânı (Sofa)……... 70
- Z01a Mekânı (Sofa)…… 70
- Havuz……... 71
- Z02 Mekânı (Oda)……... 71
- Z03 Mekânı (Oda)……... 71
- Z04 Mekânı (Mutfak)…….. 72
- Z05 Mekânı (Oda)……... 72
- Z06 Mekânı (Balkon)…….. 73
- Z07 Mekânı (Banyo)……... 73
- Z08 Mekânı (Tuvalet)…… 73
- Birinci Kat Planı…….. 74
- 100 Mekânı (Balkon)……... 74
- 101 Mekânı (Sofa)……... 74
- 101a Mekânı (Sofa)…… 75
- 102 Mekânı (Oda)…… 75
- 103 Mekânı (Oda)…… 76
- 104 Mekânı (Mutfak)…….. 77
- 105 Mekânı (Oda)…… 77
- 106 Mekânı (Balkon)……... 78
- 107 Mekânı (Eklenti Banyo)……... 78
- 108 Mekânı (Eklenti Depo)…… 78
- 109 Mekânı (Eklenti Tuvalet)…… 78

4.3.3.2. Cephe Özellikleri……... 79

- Güney Cephesi……. 79
- Kuzey Cephesi……. 79
- Doğu Cephesi…….. 80
- Batı Cephesi……. 81
4.3.3.3. Yapı Bileşenleri, Yapım Tekniği, Malzeme ve Özellikleri……... 82
- Temeller……... 82
- Döşemeler…… 82
- Duvarlar……... 83
- Çatı……... 84
- Kapılar……. 85
- Pencereler…… 88
- Merdivenler……. 88
- Tavan Elemanları…… 89
4.3.3.4. Rölöve Çizimleri…… 90
4.3.3.5 Malzeme Analizi Çizimleri…… 99
4.3.4. Halil Bilgiç Evi Hasar Analizi……... 109
4.3.4.1. Doğa ve Zaman Etkisiyle Oluşan Bozulmalar…….. 109
4.3.4.2. Strüktürel Bozulmalar…… 110
4.3.4.3. Çökmeler/Oturmalar…….. 110
4.3.4.4. Yüzey ve Doku Aşınmaları/Kayıpları…….. 111
4.3.4.5. Derz Boşalmaları……... 111
4.3.4.6. Özgün Mimariye Aykırı Müdahaleler (Eklemeler, Kapatmalar, Değişim)….. 111
4.3.4.7. Yağmur, Kar vb. Sular ile Zeminden Gelen Nemin Etkisiyle Oluşan Bozulmalar……. 112
4.3.4.8. Metal Elemanlarda Oluşan Bozulmalar…… 113
- Kimyasal bozulma……... 113
- Fiziksel Bozulma……. 113
4.3.4.9. Ahşap Elemanlarda Oluşan Bozulmalar…… 115
4.3.5. Hasar Analizi Çizimleri……. 115
4.4. Karşılaştırmalı Çalışma……. 125

4.5. Restitüsyon……. 129
4.5.1. Metodoloji ve Restitüsyon İçin Kaynak Kullanımı……. 129
4.5.1.1. Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler……... 130
4.5.1.2. Yazılı Çizili ve Sözlü Kaynaktan Gelen Bilgiler……... 131
4.5.1.3. Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler…… 131
4.5.1.4. Mimari Gereklilik…….. 131
4.5.2. Yapının Restitüsyon Çalışmasında Kaynak Kullanımı…….. 132
4.5.3. Restitüsyon Çizimleri……. 139
4.5.4. Restitüsyon Analizi Çizimleri…… 147
4.6. Restorasyon…… 157
4.6.1. Restorasyon Yaklaşımı…….. 157
4.6.1.2. Yapısal Yaklaşım……... 157
4.6.1.3. Çevresel Yaklaşım……. 157
4.6.1.4. Sosyal Yaklaşım……. 158
4.6.1.5. Hukuki Kabuller……. 159
4.6.2. Yapının Onarımına İlişkin Öneriler……... 162
4.6.2.1. Temizleme…….. 162
4.6.2.2. Sağlamlaştırma……... 169
4.6.2.3. Tamamlama…….. 171
4.6.2.4. Yenileme…… 173
4.6.2.5. Yeniden Yapma……. 174
4.6.2.6. İşlevlendirme…….. 175
4.6.2.7. Çağdaş Mekanik Sistemler…… 177
4.6.3. Restorasyon Çizimleri…… 178
4.6.4. Restorasyon Müdahale Çizimleri…….. 189
5. SONUÇ VE ÖNERİLER…….……..... 203
5.1. Tez Çalışması İle İlgili Sonuçlar…… 204
5.1.1. Sosyal Yapı İle İlgili Sonuçlar……... 204
5.1.2. Mimari Yapı İle İlgili Sonuçlar…….. 205

5.1.3. Sonuçların Genel Değerlendirmesi…… 205
5.2. Adıyaman kenti İçin Geleceğe Yönelik Koruma Önerileri…….. 205
5.2.1. Sosyal Açıdan Öneriler…….. 206
5.2.1.1. Çevre Ölçeğinde Koruma Önerileri……... 206
5.2.1.2. Tek Yapı Ölçeğinde Koruma Önerileri…….. 207
5.2.2. Mimari Açıdan Öneriler……. 208
6. KAYNAKLAR……..... 209
ÖZGEÇMİŞ……... 215

ÖZET

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcu GÖRMEZ EREN

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

2019

Adıyaman kenti eski adıyla Hısnımansurun kuruluşu Emevi Devleti'nin son zamanına denk gelmektedir. Kentin yer aldığı bölge, başlangıcı tarih öncesi devirlere kadar uzanan antik bir yerleşim bölgesidir. Arkeolojik çalışmalar incelendiğinde bahse konu yerleşim bölgesinde, Paleolitik Dönemle beraber hayatın varlığına rastlanmıştır. Ancak kent merkezinde kale ve birçok anıtsal yapı gibi geleneksel evler de giderek yok olmuştur. Kent içinde çok az örneğinin kaldığı geleneksel Adıyaman evlerinden biri olan Halil Bilgiç Evi'nin ilk kez bilimsel olarak incelenmesi oldukça önemlidir.

Bu çalışma Adıyaman İli, Kapcami Mahallesi, 19 Mayıs Çıkmaz Sokağında bulunan Geleneksel Adıyaman Evleri'ne ait sivil mimari özellikleri taşıyan Halil Bilgiç Evi'nin restorasyon öneri konusunu içermektedir. Yapı plan şeması, geleneksel yapı elemanları, süslemeli tavanları ve cephe düzeni ile özgün özelikler gösterir. Çalışma sürecinde yapının lazer tarama cihazıyla ölçümleri alınarak rölövesi çizilip fotoğraflanarak belgelenmiş, malzeme analizi yapılmıştır. Zaman içinde yapıda meydana gelen bozulmalar tespit edilerek hasar analizleri oluşturulmuştur. Plan ve mimari özellikler bakımından benzerlik gösteren diğer yapılar incelenmiş ve karşılaştırmalı çalışmalar yardımıyla iki dönem restitüsyon analizi geliştirilmiştir. Restorasyon projesinde ise, yapının korunması ve günümüzde kullanımı için gereken müdahaleler tespit edilmeye çalışılmış, tarihi ve mimari niteliklerine uygun yeni bir işlev geliştirilmiştir. Tez çalışması kapsamında, yapı için koruma yöntemleri belirlenerek, yapının Adıyaman kent ve sosyal yaşamını anlatan bir kültür evi olarak düzenlenmesi öngörülmüştür. Yapının en kısa zamanda da Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescillenmesi önerilmiştir.

Bu çalışma ile sürdürülebilir korumanın sağlanmasına yönelik olarak, mimari mirasın toplumsal amaca hizmet edecek yeni bir işlevle yaşatılması ve aynı zamanda varlığını sürdürmesinde bu çalışmanın yol gösterici olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, geleneksel ev, Halil Bilgiç Evi, koruma, restorasyon, restitüsyon, rölöve

ABSTRACT

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ HOUSE RESTORATION AND PROTECTION PROJECT

MASTER'S THESIS

Burcu GÖRMEZ EREN

DICLE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE

2019

Establishment of Adıyaman city, whose old name was Hısnımansur, goes back to last periods of the Umayyad Dynasty. Area that Adıyaman is in is an antique settlement area whose beginning goes up to prehistorian ages. When the archeological studies are examined, in this settlement area, life existence has been come accross from the beginning of Paleolitik Era. However, in the city centre, as many castles and monuments, traditional houses haven't survived, too. It is very important to examine Halil Bilgiç House, which is one of the rare examples of only a few traditional Adıyaman houses, scientifically for the first time.

This study consist of the suggestion of restoration subject of Halil Bilgiç House, which has the civilian architecture features of Traditional Adıyaman Houses and is at the dead end of 19th May Street in Kap Mosque neighborhood, Adıyaman. This building has plan schema, traditional building elements, ornamented ceilings and original front layout. The building survey which scanned by laser, has been documented by drawing and photographing and its material analysis has been done. The corruptions occurred in the meantime have been detected and damage analysis has been created. Other buildings which resemble each other in means of plan and architectural features have been studied and with the help of comparative studies restitution analysis has been developed in two different terms. In the restoration project, necessary interventions for the protection of the building and using it nowadays have been tried to be figured out; a new function appropriate for its historical and architectural qualities has been developed. In extent of this thesis study, protection methods for the building have been determined and this building has been suggested to be organized as a Cultural House which describes Adıyaman's city and social life. The building has been suggested to be registrated to Şanlıurfa Cultural Estates (Properties) Protection Committee as soon as possible.

In this context; in order to provide sustainable protection, this study is aimed to guide to maintain architectural legacy with a new function that will serve to social purpose and maintain its existence.

Key words: Adıyaman, Traditional Houses, Halil Bilgiç House, Survey, Restitution, Protection, Restoration

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge No		Sayfa
Çizelge 4.1.	Karşılaştırmalı çalışma tablosu	127

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No		Sayfa
Şekil 3.1.	Ölçüm cihazının kurulduğu noktalar	8
Şekil 3.2.	Türkiye haritası, Adıyaman İli ve İlçeleri	9
Şekil 3.3.	Cumhuriyetin ilk yıllarında Adıyaman	12
Şekil 3.4.	1560'lı yıllarda Adıyaman idari haritası	16
Şekil 4.1.	Pirin Perre antik kenti	17
Şekil 4.2.	Adıyaman kenti 1945 yılı imar planı avan projesi	19
Şekil 4.3.	Günümüzde kullanılan nazım imar planı	19
Şekil 4.4.	Adıyaman imar planı üzerinde geleneksel kent alanı ve tescilli yapılar listesi	20
Şekil 4.5.	Adıyaman Kalesi'nden şehrin görünümü	20
Şekil 4.6.	Adıyaman Kalesi'nden şehrin görünümü	21
Şekil 4.7.	Adıyaman Kalesi düzenleme öncesi -2006	21
Şekil 4.8.	Adıyaman Kalesi Düzenleme Öncesi -2006	22
Şekil 4.9.	Adıyaman Ulu Cami ve planı	23
Şekil 4.10.	Adıyaman kap Cami (a: 2006 yılı; b: 2018 yılı)	24
Şekil 4.11.	Adıyaman Kap Cami Planı	24
Şekil 4.12.	Adıyaman Çarşı Cami ve minaresi	26
Şekil 4.13.	Çarşı Cami planı	26
Şekil 4.14.	Yeni Pınar Cami kuzey cephe görünümü (2018)	27
Şekil 4.15.	Eski Saray Cami (2012)	27
Şekil 4.16.	Musalla Cami (2012) ve planı	28
Şekil 4.17.	Adıyaman St. Paul Kilisesi Giriş Kapıları	29
Şekil 4.18.	Adıyaman St. Paul Kilisesi Planı	29

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.19.	Adıyaman Paşa (Kap) Hamamı planı ve hamam girişi	30
Şekil 4.20.	Adıyaman Tuz Hanı (a: Adıyaman müzesi arşivi-2018; b:2018 yılına ait; c: otel binası 2012 yılına ait)	32
Şekil 4.21.	Eski askerlik binası restorasyon öncesi ve sonrası	33
Şekil 4.22.	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	33
Şekil 4.23.	Adıyaman geleneksel çarşı	34
Şekil 4.24.	Adıyaman geleneksel çarşı (2018)	34
Şekil 4.25.	Oturakçı pazarındaki tarihi kahvehane (2012)	35
Şekil 4.26.	Oturakçı pazarındaki tarihi kahvehane; b: Kahvehanede bulunan volta döşeme (2012)	35
Şekil 4.27.	Restorasyon öncesi Kale çevresinde evlerin yerleşimi	36
Şekil 4.28.	1977 yılında Adıyaman kale çevresinde avlulu evlerin yerleşimi	37
Şekil 4.29.	Günümüze ulaşamamış Adıyaman sokakları	38
Şekil 4.30.	Günümüze ulaşamamış Adıyaman sokakları	38
Şekil 4.31.	Adıyaman sokakları (2019)	38
Şekil 4.32.	Halil Bilgiç Evi avluda gerçekleştirilen sosyal eylemler	40
Şekil 4.33.	a: Halil Bilgiç Evi zemin katta bulunan eyvan; b: Kadir İlik evi zemin katta bulunan eyvan	41
Şekil 4.34.	Şaziye Keleş Evi Günümüzde Oda Kullanımı	42
Şekil 4.35.	Kadir İlik evi (a:Selamlık bölümü; b: Haremlik bölümü)	42
Şekil 4.36.	Mehmet Türkan Evi zemin kat planı (Erdim 1979)	44
Şekil 4.37.	Mehmet Türkan Evi birinci kat planı (Erdim 1979)	44
Şekil 4.38.	a: Kadir İlik Evi birinci kat sofada bulunan nişler; b: Tahsin Saygılıer Evi ahşap raflı niş	45
Şekil 4.39.	Kadir İlik Evi zemin katta bulunan ocak	46
Şekil 4.40.	Cumba örneği (a: Restorasyon öncesi Şaziye Keleş Evi; b: Günümüze ulaşan bir örnek)	46
Şekil 4.41.	Günümüze ulaşmayan cumba örnekleri	47

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.42.	Tavan elemanları (a: Kadir İlik Evi tavan örneği c, d, e: Halil Bilgiç Evi tavan örneği; b: Sahibi bilinmeyen bir eve ait tavan örneği)	47
Şekil 4.43.	Şaziye Keleş Evi cephe süslemeleri	48
Şekil 4.44.	Halil Bilgiç Evi deforme olmuş tavan süslemesi	49
Şekil 4.45.	Kadir İlik Evi merdiven görünüşü	49
Şekil 4.46.	Kale çevresinde bulunan günümüze ulaşamayan kabaltı örneği	50
Şekil 4.47.	Düz toprak dam katmanları	53
Şekil 4.48.	Özgün yapısını koruyamamış kale çevresinde kerpiç bir ev	54
Şekil 4.49.	Halil Bilgiç Evi ahşap zemin	56
Şekil 4.50.	a: Şaziye Keleş Evi restorasyon sonrası ahşap kirişlemeli tavan; b: Kale çevresinde bulunan sahibi bilinmeyen evden ahşap kirişlemeli tavan örneği	56
Şekil 4.51.	a: Kadir İlik evi oda kapısı; b: Kadir İlik evi dış mekan kapısı c: Mahmut Dolma evi oda kapısı	57
Şekil 4.52.	a: Kadir İlik Evi avlu kapısı kilit sistemi b: Kadir İlik evi avlu giriş kapısı c: Geleneksel yapım tekniğine sahip tescilsiz bir konuta ait avlu kapısı	57
Şekil 4.53.	a: Kadir İlik Evi üst kat haremlik bölümü penceresi metal korkuluğu b: Kadir İlik Evi selamlık bölümü penceresi metal korkuluğu	58
Şekil 4.54.	Halil Bilgiç Evinin konumu	58
Şekil 4.55.	Halil Bilgiç Evi tapu ve kadastro kayıtları	60
Şekil 4.56.	a: Halil Bilgiç Evinin bulunduğu 454 nolu adanın parselasyon sonrası durumu (Adıyaman Belediyesi, 2015); b) Halil Bilgiç Evinin 19 Mayıs çıkmazındaki özgün olmayan avlu girişi	62
Şekil 4.57.	Halil Bilgiç Evi vaziyet planı rölöve çizimi	62
Şekil 4.58.	19 Mayıs çıkmazı panoramik görüntüsü	63
Şekil 4.59.	a: 1029 numaralı sokakta bulunan yapılar; b:1027 numaralı sokakta bulunan yapılar	63
Şekil 4.60.	Batı cephede bulunan avluya geçişin engellendiği sokak cephesi	64
Şekil 4.61.	Batı bölümde bulunan avlu	64

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.62.	a: B01 mekânı giriş kapısı ve ahşap çıtalarla kapatılmış penceresi; b: batı avluda bulunan ocak	65
Şekil 4.63.	B02 mekânı giriş kapısı ve B03 mekânı cephe penceresi	66
Şekil 4.64.	Avlu	67
Şekil 4.65.	Tahsin Saygılıer Evi (a: Avlu giriş kapısı; b: Çıkmaz sokak cephesi; c: Geleneksel olan bölüme giriş kısmı; d: Islak hacimler)	68
Şekil 4.66.	Halil Bilgiç Evi avlusunda bulunan betonarme yapı fotoğrafları a) Betonarme yapının doğudaki avludan görünümü; b) Betonarme yapının batısında yer alan mutfak; c)Betonarme yapıda yer alan oda	69
Şekil 4.67.	Halil Bilgiç Evi avlusunda bulunan muhdes yapının doğudan görünümü	69
Şekil 4.68.	Halil Bilgiç Evi avlusunda bulunan tandır bölümü ve yufka ekmek yapılırken görünümü	70
Şekil 4.69.	Z01ve Z01a mekânı (sofa)	71
Şekil 4.70.	Z02 (oda) ve Z03 (depo) mekânı	72
Şekil 4.71.	Z04 (mutfak) mekânı	72
Şekil 4.72.	Z08 (tuvalet) Mekânı	73
Şekil 4.73.	100 (balkon) mekânı ve mekânının avludan görünüşü	74
Şekil 4.74.	101 (sofa) Mekânı ve sofa mekânındaki camekân bölme	75
Şekil 4.75.	102 (oda) mekânı	76
Şekil 4.76.	103 (oda) mekânı	76
Şekil 4.77.	104 (Mutfak) Mekânı	77
Şekil 4.78.	105 (oda) mekânı	77
Şekil 4.79.	107 (eklenti banyo) mekânı; 108 (eklenti depo) mekanı; 109 (eklenti tuvalet) mekanı	78
Şekil 4.80.	Halil Bilgiç Evi güney cephesi	79
Şekil 4.81.	Halil Bilgiç Evi Kuzey Cephesi	80
Şekil 4.82.	Halil Bilgiç Evi doğu cephesi	81
Şekil 4.83.	Halil Bilgiç Evi batı cephesi	81
Şekil 4.84.	a: B04 mekânından Z04 mekân döşemesi görünümü; b: Z01 mekânından 101a mekân döşemesi görünümü	82
Şekil 4.85.	Ahşapla kapatılmış havuz boşluğu	83

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.86.	a: Batı cephesi B04 mekânına ait dış duvar görünümü; b: B02 mekânı iç duvar görünümü	83
Şekil 4.87.	a: Doğu cephesi taş duvar izleri; b: Batı cephe duvarında rastlanan kalker taşı	84
Şekil 4.88.	Birinci kat iç duvar	84
Şekil 4.89.	Çatı genel görünümü	85
Şekil 4.90.	Halil Bilgiç Evi bodrum kat giriş kapısı ve kilit sistemi	86
Şekil 4.91.	Halil Bilgiç Evi (a: Avlu giriş kapısı; b: Zemin kat giriş kapısı)	86
Şekil 4.92.	a: Halil Bilgiç Evi zemin katta bulunan iç mekân kapıları; b: Halil Bilgiç Evi birinci katta bulunan iç mekân kapıları	87
Şekil 4.93.	Halil Bilgiç Evi birinci kat tuvalet ve banyo kapısı	87
Şekil 4.94.	Halil Bilgiç Evi balkon kapıları	87
Şekil 4.95.	Halil Bilgiç Evi'nde bulunan birinci kat pencereleri	88
Şekil 4.96.	Halil Bilgiç Evi'nde bulunan bodrum ve zemin kat pencereleri	88
Şekil 4.97.	Birinci kata ulaşımı sağlayan merdiven	89
Şekil 4.98.	Tavan elemanları	90
Şekil 4.99.	Vaziyet planı	91
Şekil 4.100.	Bodrum kat yakın çevre planı	92
Şekil 4.101.	Zemin kat yakın çevre planı	93
Şekil 4.102.	Birinci kat planı	94
Şekil 4.103.	Birinci kat tavan planı	95
Şekil 4.104.	Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)	96
Şekil 4.105.	Görünüşler (a: Doğu cephesi, b: Batı cephesi, c: Kuzey cephesi)	97
Şekil 4.106.	Vaziyet planı	101
Şekil 4.107.	Bodrum kat yakın çevre planı	102
Şekil 4.108.	Zemin kat yakın çevre planı	103
Şekil 4.109.	Birinci kat yakın çevre planı	104
Şekil 4.110.	Birinci kat tavan planı	105
Şekil 4.111.	Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)	106

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.112.	Görünüşler (a: Doğu cephesi, b: Batı cephesi, c: Kuzey cephesi)	107
Şekil 4.113.	Sütunda oluşan strüktürel bozulma	110
Şekil 4.114.	Özgün mimariye aykırı müdahale örneği; b: Betonarme eklenti konutun avludan görünümü	112
Şekil 4.115.	Doğu cephesinde yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bozulmalar	112
Şekil 4.116.	a: 105 Numaralı mekân tavanında yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bozulma; b: Doğu cephesi kat silmesinde yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bozulma	113
Şekil 4.117.	Metal elemandaki bozulma (a: Kuzey cephede yer alan; b: Doğu ve güney cephelerde yer alan)	114
Şekil 4.118.	Z01 Mekân tavanında metal elemandaki bozulma	114
Şekil 4.119.	Vaziyet planı	117
Şekil 4.120.	Bodrum kat yakın çevre planı	118
Şekil 4.121.	Zemin kat yakın çevre planı	119
Şekil 4.122.	Birinci kat yakın çevre planı	120
Şekil 4.123.	Birinci kat tavan planı	121
Şekil 4.124.	Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)	122
Şekil 4.125.	Görünüşler (a: Doğu cephesi, b: Batı cephesi, c: Kuzey cephesi)	123
Şekil 4.126.	Kapatılmış kemer izleri (a: Z03 Mekânı; b: Z02 Mekânı; c: Doğu Cephesi)	136
Şekil 4.127.	Restitüsyon projesinde sütunların yerleşimi	136
Şekil 4.128.	Batı cephesi duvarındaki kalker taşı	137
Şekil 4.129.	Çeyrek kemer üzerine oturtulmuş merdivenler Urfa ve Diyarbakır örneği	138
Şekil 4.130.	Birinci kat briket duvar izleri	139
Şekil 4.131.	Vaziyet planı	141
Şekil 4.132.	Planlar (a: Bodrum kat planı ; b: Bodrum kat tavan planı)	142
Şekil 4.133.	Planlar (a: Zemin kat planı; b: Zemin kat tavan planı)	143
Şekil 4.134.	Planlar (a: Birinci kat planı; b: Birinci kat tavan planı)	144
Şekil 4.135.	Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti)	145

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.136.	Görünüşler (a: Doğu cephesi; b: Kuzey cephesi; c: Batı cephesi; d: Güney cephesi)	146
Şekil 4.137.	Vaziyet planı	149
Şekil 4.138.	Planlar (a: Bodrum kat planı; b: Bodrum kat tavan planı)	150
Şekil 4.139.	Planlar (a: Zemin kat planı; b: Zemin kat tavan planı)	151
Şekil 4.140.	Planlar (a: Birinci kat planı; b: Birinci kat tavan planı)	152
Şekil 4.141.	Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti)	153
Şekil 4.142.	Görünüşler (a: Doğu cephesi; b: Kuzey cephesi; c: Batı cephesi; d: Güney cephesi)	154
Şekil 4.143.	Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	155
Şekil 4.144.	Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	155
Şekil 4.145.	Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	156
Şekil 4.146.	Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	156
Şekil 4.147.	Vaziyet planı	179
Şekil 4.148.	Bodrum kat yakın çevre planı	180
Şekil 4.149.	Zemin kat yakın çevre planı	181
Şekil 4.150.	Birinci kat planı	182
Şekil 4.151.	Bodrum kat tavan planı	183
Şekil 4.152.	Zemin kat tavan planı	184
Şekil 4.153.	Birinci kat tavan planı	185
Şekil 4.154.	Kesitler (a: Sokak cephesi; b: A-A kesiti; c: A-A kesiti)	186
Şekil 4.155.	Kesitler (a: B-B kesiti; b: C-C kesiti; d:kuzey cephesi)	187
Şekil 4.156.	Vaziyet planı	191
Şekil 4.157.	Bodrum kat yakın çevre planı	192
Şekil 4.158.	Zemin kat yakın çevre planı	193
Şekil 4.159.	Birinci kat planı	194
Şekil 4.160.	Bodrum kat tavan planı	195
Şekil 4.161.	Zemin kat tavan planı	196
Şekil 4.162.	Birinci kat tavan planı	197

Şekil No		Sayfa
Şekil 4.163.	Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c:C-C kesiti)	198
Şekil 4.164.	Kesitler (a: D-D kesiti; b: E-E kesiti; Kuzey cephesi)	199
Şekil 4.165.	Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	201
Şekil 4.166.	Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	201
Şekil 4.167.	Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	202
Şekil 4.168.	Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli	202

KISALTMA VE SİMGELER

YY	:Yüzyıl
Bkz.	:Bakınız
M.Ö.	:Milattan Önce
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
Maraş	: Kahramanmaraş
Urfa	: Şanlıurfa
H.	: Hicri Takvim
M.	: Miladi Takvim
M	: Metre
M²	: Metrekare
CM	: Santimetre
VB	: Ve Benzeri
‘	: Dakika
°	: Derece
%	: Yüzde

1. GİRİŞ

Adıyaman kenti eski adıyla Hısnımansurun kuruluşu Emevi Devleti'nin son zamanına denk gelmektedir. Kentin yer aldığı bölgenin başlangıcı tarih öncesi devirlere kadar uzanan antik bir yerleşim bölgesinde yer alır. Arkeolojik çalışmalar incelendiğinde bahse konu yerleşim bölgesinde, Paleolitik Dönemle beraber hayatın varlığına rastlanmıştır. Bu bölgenin çeşitli devletlere ve topluluklara yurt olduğu yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır (Toprak 2018).

Doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda kurulmuş olan kent, Anadolu'da yaşamış birçok devletin himayesinde kalmıştır. Bu hâkimiyetler süresince kent, göçlere ve sürgünlere maruz kalmıştır. Adıyaman'ın bulunduğu yerde yaşayan devletler arasında uzun süren savaşlar, bölgenin defalarca tahribatına yol açmıştır. Bizans egemenliği sırasında sınırda yer alan şehir, uzun süre stratejik olarak ön planda tutulan askerî sahalardan biri olarak kalmıştır. Osmanlı döneminde sınırların kentten daha öteye gitmesiyle kent savaşlardan uzakta kalarak değerini yitirmiş, zamanla ticari önemini de kaybetmiştir. Günümüze ulaşan geleneksel yapı sayısının oldukça az oluşunun bir sebebi olarak da ileri gelen devletler tarafından uzun süre merkez olarak kullanılmayışı düşünülebilir (Toprak 2018).

Bir başka boyutta kentte varlığını sürdüren topluluklar incelendiğinde Ermenilerin ve Süryanilerin de uzun süre Adıyaman ve çevresinde yaşadıkları araştırmalar neticesinde görülmüştür. Yüksek bir şehir kültüründe olan Süryaniler, Ortaçağ süresince Adıyaman ve çevresinde yaşamışlardır (Günel 1970). XIII. yüzyılda Moğolların göçüyle beraber bu yörenin harap edildiği gayrimüslim baskılarıyla zoraki göç ettirilen Süryanilerin ardından Adıyaman bölgesinde Süryani nüfusu azalmıştır (Şeşen 1997, Eskikurt 2002). Bu bağlamda toplumsal göçler geleneksel özellik taşıyan yapıların terkine, yeni kullanıcıların bu yapıları asıl sahipleri gibi özenli ve hisli bir şekilde kullanmamasından kaynaklı tahribatlara sebep olarak geleneksel kent dokusunda ve geleneksel yapılarda kayıplara meydan vermiştir.

Adıyaman, 14 Haziran 1954 tarih ve 6418 sayılı kanunla Malatya'ya bağlı bir kaza iken il olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen yasa, 22 Haziran 1954 gün ve 8735 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 1 Aralık 1954 tarihinde uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir (URL-1). Kommagene Nemrut Koruma ve

Geliştirme Programı yayınlarında bahsi geçtiği gibi bu tarihlerde şirin bir Anadolu kasabasını andıran Adıyaman, takip eden yıllarda Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) başlaması ve petrolün bulunmasıyla kent kimliğini kaybetmeye ve geleneksel dokusunu yavaş yavaş tüketmeye başlamıştır. Gerek tarım topraklarının eksilmesi, gerekse kırsaldan kente göçün artması bu değerlerin kaybolmasını hızlandırmıştır. Çünkü bu sorunlar, Adıyaman'ın hızlı kentleşme ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Bu süreçte geliştirilen imar planları ile kentin yeni açılan imar alanları, tarım arazilerini içerecek şekilde genişlemiştir. Böyle bir durum bir yandan tarıma elverişli arazileri yok ederken, diğer yandan oldukça hassas olan geleneksel kent dokusu ile bazı geleneksel mimari öğelerin kaybına sebep olmuştur (Alpaydın 2008).

Bu süreçte artan nüfusla beraber azalan refah ve kültür seviyesi kullanıcı ihtiyaçlarını arttırmış, bu gerekçelerle de yapılara daha fazla yük bindirilerek yeni mekânlar oluşturma amacı güdülmüştür. Böylelikle odalar bölünmüş veya avlulara derme çatma yapı toplulukları eklenmiştir. Ayrıca daha fazla gelir kaygısıyla yaşayan insanlar konutlarını ticarethanelere dönüştürerek geleneksel yapılara en büyük tahribatı vermişlerdir.

Adıyaman kentinde geleneksel mimari yapıların özellikle evlerin dükkânlara dönüştürüldüğü, zamanla da yükü kaldıramayan yapıların yok olduğu bu gerekçelerle de daha çok katlı, geleneksel kent kimliğini bozan modern ticaret merkezlerinin yapıldığı gözlemlenmektedir. Koruma bilincinden uzak yapılaşmanın arttığı kent merkezinde özellikle Hısnımansur Kalesi ve çevresinde bu uygulamanın ne denli korkutucu boyutta olduğu aşikârdır.

Etkin bir koruma, korunması hedeflenen yerleşim alanında yaşayan toplumların korumaya olan hevesi ile birlikte yerel yönetimlerin ve kanunların yaptırımıyla sağlanabilecektir. Göçlerin azaltılması ve genç kuşakların kendi tarihlerini hissedebilecekleri geleneksel kentlerde yetiştirilmesi ile koruma bilinci arttırılacaktır. Bu çerçevede bahse konu kent dokularının bozulmaması için dışarıdan göçün de azaltılması hedeflenmektedir. Günümüzde Adıyaman kentinin maruz kaldığı önemli olaylardan birisi de Suriye göçleridir. Savaş mağduru toplumun ucuz kentlere yerleşimiyle geleneksel evler kiralama amacıyla farklı kültürdeki toplumlara bırakılmış, kalabalık yaşayan ailelere hizmet verebilmesi için de oldukça müdahalelere uğramıştır.

Adıyaman kentinde özellikle kale ve çevresinde yoğun olan geleneksel evler bu müdahalelere maruz kalan yapı toplulukları olmuştur.

M.Ö. 40 000 yılına dayanan tarihi ile yüzlerce kültüre ev sahipliği yapmış olması sayısız geleneksel yapıyı barındırmış olduğunu göstermektedir. Nitekim bazı belge ve kaynaklardan bu geleneksel yapıların varlığını görmekteyiz. Ancak Adıyaman kent dokusuna bakıldığında koruma sorunlarının büyük ölçüde yaşandığı gözlemlenmektedir. Günümüze ulaşan geleneksel yapıların sayısının oldukça az olması bu durumun doğruluğunun kanıtıdır. Korumadan uzak imar planı kararları, kültür varlıklarının bilinçsizce kaderine terk edilmiş olması ve yıkıma uğraması Adıyaman'ın sahip olduğu eşsiz kültür varlıklarının günümüze gelmesine olanak vermemiştir.

Bu çalışmamızda Geleneksel Adıyaman Evlerinin gelişim sürecini irdeleme, karakterlerini belirleme ve bahse konu Geleneksel Adıyaman Evlerinin kültürel tarihimizdeki yerini vurgulama amaçlanmıştır. Ayrıca, Geleneksel Adıyaman Evlerinin zaman içerisinde geçirdiği değişimler gözlenmiş ve evlerin kullanımı ve anlamlandırılma biçimleri incelenerek, yapısal özellikleri araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda tespit edilen geleneksel mekânların malzeme-yapım teknikleri ve mimari özellikleri anlatılmıştır.

Bu çalışma kapsamında Adıyaman kentinin tarihi ve kültürü araştırılarak geleneksel kent dokusunu oluşturan mimari elemanlar incelenip Geleneksel Adıyaman Evleri irdelenmiştir. Bunlar arasında geleneksel özelliğini az da olsa koruyarak günümüze ulaşmış olan Halil Bilgiç Evi tüm mimari ve yapım özellikleri ve koruma kullanım sorunlarıyla birlikte çalışılmıştır. Adıyaman kentine ilişkin koruma sorunları ele alınarak gerek kent dokusu, gerekse Geleneksel Adıyaman Evleri üzerinde koruma önerilerine değinilmiştir. Tescilli yapı sayısının oldukça az olduğu kent merkezinde tescile değer görülen yapılar fotoğraflanmış, tescilli olmayan Halil Bilgiç Evi de tescile önerilmiştir.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu çalışmanın ilk adımını Adıyaman kentinde yapılan genel incelemeler ve araştırılmalar oluşturmuştur. Kentin tarihi, coğrafyası, konumu, sosyal yapısı, etnik kökeni, ekonomik ve ticari yapısı, demografik yapısı, sokak dokusu, geleneksel ev ve anıtsal yapıları incelenerek çalışmaya aktarılmıştır. Adıyaman kentine yönelik daha önce yapılmış tespit ve belgeleme içeren kaynaklar aydınlatıcı olmuştur. Tek yapı ölçeğinde veya geleneksel evlerle ilgili yapılmış fazla sayıda çalışmaya ulaşılamamış olunsa da özellikle kentin geçmişi, tarihi, etnik kökeni ile ilgili bilgi içeren ve eski dönemlere ait fotoğrafların yer aldığı 1967, 1973 ve 1994 yıllarında hazırlanmış *Adıyaman İl Yıllıkları* kitaplarından bilgi edinilmiştir. Yine Adıyaman kenti ve ilçelerinin genel bilgilerinin yer aldığı tarihinden ve coğrafyasından bahsedildiği *Mustafa Sucu'*ya ait Adıyaman İli ve İlçeleri (1985) kitabından faydalanılmıştır.

Hamdi Doğan'ın 'Adıyaman Tarihi ve Kültürü Üzerine (2012)' kitabından Adıyaman isminin tarihçesi ve anlamları konusunda yarar sağlanmış kentin sosyal ve idari yapısı ile ilgili bilgiler bu kitapla pekiştirilmiştir.

Geleneksel ev incelemesi ve projelendirilmesi konusunda Muhammed Burak Aslan'ın 'Çankırı, Çerkeş'te Şevale Uyanık Evi Restorasyon Projesi' çalışması ve İbrahim Öz'ün 'Diyarbakır Mar Petyum Keldani Kilisesi Restorasyon Önerisi' benzer yöntem ve değerlendirmeler açısından çalışmalara ışık tutmuştur.

Adıyaman'da Cumhuriyet dönemi yapılarından olan Adıyaman Eski Askerlik Şubesinin konu edinildiği 1999 yılında hazırlanmış olan 'Adıyaman Eski Askerlik Şube Binasının Rölöve ve Restorasyonu' adlı tez çalışmasından faydalanılmıştır.

Adıyaman ve yakın bölgesi ile ilgili incelenen çalışmalar arasında *Ahmet Ali Bayhan ve Fikri Salman'*ın 'Adıyaman Yüzey Araştırması' (2000-2004) bulunmaktadır. Bu çalışma sayesinde kent merkezinde bulunan anıtsal ve sivil mimari yapılar daha iyi tanınmış ve gruplandırılmıştır. Araştırmalar neticesinde ulaşılan başka bir çalışma ise O.D.T.Ü Mimarlık Dergisi 5. Cilt 1. Sayıda yayımlanan M. Murat Erdim' in 'Adıyaman'dan Bir Kerpiç Ev (1979)' makalesi olmuştur. Bu makale sayesinde Geleneksel Adıyaman Evlerinde bulunan özgün mekânlar ve mimari elemanlar irdelenebilmiş, günümüze çok azı ulaşan Geleneksel Adıyaman Evi örneği incelenmiştir.

Ayrıca kent merkezinde restorasyonu tamamlanmış olan Keleş'in Konağına ait restorasyon ve restütisyon raporları da bu çalışmada yararlanılan kaynaklar olmuştur.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Adıyaman kent merkezinde yer alan anıtsal ve sivil mimari yapılar çalışma materyalini oluşturmakla beraber, Halil Bilgiç Evi bu yapılar içerisinde ana çalışma materyalini oluşturmaktadır. Bunun yanında karşılaştırma ve genel yapım özelliklerini belirlemek üzere günümüze ulaşan diğer geleneksel evler de diğer çalışma materyalleridir.

Bunun yanında Halil Bilgiç Evi'nin rölövesi için kullanılan lazer ölçüm cihazı, lazer metre, fotoğraf makinesi, şerit metreler, su terazisi, tebeşir, tez ajandası, kâğıt, kalem, silgi vb. kırtasiye ihtiyaçları da aletsel materyalleri oluşturmaktadır.

3.2. Metot

Adıyaman kent merkezi'ndeki alan çalışmaları 2013 – 2018 yılları arasında periyodik olarak yapılmıştır. İlk aşamada kent bazında geleneksel mimari yapılar fotoğraflandırılarak gruplandırılmış, bazı yapıların farklı program uzantısındaki çizimleri Drawing (DWG) formatında basit kroki halinde güncellenmiştir. Bunun devamında Halil Bilgiç Evi'ne ait alan çalışmaları ise 2018-2019 yılları arasında yine periyodik aralıklarla ve mevsim şartlarına göre devam etmiştir. Yapının rölövesi, lazer ölçüm cihazıyla Şekil 3.1.'de belirtilen noktalarda kurularak alınmıştır. Cihazın okuyamadığı bölümlerine ait rölöveleri şerit metre veya lazer metreyle ölçülmüştür. Yapının yerleşimi için, Adıyaman Belediyesi'nden alınan imar planı üzerinde yakın çevre ve parsel ilişkisi incelenmiştir. Yapının projelendirilmesinde, önce plan, daha sonra dış cepheler ve kesitler çalışılmıştır. Ölçüm yapılırken gözlenen malzeme bozulmaları ve diğer hasarlar krokilere işlenmiştir. Rölöve çizimleri sayısal ortamda Autocad 2012 ve 2017 programı ile bilgisayara aktarılmıştır. Autocad 2012 programına entegre çalışan Pointools çizim programıyla rölövelerin bir kısmı oluşturulmuş, ölçülü fotoğrafların birleştirilmesiyle de çizimin diğer parçaları tamamlanmıştır. Her alan çalışmasında fotoğraflar ve çizimler güncellenmiştir. Alınan tüm restitüsyon ve restorasyon kararları doğrultusunda 3D Max adlı bilgisayar programında yapıya ait restitüsyon ve restorasyon durumunu gösterir üç boyutlu çizim görselleri hazırlanmıştır (Bkz. Bölüm 4.5.4. ve 4.6.4.).

Ek olarak, restitüsyon çalışmalarına veri elde etmek amacıyla, Şanlıurfa ve İstanbul'da Adıyaman kentiyle ilgili araştırmalar yapılmış, Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Adıyaman Belediyesi ve Adıyaman Müzesi gibi kurumlarda incelemelerde bulunulmuş; Adıyaman merkezde uzun zamandır yaşayan ve bölgenin tarihini bilen kişilerle karşılıklı görüşmeler yapılmıştır.

Şekil 3.1. Ölçüm cihazının kurulduğu noktalar

3.2.1. Adıyaman kentinin Coğrafi Yapısı ve Tarihi

3.2.1.1. Coğrafi Yapı

Adıyaman ili Orta Fırat Havzasında ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. Kuzeyinde Anti-Toros Dağları ve güneyinde Fırat Nehri ile çevrilidir (Bulduk 2011).

Adıyaman ilinin kuzeyinde Malatya ili (Pütürge, Yeşilyurt ve Doğanşehir ilçesi), Batıda Kahramanmaraş ili (Pazarcık ilçesi), güneybatıda Gaziantep (Araban ilçesi), güneydoğuda Şanlıurfa ili (Siverek, Hilvan, Bozova ve Halfeti ilçeleri), doğuda ise Diyarbakır ili (Çermik ile Çüngüş ilçeleri) bulunmaktadır. Merkez ilçe dâhil 9 ilçesi ile 406 köyü vardır (Bulduk 2011) (Şekil 3.2.).

Merkez ilçe; doğusunda Kâhta, Sincik, batısında Besni, Tut ve Gölbaşı, kuzeyinde Çelikhan ve güneyinde Samsat ilçeleri yer almaktadır Adıyaman ili merkezi Orta Fırat bölümü içinde yer alır. Kuzeyde bulunan Çelikhan ile Gerger ilçelerinin bir kısmı Doğu Anadolu Bölgesine, Batıda bulunan Gölbaşı ile Besni ilçesinin bir kısmı ise Akdeniz Bölgesine dâhil edilmiştir (Bulduk 2011).

Adıyaman ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi kuzeybatı kesiminde 38° 11‘ ve 37° 25‘ kuzey enlemleri ile 39° 14‘ ve 37° 31‘ doğu boylamları üzerinde yer alır. Kuzeyinde Anti-Toros dağları güneyinde Fırat Nehri bulunmaktadır (Bulduk 2011).

Adıyaman ili %10’dan az eğimlidir. Yer yer de %10 – 25 arası ve %25’den daha fazla eğimli alanlara rastlanılmaktadır. Bugün bağımsız bir il olan Adıyaman’ın kuzey kesimi, Torosların uzantısı olan Malatya dağlarıyla çevrilidir. Fırat Nehri en önemli akarsuyudur (Anonim 2).

Şekil 3.2. Türkiye haritası (Harita Genel Komutanlığı) Adıyaman İli ve İlçeleri (URL-1)

3.2.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü

Adıyaman, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri arasında iklimsel açıdan köprü durumundadır. Biraz da olsa Akdeniz Bölgesinin özelliklerine de sahiptir. Bu sebeple bitki örtüsü bakımından da üç bölgenin özelliğini yansıtmaktadır. Yüksek rakımlı yerler genelde meşe ağaçları ile kaplanmıştır. Su ve toprak erozyonu nedeni ile ağaçlandırılmamış alanlar da mevcuttur. Uzun süren ve yağışsız geçen sıcak mevsimler sebebiyle orman içi bitki örtüsü oldukça azdır. Tarım yapılmayan alanlar mera, yabani ağaçlar ve makilerle örtülüdür. Sazlık, bataklık alanlarda suyu seven bitki türlerine rastlanmaktadır. Rakım yükseldikçe ağaçların çeşidi değişirken bazı bölgelerde meşelikler bulunmaktadır. Doğan, şahin, baykuş, keklik gibi kuş türleri yanında tavşan, tilki, çakal gibi hayvanları görmek mümkündür (Anonim 2).

Başlıca geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan Adıyaman’da ekili alanlar bütün il topraklarını dörtte biri kadar yer kaplar. En çok buğday, arpa ve mısır üretilir. Eskiden çok önemli bir gelir kaynağı olan üzüm bağlarının yerini şimdi Antep fıstıkları almıştır. GAP’ın tamamlanmasıyla birlikte Adıyaman’da kültür balıkçılığının yanı sıra

pamuklu dokuma, süt, yem ve et işleme tesisleri ile turizm yatırımları ağırlık kazanacaktır (Anonim 1).

3.2.1.3. "Adıyaman" Adının Tarihçesi

Adıyaman'ın eski adı Hısn-ı Mansur'dur. Hısn-ı Mansur adının son Emevi kumandanlarından Mansur b. Ca'vena C. el-Haris – el Asmiri'nden geldiği rivayet edilir. Başka bir rivayete göre ise bu isim Abbasi halifesi Ebu Cafer el Mansur'un adından ileri gelmektedir. Mansur Kalesi, Kays kabilesinden Mansur b.Ca'vene b. el-Haris el- Asmiri'ye nispetle bu adı almıştır. Mansur, kalenin yapılması ve tamir edilmesiyle görevlendirilmiştir. Adıyaman ismi ise Cumhuriyet'ten sonra verilmiştir Adıyaman ismi hakkındaki en kuvvetli rivayet ise Güzel Vadi anlamına gelen Vadi-i Leman' dan geldiği şeklindedir (Kuruyazıcı 1997).

Mardin Süryani Başpapazı Hanna'nın 1941 tarihinde, Adıyaman Papazı İsa'ya Adıyaman Tarihi hakkında yazdığı mektupta, Eski Pirin Şehri civarında "Yedi Şehit" namına yapılmış bir manastır bulunduğu, bu şehitlerin puta tapan bir babalarının olduğu, babalarının evde bulunmadığı bir sırada babalarının yapmış olduğu putları kırarak, tanrının Hz. İsa'nın dediği gibi tek olduğu ve sadece ona tapılması gerektiğini halka ilanları sırasında babalarının gelerek bu yedi oğlunu öldürmesinden dolayı Adıyaman'a "YediYaman" denildiği ve şimdiki Adıyaman'ın sözü geçen Yedi Şehit Manastır'ı mevkiinde olup şehir haline geldikten sonra da bu adın bu bölgeye verildiği zaman geçtikçe de bu adın değişime uğrayarak Adıyaman olduğu bildiriliyor ise de kesin bir kayıt olmayıp, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Adıyaman denildiği bilinmektedir (Çaglayan 1967).

Bazı tarih meraklıları ilin eski isminin Adıyaman olmayıp eski bir millet olan ETİ kavminin iskân ettikleri mahal olmasından kinaye olarak Etiman olduğunu bazıları da memleketimizin Adıman denilen bir hükümdar tarafından kurulmuş olduğunu ve buna istinaden Adıyaman dendiğini iddia etmektedirler. Ancak bu mütalaalar bir kayda ve esasa dayanmamaktadır (Doğan 2012).

3.2.1.4. İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapı

17. yy. ın 2.yarısında Evliya Çelebi kenti gezdiğinde Adıyaman'ın; Maraş'a bağlı 150 akçelik bir kaza olduğunu, 70'den fazla köyünde Türkmenlerin oturduğunu,

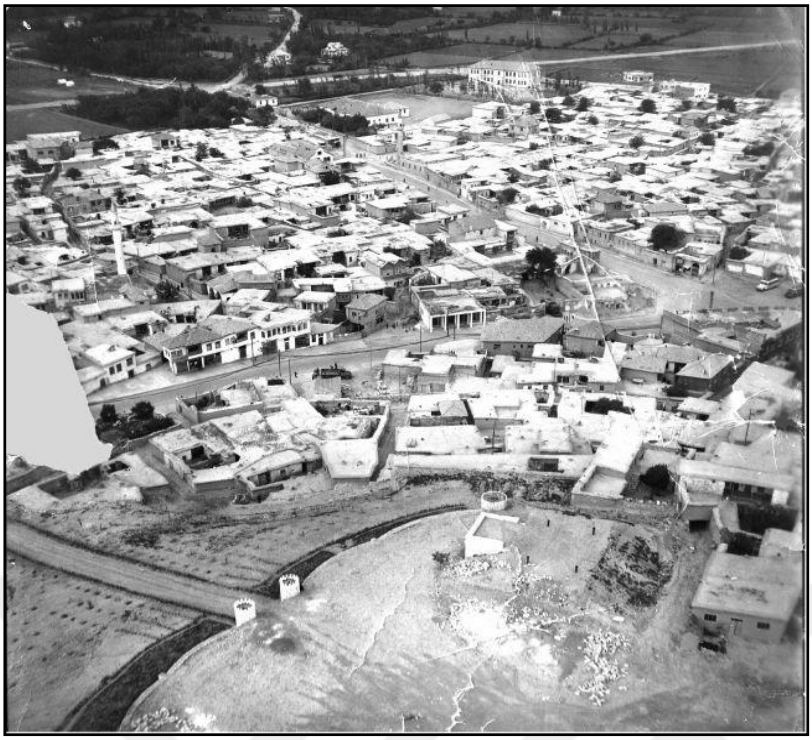
kethüda yeri, yeniçeri serdarı, kale dizdarı ve askerleri, muhtesibi, nâibi, bacdarı, olduğunu söyler. Müftü ve nâibinin Maraş'da oturduğunu, halkın Malatya'ya, Malatyalıların da Adıyaman'a öğle vaktine kadar gidip gelebildiğini bildirmektedir (Çelebi 1986).

Yöre 17. yy. ortalarından itibaren Osmanlı iskân siyasetinin bir sonucu olarak Risvân Türkmen Aşiretinin yoğun bir yerleşim sahası olmaya başlamıştır. Özellikle Besni'nin Sığraz köyü yerleşim alanlarının başında gelmektedir. Ayrıca bu aşiretten vergi tahsilleri de gerçekleştirilmiştir. 1677 yılında Risvânzâde İbrahim 800 kişi ile Adıyaman ve köylerinde zoraki oturmaya başlamış, yöre halkının şikâyetleri üzerine Mayıs 1686 da Risvânlıların tekrar Sığraz köyüne nakledilmeleri için Adıyaman kadısına ve müfettiş paşaya emirler gönderilmiştir (Orhonlu 1987). Yine Risvân aşiretinin Zirankan oymağı merkez Kâhta olmak üzere bu yörede iskân edilmiştir (Çakmak 1999).

İncelenen 135 belge içerisinde gayrimüslim azınlıklara ait 3 belge mevcuttur. Bunların 2'si Ermenilere, 1'i ise Süryanilere aittir. Buna göre Adıyaman Şer'iyye Mahkemesinde tutulan bu defterde Ermeni nüfusuna ait belgelerin toplam belgelere oranı yaklaşık %1.5 tir (Kanadıkırık 2005).

Cumhuriyet'in ilanıyla beraber Malatya'ya bağlı bir ilçe olan Adıyaman 10.000'den az nüfusludur. 1954'te il olmasıyla gelişimi başlamıştır. .1960'lardan itibaren, kırsaldan kent merkezine yaşanan göçlerle demografik durumu değişen kentin nüfusu 1955'de 13 966 iken, 2008 yılında 582 762 olmuştur.

1960'lara kadar Adıyaman Kalesinin etrafında bulunan kerpiç yapılardan oluşan bir Anadolu kasabasını andıran Adıyaman, kentin göç almasıyla beraber hızla şehirleşmiştir (Şekil 3.3.). Şehirleşme hızını etkileyen diğer faktörler ise 1971 yılında petrol aramalarının başarılı olması ve 1970 yılından sonra ise Adıyaman kentinin GAP'a dâhil edilmesidir (Alpaydın 2008).

Şekil 3.3. Cumhuriyetin ilk yıllarında Adıyaman (Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Arşivi, 2018)

Adıyaman'da tarım ve hayvancılığa dayanan üretkenlik söz konusudur. Şehrin güney bölümündeki topraklar tarıma elverişlidir. İl genelinde şeker pancarı, buğday, arpa, mercimek, nohut, pirinç gibi tahıl ürünlerinin yanı sıra pamuk ve tütün yetiştirilir. Tahıl üretiminin yanı sıra kentte bağcılık ve bahçecilik geçim kaynaklarında önemli bir yere sahiptir. Çeşitli türdeki sebze ve meyve yanı sıra özellikle Antep fıstığı, nar ve üzüm üretimi kentin geçim kaynaklarını oluşturan öğeler arasındadır. İlin kuzeyinde yer alan dağlık bölümlerde kıl keçisi, koyun ve büyük baş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. İlin kuzey batısına yayılan ve büyük kısmı dağlık olan Nemrut Dağı Milli Parkı'nda, coğrafi özelliklere bağlı olarak en yaygın geçim kaynağı da keçi üretimine bağlı hayvancılıktır. İl genelinde halı, kilim dokumacılığı ve keçe yapımı diğer önemli yerel üretim biçimleridir. Sümerbank Pamuklu Dokuma Fabrikası, Adıyaman Tütün Bakımevi, Peynir ve Tereyağı Fabrikası, Adıyaman Çimento Fabrikası, Et Kombinası ve Yem Fabrikası Adıyaman'daki ana sanayi tesisleridir. İl merkezinde küçük ölçekli bir sanayi sitesi bulunmakla birlikte, Adıyaman'da sanayi pek gelişmemiştir (URL-2 2019).

Nemrut Koruma ve Geliştirme Programı yayınlarında bahsedildiği üzere 1960'ta yapılan imar planı kente ait gelişim hatlarını belirlemiştir. Bunun üzerine 4 yeni mahalle

oluşturulmuştur. Kentte kamu ve hizmet sektörünün gelişmesi, imalat ve küçük sanayinin ortaya çıkmasına neden olur. 1957'de Merkez Bir Aralık İlkokulu'nda ilk Halk Kütüphanesi; 1958'de Adıyaman Lisesi, 1965'te Erkek Sanat Enstitüsü kurulur. 1972'de, farklı uygarlıklara ait ve özellikle Kommagene Dönemine ait eserlerin yaygın olduğu ilde bir müze kurulması kararı alınır (Yurt Ansiklopedisi 1981, Alpaydın 2008).

Adıyaman, GAP çalışmaları süresince tarım arazilerini kaybetmiştir. Bu da kırsal alandaki halkın şehre göçünü arttırmıştır. Bu sebeple Adıyaman, 1980'lerden sonra süratli bir şekilde şehirleşme sorununa maruz kalmıştır. Bu zaman zarfında kaybolan tarım arazilerinin yanında bir de hassas yapıdaki geleneksel kent dokusu ve geleneksel mimari eserler yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır (URL-2 2019).

3.2.1.5. Adıyaman'ın Tarihi

Bölgenin tarihine bakıldığında, Fırat ve Toros geçitlerine hâkim geçitleri içeren Adıyaman, bu özellikleri ile her zaman önemli bir stratejiye sahiptir. Diğer yandan Fırat, Dicle ve Nil nehirleri arasında kalan, Bereketli Hilal olarak adlandırılan bölgede bulunan Adıyaman, zengin doğal özellikleri nedeniyle Paleolitik dönemden bugüne, tarih boyunca yerleşilmiş bir bölgedir. Adıyaman ili sınırları içindeki kültür varlıkları incelendiğinde, farklı uygarlıklara ait eserlerden, ildeki bu zengin tarihi katmanlaşma açıkça görülür (URL-2, 2019).

Cumhuriyet dönemine kadar adı Hısn-ı Mansur olan Adıyaman, tarih boyunca birçok uygarlıklar görmüş, Hitit, Mitanni, Urartu, Asur, Med ve İranlılarla Büyük İskender ve Kommagene krallıklarına yurt olmuştur. 11. yüzyılda Selçuklu, Haçlı ve Eyyübi; 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu, İlhanlı ve Memluk dönemlerini yaşamış; 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bölgede Helenistik, Roma, Bizans eserleriyle, İslam-Türk eserlerine ve ilk çağ eserlerine bir arada ve sıkça rastlanmaktadır.

1938 yılında Adıyaman'a arkeolojik kazı çalışmalarına göre, ilk yerleşimler M.Ö. 7000 yıllarına kadar uzanmakta olup, Pitard; Pirin Mağaralarında duvar resimlerine rastlamıştır. Özellikle Pirin, Zey, Haydaran, Palanlı ve Gümüşkaya'da yapılan araştırmalarda mağaralara, höyüklere (Örenli), kale ve şehir harabelerine, heykel ve kabartmalara, köprü, kemer ve saray sütunlarına rastlanmıştır. Pirin (Örenli)

Köyü yakınlarındaki kayalar içine oyulmuş mezarlar ve suyolları mevcuttur. (Anonim 3, Halaçoğlu 1988).

Gerek Osmanlı fetihlerinden sonra bir iç bölge durumuna gelerek kalesinin önemini kaybetmesi, gerek 17. yy. Celâli İsyanları ve konargöçer aşiretlerin zaman zaman yaptığı tahribatlar ve gerekse Osmanlı gerilemesine paralel olarak Adıyaman'ın sosyo-ekonomik yapısının zayıflaması Adıyaman'ın önemini sonraki asırlarda iyice kaybetmesine yol açtı. 19. asır geldiğinde iyice bakımsız ve sapa kalmıştır. 19.yy.da yabancı gezginlerin Anadolu'ya ilgilerinin arttığı bir dönemde Adıyaman'a da farklı yabancı isimler geldi. Bunların başlıcaları Ainsworth, Moltke, Hausknecht, Yorge, Hortmann, Humann'dır. Özellikle 2. Mahmud döneminde Türkiye'ye gelen ve Osmanlı ile ilgili önemli bilgiler veren Moltke 1838 yılında Adıyaman'ı ziyaret etmiş ve kenti "harap bir kale, heybetli ve çok ıssız bir şehir" olarak tarif etmiştir. Moltke'den yaklaşık 40 yıl sonra bölgeye gelen Alman arkeolog Humann 1882'de Adıyaman'ı biraz kalkınmış bulur (Anonim 3).

Seyahatnamelerde Adıyaman

İlk dönemlerden itibaren Adıyaman ve çevresine seyahat amacıyla gelen yerli ve yabancı birçok seyyah bulunmaktadır. Kaynaklara göre Adıyaman ve çevresinde bulunan ve bildirilerinde yer veren seyyahlar; Evliya Çelebi, Kâtip Çelebi, Helmuth Von Moltke, Karl Humman, William Francis Ainsworth'dur (Doğan 2012).

Evliya Çelebi

Bütün Osmanlı coğrafyasını gezen ünlü Türk seyyahı olan Evliya Çelebi 1648 yılı Şaban ayının sonunda Üsküdar'dan Şam'a gidip dönüşte pek çok yeri gezip gördükten sonra Urfa, Siverek, Çermik, Çüngüş, Kâhta, Hısn-ı Mansur ve Besni üzerinden 1648 veya 1649'da Maraş'a giderken uğradığı kent hakkında şu bilgileri vermektedir. Şehrin ilk kurucusu Mansur bin Cavane bin el Haris el-Amiri olduğundan şehre 'Hısn-ı Mansur' denildiğini ancak bu ismin halk tarafından yanlış şekilde 'Hasan Mansur' diye söylendiğini belirtmiştir. Hısn-ı Mansur kalesinin Fırat Nehrinin batı tarafında Samsat şehrine yakın bir yerde olduğunu, Emevi halifelerinden Mervan bin Mehmed el-Cadi'nin bu kaleyi onardığının kale surunda tarihinin bulunduğunu, bu kalenin küçük olup, yuvarlak taştan yapılmış emsalsiz bir kale görünümünde

bulunduğunu Seyahatnamesinde yazmıştır. Ayrıca bu kalenin siyah-beyaz, parlak ve düzgün taşlardan yapıldığını, kalenin gayet çetin olduğunu hatta Mısır halifelerinin sürgün edilecek kişileri kimseleri bu bölgeye sürerek hapsettiklerini dile getirmiştir. Bu kalede kırk hane, bir cami ve cephane ile yeterli miktarda top bulunduğunu yazmıştır (Doğan 2012)

Kâtip Çelebi

Kâtip Çelebi IV. Murat döneminde isyan eden Abaza Mehmet isyanını bastırmak üzere yola çıkan Osmanlı ordusu ile beraber 1624 yılında Anadolu'ya gelmiştir (Doğan 2005). Cihannüma adlı eserinde Hısn-ı Mansur hakkında şu bilgileri vermektedir. Hısn-ı Mansur'un Fırat Nehrinin batısında Samsat yakınlarında bir yer olduğunu şehri kuran kişinin Mansur bin Cavane el Haris El Amiri olup, Mervan bin Mehmet El Cadi'nin zamanında Mansur'un burada imar işleriyle uğraştığını belirtmiştir (Doğan 2012).

William Francis Ainsworth

1839 yılında Anadolu'yu dolaşan, Haziran ayının başlangıcında Güneydoğu Anadolu bölgesine gelen Ainsworth, 1 Haziran'da Göksu civarında yapmış olduğu gezinin ardından 2 Haziran'da Perveri köyüne geldiklerini buranın eski Perre, Kapadokya, Mezopotamya, aşağı Ermenistan ve Suriye'den gelen yollar arasında, Antonine Itinerary ve Theodosian Tables bölgelerinde bir bağlantı noktası olarak önemli bir yer olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Carbanum'a (Adıyaman) gitmeden Nisus (Besni) üzerinden Perre'den Samsata'ya bir kavşak yani dört yol olduğunu bu yolun Rum kaleye kadar devam ettiğini gezideki izlenimleri arasında bahsetmiştir (Doğan 2012).

5 Haziran'da Akdağ'ın dibi boyunca Fırat Nehri'nin kıyısına doğru uzanan hemen hemen aynı yükseklikteki çayırlık vadilerin üzerinden geçerek yedi saat süren at yolculuğundan sonra suni, büyük bir tepeciğin etrafında dolambaçlı bir şekilde yerleşmiş, buna uygun bir şekilde de kale tepesi olarak adlandırılan Adıyaman Kasabası'na ulaştıklarını yazmıştır. Bu kasabanın 800 Müslüman ve 300 Ermeni evine sahip olup, kasabada birkaç mescit, bir cami, üç kervansaray harabesi ve bir hamam bulunduğunu ancak bunların sadece önceki zenginliğinin kalıntıları olduğunu ifade

etmiştir. Hristiyanların hiç kilisesi olmadığını var olan bu geleneklerden bu kasabanın, Fırat Nehri üzerinde Rennell'in yer aldığı İdris-i Hısn-ı Mansur'u ile aynı olduğunu saptadıklarını buranın doğulu coğrafyacılar tarafından ''Cholmodara'' ismiyle de bilinerek Romalılar tarafından ''Carbanum'' olarak adlandırıldığını belirtmiştir (Doğan 2012).

Şekil 3.4. 1560'lı yıllarda Adıyaman idari haritası (M.Taştemir,XVI. Yüzyılda Adıyaman)

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Adıyaman'da Mimarlık ve Yapı Sanatını Oluşturan Başlıca Etkenler

4.1.1. Geleneksel Kent Dokusunun Gelişimi

Adıyaman kentinin ilk yeri, kentin 5 km kuzeyindeki Pirin'in bulunduğu yerdir. Bu tarihi kentin adı Perre'dir (Şekil 4.1.). Kentin yapı kalıntıları hala mevcuttur. Kent daha sonra şimdiki yerin güneyinde Hüsn-ü Mansur ya da Girik Köyü olarak bilinen yerde kurulur. Hüsn-ü Mansur Güzel Mansur demektir. Daha sonra da şimdiki yerinde yani Hısn-ı Mansur Kalesi çevresinde kurulup günümüze kadar devam eder (Sucu 1985).

Şekil 4.1. Pirin Perre antik kenti- 2017

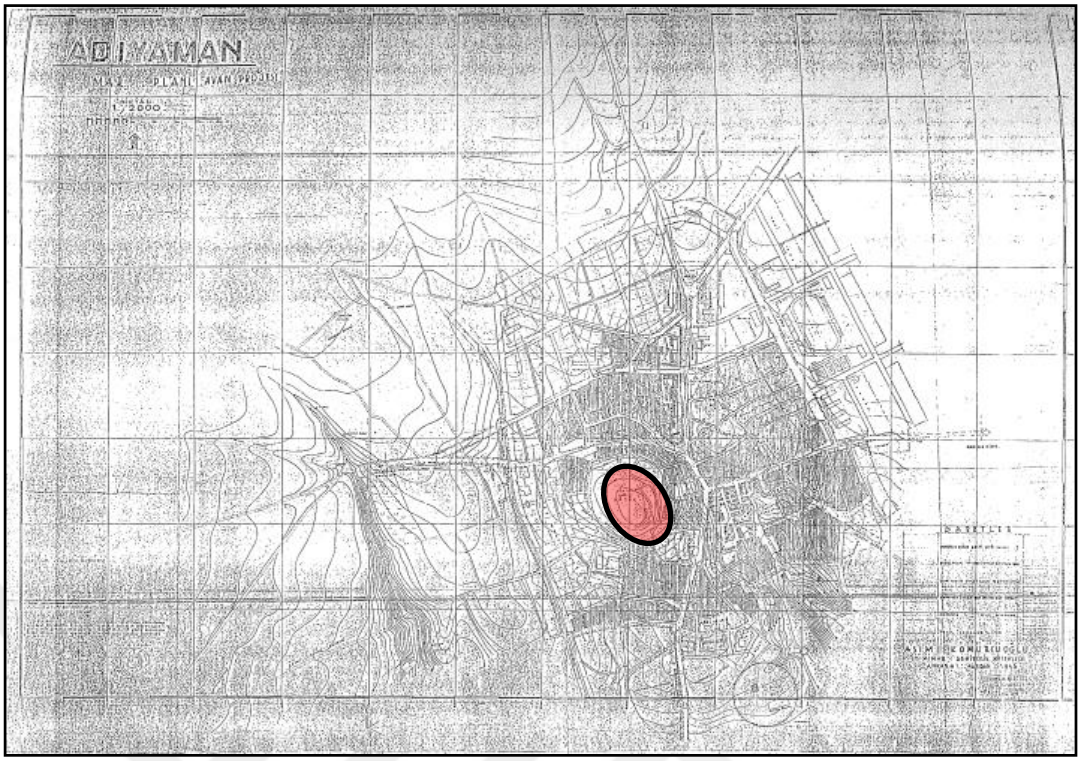
Adıyaman kent gelişimi ele alındığında temel olarak 3 farklı doku görülmektedir. Birincisi kent merkezinde Adıyaman Kalesi çevresinde yerleşmiş olan geleneksel dokudur. İklim ve üretim hayat döngüsünün bu dokuyu oluşturduğu tespit edilmektedir. Çok sıcak olan yaz aylarında korunma amacıyla gölgeli mekânlar oluşturulmuştur. Daracık sokaklar, küçük ön bahçeler ve avlular tipolojik özellikleri oluşturmaktadır. Yapılar 1-2 katlı olmakla beraber ve bu yapılarda taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Güney ve doğu bölgelerinde geleneksel plan düzlemine sahip konutlar bulunmaktadır. Bu dokularda 1-2 katlı yapılar, ön veya arka bahçeler, ızgara biçimli dar sokaklar, avlular mekânı oluşturan temel elemanlar olarak görülmektedir. Yaşam alanları ve duvarlar dış mekânın, sokağın çeperini tanımlamaktadır. Yağışın az olması nedeniyle bitkiler ve yeşil alan oranı düşük olmakla beraber avlulardaki ağaçlar dokunun önemli bir parçası olarak gölge sağlamakta ve yaşama canlılık katmaktadır.

Kentin çeperinde plansız olarak gelişmiş konut bölgelerinde dahi belirli bir doku oluşumu görülmektedir. Dar sokak, gölge mekânlar, küçük ölçekli ön ve arka bahçeler ve yaşam birimlerinden oluşan dizilimde bir konut dokusu oluşmuştur (Fil ve ark. 2013) (Şekil 4.2.).

Yapıların çok katlı olmaması, birbirlerine yakın konumlanışı halkın hayat biçimini açıklamaktadır. Son yıllarda yüksek katlı yoğun ve insana duyarlı olmayan yapılaşma geleneksel yaşam kültüründen uzak bir mekân üretmektedir (Fil ve ark. 2013).

İkinci olarak görülen kent dokusu geleneksellikten uzak ihtiyaca yönelik oluşmuştur. Sonraki zamanlarda gelişim artmış, nüfus yoğunluğu söz konusu olmuş ve böylelikle kaleden biraz daha uzakta mahalleler oluşturularak yeni yerleşim yerleri olarak bu bölgeler tercih edilmiştir.

Üçüncü ve son olarak da 20.yy'ın son çeyreğinde kent nüfusunun artışıyla da kent yerleşim alanı oldukça genişlemiş eski adıyla 'Kerkişin' yeni adıyla 'Esentepe' denilen şehir merkezine uzak yerlere yapılaşma izni verilmiştir (Şekil 4.3.). Bu bölgelerde yapılan toplu konut zihniyetli yapılar kenti geleneksel kent dokusundan uzaklaştırmakta ve çarpık kentleşme nedeniyle de modern kent dokusuna ulaştırmamaktadır (Şekil 4.4-6.).

Şekil 4.2. Adıyaman kenti 1945 yılı imar planı avan projesi (Sağır 1999)

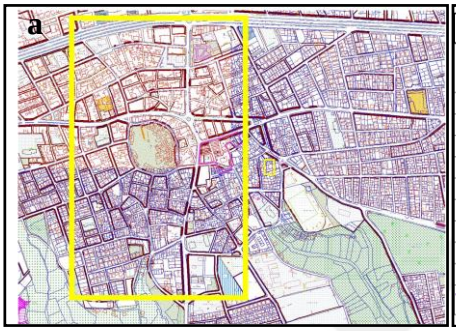

Şekil 4.3. Günümüzde kullanılan nazım imar planı (Adıyaman Belediyesi-2013)

Geleneksel kent dokusunun oluşumunda koruma faktörünün önemli bir yeri vardır. Seçilen malzeme taş ve kerpiçtir. Yerel malzeme kullanımı mimarinin biçimlenişinde ve dokunun oluşumunda önemli bir etken olmuştur. İklim koşulları çatı

tiplerinde farklı uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Genelde toprak dam uygulanmıştır. Ancak az da olsa eğimli çatı örnekleri de görülmektedir (Sağır 1999).

Kerpiç malzemenin uzun ömürlü olmayışı, yerel yönetimlerin ve toplumun koruma bilincinde olmayışı sebepleriyle geleneksel kent dokusu günümüze özgün bir şekilde ulaşamamıştır. Adıyaman kentine ait tescilli yapılar listesi incelendiğinde var olduğu öngörülen koruma sorunu gerçeğiyle yüzleşilmektedir. Özellikle sivil mimari yapılar kategorisinde az sayıda yapının varlığına rastlanmaktadır.

b

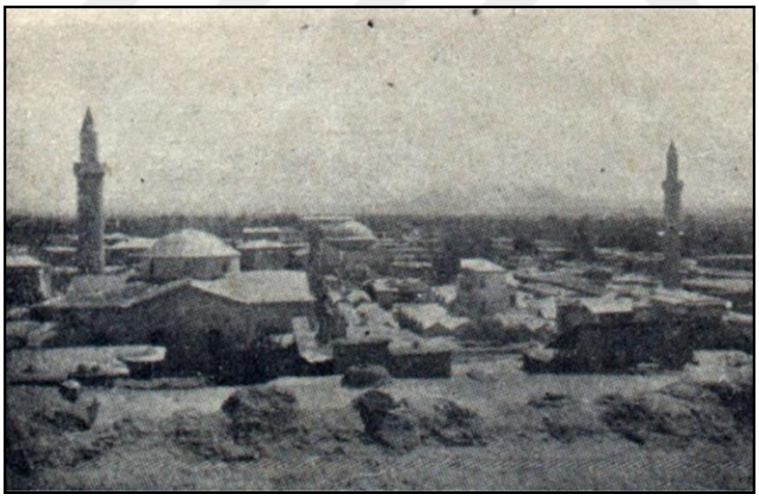
ADIYAMAN

İL&İLÇE ADI	TESCİLLİ YAPI SAYISI	ARKEOLOJİK SİT	KENTSEL SİT	KENTSEL ARKEOLOJİK SİT	DOĞAL SİT	TARİHİ SİT	TESCİLLİ YAPILAR	TOTAL
MERKEZ	96	53			1		42	82
BESNİ	59	33					26	59
ÇELİKHAN	3	1					2	3
GERGER	5	4					1	5
GÖLBAŞI	9	5					4	9
KAHTA	30	17					13	30
SAMSAT	21	16					5	21
SİNCİK	0							0
TUT	3	1					2	3
TOTAL	226	116			1		95	226

Yapı Türü	
Köprü	5
Burç	1
Cami	7
Çeşme	6
Dükkan	7
DüzYerleşme	9
Hamam	1
Han	1
Harabe	1
Havuz	1
Höyük	23
Kale	1
Kaya Mezarı	3

Kilise	1
Konut	3
Kahvehane	1
Askeri Bina	1
Mağara	3
Nekropol	2
Otel	1
Okul	1
Örenyeri	2
Tümülüs	2
Türbe	11
Yazıt	1
Ziyaret	1

Şekil 4.4. a: Adıyaman imar planı üzerinde geleneksel kent alanı; b:Tescilli yapılar listesi

Şekil 4.5. Adıyaman Kalesi'nden şehrin görünümü (URL-3)

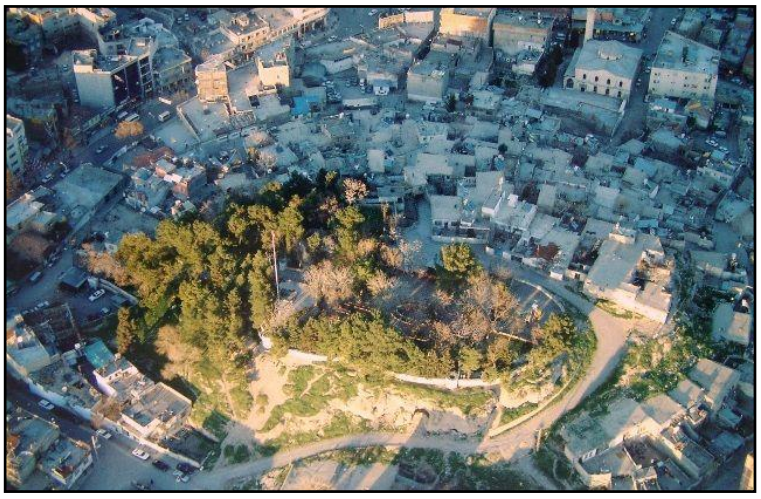

Şekil 4.6. Adıyaman Kalesi'nden şehrin görünümü (2012)

4.1.2. Geleneksel Kent Dokusunu Oluşturan Yapılar

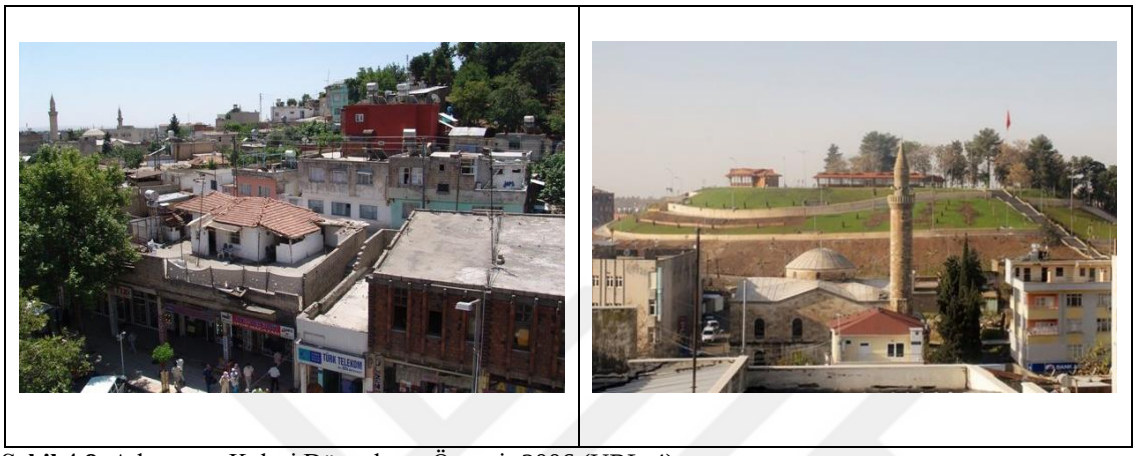
4.1.2.1. Kale

Kentin orta yerinde yığma bir höyük (200*200*25 m) üzerine yapılmıştır. Eski hükümdarlar çevredeki yerleşme merkezlerini höyüğe belirli miktarlarda toprak getirmeye mecbur eder. Şu anda kalede tarihi yapı mevcut değildir (Şekil 4.7.). Kale üzerine temsili kale surları yapılarak, park şeklinde düzenlenmiştir (Sucu 1985). Kale ile ilgili en eski bilgilerin Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden olduğunu anlıyoruz. Kalenin dairesel plan düzleminde ve emsalsiz bir taş yapı olduğu, cilalı ve parlak taşlardan yapıldığı ve yeni sağlam bir kapıya sahip bulunduğu öğrenilmektedir (Bayhan ve Salman 2010).

Şekil 4.7. Adıyaman Kalesi -2006 (URL-4)

Adıyaman Belediyesi'nin yapmış olduğu ''Kale Projesi'' kapsamında 2010 yılında kale bölgesinde sit alanı içerisinde kalan çarpık kentleşmenin nedeni olduğu ve kent dokusuna zarar verdiği düşünülen 200'e yakın konut istimlâk edilmiş ve yıkımları gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.8.). Bu sayede modern kent anlayışına uygun proje uygulanmıştır (URL-4).

Şekil 4.8. Adıyaman Kalesi Düzenleme Öncesi -2006 (URL-4)

4.1.2.2. Camiler

Adıyaman Ulu Cami

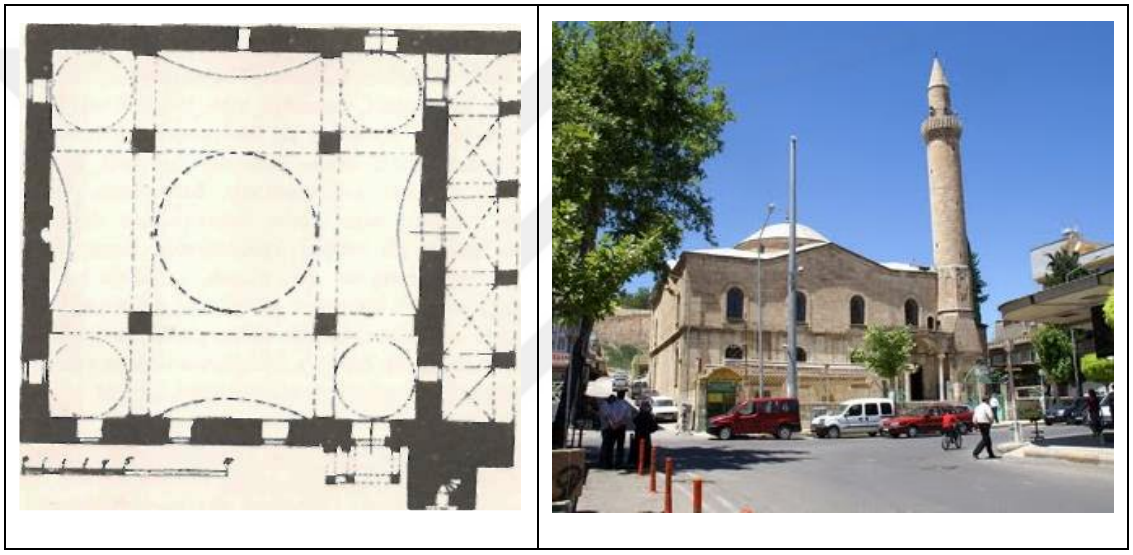
Adıyaman'ın merkezinde, kalenin güneydoğusunda, çarşı içinde olup, şehrin en büyük camisidir.

S. Çulcu, İ.H. Beyoğlu tarafından 26.06.1976 tarihinde hazırlanan tescil fişinde Adıyaman Ulu Cami'nin yapım tarihi 19. yüzyıl olarak belirtilmiştir: "Caminin Dulkadiroğlularından Alaudduldevle tarafından yapıldığı söylense de h. 1318'de yapılmıştır." Adıyaman merkezinde çarşı içinde bulunan caminin Dulkadiroğlularından Alaud-devle Bey'in oğlu Durak Bey'in kenti yönettiği zamanda, 1506-1515 yılları arasında yaptırıldığı bilinmektedir. Minare kapısında bulunan kitabelerden iki kez (1798 ve 1854 yıllarında) tamir edildiği anlaşılan cami 1863 yılında tamamen yıkılarak yeniden yapılmıştır. Caminin ahşap kapısı üstünde bulunan kitabeden anlaşıldığı üzere yapı 1902-1904 yılları arasında tamir edilmiştir (Bayhan ve Salman 2010).

Yapı özgün mimarisini ve detaylarını korumaktadır. Caminin kuzeyinde çapraz tonoz üst örtüye sahip beş gözlü bir son cemaat yeri vardır. Yapının üç adet girişi vardır. Girişler son cemaat yerinden, doğu ve batı yönden olacak biçimdedir. Yapı düzgün

kesme taşla inşa edilmiştir. Kare planlı yapının üst örtüsü ortada dört sütun üstünde, yüksek kasnaklı ana kubbe, kubbenin dört yanında yuvarlak beşik tonozlar ve köşelerde dört küçük kubbe şeklindedir. Pencereler yuvarlak kemerli olup cephede üçgen alınlıklı düzenlemeler mevcuttur. Minare kuzeydoğu köşede yer almakta olup, kare kaideli ve silindir gövdelidir. Malzeme farklılığı ve diğer Dulkadiri minarelerle benzerliği nedeniyle minarenin eski özgün yapıdan kaldığı düşünülmektedir (Bayhan ve Salman 2010) (Şekil 4.9.).

Mimari tarz olarak batılılaşma döneminin son aşaması olan ampir-rokoko karışımı eklektik üslup olarak tipik 19. yüzyıl örneğidir (Güçhan 2012).

Şekil 4.9. Adıyaman Ulu Cami ve planı (Erken 1983)

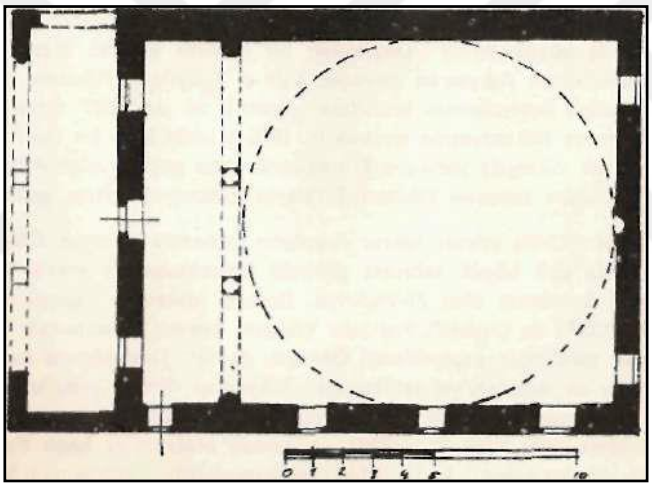
Kap (Hacı Ali) Cami

Adıyaman Merkez Kap Mahallesi'ndeki Ma'muratü'l-Aziz Salnamesi'ne göre hayır sahibi Hoca Ali tarafından yaptırıldığı belirtilmesine rağmen, 1182 h./1768 m. Yılında ilk olarak inşa edilen cami, kitabelerine göre 1342 h./1923 m. yılında Hacı Mehmet Ali yenilemiştir. 2008-2009 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilen Kap Cami doğu tarafında bulunan ve önünde son cemaat yeri olan asıl cami, batı kenar boyunca uzanan yazlık kısım ve bunun kuzeybatı köşesinde yükselen minareden oluşmaktadır (Şekil 4.11.). Caminin beden duvarları ve son cemaat yeri kemerleri tamamıyla kesme taştan yapılmış olup esas ibadet mekânının üzeri kasnaktan itibaren bağdadi yöntemle yapılmış ahşap kubbe ile örtülüdür. Mihrap ekseninde boyuna uzanan dikdörtgen şekilli asıl ibadet mekânı, kuzey tarafta giriş

kısmının önünde sekizgen iki paye ile bunların üzerindeki üç sivri kemerle ayrılarak kare haline getirilmiştir. Önceden düz ahşap tavanla örtülüyken 1923 onarımı sonrasında bugünkü şeklini almıştır (Şekil 4.10.). Kuzeyde kalan bölüm ise düz ahşap tavanlı olarak bırakılmıştır. (Bayhan ve Salman 2010).

Şekil 4.10. Adıyaman Kap Camii (a: 2006 yılı; b: 2018 yılı)

Şekil 4.11. Adıyaman Kap Camii Planı-(Erken 1983)

Kuzeydeki düz ahşap tavanlı son cemaat yerinde, kenarlarda ''L'' şeklinde payeler ile bunların arasındaki üç sivri kemeri taşıyan iki sütun yer almaktadır. Üstten basık içten ise yay kemerli kapının üzerinde onarım kitabesiyle iki küçük kemerli pencere bulunmaktadır. Kapının iki yanında birer mihrabiyeyle birer basık kemerli pencere daha yer almaktadır. Diğer yönlerde, doğudakiler dikdörtgen, batı ve güneydekilerin basık kemerli pencereler olduğu görülmektedir. Batı duvarın kuzey ucunda bir kapı daha açılmıştır. Kıble duvarındaki mihrap, kesme taştan olup, önceden rastgele uygulanan farklı renklerdeki boyalı süslemeler restorasyon esnasında temizlenmiştir. Mukarnas kavsaralı yarım yuvarlak niş perde motifiyle bezenmiştir (Bayhan ve Salman 2010).

Batı yönde kesme taştan bir teras halinde düzenlenmiş olan yazlık kısımda, kıble duvarı korkuluklarla kapatılmış ve küçük bir mihrap yerleştirilmiştir. Açık sarı renkli düzgün kesme taştan yapılmış minare, caminin 6,2 m. kuzeybatısında, bağımsız olarak yükselmektedir. Minare, kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefeli minareler grubunda değerlendirilmektedir (Bayhan ve Salman 2010).

Çarşı (Hacı Abdülgani) Cami

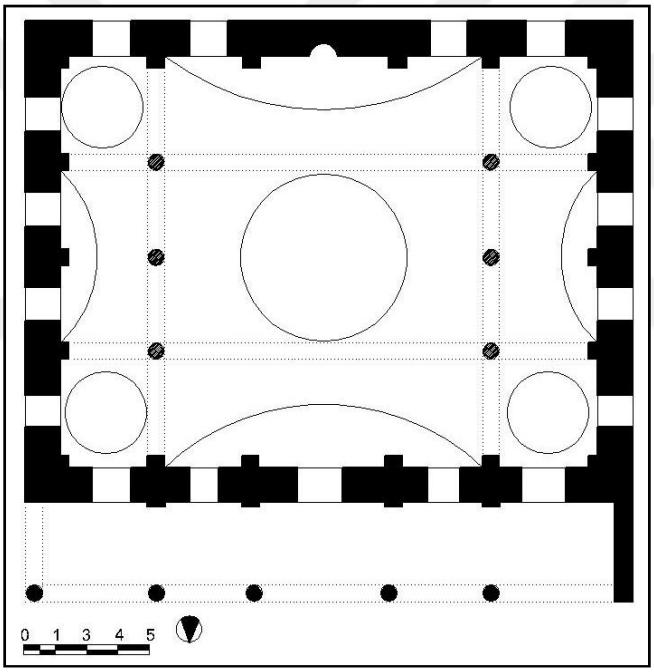
Çarsı içinde yer alan cami 1557 yılında Hacı Abdülgani yaptırmıştır. 1640 senesinde Hacı Mehmet b. Seyfettin Rızaullah onarımını gerçekleştirmiştir. 1910 yılında Vakıflar İdaresi ve 1957 yılında da Cami Yaptırma Derneği tarafından onarılmıştır. Yapının minaresi 1905 yılında yenilenmiştir (Bayhan ve Salman 2010). Camiye girişte, sol tarafta türbesi bulunan Hacı Abdülgani Baba'nın vakfı olduğu söylenir. Cami, gösterdiği özelliklerden dolayı 17. yüzyıl Osmanlı yapısıdır (Yapı Tescil Fişi 1976).

Caminin minaresi güvenlik gerekçesi öne sürülerek yıkılmıştır (Şekil 4.12.). Cami duvarlarının alt kısımlarının özgün yapıdan kaldığı düşünülmektedir. Çatısının eskiden düz ahşap örtü olduğu söylenmektedir, bugün mevcut yapı ise dört kolon üstünde taşınan ahşap kubbe ve onun çevresinde düz ahşap tavan ile örtülmüş durumdadır (Bayhan ve Salman 2010).

Adıyaman il merkezinde, Eski Pazar denilen yerde inşa edilmiştir. Son cemaat yeri sonradan ilave edilmiştir. Kare plan üzerine 744 m²lik bir sahaya inşa edilmiştir (Şekil 4.13.). Beyaz silme tastan yapılmış olan ön yüzde iki tali ve bir ana (cümle) kapısı vardır. İki kanatlı ahşap kapılar basit ağaç isçiliği gösterir. Cümle kapısı ve minare kaidesinde olmak üzere dört kitabesi vardır. 107 cm duvar kalınlığı olan 14x18m boyutunda bir iç mekâna sahiptir. Sekizgen kasnaklı kubbeyi dört sütun taşır. Minaresi camiden ayrı olarak yapılmıştır. Üzerinde, Ulu Cami minaresinde görülen kaval pano vardır. Cami yüzeyine serpiştirilmiş olan tuğralar Hicri 1245 tarihlidir. Cami Hicri 965, 1150 (Arapça), Hicri 1326 ve günümüzde olmak üzere dört defa tamir edilmiştir (Yapı Tescil Fişi 1976).

Şekil 4.12. Adıyaman Çarşı Camii ve minaresi

Şekil 4.13. Çarşı Camii planı (Bayhan ve Salman 2010)

Yeni Pınar Cami

Yapı kesme taş malzemeyle yapılmıştır. Vakıf eski eser tescil fişinde yapının yapım tarihi 1719 olarak belirlenmiştir. Ancak cami 1985 yılında büyük oranda yıkılıp değiştirilmiştir. Dikdörtgen olarak tasarlanmış olan caminin kuzeyinde bir avlusu bulunmaktadır. Avludan caminin dört sivri kemerli son cemaat yerine geçilmektedir. Bu mekânın üzeri dört adet küçük kubbe ile örtülmüştür. Buradan caminin harim kısmına geçilmektedir. Harimin üzeri, biri ana kubbe ve on biri küçük olmak üzere toplam on iki

kubbe ile örtülüdür. Ana kubbe harimin içerisinde dört sütunun üzerine oturtulmuştur (Şekil 4.14.). Caminin mermer mihrabı 1985 yılındaki onarım sırasında tamamıyla değiştirilmiştir. Yapının minaresi ise yapının kuzeybatısında yer almakta olup tek şerefeli olarak yapılmıştır (Öztürk ve Uludağ 2007).

Şekil 4.14. Yeni Pınar Camii kuzey cephe görünümü (2018)

Eski Saray (İbrehitti Bey) Cami

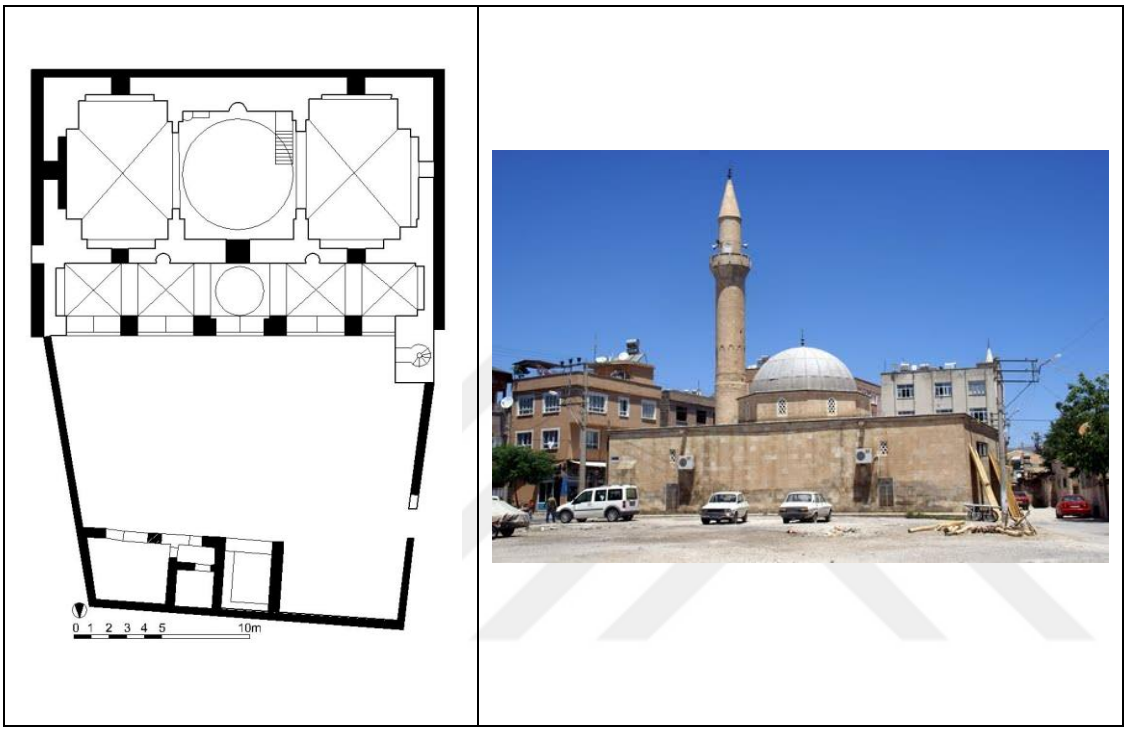
Kitabesine göre 1148 h./1638 m. yılında İbrahim Bey yaptırmıştır. Cami Eski Saray Mahallesi'nde bulunmaktadır (Şekil 4.15.). Çok defa onarım gören cami, son müdahalede kuzey yönünde büyütülmüştür (Bayhan ve Salman 2010).

Şekil 4.15. Eski Saray Camii (2012)

Musalla Cami

Yapım yılı net olarak bilinmemektedir. 1308 h./1890 m. senesinde yaşanan depremde minaresinin yıkıldığı söylenmektedir. Vakıflar Bölge Müdürlüğünce restore edilerek hizmete açılan caminin 1972 yılına kadar cezaevi işlevi gördüğü bilinmektedir (Bayhan ve Salman 2010) (Şekil 4.16.).

Şekil 4.16. Musalla Camii (2012) ve planı (Bayhan ve Salman 2010)

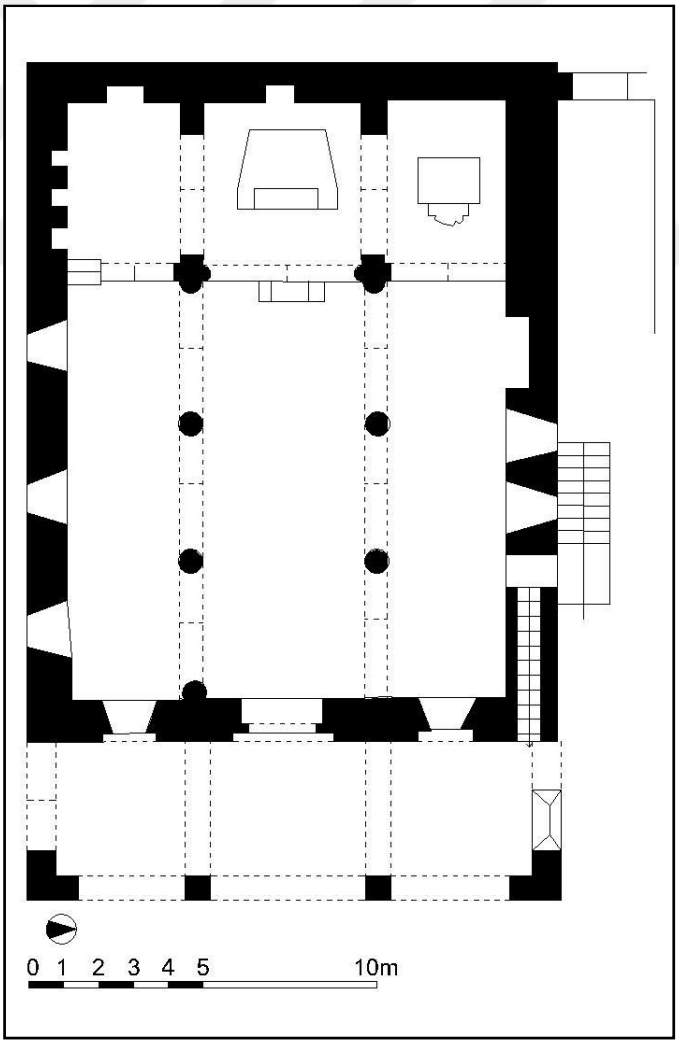
4.1.2.3. Kiliseler

St. Paul Kilisesi

Adıyaman Kalesi'nin güneybatısında bulunmaktadır. IV. veya V. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen kilisede bulunan Süryanice kitabelere göre 1885 ve 1905 senelerinde onarım görmüştür (Şekil 4.18.). Apsis içerisine yerleştirilmiş ahşap sunağın, Urfalı Süryani marangozlar tarafından 1890'da yapıldığı tahmin edilmektedir. Süsleme teknikleri bakımından Anadolu'daki Türk-İslam yapılarına benzerlik göstermektedir (Şekil 4.17.). Aktif olarak Süryani cemaati tarafından kullanılan kilise tescilli bir yapıdır (Bayhan ve Salman 2010).

Şekil 4.17. Adıyaman St. Paul Kilisesi Giriş Kapıları

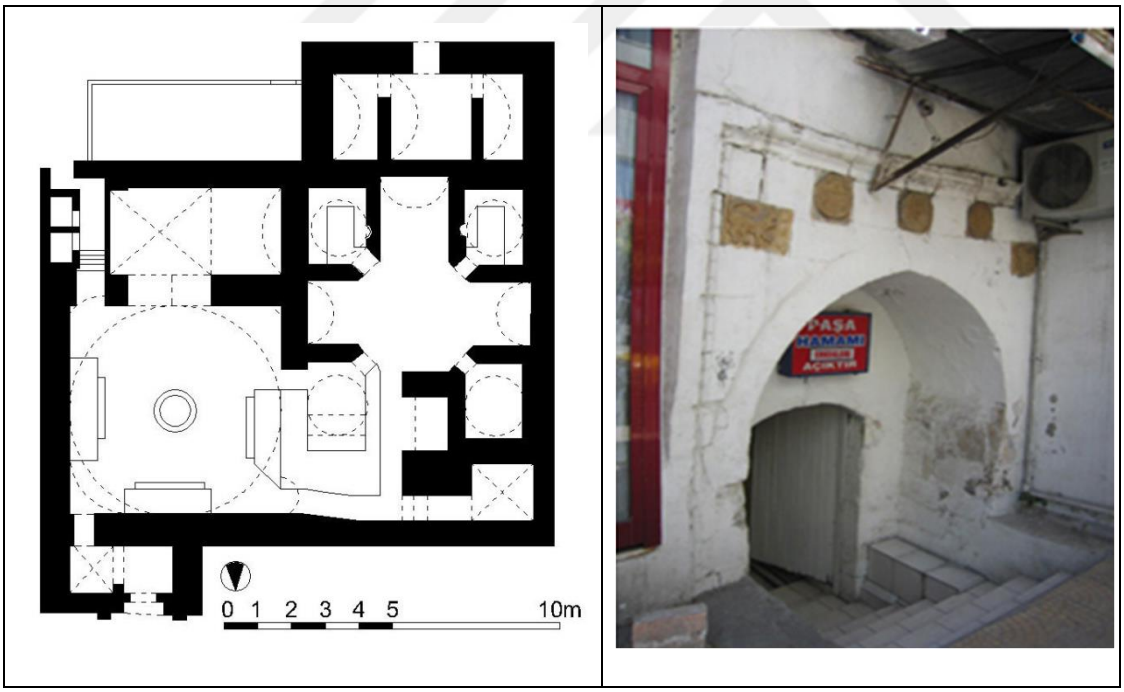
Şekil 4.18. Adıyaman St. Paul Kilisesi Planı (Bayhan ve Salman 2010)

St. Paul Kilisesi, cemaati azalınca zaman zaman farklı işlevlere ev sahipliği yapmıştır. Bir dönem hapishane olarak kullanılan kilise bir dönem ise buğday arpa deposu olarak kullanılmıştır. Bazı dönemlerde dini işlevini sürdürüp bazı dönemlerde cemaati olmadığından boş kalmıştır. Günümüzde dini işlevini sürdürmektedir (Anonim).

4.1.2.4. Hamamlar

Paşa (Kap) Hamamı

Adıyaman Merkez Kap Mahallesinde bulunan Paşa Hamamı'nın yapım tarihi ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemekle beraber hemen yanında bulunan Kap Camii ile beraber 1182 h. 1768 m. yılında yaptırıldığı tahmin edilmektedir (Erken 1983). Ancak mimarisi ve giriş kapısı üzerinde bulunan figürler ve geometrik bezemeler düşünüldüğünde Memluk, Selçuklu veya Osmanlı Döneminde yapılmış olabileceği bildirilmektedir (Sucu 1993).

Şekil 4.19. Adıyaman Paşa (Kap) Hamamı planı (Bayhan ve Salman 2010) ve hamam girişi

Hamam doğu-batı istikametinde meyilli bir arazi üzerine kuruludur. Ana giriş kapısı hafif şişkin sivri kemer içinde olup bu giriş kapısının üzerinde pars figürleriyle üç adet rozete rastlanmaktadır (Şekil 4.19.). Yol seviyesinden aşağıda kaldığı için birkaç basamak merdivenle ulaşılan hamam kapısından dikdörtgen formdaki giriş holüne

ulaşılır. Giriş holünden geçilerek kare formlu, tromplarla geçilmiş kasnaksız, büyük kubbeli soğukluk mekânına varılır. Yakın zamanda beton müdahalesi görmüş kubbe üzerinde gerek havalandırma gerekse aydınlatma amacıyla boşluklar mevcuttur. Ayrıca bu soğukluk mekânında hamamdan çıkanların dinlenmesi amaçlı sedirler yer alırken kubbenin altında daire formunda bir havuz bulunmaktadır. Soğukluk mekânının güney kısmında soyunmalık bulunmaktadır. Soğukluktan, sonradan açıldığı tahmin edilen, bir kapıyla sıcaklık kısmına geçilmektedir. Orijinalinde soğukluktan ılıklığa buradan da sıcaklığa ulaşıldığı bilinmektedir. Klasik Türk Hamamı plan şemasını yansıtmaktadır. Merkezi kubbeli ve eyvanlı bir biçim sergilemekte olup aralarında küçük halvet hücreleri ile ortada dikdörtgen göbek taşı barındırmaktadır. Sıcaklık mekânı da basık küçük kubbeyle örtülmüştür. Hamamın yıkanma yeri dört eyvanlıdır. Sıcaklığın güneyinde külhan bulunmakta olup dış mekâna açılan küçük bir açıklık mevcuttur (Bayhan ve Salman 2010).

4.1.2.5. Hanlar

Tuz Hanı

Kap Mahallesi'nde, bulunan hanın XIX. yy. sonlarında yaptırıldığı söylenmektedir. Mahmut Mumcu'nun mülkiyetindeki han, bir avlu etrafında dizilmiş mekânlardan ibarettir. Revakların arkasında ahır, misafir odaları ve hücre mekanları bulunmaktadır. Uzun süre hayvan pazarı işlevi görmüştür (Bayhan ve Salman 2010).

Kaba yonu, kesme taş ve moloz taş kullanılarak yığma yapım tekniğinden tek ve iki katlı olarak inşa edilmiştir. İç avlu etrafında sivri kemerli revaklar ve onun etrafında avluya bakan mekânlardan oluşmaktadır (Şekil 4.20a,b.). İki katlı bölümün alt katı hayvan barınağı, üst katın ise misafirhane olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Taşınmaz yer yer yıkık olup ayakta kalan mekânlardan tavan döşemesinin ahşap hatıl üstü toprak dam olduğu görülmektedir. Sıva malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Avluda yer yer orijinal taş döşemeye rastlanmıştır (Adıyaman Tuz Hanı-Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu-2004).

Şekil 4.20. Adıyaman Tuz Hanı (a: Adıyaman müzesi arşivi-2018; b:2018 yılına ait; c: otel binası 2012 yılına ait)

Tuz Hanı'ndan farklı bir dönemde 1950'li yıllarda Tuz Hanının giriş cephesine bitişik olarak Adıyaman'ın ilk otel örneklerinden sayılabilecek olan bu otel yaptırılmıştır. Zemin +3 kat + cihannümadan oluşmaktadır (Adıyaman Tuz Hanı-Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu-2004) (Şekil 4.20c.).

Uzun yıllardır çözülemeyen Tuz Hanı kamulaştırma işlemleri 2018 yılı itibariyle çözüme kavuşturulmuş restorasyon uygulamalarına başlanmıştır. Ancak kent dokusunun korunması amacıyla Tuz Hanının içinde bulunduğu Tarihi Oturakçı Pazarının da bu kapsamda restorasyonunun yapılması gerektiği düşünülmektedir.

4.1.2.6. Askeri Yapılar

Eski Askerlik Şubesi Binası

Günümüzde sergi salonu işlevi gören yapı düzgün kesme kalker taşıyla inşa edilmiştir. Dikdörtgen plana sahiptir, tek kattan oluşmuştur. Hem güneyden hem de kuzeyden olmak üzere iki girişi vardır. Bir hol etrafına dizili odalardan meydana gelmiştir. Cumhuriyet dönemi mimarlık anlayışını yansıtan yapı restorasyon görmüştür (Şekil 4.21.).

Şekil 4.21. Eski askerlik binası restorasyon öncesi ve sonrası

4.1.2.7. Eğitim Yapıları

Cumhuriyet İlköğretim Okulu

Cumhuriyet Dönemi yapısı olan okul, özellikle cephe düzeniyle bu dönemin mimari anlayışını yansıtmaktadır (Şekil 4.22.). Yapı iki katlı olup, okul işlevini sürdürmektedir.

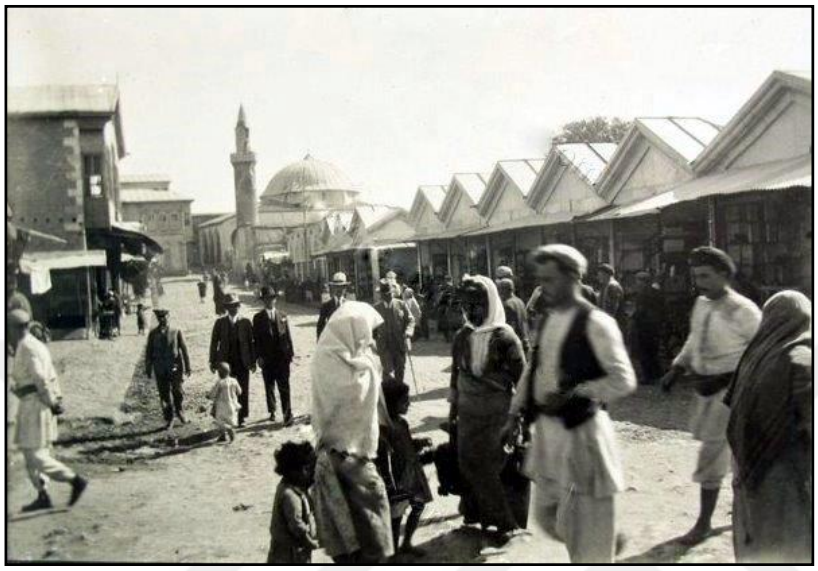

Şekil 4.22. Cumhuriyet İlköğretim Okulu

4.1.2.8. Geleneksel Çarşılar

Tuz Hanı bölgesinde bulunan tarihi oturakçı pazarı dükkânlarından tonozlu olanların hepsi tescillenmiştir (Şekil 4.23.). Bunlara ek olarak bir adet kahvehane de tescilli yapılar arasındadır. Bu tarihi yapılarda yonu taş malzeme kullanıldığı ve yapıların tonozlu olduğu görülmektedir.

Tarihi çarşıdaki dükkanlar ticarethane olarak kullanılmaktadır. Tek katlı, tonozlu olan bu yapılar kesme taş malzeme kullanılarak yığma yapım tekniğiyle inşa edilmiştir (Şekil 4.24.). Çatıları düz dam olabildiği gibi sac kaplı kırma çatı, beton vb. malzemelerden de oluşmaktadır. Ahşap asma tavana sahip olanları da mevcuttur.

Şekil 4.23. Adıyaman geleneksel çarşı (Anonim)

Şekil 4.24. Adıyaman geleneksel çarşı (2018)

4.1.2.9. Kahvehane

Tarihi Oturakçı Pazarında Kap Mahallesi'nde bulunan taşınmazın duvarları yonu taşıyla kaplı olup kemerli bir giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 4.26a.). İç duvarlarında kemerli nişler bulunmaktadır (Şekil 4.25.). Yapının iç kısmında üst örtü volta döşemedir (Şekil 4.26b.). Taşınmazın kitabesi olmadığından ne zaman yapıldığı tam olarak

bilinmemektedir. Mimari özellikleri temel alındığında 19. yy sonu 20. yy başına ait olduğu düşünülmektedir (Hacışahinoğlu ve ark. 2003).

Şekil 4.25. Oturakçı pazarındaki tarihi kahvehane (2012)

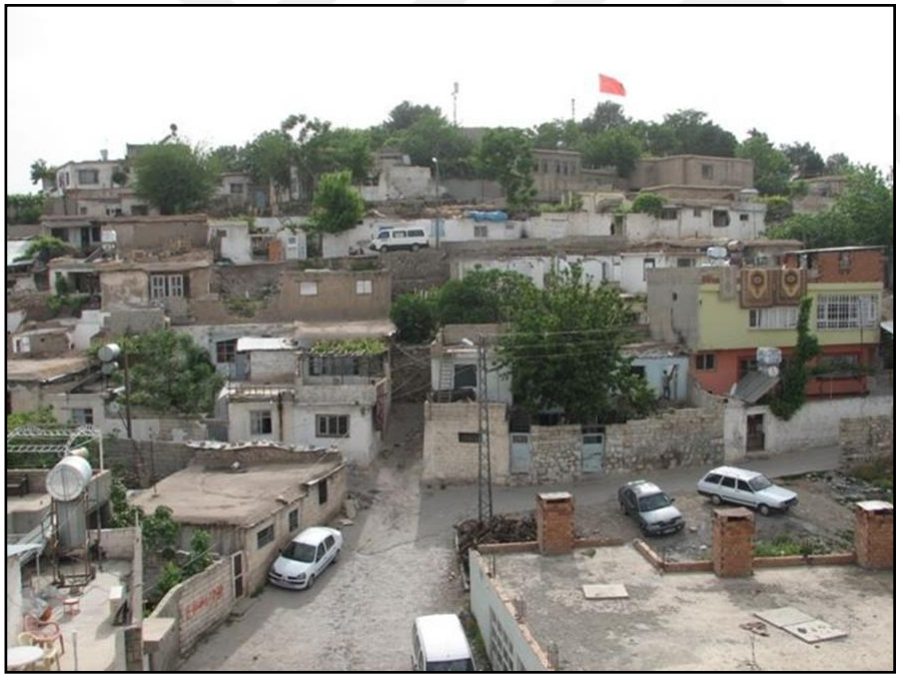
Şekil 4.26. a: Oturakçı pazarındaki tarihi kahvehane; b: Kahvehanede bulunan volta döşeme (2012)

4.2. Geleneksel Adıyaman Evlerinin Yapısal ve Mimari Özellikleri

Bu çalışmada, Bölüm 2'de yer alan önceki çalışmalar başlığında da değinildiği gibi, Adıyaman Geleneksel Evlerini anlatan kapsamlı çalışmalara ulaşılamamıştır. Bu bakımdan günümüze ulaşan az sayıdaki geleneksel Adıyaman evinin incelenmesi sonucunda bu bilgilere ulaşılmıştır. Bu evlerden yalnızca iki tanesi Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescillenmiş olup diğer geleneksel evler tescillenerek koruma altına alınmamıştır. Bu sebeple geleneksel evlerden bahsedilirken hepsinin envanter numarası belirtilememiştir.

4.2.1. Geleneksel Adıyaman Evlerinin Yerleşim Özellikleri

1 Aralık 1954 yılında il olduktan sonra kasaba görünümünden kurtularak şehirleşmeye başlayan Adıyaman, bu tarihten sonra aldığı göçler ve nüfus artışı sebebiyle geleneksel kent dokusunun oluşturulduğu bölgeden uzaklaşmaya başlamıştır. Fakat il olmadan önceki yapılaşma göz önünde bulundurulup 1945 yılına ait Adıyaman'ın ilk imar planı incelendiğinde yapılaşmanın olağan olarak kale eteklerinde ve yakın çevresinde oluştuğu görülmektedir (Şekil 4.2.). Gerek nüfus fazlalığının olmayışı gerekse kent merkezinin yapılaşmada tercih ediliyor olması Adıyaman'ın yerleşim planını kale ve çevresinde olacak şekilde biçimlendirmiştir. Eğimli arazilerin olmayışı kent merkezinin ovayı yansıtır gibi düz yerleşimde olması evlerin de bu düzene göre planlanmasını sağlamıştır. Ancak Kale höyüğü üzerine yapılan evler höyükten dolayı oluşan eğimin kullanılarak tıpkı bir vadi gibi yerleşime sebebiyet vermiştir (Şekil 4.27.).

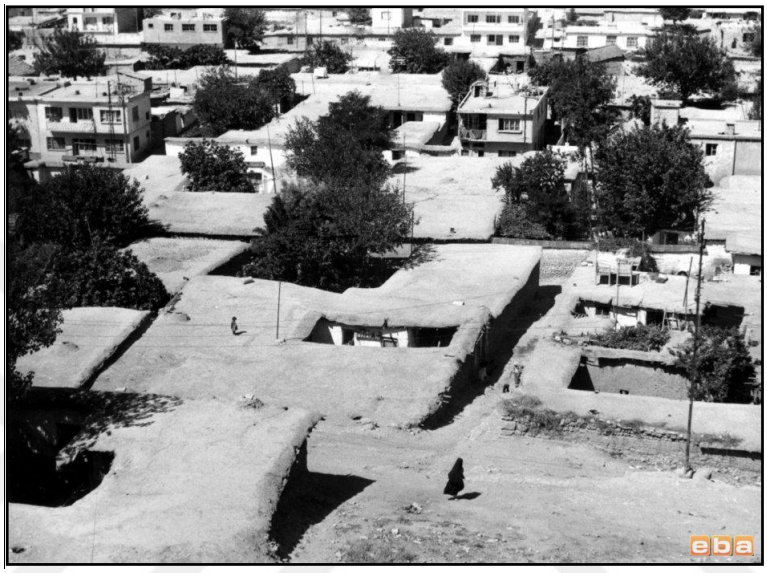

Şekil 4.27. Restorasyon öncesi Kale çevresinde evlerin yerleşimi (URL-4)

Anadolu'da geleneksel mimari açısından henüz gün yüzüne çıkarılmamış kentlerin varlığı bilinen bir durumdur. Şimdiye kadar, gözleyebildiğimiz kadarıyla, kültürel değerlerimizin tespiti çalışmaları daha çok toplumsal öğelerin hızla değiştiği bölgelere ve koruma sorunlarının güncel ve popüler durumda olduğu kentlere kaymıştır

(Erdim 1979). Adıyaman kenti de günümüze kadar pek araştırılmamış olup, geleneksel yapıları ve kent dokusu çalışılmadan neredeyse yok olmuştur.

Adıyaman kentinde, kırsal yaşamın yön verdiği geleneksel ev örneklerine rastlamak mümkündür. Özellikle, kent merkezindeki kale çevresinde, kerpiç evler, birbirini görmeyen iç avlular etrafındaki mekânlar yörenin geleneksel mimarisini yansıtmaktadır (Erdim 1979) (Şekil 4.28.).

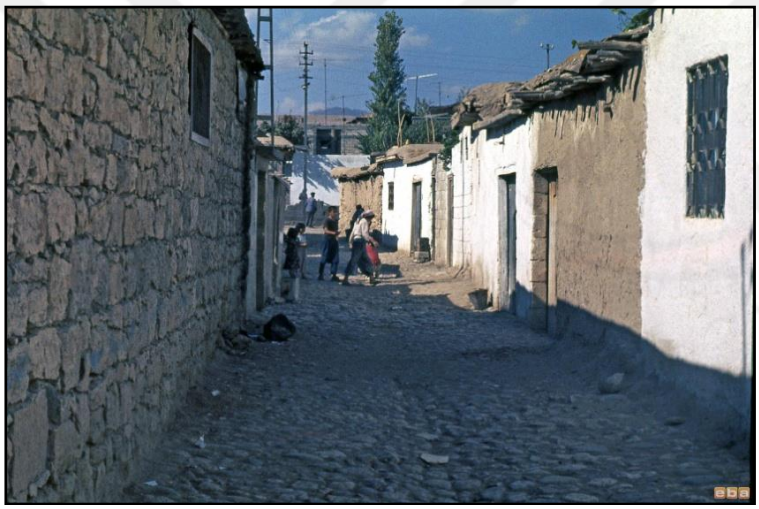
Şekil 4.28. 1977 yılında Adıyaman kale çevresinde avlulu evlerin yerleşimi (URL-5)

Sokak Dokusu

Adıyaman kentinde kaybolan geleneksel yapılarla beraber geleneksel sokak dokusu da günümüze ulaşamamıştır. Ancak ulaşılan eski fotoğraflar incelendiğinde evlerin moloz taş veya kerpiç duvarlarının sınırladığı, Arnavut kaldırımı döşenmiş, cumbalarla süslenen, çocukların oyun oynama mekânı olarak kullandığı geleneksel sokakların varlığına rastlanılmıştır (Şekil 4.29., 30.).

Şekil 4.29. Günümüze ulaşamamış Adıyaman sokakları (Erbil 1969)

Şekil 4.30. Günümüze ulaşamamış Adıyaman sokakları (URL-5)

Şekil 4.31. Adıyaman sokakları (2019)

Günümüzdeki sokaklar geleneksellikten uzaklaşmış, asfalt veya parke taşı gibi tanımsız malzemelerle döşenmiştir (Şekil 4.31.).

4.2.2. Geleneksel Adıyaman Evlerinde İşlevsel Mekânlar

Geleneksel Adıyaman evleri mekânsal olarak ele alındığında alt katta mutfak, ardiye (kiler) gibi servis mekânları bulunurken, avluya açık olan üst katlarda günlük yaşamın gerçekleştirildiği odalar yer almaktadır. Bu evler bazen dış cephede yer alan dörtgen pencerelerle aydınlatılırken, bazen de sadece avluya bakan pencereli yapı cepheleri oluşmuştur. Yarım daire ve basık kemerli pencerelere de rastlanmaktadır. Bazı odalarda, kapı girişlerinin üzerinde bingi taşlarına dayalı, sokağa taşma yapan cumbalar bulunmaktadır. Çoğu evin kışlık ve yazlık olarak odalarının ayrıldığı, bazı duvarlarına ocakların yerleştirildiği, yazlık odaların pencerelerinde cam ve kepengin olmadığı dikkati çekmektedir. Bazı evlerde tavan süslemelerine önem verilmiş, ahşap orta bölge birbiri içerisine girmiş bitkisel motifler sıkça uygulanmıştır (Anonim 2).

4.2.2.1. Avlu

Nahit veya bahçe denilen avlu, Adıyaman evlerinde çok önemli bir mekândır. Avlular, sosyal yaşamın devam ettirildiği, birçok ev işinin görüldüğü alanlardır.

Genel olarak sokaktan avluya doğrudan girilen plan tiplerine rastlanırken, envanter kayıt numarası 28 olan Şaziye Keleş Evinde görüldüğü gibi sokak cephesinden doğrudan avluya girilen örnekler de mevcuttur. Envanter kayıt numarası 94 olan Kadir İlik, Halil Bilgiç, Mahmut Dolma Evinde sokaktan yapıya girince önce avluya ulaşılmaktadır. Adıyaman kentine komşu geleneksel kentlerde de olduğu gibi bu planlamanın mahremiyet olgusundan geliştiği düşünülmektedir (Bozkurt ve Altınçekiç 2013). Ayrıca Adıyaman iklim koşulları, yaz mevsiminin oldukça sıcak olması avlunun önemini arttırmaktadır.

Avlu, evin merkezi konumunda bulunan ve eve ait diğer mekânlarla bağlantı sağlayan ortak bir kullanım alanıdır (Bozkurt ve Altınçekiç 2013). Çünkü genel olarak yazın sıcaktan koruyan, etrafı yüksek bahçe duvarlarıyla çevrili, üstü açık yazlık bir mekân olarak adlandırılabilir. Avluda havuz, sedir, ahır veya tuvalet gibi mimari mekânlar ve elemanlara rastlanmıştır. Yöre halkının ve konut kullanıcılarının ihtiyaç ve taleplerine göre avlular farklı şekilde planlanabilir. Bazı evlerde havuzun yakınına

çiçeklikler yapılmıştır. Özgününde toprak olan avlu zeminleri günümüzde beton vb. malzeme ile örtülmüştür.

Günün farklı saatlerinde oturma yeri farklı zamanlarda ise bulaşık ve çamaşır yıkama, yemek hazırlama gibi işlerin yapıldığı bir işlev yüklenebilir. Bazen dost meclislerinin kurulduğu toplanma alanları olarak karşımıza çıkan avlular kimi zaman da kışlık hazırlıkların yapıldığı bir işleve bürünebilir (yün yıkama, çamaşır asma, yufka ekmek yapma vb.) (Şekil 4.32).

Şekil 4.32. Halil Bilgiç Evi avluda gerçekleştirilen sosyal eylemler

4.2.2.2. Eyvan

Örtme veya hayat olarak da adlandırılan (Erdim 1979), geleneksel evlerde iklim şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmış işlevsel bir mekândır. Genel olarak odaların her iki yanına dizildiği eyvanlar, dörtgen planlı ve tonoz örtülüdür. Sıcak iklim sebebiyle eyvan kullanımı bölgede yaygın bir mekân yaklaşımıdır. Günümüze ulaşan 94 envanter numaralı Kadir İlik Evi'nde ve tez çalışmamızın konusu olan, henüz tescillenmemiş Halil Bilgiç Evi'nde de eyvan bulunmaktadır (Şekil.4.33.).

Şekil 4.33. a: Halil Bilgiç Evi zemin katta bulunan eyvan; b: Kadir İlik evi zemin katta bulunan eyvan

4.2.2.3. Oda

Geleneksel Adıyaman Evleri'nde oda, yüksek tavanlı günümüz konutlarındaki odalardan daha büyük boyutta ve havadar mekânlardır. Bölgenin karasal iklimin özelliğinden dolayı, yakın kentlerdeki ev yapım özelliklerinde bulunan, yazlık kışlık kanatlara Adıyaman Evleri'nde de rastlanmaktadır. Oda duvarları taş veya ahşap karkas arası kerpiç dolguludur. Oda tavan örtüsü ise ahşap kirişlidir. Bazı evlerde odalar da farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Ayrıca günümüze ulaşan örneği olmasa da odalarda kot farkıyla oluşturulmuş sedir veya divanlardan oluşan esas oturma alanından bahsedilmektedir (Erdim 1979). Geleneksel Adıyaman Evleri'nde oda mekânı, önemli bir mimari mekân olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.34.). Ev halkının yeme içme, yatma gibi zaruri ihtiyaçlarının giderildiği hatta misafirlerle zaman geçirilen bu mekânda duvar üzerinde nişler, yüklükler gibi bir takım mimari elemanlara rastlanmaktadır.

Şekil 4.34. Şaziye Keleş Evi Günümüzde Oda Kullanımı

Geleneksel Adıyaman Evleri'nde oda mekânının beraberinde bazı tiplerde haremlik selamlık kurgusuyla planlama yapıldığı bu kurguda erkek ve kadın misafirlerin ayrı mekânlarda ağırlandığı incelenen evlerde karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.35.). Odaların duvarlarında dolaplar, yüklük ve nişler bulunur. Ayrıca duvar halıları Adıyaman Evlerinde yaygın kullanılan öğedir.

Şekil 4.35. Kadir İlik evi (a:Selamlık bölümü; b: Haremlik bölümü)

4.2.2.4. Dam

Geleneksel Adıyaman Evleri'nde üst örtü toprak damdır. Tek katlı olan kerpiç veya taş yapılarda sıkıştırılmış kille örtülen damlar, özellikle sıcak yaz aylarında hane halkının aktif olarak kullandığı işlevsel mekânlardan biridir. Yine sıcak günlerde yeme içme özellikle yatma eylemlerinin gerçekleştirildiği damların, loğ adı verilen taş merdanelerle sıkıştırılarak bakımı yapılır. Ayrıca damlar salça yapımı, sebze kurutulması gibi kışlık yiyecek hazırlıklarına da ev sahipliği yapmaktadır.

4.2.2.5. Gezemek

Üst katta gezintiyi sağlamak amacıyla avluya konsol biçiminde çıkma yapan ve taş bingilerin taşıdığı mekânlardır (Halifeoğlu ve Payaslı 2017) .Geleneksel düzende döşemesi sal taşı olup, günümüze ulaşan gezemeklerin birçoğu betonarme olarak değiştirilmiştir. Bu müdahalelerden kaynaklı bingi taşlarına rastlanmamıştır. Dış sınırı metal korkuluklarla çevrilidir.

4.2.2.6. Ahır

Genellikle zemin katta planlanan ahır, evlerde büyük mekânlardan biridir. Geleneksel Adıyaman evleri içerisinde Kadir İlik Evi'nde rastlanan ahır mekânı içerisinde hayvanlar için nişler (yemlikler) bulunmaktadır (Şekil 4.36.).

4.2.2.7. Mutfak

Geleneksel Adıyaman Evleri'nde genellikle zemin katta planlanan mutfak, yemek hazırlığı yapılan doğrudan ve avluya açılan bir mekân olmakla beraber malzemelerin istifleneceği nişleri barındırır. Günümüze ulaşan özgün mutfak mekânı bulunmamaktadır (Şekil 4.37.).

4.2.2.8. Ardiye (Kiler)

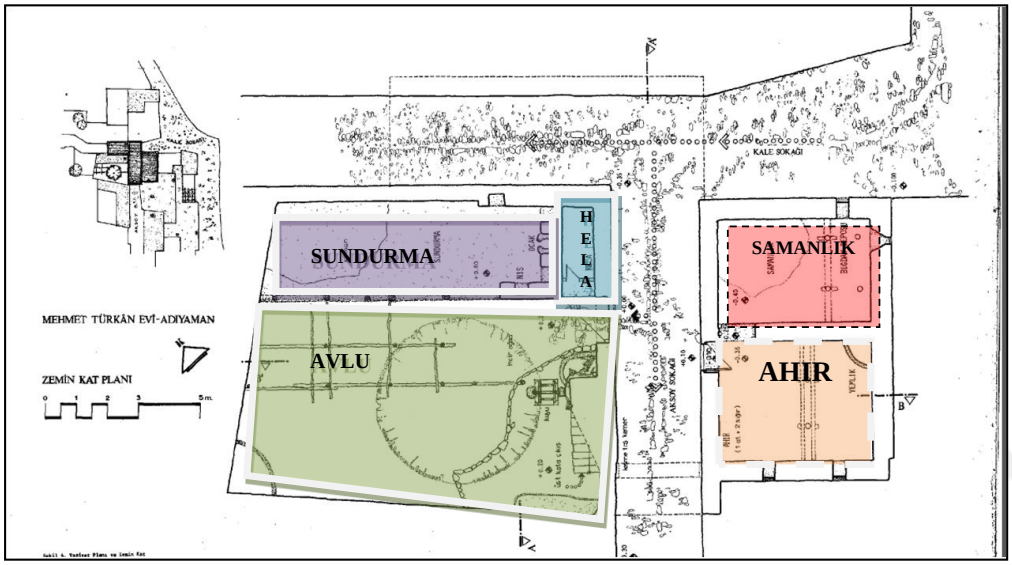
İşlevi gereği saklanan gıdaların uzun süre bozulmaması için genellikle bodrum katlarda bulunan mekândır (Şekil 4.37.).

4.2.2.9. Hela (Tuvalet)

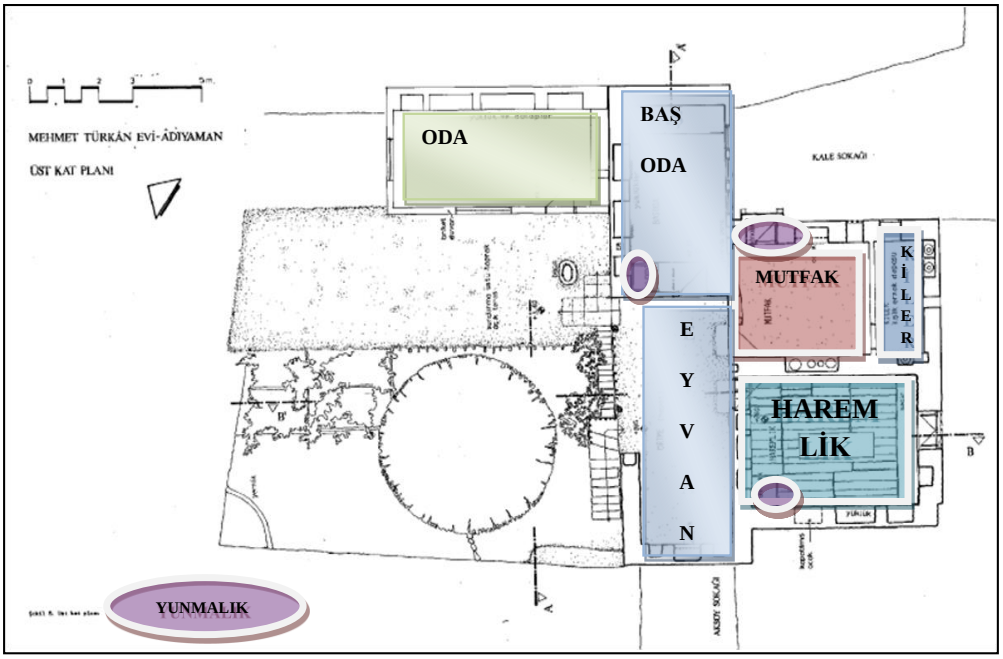
Genel olarak yapı girişinde veya avlu içerisinde bir köşede planlanır. Halil Bilgiç ve Şaziye Keleş Evinde eklenti olduğu düşünülen tuvaletler, üst katlarda gezemekte düzenlenmiştir (Şekil 4.36.).

4.2.2.10. Hamam (Banyo, Yunmalık)

Adıyaman evlerinde özgün banyo mekânına rastlanmamaktadır. Bulunan banyoların yapıya sonradan ekleme oldukları tahmin edilmektedir (Şekil 4.37.).

Şekil 4.36. Mehmet Türkan Evi zemin kat planı (Erdim 1979)

Şekil 4.37. Mehmet Türkan Evi birinci kat planı (Erdim 1979)

4.2.3. Geleneksel Adıyaman Evlerinde Mimari Elemanlar

Geleneksel Adıyaman Evlerinde odalarda süs eşyalarının sergilendiği veya kap kacak yerleştirilen nişlere, kapaklı kapaksız dolaplara sıkça rastlanmaktadır. Bazı evlerde, bingi taşlarına oturtulmuş dışa doğru taşan şahnişler (cumbalar) bulunmaktadır. Birçok evin avlusunda, mutfak duvarında veya bodrum katında ocakların yerleştirildiği görülmektedir.

4.2.3.1. Niş, Dolap, Yüklük

Adıyaman evlerinde en çok rastlanan elemanlardan birisi nişlerdir. Neredeyse her odada birden fazla sayıda bulunan nişler, bazı evlerde ahşap kapakla kapatılarak dolap olarak kullanılmaktadır. Bu elemanlar günlük malzeme saklama veya yatakların depolandığı yüklük olarak da karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.38.).

Şekil 4.38. a: Kadir İlik Evi birinci kat sofada bulunan nişler; b: Tahsin Saygılıer Evi ahşap raflı niş

4.2.3.2. Ocak

Üzeri genellikle basık kemerli, kesme taştan yapılan ocaklar pişirim işlerinde kullanılmaktadır. Günümüze ulaşan ocaklar olsa da çoğu kullanılmamaktadır (Şekil 4.39.).

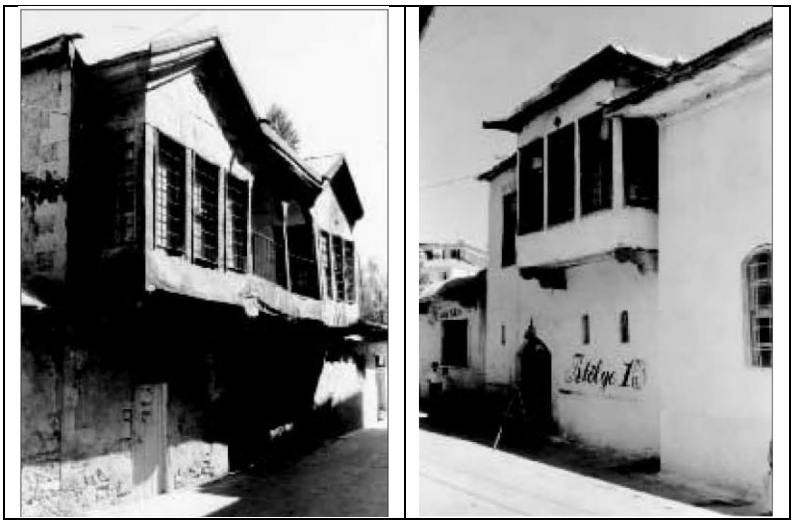
Şekil 4.39. Kadir İlik Evi zemin katta bulunan ocak

4.2.3.3. Şahniş (Cumba)

Üst katta mekân büyütmek amacıyla sokağa taşan cumbalı odalar yapılmıştır. Taş ve ahşap bingilerin taşıdığı, iç kısımları hafif malzemeyle doldurulmuş ahşap taşıyıcı sistemli cumbalar, evlerin sokağa yansıyan en zengin bölümleridir (Halifeoğlu ve Payaslı 2017) (Şekil 4.41.). Geleneksel Adıyaman evlerinde de cumbaların varlığına rastlanmıştır. Günümüze ulaşmış olan 28 envanter numaralı Şaziye Keleş Evi'nde bulunan ve yeniden yapım tekniğiyle restorasyonu yapılan cumba elemanı Geleneksel Adıyaman Evleri'ndeki önemini göstermektedir (Şekil 4.40.).

Şekil 4.40. Cumba örneği (a: Restorasyon öncesi Şaziye Keleş Evi; b: Günümüze ulaşan bir örnek)

Şekil 4.41. Günümüze ulaşmayan cumba örnekleri (Bayhan ve Salman, 2010)

4.2.3.4. Tavan Elemanları

Genel olarak tüm mekânların tavan örtüsü ahşap kirişlidir. Buna ek olarak ahşap kirişler gerek koruma amacıyla gerekse estetik kaygıyla ahşap veya metal malzemeyle örtülmüştür. Çeşitli desenlerle tavanlar özellikle zengin evlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.42.).

Halil Bilgiç Evi'nde de tavan süslemelerine önem verilerek ahşap, ajurlu olarak işlenmiştir. Birbiri içine geçirilmiş bitkisel motiflere rastlanılmıştır (Bayhan ve Salman 2010).

Şekil 4.42. Tavan elemanları (a: Kadir İlik Evi tavan örneği c, d, e: Halil Bilgiç Evi tavan örneği; b: Sahibi bilinmeyen bir eve ait tavan örneği)

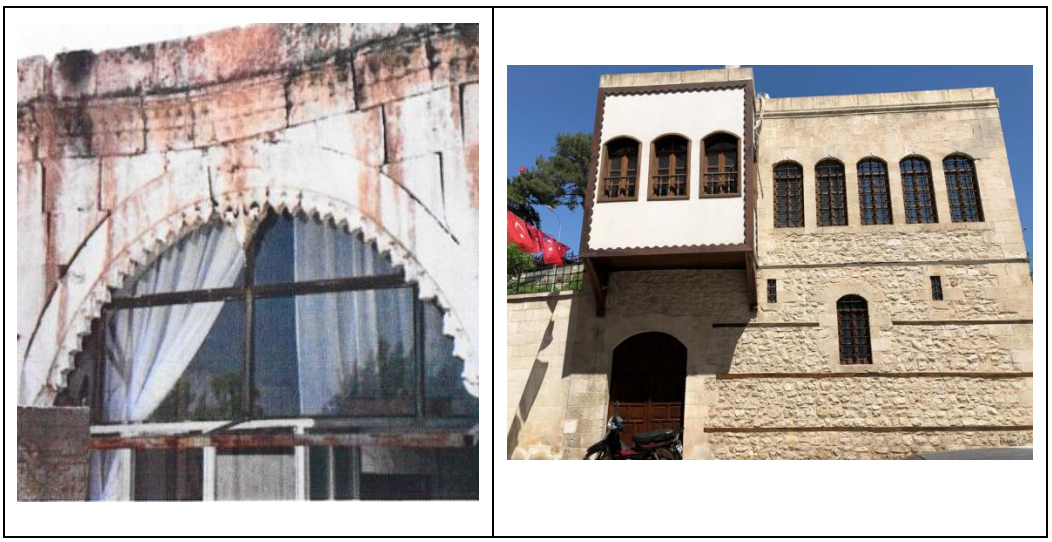
4.2.3.5. Süsleme ve Bezeme

Geleneksel Adıyaman Evleri dışarıdan bakılınca çok gösterişli bir duruş sergilememektedirler. Bu durumun bölge halkının ekonomik seviyesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Bayhan ve Salman 2010).

Genel olarak günümüze ulaşan az sayıdaki Adıyaman evleri incelendiğinde süsleme ve bezemeye pek fazla rastlanmamıştır. 28 envanter numaralı Şaziye Keleş Evi'nin dış cephesinde düzgün kesme taşın fazlaca kullanıldığı bitişler, kemerler ve silmelerle konağın dış cephesine hareketlilik kazandırılmıştır.

Yine Şaziye Keleş Evi'nde sofadan konak avlusuna açılan, kuzey cephede yer alan işlemeli, basık taş kemer ve üzerinde silme kuşağı vardır. Ayrıca Geleneksel Adıyaman Evleri'nde cephe hareketliliği dikdörtgen formlu basık kemerli pencerelerle sağlanmıştır (Şekil 4.43).

Tavan süslemeleri olarak incelendiğinde ise tavan elemanları bölümünde bahsedildiği gibi Halil Bilgiç Evi'nde, boyama yöntemiyle oluşturulmuş oldukça gösterişli bir tavan süslemesi bulunmaktadır (Şekil 4.42d.). Tavan köşelerinde boyamalarla iç bükey dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Süslemede çokgenlere, oval ve düz çizgilere ayrıca yaprak motiflerine yer verilmiştir Aynı özellikte tavan süslemesi bulunan diğer odanın tavanı yanlış müdahale ve tahribat neticesinde özgünlüğünü yitirmiştir (Şekil 4.44.). Kadir İlik Evi'nde bulunan bir odanın tavanında da ahşap işçiliğinin ön planda olduğu tavan süslemesi mevcuttur (Şekil 4.42a.).

Şekil 4.43. Şaziye Keleş Evi cephe süslemeleri

Şekil 4.44. Halil Bilgiç Evi deforme olmuş tavan süslemesi

4.2.3.6. Merdiven

Yapılarda genel olarak avluda veya eyvanlarda yer alan zemin katla birinci kat arasındaki ulaşımı sağlayan mimari elemanlardır. İki katlı bütün Adıyaman Evlerinde zemin kattan çıkılan birinci katta gezemekle bağlanarak birinci kata geçişi sağlayan merdivenlere rastlanmıştır (Şekil 4.45.). Merdivenler taş malzemeden yapılmış olmakla beraber özgün haliyle günümüze ulaşan çok az örnek bulunmaktadır. Kullanıcı müdahaleleriyle bu merdivenler betonarmeye dönüştürülmüş veya mozaik kaplama yapılmıştır.

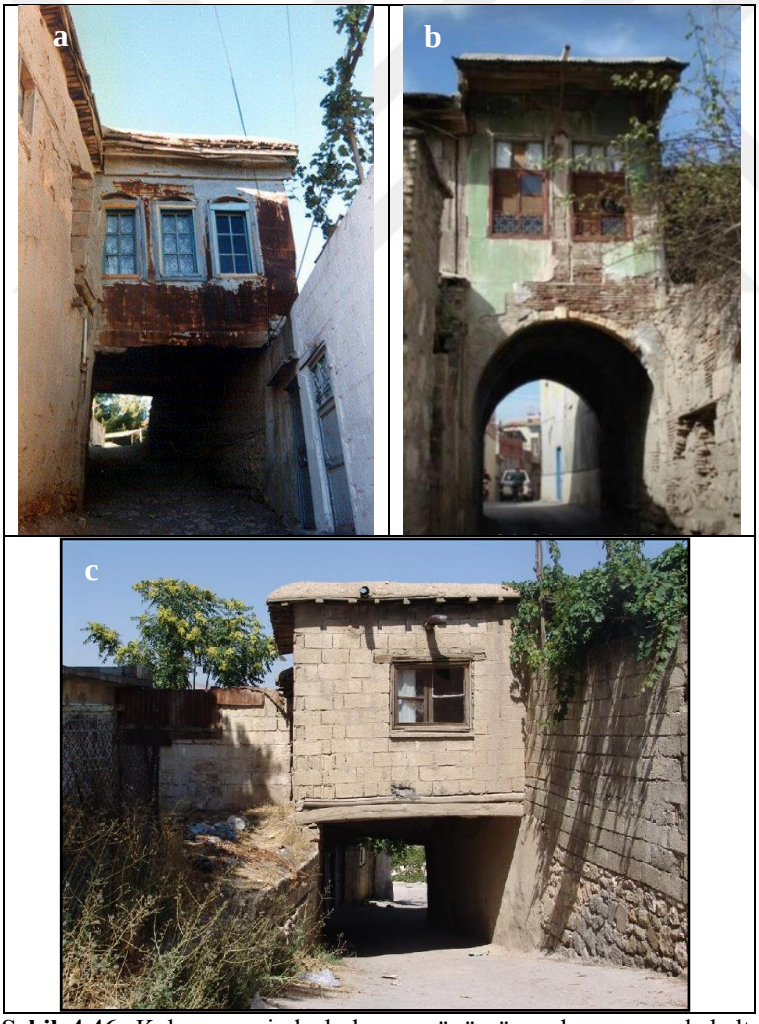

Şekil 4.45. Kadir İlik Evi merdiven görünüşü

4.2.3.7. Kabaltı

İç kısmı kamunun kullanımına açık, üst bölümü ise kişisel veya kamusal mülkiyette bulunan kent mimarisine katkı sağlayan mekânlardır. Kabaltılar, iki sokağı birbirine bağlamakta veya çıkmaz olacak bir yolu altından geçit imkânı vererek sokağa çevirmektedir. Bunun yanında çok sıcak olan kentlerde dar sokaklar ile birlikte güneşten gölgelik yaparak korunmayı sağlamaktadır. Dikdörtgen planlı koridor şeklinde olan kabaltıların üzeri genel olarak çapraz ya da beşik tonozla örtülüdür. Bazı örneklerde ise ahşap kirişli düz tavan ile kapatılmıştır. Kabaltılar çoğunlukla bulundukları sokakla birlikte adlandırılmıştır (Altın 2015).

Geleneksel konutlarda günümüze ulaşan kabaltı örneği olmasa da, kabaltılar Geleneksel Adıyaman Evlerinin tarihi sürecinde önemli bir yer edinmiştir (Şekil 4.46.).

Şekil 4.46. Kale çevresinde bulunan günümüze ulaşamayan kabaltı örneği (a: URL-6 ; b: Temel, 2006; c: URL-6)

4.2.4. Geleneksel Adıyaman Evlerinde Kullanılan Malzeme ve Yapım Tekniği

Geleneksel Adıyaman evleri çoğunlukla iki katlı olup, ana yapım malzemesi yöresel kalker taşı ve kerpiçtir. Köşelerde, kemerlerde ve sütunlarda kalkerin yoğun kullanımı ile dış cephelere hareket katılmıştır. Bu yapılarda taş işçiliği üst seviyededir. Kapı, pencere ve dolap kapaklarında da ahşap işçiliğine rastlamak mümkündür. Topraktan veya düz damlı olan üst örtünün yanı sıra ikinci katları ahşap yapılan konutlarda çatı elemanı görülmüştür.

Yapı malzemesi bakımından %80'lik oranla kerpiç evler ilk sırada yer almaktadır. Ardından briket, tuğla ve taş malzemenin kullanıldığı evler gelmektedir. Ova civarındaki köy yerleşimlerinde kerpiç evler çok az bulunurken, dağlık kesimlerde taş malzemeden yapılmış evler çoğunluk göstermiştir (Demir 2002).

4.2.4.1. Taş Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri

Evlerin duvarları kerpiç malzemeyle yapılırken iki katlı olan evlerde taşıyıcılığı arttırmak amacıyla duvar malzemesi olarak taş da kullanılmıştır. Ekonomik düzeye göre seçilen malzeme ortaya çıkmış olmaktadır. Eğer varlıklı ve sosyal statüsü yüksek bir aileyse moloz taş veya düzgün kesme taş kullanılırken gelir seviyesi düşük bir aileyse kerpiç malzeme etkin olmuştur (Erdim 1979).

4.2.4.2. Kerpiç Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri

Yerleşmiş uygarlığın ilk çağlarından beri insanın ürettiği ve biçimini istediği şekilde belirlediği ilk yapı malzemesi kerpiçtir. Ağacın ve taşın kolay bulunamadığı çoğu yerde evlerin yapı malzemesi kerpiç olmuştur (Kuban 1990).

Anadolu'daki kerpiç uygulamalarında, balçık ve suyun yeterince sağlanabildiği durumlarda, kerpiç yapı yerinde hazırlanarak kullanılmıştır. Kerpiç oluşumunun içinde arınmış kilin yanı sıra, her türlü kap kaçak kırıkları, küller, çöpler yerleşme molozları gibi istenmeyen katışımlar çoklukla ortaya çıkmıştır. Saman, kıyılmış hayvan yemi, kamış, kum ve küçük çakıllar, bir yandan tuğlaların kültesini gevşetmek, bir yandan da gereçler arasında mekanik bağlılık sağlamak için bilinçli olarak balçığa katılmışlardır. Anadolu'da kerpiç harcına bitkisel liflerin fazlaca katıldığı gözlenebilmektedir. Bu

işlemin binlerce yıl öncesinden günümüze geldiği, bugün olduğundan farklı bir oluşum göstermediği kaynaklarda belgelerle kesinleşmiştir (Naumann 1991).

Kerpiç yapımında kullanılacak toprak seçimi önemlidir. Bu malzemenin elenerek yabancı malzemelerden arındırılması gerekmektedir. Kerpiç çamurunun yardımcı öğesi ve bağlayıcı elemanı samandır. İnce kıyılıp parçalanan saman kerpiç çamuruna belli oranda katılır. Bu saman çöpleri ile harman edilen kerpiç çamuru ayakla çiğnenerek ağda kıvamına getirilir Bunu takiben çamur uzun süre bekletilir ve mayalandırılır. Bu aşamalardan sonra kerpiç çamuru belli boyutlarda tahta kalıplara dökülür. Buna "kerpiç kesme işlemi" denir. Daha sonra güneşte kurutularak sertleştirilir ve kuruyanlar kullanılmak üzere usulüne uygun istiflenir (Tahran 1975).

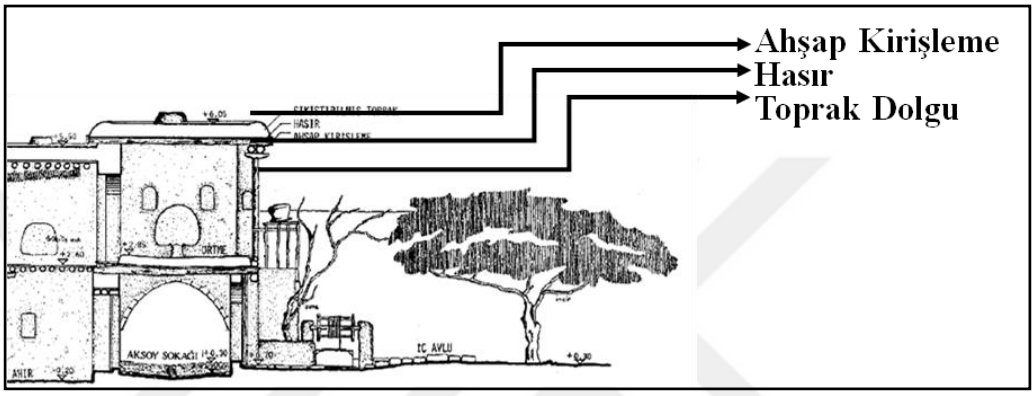
Kerpiç malzemenin özellikleri kerpiç toprağının cinsine, su miktarına, kalıplama ve kurutmadaki yöntem ve sürelerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Killi kerpiç toprağının kimyasal bileşimi alüminyum silikattır. Bitkisel ve organik maddeli toprakların kerpiç üretiminde kullanılmadığı görülmüştür. İçinde silt ve ince kum tanecikleri bulunan killerin de su ile yoğrulduklarında gösterdikleri plastik özelliği yeterince yüksek olmaktadır. Kerpiç toprağında 3 cm'den büyük taş parçaları bulunmamalıdır. Kerpicin boyutu ve kullanılan harcın hazırlanışı yapının yapıldığı yere göre farklılık göstermektedir (Eriç 1980).

Tuztaşı ve Çobancaoğlu'nun yayınında belirtildiği gibi yığma sistemli kerpiç konutlar olarak tanımlanan sistemlerde kerpiç duvarlarda ahşap kullanılması kerpiç boyutlarının küçülmesini sağlamaktadır. Kerpiç duvarlarında ahşabın kullanıldığı Keban bölgesindeki Aşvan'da kerpiç boyutları 30x30x10 cm ve 30x15x10 cm iken, ahşap hatılların kullanılmadığı Adıyaman ve Urfa yöresinde kullanılan kerpiçlerden 50x40x10 cm, 50x20x10 cm ölçülerindedir ve daha küçüktür (Erdim, 1979).

Ana kerpiç tuğla boyutları genellikle 40-30 cm uzunluğunda, 40-20 cm eninde ve 15-8 cm kalınlığındadır. Buna Malatya Aşağı Ulupınar-Balaban yöresinde görülen 30x30x10 cm ve 30x15x10 cm boyutlarındaki kerpiç tuğlalar örnek olarak gösterilebilir (Başakman, 1991). Duvar kalınlıkları kerpiç büyüklüğüne bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Duvarın her iki yüzüne vurulan samanla karıştırılmış çamur sıvayla birlikte duvar kalınlıkları 70-80 cm veya 50-60 cm olabilmektedir. Bu evlerde dış duvarlar bir buçuk, iç duvarlar bir kerpiç blok örgüsünde olmaktadır. Büyük ebattaki

kerpiç ile daha kalın duvar örülüp daha çok yük taşınması sağlanabilmektedir. Yığma kerpiç konut mimarisini oluşturan düşey eleman olan duvarın yanı sıra diğer yatay yapı elemanları olan üst örtü, tavan ve yer döşemeleri kısaca tanımlanacak olunursa;

Yöresel (vernaküler) kerpiç mimarisinin önemli bir özelliğini teşkil eden düz toprak damlar, taşıyıcı kirişler, toprağı tutacak şekilde saz ve dallardan yapılmış bir döşeme ve bunun üzerinde yer alan sıkıştırılmış toprak tabakası olmak üzere üç kısımdan meydana gelmektedir (Kafesçioğlu, 1949) (Şekil 4.47.).

Şekil 4.47. Düz toprak dam katmanları (Erdim 1979)

Öncelikli olarak yapının taşıyıcı duvarları üzerinde ardıç kavak, söğüt vb. ağaçlardan hazırlanmış, yuvarlak, kabuğu soyulmuş, ahşap kirişlemeler paralel sıralar oluşturacak biçimde, belirli aralıklarla dizilerek çatı iskeleti oluşturulmaktadır (Barışta 1990).

Bu yüzeyler içerde süslü bir tavan örtüsüyle kaplanabildiği gibi kirişlemelerin boyalı veya boyasız çıplak bırakıldığı da örneklerde gözlemlenmiştir. Bu şekilde oluşturulan çatıda, iskeletin yükünü duvardan almak için bazen bağımsız dikmeler de kullanılmıştır. Dikmeler döşemeye yerleştirilen bir taş üzerine oturtulmaktadır. Bu kiriş sırasının üstü daha küçük çaplı ağaç veya küçük boyutlu kabuğu soyulmuş ağaç dallarıyla örülmektedir. Böylece tanımlanan ahşap düz çatı iskeletinin üstüne saz veya ağaç dallarından oluşturulan bir tür çit serilmektedir. Bu çitin üstüne toprak ve samandan yapılmış bir harç sürülmekte ve çamur harcın üzerine ise killi toprak dökülmektedir. Çamur harcın toprağı killi kumdur. Kerpiç ve duvar sıvası çamuruna nazaran daha iyi karılıp özleştirilir, bekletilir ve bulunamadığı durumda doygun tuzlu su emdirilmiş toprak serilmektedir. Dam yapımında kullanılan malzeme yöreye bağlı bazı değişiklikler göstermektedir. Ağaç dalları kullanılmadığı durumlarda (Adıyaman,

Konya, Isparta, Burdur vb.) kamış döşenmiş, geniş yüzeyli taşların bulunabileceği yörelerde ise kamış veya dalların yerine küçük taş parçaları kullanılmıştır. Eğer yapı iki katlı düşünülmüşse ağaç dallarının uçları duvardan dışarı taşırılır (Şekil 4.48.). Çorak düz dam kendi içinde eğimli olup belirli noktalardan çörtenler aracılığıyla su dışarı atılmaktadır. Anadolu'da bulunan düz damlı evler 18. yy. den başlayarak yerini meyilli ve kiremit kaplı çatı örtüsüne bırakmıştır. Önceleri evlerin cephesinde bir dekor olarak başlayan, üçgen alınlıklı beşik ya da kırma çatı uygulaması giderek evin düz çatı örtüsünün yerini almıştır. Bu uygulama kırsal alanda etkisini biraz daha geç göstermiştir. Yığma kerpiç konutların yer döşemeleri ise mekânların fonksiyonlarına göre toprak veya taş yapılmıştır (Çobancaoğlu 2006).

Şekil 4.48. Özgün yapısını koruyamamış kale çevresinde kerpiç bir ev

Genelde 'Hımış' olarak adlandırılan ahşap iskelet arası kerpiç dolgulu yapım sistemi, Anadolu'da ahşabın kolay bulunabildiği yerleşimlerde, Orta Anadolu'da karşımıza çıkan, ahşap iskelet arası kerpiç dolgulu konutlarda, ahşap karkas masif taş veya kerpicin üzerine kurulmaktadır. Ahşap iskeleti oluşturan ahşap, düşeyde ana ve ara dikmeler, yatayda kirişleme sistemi ile belirli aralıklarda çatılarak oluşturulmuştur. Bu sistemde ana taşıyıcı malzeme ahşap olup, kerpiç dolgu malzemesi olarak kullanılmaktadır. Ahşap sistem aralığı, kerpiç boyutuna göre ayarlanarak düzenlenmektedir. Kerpicin sağladığı olanaklarla dikmelerin arası genişleyebilmiştir. Örneğin 80 cm'ye çıkabilen bir ölçüde çatılabilmişlerdir. Ahşap evlerin bulunduğu merkezlerin çoğunluğunda kerpiç dolgulu, ahşap karkas taşıyıcı duvarlar kullanılmıştır. Kerpiç boyutları birbirine yakın olmakla birlikte, yöresel farklılık göstermiştir. Sıva,

genelde kerpiç üzerine uygulanabildiği gibi "bağdadi sistem" denilen küçük ahşap çıtalar üzerine de uygulanabilmiştir. Konutların iç bölme duvarları ise kullanıldıkları malzemeye göre farklılıklar göstermektedir. Taşıyıcı ahşap dikmeler arası bazı örneklerde kerpiç, çok az örnekte de taş kırıklarıyla doldurulduktan sonra sıvanmış veya yapı içinde kerpiç yığma olarak, özellikle ocağın bulunduğu duvarlarda kullanılmıştır. Bu yapı sisteminin diğer elemanları olan üst örtü, çatı ve döşeme kirişlemeleri ayrıca tavan ve yer döşeme kaplamalarında ahşap kullanılmıştır. Avlu ve bazı servis mekânlarında döşeme kaplamaları, taş yapılmış veya sıkıştırılmış toprak olarak bırakılmıştır. Üst örtü konstrüksiyonu kırma çatı sistem olup üzeri kiremit kaplanmıştır.

Kerpiç boyutlarının 10x40x50 cm olarak saptanan Mehmet Türkan Evi'nde zemin kat taşıyıcıları 70 cm kalınlığında taş duvar üzerine aynı kalınlıkta örülmüşlerdir. Bunun yanında oda tipine göre 50 cm ve 70 cm kalınlığında örülen kerpiç duvarlar da mevcuttur. Duvarların her iki yüzeyine uygulanan samanla karıştırılmış çamur sıvasıyla beraber duvar kalınlıkları 76-77 cm veya 56-57 cm olmaktadır (Erdim 1979).

Adıyaman-Urfa yöresinde aktoprak denilen beyaza yakın renkli, kalkerli bir toprak vardır. Bu toprakla hazırlanan sıva duvarların çamurla sıvanmış yüzeylerine süpürge yardımıyla sürülmektedir. Toprak malzemeden olan ev damlarının loğ işleminden sonra da aynı uygulamanın yapıldığı bilinmektedir. Bu sıva açık renkli olması sebebiyle, güneş ışınlarını yansıtmaktadır. Aynı zamanda suya karşı duvarlarda ve damda yalıtım tabakası oluşturmaktadır. Her yıl kış ayından önce bu işlem bu amaçla damlarda uygulanmaktadır (Erdim 1979).

Yığma sistemli kerpiç konutlar olarak tanımlanan yapım sistemine Adıyaman kentinde çok rastlanmaktadır. Özellikle Kale çevresinde yok olmaya yüz tutmuş tek katlı geleneksel evlerde yığma sistemli kerpiç kullanılmıştır. Bunun yanında Halil Bilgiç Evi'nde ise ahşap karkas arasında kerpiç dolgu malzemesi olarak karşımıza çıkmıştır. Bu kullanım Adıyaman civarında yaygın olarak görülmemiş olsa da bu evde kullanılmış olması evin varlıklı kişiler tarafından yaptırıldığını akla getirmektedir.

4.2.4.3. Ahşap Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri

Adıyaman evlerinde oda kapılarında, pencerelerde, tavanlarda kirişlemelerde ve bazı odalarda kerpiçle beraber karkas olarak ahşap malzeme yaygın olarak kullanılmıştır. Halil Bilgiç Evi zemin katında havuz boşluğunu kapatma müdahalesinde

uygulandığı gibi zemin kaplamasında da ahşap malzeme kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır (Şekil 4.49.).

Şekil 4.49. Halil Bilgiç Evi ahşap zemin

Açıklıklar 3-3,5 m uzunluğundaki yuvarlak kesitli kavak veya meşe ağaçlarıyla geçilmektedir. Kesitler 8-12 cm ölçülerinde değişirken bazı yerlerde 18-20 cm'ye kadar geniş tutulabilmektedir (Erdim 1979) (Şekil 4.50).

Şekil 4.50. a: Şaziye Keleş Evi restorasyon sonrası ahşap kirişlemeli tavan; b: Kale çevresinde bulunan sahibi bilinmeyen evden ahşap kirişlemeli tavan örneği

Mehmet Türkan Evi örneğine bakıldığında odaların uzun kenarının metresinde beş tane 10-12 cm çap ölçüsünde kavak kirişlemeler kullanıldığı görülmüştür.

Böylelikle, odaların kısa kenarının kirişlemede kullanılan ağacın boyutundan, kirişleme sayısının ise mekânın uzun kenarına göre belirlendiği tespit edilmiştir (Erdim 1979).

Odaların taban kirişlemeleri üzerine tahta kaplanarak mekâna göre beton şap veya ahşap malzeme kaplanmıştır. Tavan kirişlemeleri ise kimi odada ahşapla kapatıldığı gibi bazı mekânlarda, açık bırakılmış, kimi odalarda ise hasır gibi farklı malzemeyle kapatılmıştır (Şekil 4.51.).

Şekil 4.51 a: Kadir İlik evi oda kapısı; b: Kadir İlik evi dış mekan kapısı c: Mahmut Dolma evi oda kapısı

4.2.4.4. Metal Malzemenin Kullanımı ve Genel Özellikleri

Genel olarak pencere, merdiven ve gezemek korkuluklarında, bazı yapılarda çatı örtüsünde, kimi zamanda kapı tokmaklarında metal malzemeye rastlanmaktadır. Ayrıca bazı evlerde avlu kapısı da metal malzemeden yapılmıştır (Şekil 4.52.,53.).

Şekil 4.52. a: Kadir İlik Evi avlu kapısı kilit sistemi b: Kadir İlik evi avlu giriş kapısı c: Geleneksel yapım tekniğine sahip tescilsiz bir konuta ait avlu kapısı

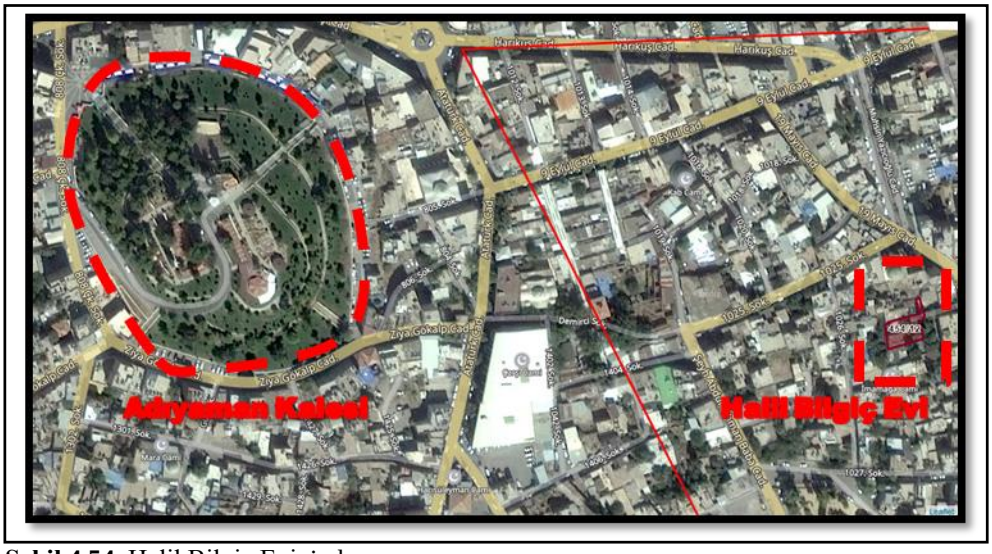
Şekil 4.53. a: Kadir İlik Evi üst kat haremlik bölümü penceresi metal korkuluğu b: Kadir İlik Evi selamlık bölümü penceresi metal korkuluğu

4.3. Halil Bilgiç Evi Mimari ve Yapım Özelikleri

4.3.1. Yapının Konumu

Adıyaman şehir merkezinde, Kapcami Mahallesi 19 Mayıs Çıkmaz Sokağında yer almakta olup, Talat'ın Konağı olarak bilinmektedir.

Konum itibariyle Adıyaman'ın ilk yerleşim düzeninin görüldüğü Kale ve çevresinde yer almamakta, Adıyaman Kalesinin doğusunda bulunmaktadır (Şekil 4.54.). Halil Bilgiç Evi Belediye hâlihazır planlarında 454 ada 12 numaralı parselde yer almaktadır. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün sorgusunda parsel 396.76 m² alana sahiptir.

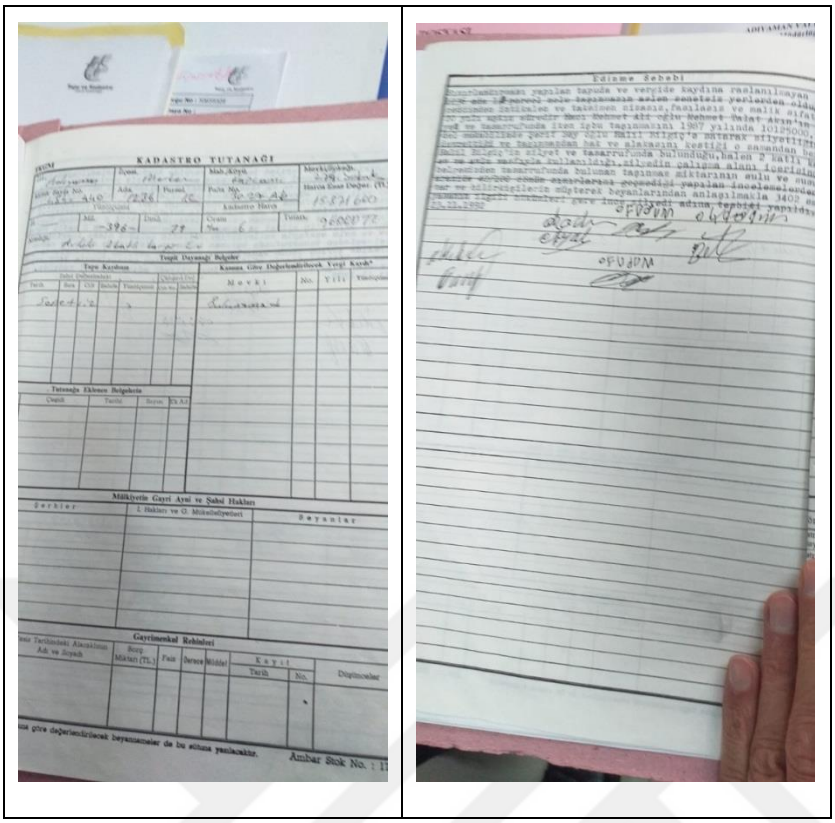

Şekil 4.54. Halil Bilgiç Evinin konumu

4.3.2. Yapının Tarihçesi

Yapım tarihi net olarak bilinmemekle beraber, 19. yy. sonlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklarda yaklaşık 150 yıl önce, Hacı Muhammet Ali Efendi tarafından Malatya Valisinin ziyaretleri esnasında konaklaması amacıyla yaptırıldığından bahsedilmektedir (Bayhan ve Salman, 2010). Bu bilginin sözlü kaynaklardan edinildiği düşünülmektedir. Çünkü Adıyaman Tapu Müdürlüğü'nde bahse konu taşınmaza ait arşiv bilgilerinin incelenmesi için gerekli izinler alınarak, yapıyla ilgili arşiv kayıtları irdelenmiştir. Ancak yapının bulunduğu bölgeye ait eski kayıtların olmadığı görülmüştür. 1992 yılında kadastro bu bölgede çalışma başlatmış ve yapıda uzun süredir oturduğu tespit edilen kişilere tapu devirleri yapılmıştır (Şekil 4.55.). Yapı kullanıcılarından alınan bilgilere göre ise (Şükrü Bilgiç, kişisel görüşme, Mart 2018) Atatürk Barajı dolayısıyla sular altında kalan Adıyaman'a bağlı Samsat ilçesinden kent merkezine göç eden Halil Bilgiç ve ailesi, akrabalarından (Talat'ın Konağı tabirindeki Talat Bey'den) kiraladıkları bu evde oturmaya başlamışlardır. Bir süre oturduktan sonra Talat Akın'dan hisseli şekilde satın almışlardır. Yine bir sözlü kaynak (Azize Saygılıer, 11 numaralı parsel kullanıcısı, kişisel görüşme, Mart, Ağustos 2018) vasıtasıyla edinilen bilgiye göre esasında Halil Bilgiç Evi'nin bulunduğu 454 numaralı adada bulunan neredeyse bütün parseller Talat Akın'a aitmiş. Hisseli olarak kısım kısım satılan kerpiç yapılar daha sonra kadastral çalışmalar neticesinde parselasyon yapılarak tapulandırılmıştır. Bu kişisel görüşmeler sayesinde 11 numaralı parselin de aslında tez konusunu oluşturan Halil Bilgiç Evi'nin bir parçası olduğu anlaşılmaktadır.

Yapı, günümüzde Halil Bilgiç'in çocukları tarafından kullanılmaktadır. Yapı avlusunda bulunan yakın dönem betonarme eklentide bir aile, ana taşınmazımızın zemin katında bir aile, birinci katında da bir aile (iki kız kardeş) olmak üzere üç aileyi barındırmaktadır. Günümüzde Halil Bilgiç varislerinin mülkiyetinde olan konak ne yazık ki yetkili kurumlar tarafından tescillenerek koruma altına alınmamıştır.

Şekil 4.55. Halil Bilgiç Evi tapu ve kadastro kayıtları

4.3.3. Halil Bilgiç Evinin Mimari Özellikleri

Yapı, Geleneksel Adıyaman Evleri'nin bazı özelliklerini taşımaktadır. Bodrum, zemin ve birinci kattan oluşan yapının zemin katında düzgün kesme taş, birinci katında ise ahşap iskelet arası kerpiç dolgulu sistem (bağdadi) kullanılmıştır. Yapı avlulu ve kâgir sistemde yapılmıştır. Birinci kat cephesinde geleneksel konutlarda sıkça karşılaştığımız, ahşap malzemeyi korumak amacıyla kullanıldığı bilinen metal kaplama yer almaktadır.

Genel olarak yapıda kullanılan ahşap karkas arası kerpiç dolgu sistemi, ahşap tavan elemanları ve bezemeli tavanlar dikkati çekmektedir.

Yapı yaklaşık 390 m² (doğudaki ve batıdaki avlu toplamı) alana sahip avlu içerisinde yer almaktadır. Briket duvarlarla çevrelenmiş avlunun kuzeyinde, sözlü kaynaklara göre özgününde doğuda bulunan ve yakın dönemde yeri değiştirilen, 19 Mayıs Çıkmazı Sokağı'nda avlu girişi bulunmaktadır (Şekil 4.99.-112.).

4.3.3.1. Plan Özellikleri

Yapı dıştan 9.52 m x 9.90 m boyutlarında, 8.90 m yükseklikte yaklaşık olarak 95 m² alana sahip kareye yakın bir formdadır. Yapının bodrum katı dört mekândan oluşmaktadır. Zemin ve birinci katlar günümüzdeki haliyle karnıyarık plan tipi olarak adlandırılan, iç sofalı plan özelliği taşımaktadır.

Zemin katta giriş bölümü (sofa) ve bir tanesi mutfak olarak kullanılan dört adet oda bulunmakta, tuvalet ve banyo gibi ıslak mekânlar ise eklenti olarak yapının batı cephesindeki balkonda yer almaktadır. Birinci kat planı da zemin kat planının tekrarı olacak biçimde kurgulanmıştır.

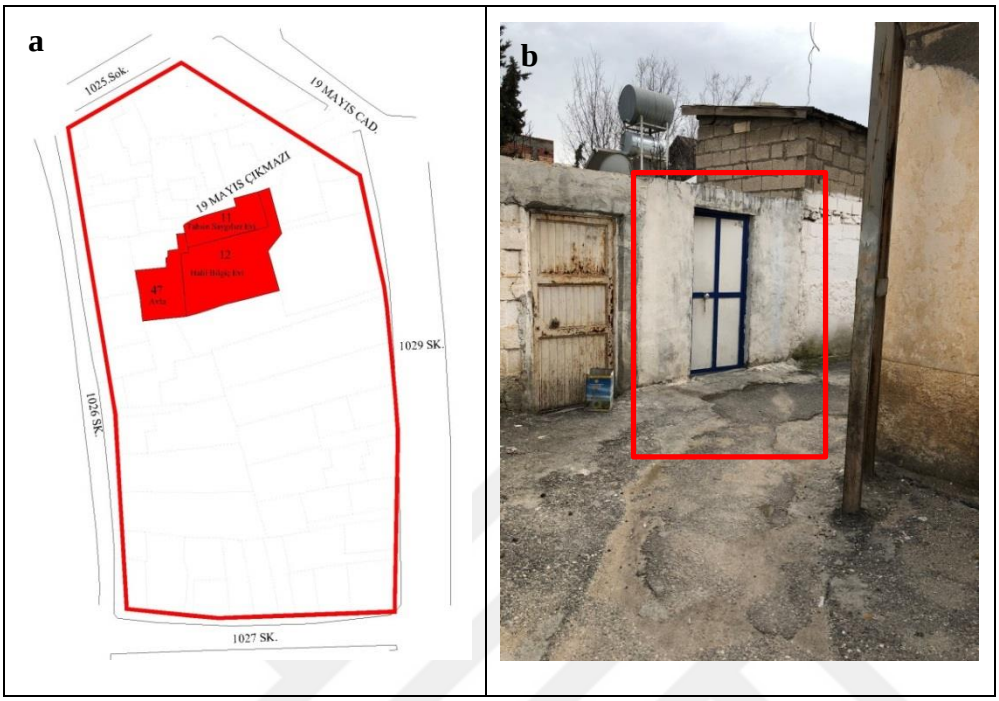
Halil Bilgiç Evi'nin geleneksel dönem eklentisi olduğu tahmin edilen Tahsin Saygılıer Evi ise tek katlı kerpiç bir yapı olup, dört oda ve ıslak mekânlardan oluşmaktadır. Ayrıca betonarme eklentisinde mutfak, odunluk gibi servis mekânları yer almaktadır.

Vaziyet Planı

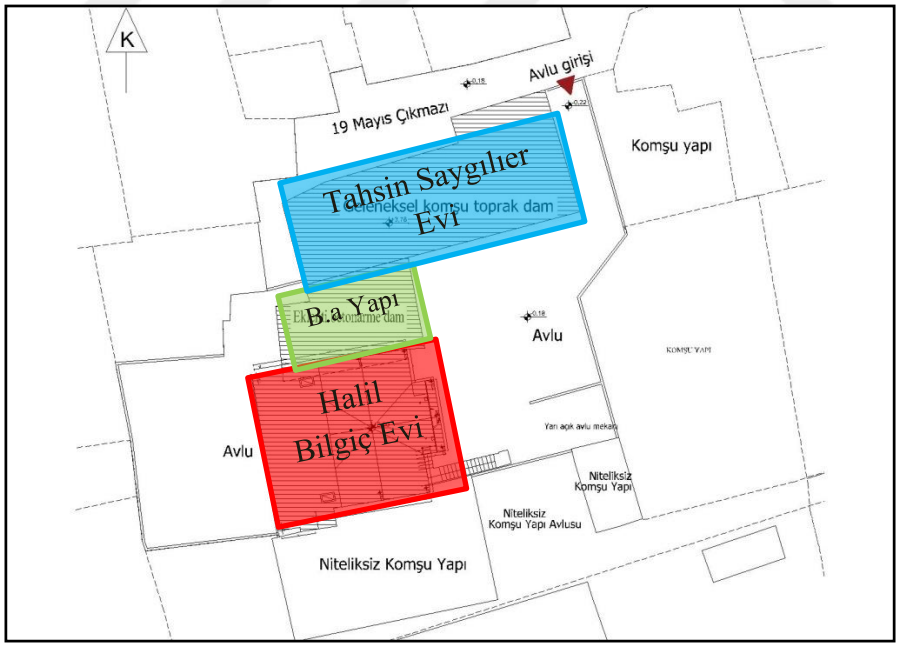
Halil Bilgiç Evi'nin bulunduğu yapı adası, kuzeydoğuda 19 Mayıs Caddesi ile kuzeybatıda 1025, doğuda 1029, güneyde 1027 ve batıda 1026 numaralı sokak ile çevrelenmiştir (Şekil 4.56.). Çıkmaz sokak üzerinde bulunan yapıların neredeyse tamamı geleneksel olmayan kerpiç yapılardan oluşmaktadır ve bu konutların bir kısmı betonarme müdahaleler görmüştür (Şekil 4.58.). Bunun yanında 19 Mayıs Caddesi, 1027 ve 1029 numaralı sokak cephelerinde özgün olmayan betonarme dükkânlar bulunmaktadır (Şekil 4.59.). Henüz tescili olmayan geleneksel özellikteki Halil Bilgiç Evi betonarme yapılar arasında kalmış durumdadır.

Halil Bilgiç Evi Adıyaman Merkezde Kapcami Mahallesi 454 ada 12 numaralı parselde konumlandırılmıştır. Yapıya ait batı kısımda bulunan avlu ise 47 numaralı parsel olarak tapulandırılmış ancak mülkiyet olarak aynı kişiye aittir. Adıyaman Kalesinin doğusunda yer alan, günümüzde,19 Mayıs Caddesine bağlanan, 19 Mayıs Çıkmazı olarak adlandırılmış çıkmaz sokakla ulaşılan Halil Bilgiç Evi doğu avlusu ile sokak arasında kot farkı bulunmayıp düzayak ulaşılabilirken yapının batı kısmında bulunan avluyla sokak arasında +1,40 m kot farkı bulunmaktadır. 12 numaralı parselin kuzeybatı köşesinde izleri bulunan ve günümüze ulaşamamış merdiven yığınıyla

inilmektedir. 11 numaralı parselde bulunan Tahsin Saygılıer Evi'ne de aynı çıkmaz sokaktan ulaşılmaktadır.

Şekil 4.56. a: Halil Bilgiç Evinin bulunduğu 454 nolu adanın parselasyon sonrası durumu (Adıyaman Belediyesi, 2015); b) Halil Bilgiç Evinin 19 Mayıs çıkmazındaki özgün olmayan avlu girişi

Şekil 4.57. Halil Bilgiç Evi vaziyet planı rölöve çizimi

Şekil 4.58. 19 Mayıs çıkmazı panoramik görüntüsü

Şekil 4.59. a: 1029 numaralı sokakta bulunan yapılar; b:1027 numaralı sokakta bulunan yapılar

Bodrum Kat Planı

-1.36 kotunda bulunan ve günümüzde işlevsel olarak kullanılmayan bodrum katta B01, B02, B03 ve B04 mekânları yer almaktadır. Atıl durumda olması ve bakımsızlık sebebiyle harabeye dönen bodrum kat, günümüzde kümes olarak kullanılmaktadır. Yapının zemin katından bodrum kata inişi sağlayan herhangi bir merdiven bulunmamaktadır. 19 Mayıs Çıkmaz Sokağından bodrum kata geçişi sağlayan açıklık kapatılmış durumdadır (Şekil 4.60.). Zemin katta batı cephede bulunan balkondan B01 mekânının damı kullanılarak avluya geçilebilmektedir.

Şekil 4.60. Batı cephede bulunan avluya geçişin engellendiği sokak cephesi

Avlu (Batı Cephesi)

Halil Bilgiç Evi'nin batı cephesinde yer alan bu mekân yaklaşık olarak 10.00 m eninde ve 13.00 metre boyundadır. Briket ve kerpiç sıvalı taş duvar ile çevrelenmiş olan avluda bodrum kat odalarına girişi sağlayan iki adet kapı bulunmaktadır. -1.58 kotunda olup sokak kotundan düşük seviyededir. Avluda dört adet meyve ağacı yer almaktadır (Şekil 4.61.).

Şekil 4.61. Batı bölümde bulunan avlu

B01 Mekânı (Depo)

Halil Bilgiç Evi avlusunun güneyinde yer alan, 0.75 m genişliğinde ve 1.85 m yüksekliğindeki ahşap kapıyla ulaşılan bu mekân kullanılmamaktadır. – 1.40 kotunda bulunan B01 mekânının kuzey duvarında giriş kapısının bulunduğu duvar düzleminde 1.10 m genişliğinde ve 1.00 m yüksekliğinde ahşap çıtalarla kapatılmış bir pencere vardır (Şekil 4.62a.). Mekânın batı duvarında 1.75 m genişliğinde ve 0.52 m derinliğinde bir niş yer almaktadır. 2.1 m eninde ve 3.4 m boyunda olan bu mekânın yüksekliği 1.96 m'dir. Ayrıca bu mekânın kuzey duvarının avlu kısmında 0.67 m genişliğinde ve 0.54 m derinliğinde özgün olmayan bir ocak mevcuttur (Şekil 4.62b.).

Şekil 4.62. a: B01 mekânı giriş kapısı ve ahşap çıtalarla kapatılmış penceresi; b: batı avluda bulunan ocak

B02 Mekânı (Depo)

Halil Bilgiç Evi batıdaki avlusunun doğusunda yer alan, 1.00 m eninde ve 1.85 m yüksekliğinde ahşap kapıyla ulaşılan mekân kullanılmamaktadır. -1.36 kotunda bulunan B02 mekânının kuzey ve güney duvarlarında bulunan 0.95 m genişliğinde ve 1.72 m yüksekliğinde ahşap kapılar bulunmaktadır. Mekânın yüksekliği 1.98 m'dir (Şekil 4.63.).

Şekil 4.63. B02 mekânı giriş kapısı ve B03 mekânı cephe penceresi

B03 Mekânı (Depo)

B02 mekânının güney duvarında bulunan ahşap kapıyla ulaşılan B03 mekânı 2.8 m genişliğinde ve 2.9 m boyundadır. -0.82 kotunda bulunan B02 mekânının batı duvarında 1.2 m genişliğinde ve 0.99 m genişliğinde bir ahşap pencere bulunmaktadır. Mekânın yüksekliği 1.98 m'dir.

B04 Mekânı (Depo)

B02 mekânının kuzey duvarında bulunan ahşap kapıyla ulaşılan B04 mekânı 2.8 m genişliğinde ve 2.7 m boyundadır. -1.32 kotunda bulunan B04 mekânının batı duvarında 1.2 m genişliğinde ve 0.99 m yüksekliğinde ahşap pencere bulunmaktadır. Ayrıca kuzey duvarında, boş odaya açıldığı söylenen ancak içerisine girilemeyen, bir adet kapı yer almaktadır. Mekânın yüksekliği 1.92 m'dir.

Zemin Kat Planı

Zemin katta; avlu mekânı bu mekânın içinde konumlandırılmış Tahsin Saygılıer evi ve betonarme eklenti yapı, ana yapı içerisindeki kapatılmış havuz, Z01, Z01a Sofa, Z02, Z03, Z05 Oda, Z04 Mutfak mekânları yer almaktadır.

Avlu

19 Mayıs Çıkmaz Sokağına cephesi olan yaklaşık olarak 16 m x 12 m ölçülerinde ve net bir geometrik formda olmayan avluda Halil Bilgiç Evi'nin yanı sıra günümüzde konut olarak kullanılan yaklaşık 6.6m x 8.9 m ölçülerinde betonarme eklenti bir yapı daha bulunmaktadır. Bu avluda birinci kata çıkışı sağlayan, yapı cephesine bitişik, iki kollu betonarme bir merdiven mevcuttur. İki adet ağacın da bulunduğu avluda 4.06 m x 5.25 m ölçülerinde üstü trapez sacla örtülü tandır bölümü yer almaktadır. Ayrıca avlunun kuzeyinde Tahsin Saygılıer Evi, diğer cepheler ise tuğla ve briket duvar ile çevrilmiştir.

Geleneksel Adıyaman Evleri mimari mekânları arasında önemli bir yere sahip olan avlu, Halil Bilgiç Evi'nde de yazlık-kışlık hazırlıklarının yapıldığı (yün yıkama, salça yapma, sebze kurutma vb.), çamaşırın kurutulduğu aktif bir yaşam alanıdır (Şekil 4.64.).

Avlu zemininin bir kısmı iri agregalı asfalt karışım bir kısmı ise özgün olmayan çimento esaslı harç malzemesiyle örtülüdür.

Şekil 4.64. Avlu

Tahsin Saygılıer Evi

Halil Bilgiç Evi'nin kuzeyinde yer alan geleneksel yapım tekniğine sahip bu kerpiç yapı avlulu yapı, tek katlı ve iki bölümden oluşmaktadır. Yapının avlusuna 19 Mayıs Çıkmaz Sokağından özgün olmayan bir demir kapıyla ulaşılmaktadır. Özgün

olmayan birinci bölümü betonarme yapım sistemiyle yakın dönemde yapılmış olup mutfak, banyo, tuvalet ve odunluk bölümlerinden oluşmaktadır. Halil Bilgiç Evi'nin bir parçası olduğu düşünülen yapının ikinci bölümünde beş oda ve ıslak hacimler yer almaktadır (Şekil 4.65.).

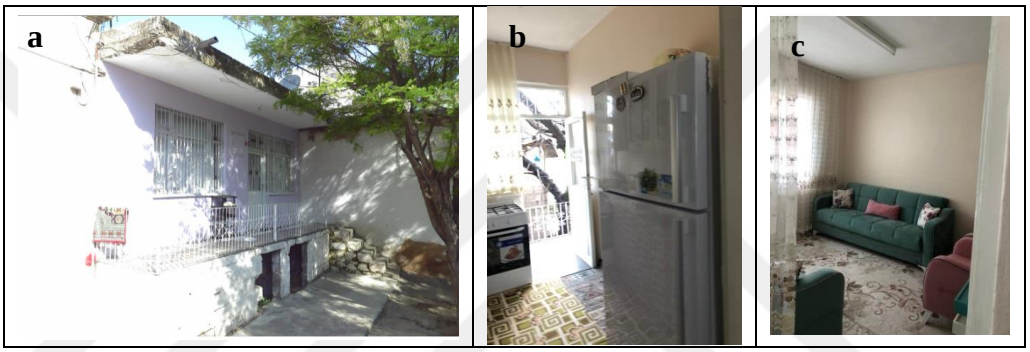
Şekil 4.65. Tahsin Saygılıer Evi (a: Avlu giriş kapısı; b: Çıkmaz sokak cephesi; c: Geleneksel olan bölüme giriş kısmı; d: Islak hacimler)

454 ada 12 numaralı parselde yer alan bu yapının geleneksel olan bölümünde iç duvar kalınlığı yaklaşık olarak 0.3 m'dir. Dış duvar kalınlığı ise yaklaşık 0.4 m ile 0.55 m arasında değişmektedir. Tavanın ahşap kirişleme üzeri toprak dam olduğu tespit edilmiştir. Ancak üst örtünün dönem dönem betonarme müdahale gördüğü

anlaşılmaktadır. Zemin döşemesi ise çimento esaslı şap malzemesidir. Yapının ahşap kirişlere kadar olan yüksekliği 2.62 m'dir.

Betonarme Eklenti Yapı

Halil Bilgiç Evi'nin kuzey cephesine bitişik şekilde konumlandırılmış olan muhdes betonarme yapının geleneksel olan hiçbir özelliği bulunmamaktadır (Şekil 4.66.). 1980'li yıllarda yapıldığı belirtilmektedir (Bekir Akın, Kişisel Görüşme, Ekim 2019). Avludan 5 basamaklı bir merdivenle ulaşılan yapı tek katlıdır. Üç oda, bir mutfak ve ıslak mekânlardan oluşmaktadır. Zemin ve tavan döşemesi betonarme olup iç ve dış duvarları brikettir. Kat yüksekliği 2.75 m'dir (Şekil 4.67.).

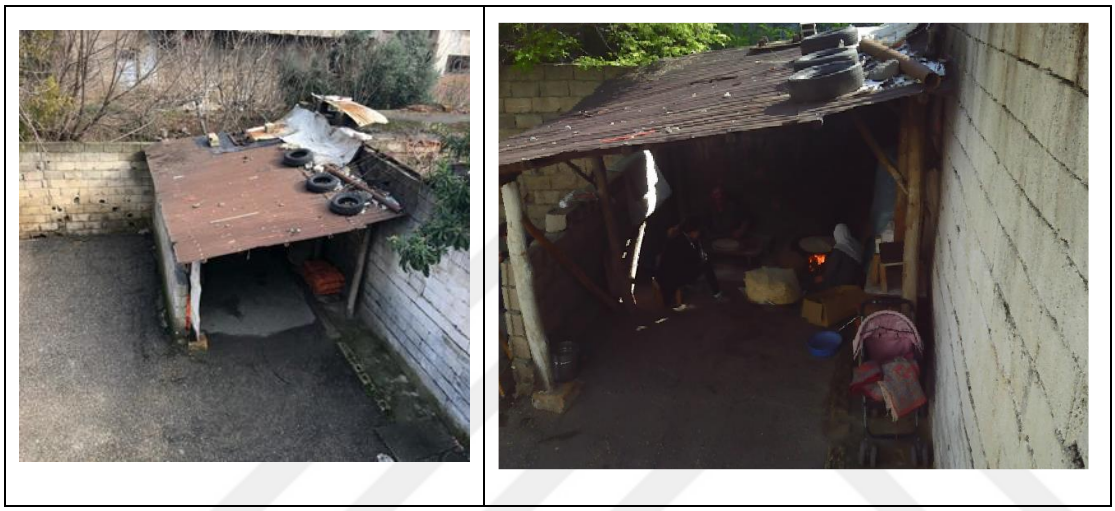
Şekil 4.66. Halil Bilgiç Evi avlusunda bulunan betonarme yapı fotoğrafları a) Betonarme yapının doğudaki avludan görünümü; b) Betonarme yapının batısında yer alan mutfak; c)Betonarme yapıda yer alan oda

Şekil 4.67. Halil Bilgiç Evi avlusunda bulunan muhdes yapının doğudan görünümü

Tandır (Pişirme Bölümü)

Halil Bilgiç Evi'nin doğuda bulunan avlusunda yer alan yarı açık mekân olarak tanımlanabilen tandır bölümünün üstü trapez sac malzemeyle kapatılmıştır. Güney, kuzey ve doğu kısmı briket duvarla çevrili olup, batı kısmı açıktır. Üst örtü sac malzeme iki adet ahşap direkle desteklenmiş durumdadır. Günümüzde pişirme işlevi süren mekânda bulunan ocak da aktif olarak kullanılmaktadır. Özellikle komşularla toplanıp geleneksel yufka ekmek yapılmaktadır (Şekil 4.68.).

Şekil 4.68. Halil Bilgiç Evi avlusunda bulunan tandır bölümü ve yufka ekmek yapılırken görünümü

Z01 Mekânı (Sofa)

Avlunun batısından üç basamakla ulaşılmaktadır. Mekânın doğu duvarında bulunan 0.91 m x 1.81 m boyutlarında kapısı olan kemer açıklığına oturtulmuş camekânı bulunmaktadır (Şekil 4.69). Z01 mekânının kuzey ve güney duvarlarında 0.83m x 1.98m boyutlarında iki adet kapı mevcuttur. Bir bölümünde 3.56 m x 5.85 m boyutlarında ve 1,56 m derinliğe sahip kapatılmış havuz boşluğu yer almaktadır.

Z01a Mekânı (Sofa)

Z01 mekânından geçilerek mekânın devamı şeklinde planlanmıştır. Bu mekânları ayıran iki sütun üzerine oturtulmuş bir kemer mevcuttur (Şekil 4.69). Z01a mekânının kuzey duvarında 0.99 m genişliğinde, güney duvarında ise 1.01 m genişliğinde diğer mekânlara geçişi sağlayan ahşap kapılar bulunmaktadır. 2.22 m ve 3.6 m boyutlarında olan Z01a mekânının batı duvarında balkona geçişi sağlayan 0.98 m eninde üst kısmı camekânlı ahşap bir kapı bulunmaktadır.

Şekil 4.69. Z01ve Z01a mekânı (sofa)

Havuz

3.56 m x 5.85 m boyutlarında ve 1.56 m derinliğe sahip kapatılmış havuz boşluğu Z01, Z02 ve Z03 mekânlarında yer yer almaktadır. Havuzun duvarları geleneksel düzgün kesme taştan yapılmıştır. Döşemesi ise beton kaplamadır. Günümüzde depo olarak kullanılan havuz boşluğu ahşap bir kapakla kapalı tutulmakta ihtiyaç durumunda bu boşluğa taşınabilir ahşap bir merdivenle inilmektedir.

Z02 Mekânı (Oda)

Z01 mekânının kuzey duvarındaki kapıyla ulaşılan bu mekân günümüzde yaşam alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.70.). Z02 mekânı 2.75 m x 3.56 m boyutlarındadır. Mekânın doğu duvarında, avluya bakan 1.26 m x 1.72 m ölçülerinde bir adet pencere mevcuttur. Yine aynı mahalin kuzey duvarında ise 0.66 m x 0.65 m boyutlarında ve 0.49 m derinliğinde bir pencere ve 0.4 m x 0.65 m ölçülerinde bir niş bulunmaktadır.

Z03 Mekânı (Oda)

Z01 mekânının güney duvarındaki kapıyla ulaşılan bu mekân günümüzde depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.70.). Z03 mekânı 2.77 m x 4.4 m boyutlarındadır. Odanın doğu duvarında avluya bakan 1.21 m x 1.72 m ölçülerinde penceresi mevcuttur. Yine aynı mahalin güney duvarında ise 0.67 m x 0.7 m x 0.48 m boyutlarında bir adet niş bulunmaktadır.

Şekil 4.70. Z02 (oda) ve Z03 (depo) mekânı

Z04 Mekânı (Mutfak)

Z01a'nın kuzeyinde yer alan kapıyla girilen 2.45 m x 3.10 m boyutlarındaki mekân mutfak olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 4.71.). Mahal 2.45 m x 3.1 m boyutlarındadır. Mekânın kuzey duvarında iki adet niş bulunmaktadır. Yine aynı mahalin batı duvarında ise 1.28 m x 1.48 m ölçülerinde bir adet pencere bulunmaktadır.

Şekil 4.71. Z04 (mutfak) mekânı

Z05 Mekânı (Oda)

Z01a mekânının güney duvarındaki kapıyla ulaşılan bu mekân günümüzde oda işlevi görmektedir. Mahal 2.54 m x 3.1 m boyutlarındadır. Mekânın güney duvarında

1.00 m genişliğinde ve 0.30 m derinliğinde bir adet niş bulunmaktadır. Mahalin batı duvarında ise 1.33 m x 1.44 m boyutlarında bir adet pencere bulunmaktadır.

Z06 Mekânı (Balkon)

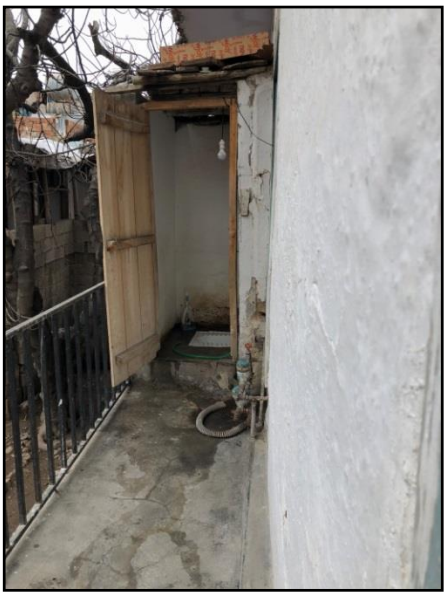
Z01a mekânının batı duvarındaki kapıyla ulaşılan ve özgün olmayan bu mekân günümüzde balkon olarak kullanılmaktadır. 1.0 m eninde 6.6 m boyunda olan mahalin kuzeyinde bir adet kapı bulunmaktadır.

Z07 Mekânı (Banyo)

Z05 mekânının batı duvarındaki kapıyla ulaşılan ve özgün olmayan bu mekân günümüzde banyo işlevi görmektedir. Mahal 0.90 m eninde 2.15 m boyundadır. Yapı özgün işlevini kaybedip, yapıya modern konut işlevi yüklenince zemin kat kullanıcılarının ihtiyacı için eklenmiştir

Z08 Mekânı (Tuvalet)

Z06 mekânının kuzeyinde yer alan kapıyla ulaşılan ve özgün olmayan bu mekân günümüzde tuvalet olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.72.). Mahal 0.85 m x 1.10 m boyutlarına sahiptir. Yapı özgün işlevini kaybedip, yapıya modern konut işlevi yüklenince zemin kat kullanıcılarının ihtiyacı için eklenmiştir.

Şekil 4.72. Z08 (tuvalet) Mekânı

Birinci Kat Planı

Birinci katta 100 (balkon), 101 (sofa), 102 (oda) ,103(oda), 104 (mutfak), 105 (oda), 106 (balkon), 107 (eklenti banyo), 108 (eklenti depo), 109 (eklenti tuvalet) mekânları yer almaktadır.

100 Mekânı (Balkon)

Avludan iki kollu betonarme bir merdivenle ulaşılan balkon, bu katın giriş sahanlığını oluşturmaktadır (Şekil 4.73). 1.5 m x 4.0 m boyutlarındaki alanda 0.73 m yarıçapında yarım daire formunda betonarme çıkma mevcuttur (Şekil 4.73.).

Şekil 4.73. 100 (balkon) mekânı ve mekânının avludan görünüşü

101 Mekânı (Sofa)

100 numaralı mekânda bulunan kapıyla 101 mekânına ulaşılmaktadır. Mekânın doğu duvarında bulunan 0.91 m genişliğinde ve 1.81 m yüksekliğinde kapısı olan camekânı bulunmaktadır (Şekil 4.74.). 101 mekânının kuzey ve güney duvarlarında 0.86 m genişliğinde 2.10 m yüksekliğinde kapılar mevcuttur. 2.47 m x 2.50 m ölçülerinde olan bu mekân 2.45 m eninde ve 2.82 m yüksekliğinde camekân bölmeyle sonlanmaktadır.

101a Mekânı (Sofa)

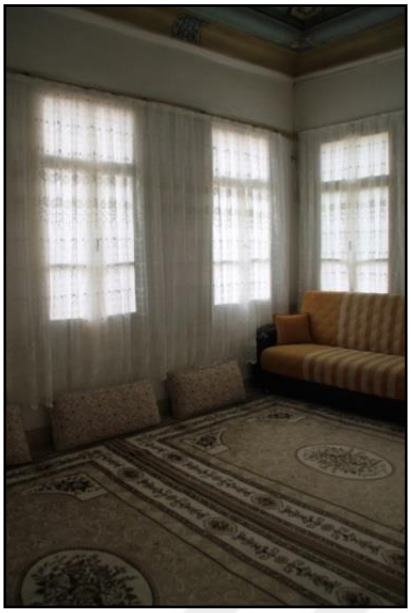
101 mekânında yer alan camekânlı kapıyla geçilerek bu mekâna ulaşılmaktadır. 101a mekânının kuzey duvarında 0,89 m genişliğinde, güney duvarında ise 1.01 m genişliğinde diğer mekânlara geçişi sağlayan ahşap kapılar bulunmaktadır. 2.45 m genişliğinde ve 3.60 m uzunluğunda olan 101a mekânının batı duvarında balkona geçişi sağlayan 0.98 m eninde üst kısmı camekânlı ahşap bir kapı ve pencere nişi bulunmaktadır.

Şekil 4.74. 101 (sofa) Mekânı ve sofa mekânındaki camekân bölme

102 Mekânı (Oda)

101 mekânında yer alan kapıdan geçilerek bu mekâna ulaşılmaktadır. Mekânının kuzey duvarında 0.85 m x 1.75 m boyutlarında üç adet doğu duvarında ise aynı ölçülere sahip iki adet pencere bulunmaktadır. 3.1 m x 5.1 m ölçülerinde olan 102 mekânı günümüzde günlük yaşam alanı olarak işlev görmektedir (Şekil 4.75.).

Şekil 4.75. 102 (oda) mekânı

103 Mekânı (Oda)

101a mekânında yer alan kapıdan geçilerek ulaşılan bu mekân 2.43 m x 3.04 m ölçülerindedir. Mekânın kuzey duvarında 0.85 m x 1.75 m ölçülerinde pencere nişi ve 0.60 m x 0.80 m boyutlarında kapaklı niş yer almaktadır. Batı duvarında da 1.20 m x 1.48 m boyutlarında pencere nişi bulunan mahal günümüzde oda olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.76.).

Şekil 4.76. 103 (oda) mekânı

104 Mekânı (Mutfak)

101a mekânın güney duvarındaki kapıdan geçilerek ulaşılan bu mekân 2,37 m x 3.00 m ölçülerindedir. Mekânın güney duvarında 0.47 m derinliği damına açılan bir kapı bulunmaktadır. Günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.77.).

Şekil 4.77. 104 (Mutfak) Mekânı

105 Mekânı (Oda)

101 mekânın güney duvarındaki kapıdan geçilerek ulaşılan bu mekân 3.06 m x 5.12 m boyutlarındadır. Mekânın güney duvarında 0.80 m x 1.60 m ölçülerinde üç adet, doğu duvarında da aynı ölçülerde iki adet pencere bulunmaktadır. Bu mekân günümüzde günlük oturma alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.78.).

Şekil 4.78. 105 (oda) mekânı

106 Mekânı (Balkon)

101a mekânın batı duvarındaki kapıdan geçilerek ulaşılan bu mekân 7,80 m x 0,96 m ölçülerindedir. Mekânın güneyinde bir adet kapı bulunmaktadır. +4,17 kotunda yer alan bu balkon, aynı kottaki komşu betonarme yapının damıyla birleşmektedir.

107 Mekânı (Eklenti Banyo)

104 mekânının (mutfak) batı duvarındaki kapıdan geçilerek ulaşılan bu mekân 2.15 m x 1.49 m ölçülerindedir. Mekânın batı duvarında havalandırma penceresi bulunmaktadır. Banyo olarak kullanılmaktadır.

108 Mekânı (Eklenti Depo)

106 numaralı balkon mekânından geçilerek ulaşılan bu mekân 3.06 m x 5.12 m ölçülerinde olup, sonradan eklenmiştir (Şekil 4.79.).

109 Mekânı (Eklenti Tuvalet)

106 numaralı balkondan bir kapıyla ulaşılan tuvalet 0.90 m x 1,03 m ölçülerindedir. Özgün ve geleneksel sayılabilecek hiçbir özelliğe sahip değildir.

Şekil 4.79. 107 (eklenti banyo) mekânı; 108 (eklenti depo) mekanı; 109 (eklenti tuvalet) mekanı

4.3.3.2. Cephe Özellikleri

Güney Cephesi

Zemin kat kotunda bitişik nizam betonarme yapılaşmadan dolayı okunamayan güney cephe, birinci katta 104, 105 ve 107 mekânlarından oluşmaktadır. 10.33 m x 8.70 m boyutlarındadır. Komşu betonarme yapının dayanmasından dolayı, üst kat bölümü cepheyi oluşturmaktadır. Bu cephe iki ayrı dönemi yansıtmaktadır. 105 mekânının bulunduğu, bağdadi olan duvarları korumak için cephenin sac malzeme ile kaplanmış bölümü özgün cepheyi oluşturmaktadır. Ancak eklenti olan 104 ve 107 mekânlarının kerpiç sıvalı duvarları güney cepheye ayrı bir kimlik yükleyerek ikinci dönemi yansıtmaktadır. Güney cephede dikdörtgen formda demir korkuluklu, üç adet özgün pencere bulunmaktadır. Bunun yanında eklenti olan banyo mekânının, özgün olmayan kare formlu penceresi de güney cephede yer almaktadır. Bu cephede dairesel formda çatı havalandırma boşluğu yer almaktadır.107 numaralı banyo mekânı cephede 1.16 m uzunluğunda çıkıntı oluşturmaktadır. 104 numaralı mutfak mekânından yükselen bir adet baca çatı kotunda, güney cepheden algılanmaktadır (Şekil 4.80.).

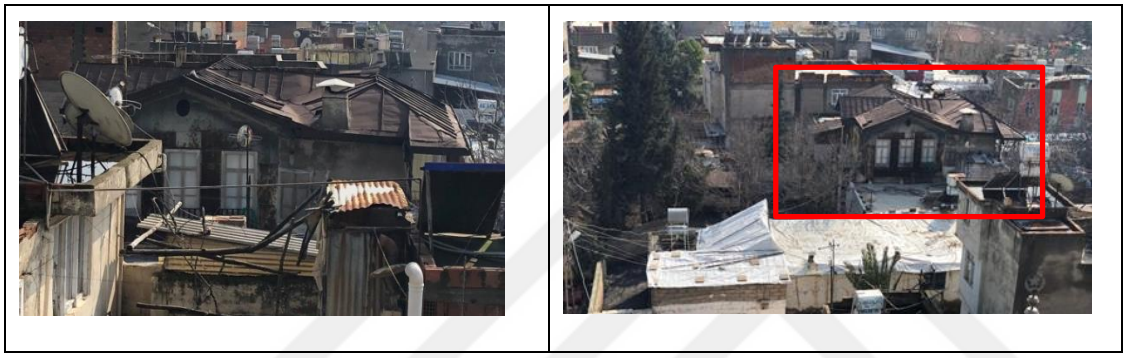

Şekil 4.80. Halil Bilgiç Evi güney cephesi

Kuzey Cephesi

Güney cephede söz konusu olduğu gibi zemin kat kotunda betonarme yapının dayanması ve yakın çevredeki sık yapılaşma sebebiyle birinci kat bu cepheyi oluşturmaktadır. Kuzey cephesinde birinci katta 103, 102 ve 108 mekânları yer

almaktadır. Kuzey cephe 9.1 m x 8.7 m boyutlarındadır. 102 mekânının bulunduğu, bağdadi olan duvarları korumak için cephenin sac malzeme ile kaplanmış bölümü özgün cepheyi oluşturmaktadır. Ancak eklenti olan 103 ve 108 mekânlarının kerpiç sıvalı duvarları kuzey cepheye ayrı bir kimlik yükleyerek ikinci dönemi yansıtmaktadır. Cephede dikdörtgen formda demir korkuluklu, üç adet özgün pencere bulunmaktadır. Ayrıca 103 mekânında özgün olmayan bir tane dikdörtgen şeklinde pencere kuzey cephesinde yer alan başka bir elemandır. Bu cephede de dairesel formda çatı havalandırma boşluğu yer almaktadır. 103 numaralı oda mekânından yükselen bir adet baca çatı kotunda, kuzey cepheden algılanmaktadır (Şekil 4.81.).

Şekil 4.81. Halil Bilgiç Evi Kuzey Cephesi

Doğu Cephesi

Halil Bilgiç Evi'nin ön avluya bakan, yapının geleneksellik değerini yansıtan cephesidir. Doğu cephesi bu yönde yer alan bir sofa ve iki odadan oluşan mekânsal düzenlemeyi yansıtmaktadır. Bu mekânsal düzenleme doğu cephesinde simetrik düzendedir. 9.2 m uzunluğunda 9.1 m yüksekliğindedir. Zemin katta Z01, Z02, Z03, birinci katta 101, 102 ve 105 mekânlarından oluşan doğu cephesinde birinci kata çıkışı sağlayan 1.05 m genişliğinde merdiven yer almaktadır. Ayrıca +0.75 kotunda yer alan zemin kata ulaşımı sağlayan, üç basamaklı, üç yönden ulaşılabilen merdiven de doğu cephesindedir. +4.36 kotunda taş malzemeden yapılmış kat silmesi bu cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Zemin kat Sofa, Z01, Z02 ve Z03 mekânlarının bulunduğu, özgün durumunda revaklı eyvan olan bölümünü oluşturan, günümüzde kapatılmış olan sivri kemerlerden üç tanesi doğu cephesinde bulunmaktadır. Ayrıca doğu cephesinde bulunan, giriş sahanlığını örten sac malzemeden yapılmış üçgen alınlık, doğuda iki adet ahşap dikme üzerine oturan yarım daireli iki adet kemerden, kuzeyde ve güneyde ise yarım daireli birer adet kemerden oluşmaktadır. İki kemerin birleşim noktasında

herhangi bir destek bulunmamaktadır. Bu cephede de dairesel forma sahip havalandırma boşluğu mevcuttur (Şekil 4.82.).

Şekil 4.82. Halil Bilgiç Evi doğu cephesi

Batı Cephesi

10,53 m genişliğinde 10,4 m yüksekliğinde olan batı cephesini bodrum, zemin ve birinci katlar oluşturmaktadır. Bu katlarda ise B01, B02, B03, B04, Z01a, Z04, Z05, Z06, Z07, Z08, 101a, 103, 104, 106, 107, 108 mekânları yer almaktadır. Ayrıca hem zemin katta hem de birinci katta iki adet betonarme balkon bulunmaktadır. Özgün olmayan bu balkonlar metal korkuluk elemanına sahiptir. Zemin katta bulunan Z07 ve birinci katta yer alan 107 eklenti banyo mekânları sonradan yapıldığı için bu cephede taşma yapmaktadır. Bunun yanında zemin ve birinci katın tuvalet birimleri batı cephesindedir (Şekil 4.83.).

Şekil 4.83. Halil Bilgiç Evi batı cephesi

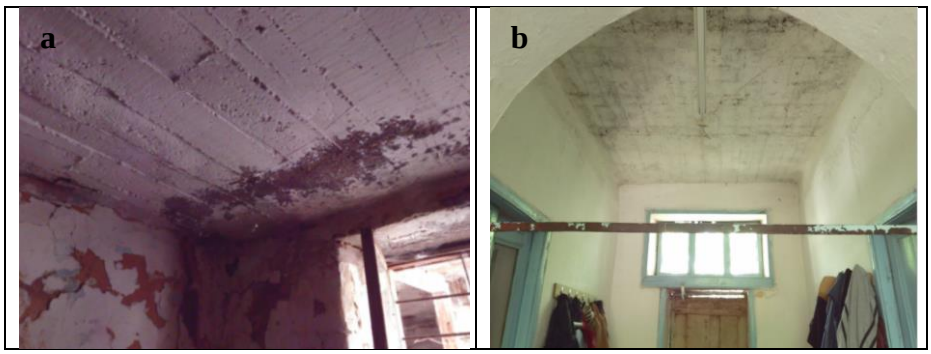
4.3.3.3. Yapı Bileşenleri, Yapım Tekniği, Malzeme ve Özellikleri

Temeller

Halil Bilgiç Evi'nde herhangi bir sondaj veya kazı çalışması yapılamadığı için, temeller ile ilgili net bilgi verilememektedir. Ancak mevcut durumda bodrum kat duvarları incelendiğinde yapının temellerinin de taş kâgir sistemde olduğu anlaşılmaktadır.

Döşemeler

Yapının batıdaki avlu zemini sıkıştırılmış topraktır. Ayrıca moloz ve çakıl taşa da rastlanmaktadır. Doğuda bulunan avlu zemini ise kullanıcılardan alınan bilgilere göre sıkıştırılmış toprak malzeme iken çimento esaslı malzeme ile değiştirilmiştir. Bodrum kat döşeme kaplaması çimento esaslı harç malzemedir. Zemin katta bulunan Z01a, Z04 ve Z05 mekânlarının döşemesi bodrum kattan (Şekil 4.84a.), birinci kat 101a, 103, 104 mekânlarının döşemesi ise zemin kat tavanından (Şekil 4.84b.) gözlemlenebilmektedir. Buralarda betonarme döşeme mevcuttur. Bunlar neticesinde, zemin katta, havuz aksına denk gelen odalar haricinde yapıda kullanılan özgün döşemelerin varlığına rastlanamamıştır. Yani Z01, Z02 ve Z03 mekânları taş olup, havuzun kapatılması sebebiyle her üç mahalde de havuz boşluğu ahşap dikmeyle taşıtılarak yine ahşap olan kapaklarla kapatılmıştır (Şekil 4.85.). Ayrıca yakın dönem eki olan zemin kat batı cephede yer alan balkon, tuvalet ve banyo, birinci kat doğu cephede yer alan 100 numaralı balkon, batı cephede bulunan balkon, eklenti tuvalet, banyo, depo gibi mekânların döşemeleri çimento esaslı harçtır. Banyoda zemin ve 0.40 m seviyesine kadar duvar kaplaması seramiktir.

Şekil 4.84. a: B04 mekânından Z04 mekân döşemesi görünümü; b: Z01 mekânından 101a mekân döşemesi görünümü

Şekil 4.85. Ahşapla kapatılmış havuz boşluğu

Duvarlar

Bodrum kat seviyesi incelendiğinde, dökülmüş sıvalardan anlaşılacağı üzere, dış duvarlar taştır (Şekil 4.86a.). Taş duvarın üzerinde saman karışımlı kerpiç sıva bulunmaktadır. Moloz taş olarak karşımıza çıkan bodrum kat dış duvarları, B01 mekânında briket olup, çimento esaslı harç malzemeyle sıvanmıştır. Havuz boşluğu duvarlarının düzgün kesme taş olduğu kapatılan havuz bölümünün analizlerinde ortaya çıkmaktadır. Bodrum katta yer alan taş malzemeden yapılmış duvar kalınlığı 0.47 m ile 0.58 m arasında değişmektedir. İç duvarlar da taş malzemeden yapılmış olup, (Şekil 4.86b.) kalınlıkları 0.18 m ile 0.27 m arasında değişmektedir.

Şekil 4.86. a: Batı cephesi B04 mekânına ait dış duvar görünümü; b: B02 mekânı iç duvar görünümü

Zemin kat seviyesine gelindiğinde kapatılmış kemerlerin üzerine yapılan sıva ve badana uygulamasında meydana gelen bozulma ve dökülmeler bu duvarların düzgün kesme taş olduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 4.87.). Dış duvar kalınlıkları 0.60 ile 0.70 m, iç duvar kalınlıkları ise 0.36 m ile 0.50 m arasında değişkenlik göstermektedir. Ayrıca sonraki bir dönemde yapılan 101 mekânı iç duvarları yaklaşık 0.17 m kalınlığında kerpiç üzeri badana uygulamasıdır. Özgün olmayan duvarlar briketten yapılmıştır.

Şekil 4.87. a: Doğu cephesi taş duvar izleri; b: Batı cephe duvarında rastlanan kalker taşı

Birinci kat seviyesine gelindiğinde kerpiç ve ahşap malzemenin birlikte kullanımıyla ortaya çıkmış farklı bir yapım tekniği görülmektedir (Şekil 4.88.). Bu duvarlarda ahşap iskelet arası kerpiç dolgu sistem kullanılmıştır. Bağdadi sıvalı ahşap çatkılı duvarların kalınlıkları 14 – 17 cm arasında değişmektedir.

Şekil 4.88. Birinci kat iç duvar

Çatı

Halil Bilgiç Evi'nin üst örtüsü kurşun kaplı kırma çatıdır (Şekil 4.89.). Güvenlik gerekçesiyle kullanıcılar tarafından çatı boşluğunun incelenmesine izin verilmediğinden, çatı iç detayları izlenememiştir. Dıştan yapılan incelemeler neticesinde

çatının bir kısmının özgün olmadığı tespit edilmiş restitüsyon bölümünde gerekçeleri ele alınmıştır.

Şekil 4.89 Çatı genel görünümü

Kapılar

Yapının kapıları avlu kapısı, dış kapılar, iç kapılar ve ıslak hacim-balkon kapıları olmak üzere dört bölümde incelenmiştir. İlk olarak avlu kapısı ele alınmıştır. Özgün olmayan ve yakın dönemde değiştirilmiş bahçe kapısı tek kanatlı metal malzemedendir (Şekil 4.91a.).

İkinci olarak yapı giriş kapıları incelenmiştir. Yapının, doğu cephesinde yer alan zemin kat ve birinci kat girişlerini sağlayan kapılar olacak şekilde, toplam iki adet giriş kapısı vardır. Adıyaman evlerinde sıklıkla rastlanan ahşap giriş kapıları Halil Bilgiç Evi'nde zemin katta metal olarak değiştirilmiştir. Zemin kat girişini sağlayan kapı özgün olmayıp, kemerli olan bölüm kapatıldıktan sonra camekânlı kapı yapıldığı düşünülmektedir. Bir adet pencere ve bir adet camekândan oluşan zemin kat giriş kapısı bir tablası camlı olmak üzere yatayda üç tabladan oluşmaktadır (4.91b.).

Birinci kat giriş kapısı ahşap malzemeden yapılmış, iki sabit, bir açılır kanattan oluşmaktadır. Bu kapının da özgün olduğu düşünülmemektedir. Kanatlar yatayda üç tablalı dikey dikdörtgen forma sahip ve bu tablaların üst iki sırası cam olarak tasarlanmıştır. Kapı kanatlarının üstünde sabit camekân bölme yer almaktadır. Kapı kolları demirdendir.

Bodrum kat giriş kapısı da ahşap malzemeden yapılmıştır. Tek kanatlı olan özgün kapı ahşap kasalıdır. Dört adet dikey dikdörtgen tabladan oluşmuştur. Geleneksel demir kilit sistemi bulunmaktadır (Şekil 4.90.).

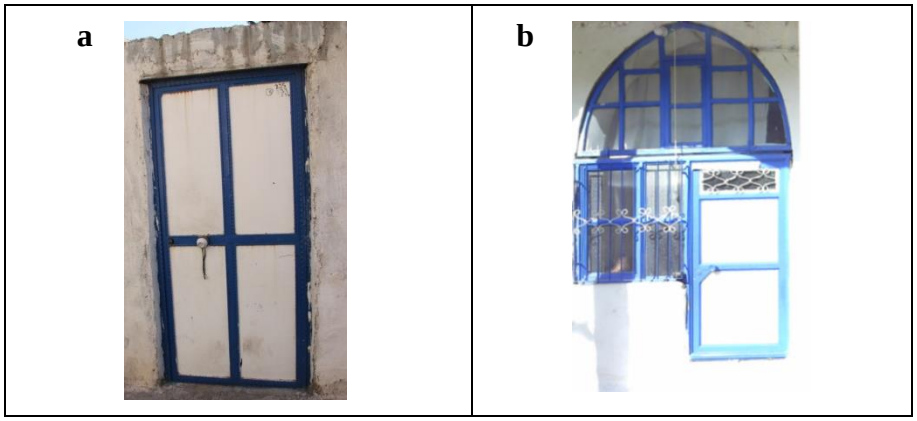
Üçüncü olarak, yapının iç mekân kapıları incelenmiştir. Bodrum ve birinci katta tek, zemin katta iki olmak üzere toplam üç kapı tipi bulunmaktadır. Bodrumda yer alan B03 ve B04 mekânlarına ait iki adet iç kapı ve zemin kat Z01 mekânına bakan kapılar aynı tasarıma sahiptir. Zemin kat Z01 mekânına bakan, Z04 ve Z05 mekânına açılan kapılar çift kanat çarpma kapı olup üst sırası camdan imal edilmiştir (Şekil 4.92a.).

Birinci katta yer alan dört adet iç mekân kapısı aynı tipe sahip olup, dört adet dikey dikdörtgen bir adet yatay dikdörtgen tabladan oluşmuştur (4.92b.).

Dördüncü olarak yapıda ıslak hacim ve balkonlara çıkış kapıları gruplandırılmıştır. Bu kapılar ahşap malzemeden yapılmış ve sonradan imal edilmiştir (Şekil 4.93., 94.).

Şekil 4.90. Halil Bilgiç Evi bodrum kat giriş kapısı ve kilit sistemi

Şekil 4.91. Halil Bilgiç Evi (a: Avlu giriş kapısı; b: Zemin kat giriş kapısı)

Şekil 4.92. a: Halil Bilgiç Evi zemin katta bulunan iç mekân kapıları; b: Halil Bilgiç Evi birinci katta bulunan iç mekân kapıları

Şekil 4.93. Halil Bilgiç Evi birinci kat tuvalet ve banyo kapısı

Şekil 4.94. Halil Bilgiç Evi balkon kapıları

Pencereler

Halil Bilgiç Evi'nde bodrum, zemin ve birinci katta bulunan pencerelerin her biri farklı tip ve ölçüde olduğundan gruplandırma yapılamamıştır (Şekil 4.95.,96.).

Şekil 4.95. Halil Bilgiç Evi'nde bulunan birinci kat pencereleri

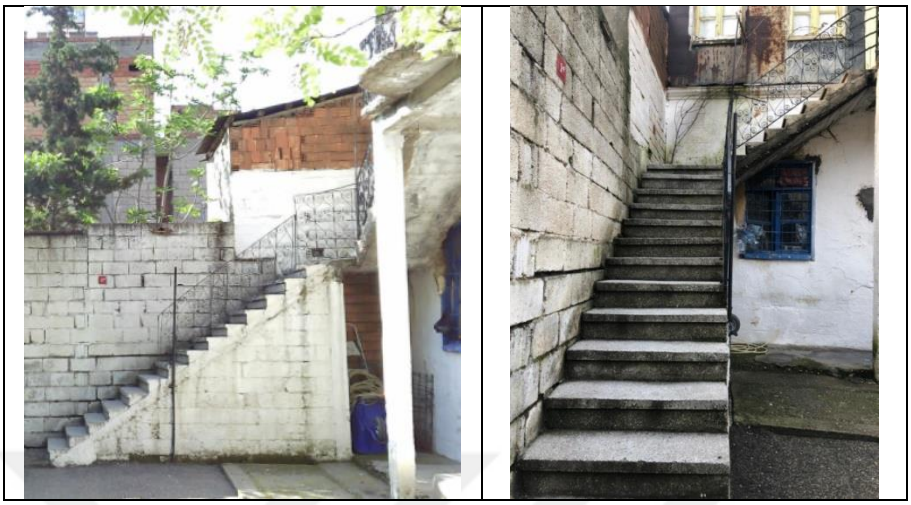

Şekil 4.96. Halil Bilgiç Evi'nde bulunan bodrum ve zemin kat pencereleri

Merdivenler

Halil Bilgiç Evi'nde yapının doğu cephesinde bulunan zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan, yeri ve malzemesi özgün olmayan betonarme bir merdiven bulunmaktadır. 21 basamaklı ve iki kollu L formda olan bu merdivende 1.02 m x 1.1 m ölçülerinde bir ara sahanlık bulunmaktadır. Merdiven, briket ve bir bölümünde tuğla ile yapılmış bahçe duvarına bitişik konumlanmıştır. Ayrıca merdiven altına briketle duvar

örülmüştür. Yedinci basamakta başlayan merdiven korkuluğu demirdendir. Merdiven basamakları dökme mozaiktir (Şekil 4.97.). Merdiven altı, depo olarak kullanılmaktadır.

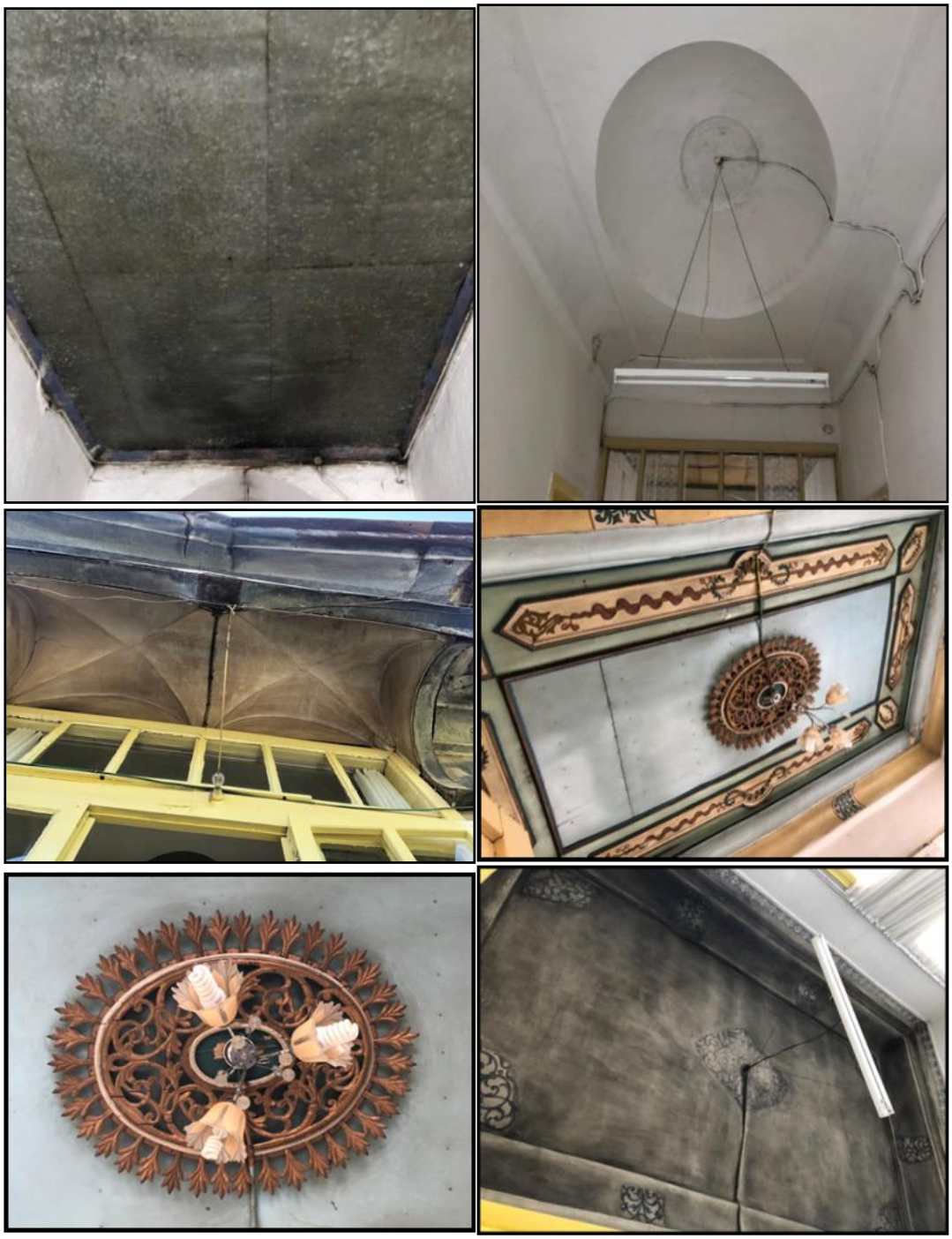

Şekil 4.97. Birinci kata ulaşımı sağlayan merdiven

Tavan Elemanları

Yapının en dış yüzeyden görünen tavan kaplamaları zemin ve birinci katta ahşap ve sac malzemedir. 101 numaralı mekân tavanı eliptik formda olup, etrafında bulunan süsleme ve bezeme badana ile kapatılmıştır. Doğu cephesindeki üçgen alınlıklı çatı saçağı birinci kat giriş sahanlığını oluşturan 100 numaralı balkon mekânının üst örtüsünü oluşturmaktadır. Buradaki tavan ahşap malzemeden yapılmıştır ve çapraz tonozludur. 102 numaralı mekân tavanında boyama yöntemiyle oluşturulmuş oldukça gösterişli bir süsleme bulunmaktadır. Tavan köşelerinde boyamalarla iç bükey dikdörtgen formlar oluşturulmuştur. Süslemede çokgenlere, oval ve düz çizgilere ayrıca yaprak motiflerine yer verilmiştir. Tavan göbeği ajur[1] şeklindedir. Bunun yanında 105 numaralı mekânın tavanında bulunan aynı teknikle yapılmış süsleme izleri zamana yenik düşmüş ve kararmıştır (Şekil 4.98.).

[1] Ajur: Ahşap, mermer ya da taş levhaları kafes biçiminde oyarak bezeme.

Şekil 4.98. Tavan elemanları

4.3.3.4. Rölöve Çizimleri

Adıyaman Halil Bilgiç Evi'ne ait rölöve çizimleri bu başlıkta gösterilmiştir.

Şekil 4.99. Vaziyet planı

Şekil 4.100. Bodrum kat yakın çevre planı

Şekil 4.101. Zemin kat yakın çevre planı

Şekil 4.102. Birinci kat planı

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: 12808002 BURCU GÖRMEZ EREN

- RÖLÖVE
- RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- RESTİTÜSYON
- RESTİTÜSYON ANALİZİ
- RESTORASYON
- RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RÖLÖVE LEJANTI

- Özgün Duvar
- Eklenti Duvar
- Kerpiç Duvar
- Ahşap Duvar
- Özgün Olmayan Döşeme
- Özgün Döşeme

PAFTA ADI: BİRİNCİ KAT TAVAN PLANI(+2.00)

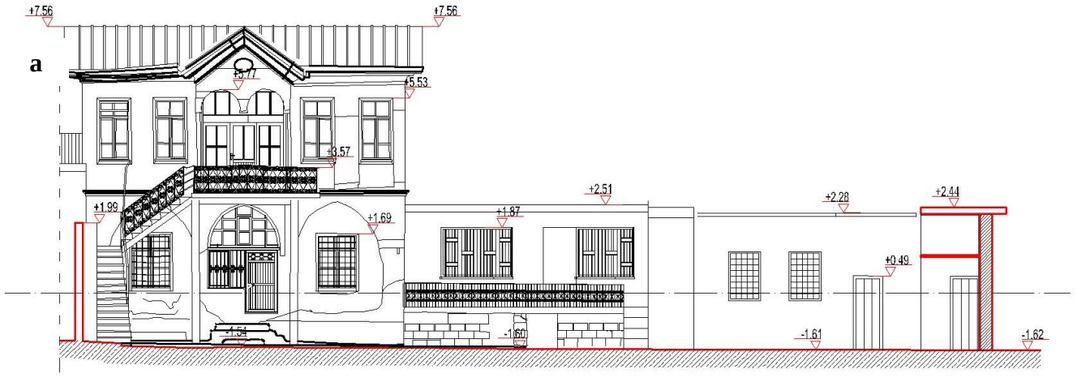
PLANLAR

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
1	5	0 1,5 3 4,5 6

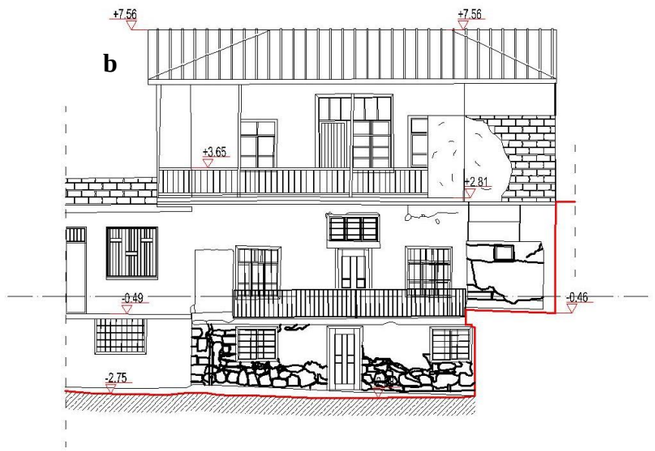
Şekil 4.103. Birinci kat tavan planı

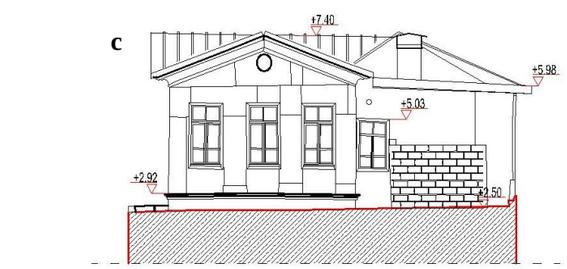
Şekil 4.104. Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)

DOĞU CEPHESİ(D-D KESİTİ)

BATI CEPHESİ

KUZEY CEPHESİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: 12808002 BURCU GÖRMEZ EREN

- [x] RÖLÖVE
- [ ] RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- [ ] RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- [ ] RESTİTÜSYON
- [ ] RESTİTÜSYON ANALİZİ
- [ ] RESTORASYON
- [ ] RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

RÖLÖVE LEJANTI

- Özgün Duvar
- Eklenti Duvar
- Kerpiç Duvar
- Ahşap Duvar
- Özgün Olmayan Döşeme
- Özgün Döşeme

PAFTA ADI: CEPHELER

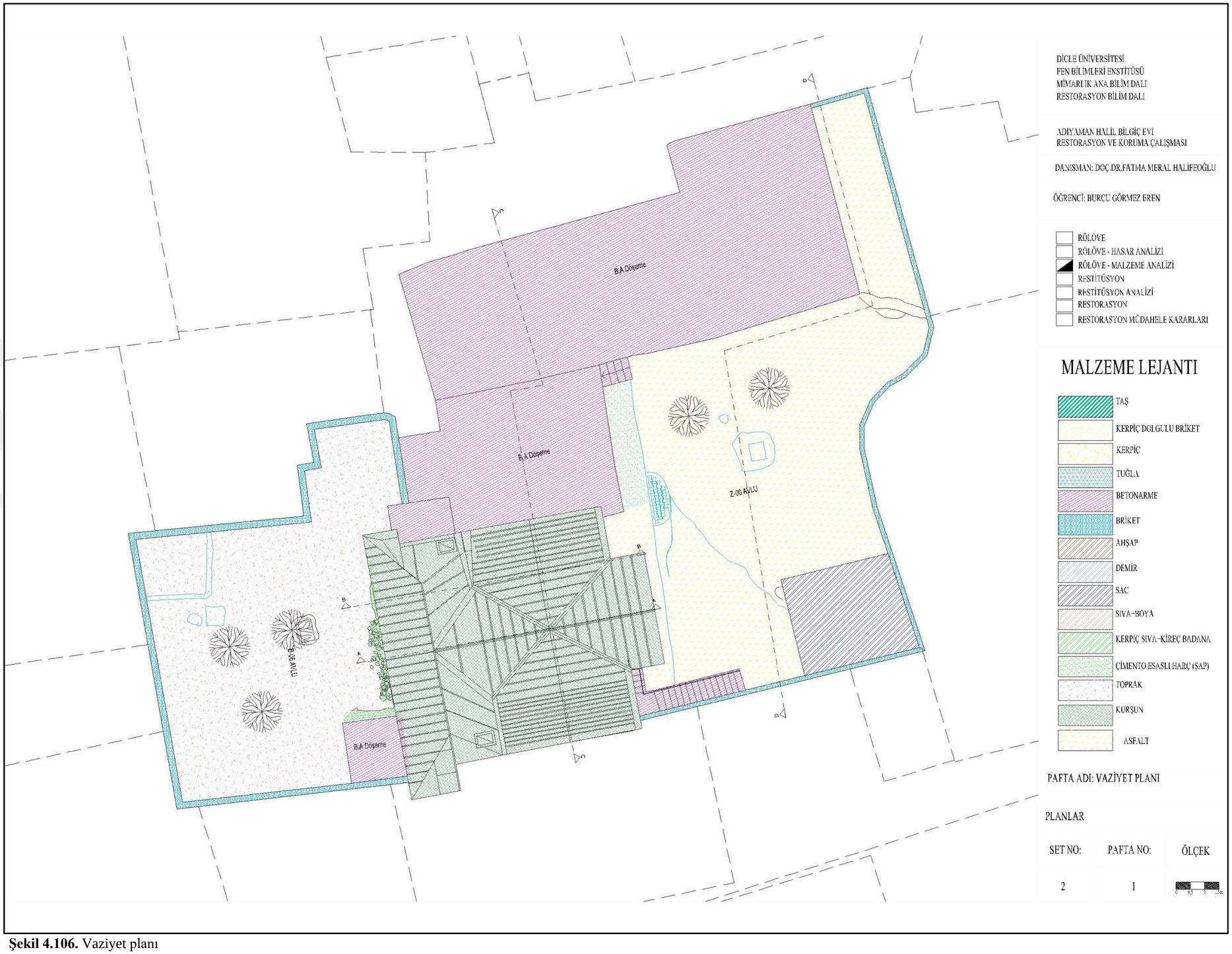
CEPHELER

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
1	7	0 0,5 1 1,5m

Şekil 4.105. Görünüşler (a: Doğu cephesi, b: Batı cephesi, c: Kuzey cephesi)

4.3.3.5. Malzeme Analizi Çizimleri

Adıyaman Halil Bilgiç Evi'ne ait malzeme analizi çizimleri bu başlıkta gösterilmiştir.

Şekil 4.106. Vaziyet planı

Şekil 4.107. Bodrum kat yakın çevre planı

Şekil 4.108. Zemin kat yakın çevre planı

Şekil 4.109. Birinci kat yakın çevre planı

Şekil 4.110. Birinci kat tavan planı

Şekil 4.111. Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)

Şekil 4.112. Görünüşler (a: Doğu cephesi, b: Batı cephesi, c: Kuzey cephesi)

4.3.4. Halil Bilgiç Evi Hasar Analizi

Halil Bilgiç Evi'ndeki bozulmalar; mekânsal, strüktürel ve malzeme bozulmaları olarak sınıflandırılmıştır. Bozulma analizlerinden önce yapının malzeme analizleri de kullanılan malzemelerin özgün olan ile sonradan eklenen ya da değiştirilenlerin ayırt edilmesine yardımcı olması için yapılmıştır. Bozulma analiz sıralaması aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

- Doğa ve Zaman Etkisiyle Oluşan Bozulmalar
- Strüktürel Bozulmalar
- Çökmeler/Oturmalar
- Yüzey ve Doku Aşınmaları/ Kayıpları
- Derz Boşalmaları
- Özgün Mimariye Aykırı Müdahaleler
    - Eklemeler
    - Kapatmalar
    - Değişim
- Yağmur, Kar vb. Sular ile Zeminden Gelen Nemin Etkisiyle Oluşan Bozulmalar
-Metal Elemanlarda Oluşan Bozulmalar
- Ahşap Elemanlarda Oluşan Bozulmalar

4.3.4.1. Doğa ve Zaman Etkisiyle Oluşan Bozulmalar

Yapı elemanları zaman içerisinde yıpranarak ve doğadan gelen etkilere maruz kalarak kısmen veya tamamen bozulmaktadır. Halil Bilgiç Evi bodrum katı terk edilmiş olmasından dolayı doğal etkenlere maruz bırakılmış ve bozulmalar hız kazanmıştır. Bodrum kat duvarlarında kerpiç sıvalar zamanla aşınmıştır. Bodrum kattaki yapı elemanlarının genelinde bozulma ve deformasyonlar ileri seviyededir. Ayrıca hava şartlarının ve insan faktörünün etkisiyle rastlanılan bozulmalar ve nemlenme mevcuttur. Birinci kat giriş sahanlığında bulunan çatı örtüsünün üçgen alınlık bölümünün taşıtıldığı ahşap dikmelerde de zaman etkisiyle oluşmuş bozulma söz konusudur. Birinci kat

cephelerde bulunan sac kaplamada da doğa ve zaman etkisiyle oluşmuş korozyon mevcuttur. Merdiven ve pencere metal korkuluklarında zamanla oluşan paslanmalara rastlanmıştır. Ahşap kapılarda ve pencerelerde de zaman etkisiyle oluşan ahşap bozulmalarına rastlanmış, ahşap yapı elemanlarında eskimeler olmuştur.

4.3.4.2. Strüktürel Bozulmalar

Strüktürel bozulma, yapıda taşıyıcı sistemin bozulması ve yapı mukavemetinin azalarak, statik açıdan bina bütünlüğünü kaybetmesi durumudur. Zemin kat 101 mekânıyla 101a mekânın birleştiği yerdeki kemeri taşıyan özgün sütunlarda düşey eksenden ayrılma boyutunda strüktürel bozulma söz konusudur (Şekil 4.113.).

Şekil 4.113. Sütunda oluşan strüktürel bozulma

Birinci kat 100 numaralı balkon mekânının üst örtüsünü taşıyan ahşap taşıyıcılarda ve yine bu mekânın taşıtıldığı avlu kotuna inen beton dikmelerde de strüktürel bozulmaya rastlanmıştır.

4.3.4.3. Çökmeler/Oturmalar

Halil Bilgiç Evi'nde -1,58 kotundaki batı avlusunda bulunan toprak dolguda ve doğu avluda kısmen çökmeler mevcuttur. Ayrıca bir kapatma müdahalesi olarak karşımıza çıkan havuz boşluğunun üst örtüsü olan ahşap kapakta da çökmeye rastlanmaktadır.

4.3.4.4. Yüzey ve Doku Aşınmaları/Kayıpları

Kerpiç malzemeyle yapılmış olan iç ve dış duvarlarda nem sebebiyle boya ve sıvalarda dökülmeler görülmektedir. Kuzey, güney ve doğu cephede ahşap malzemeyi korumak amacıyla yapılmış olan metal cephe elemanında da korozyonun ileri derecede olması sebebiyle aşınma ve yüzey kayıpları mevcuttur. Aşınmanın fazla olduğu yerlerde cephe elemanında malzeme kayıpları da söz konusudur.

4.3.4.5. Derz Boşalmaları

Bodrum katta yer alan moloz taş duvar örgülerde derz boşalmaları mevcuttur.

4.3.4.6. Özgün Mimariye Aykırı Müdahaleler (Eklemeler, Kapatmalar, Değişim)

Halil Bilgiç Evi'nin maruz kaldığı bozulmaların en önemlisi özgün mimariye aykırı müdahalelerdir. Yapı avlusuna giriş 1029 numaralı sokaktayken, 19 Mayıs Çıkmazına alınmıştır. -1,36 kotunda bulunan havuzun ve etrafında bulunan kemerlerin kapatılması önemli bir kapatma müdahalesidir. Havuzun kapatılmasıyla oluşturulan yeni mekânlar özgün mimariye aykırı müdahalelerin devamını oluşturmuştur. Devam eden süreçte hem zemin katta hem de birinci katta farklı dönemlerde odalar, tuvaletler ve banyolar gibi mekânlar eklenmiştir (Bkz. Bölüm 4.5.3. Restitüsyon Çizimleri). Zemin kattan birinci kata ulaşımı sağlayan merdivenin, özgün yerinden alınarak geleneksel olmayan malzemeyle yeniden yapılması önemli bir değişim müdahalesidir. Halil Bilgiç Evi ile aynı adada 11 numaralı parselde yer alan Tahsin Saygılıer Evi girişi aynı avlu içerisindeyken tapu değişikliği sonrası bu yapının girişi sokaktan verilerek geleneksel yapıdan ayrılmıştır. Böylece geleneksel yapının özgün dokusunda eksilmeler meydana gelmiştir. Aynı dönemde avlu içine bakan tüm pencereleri kapatılmıştır (Şekil 4.114a.) Son dönemde avluda sonradan yapılan betonarme bir konut mevcuttur (Şekil 4.114b.). Ayrıca yapı çevresindeki betonarme yapılaşmanın sık ve katlı olması yapının algılanmasını zorlaştırmıştır.

Şekil 4.114. a: Özgün mimariye aykırı müdahale örneği; b: Betonarme eklenti konutun avludan görünümü

4.3.4.7. Yağmur, Kar vb. Sular ile Zeminden Gelen Nemin Etkisiyle Oluşan Bozulmalar

Yapı elemanları içerisinde boşluklar veya kanallar bulunmaktadır. Zeminde bulunan nem bu boşluklardan hareket ederek yapıya zarar verebilmektedir. Zemin kat doğu cephesi dış duvarlarının bahçe duvarına bitişik olan bölümlerinde zemin suyundan kaynaklı nemlenmeler mevcuttur (Şekil 4.115). 105 numaralı mekân tavanında yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bir bozulma mevcuttur (Şekil 4.116.).

Şekil 4.115. Doğu cephesinde yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bozulmalar

Şekil 4.116. a: 105 Numaralı mekân tavanında yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bozulma; b: Doğu cephesi kat silmesinde yağmur suyunun etkisiyle oluşmuş bozulma

4.3.4.8. Metal Elemanlarda Oluşan Bozulmalar

Bozulma, metallerin farklı ortamlarda bozulmaları ya da korozyon geçirmeleridir. Bozulma iki şekilde ifade edilebilir.

Kimyasal bozulma

Nem oranının çoğalması, deniz suyunun, toprak suyu içinde bulunan tuz ve asit maddelerinin etkisi ve organik etkiler sebebiyle oluşan bozulmalardır. Metal elemanın çürüyerek ileri korozyon neticesinde yapısal özelliğini kaybetmesi durumudur (Fırat 2009).

Fiziksel Bozulma

Aşınma, yorulma, akma, aşırı yüklenme yangın, birleşme hatalarından kaynaklanmaktadır. Bu olaylardan etkilenen bölümlerde bozulma olur (Fırat 2009).

Metalin temel bozulma nedeni korozyondur ve bu korozyona pas adı da verilebilir. Paslanma, demir malzeme ve elemanlarda üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Korozyon, uzun bir zaman diliminde yavaş yavaş gerçekleşen bir olay olmasına rağmen, ciddi sayılabilecek sonuçlar doğurmakta, hem demirin kendisinde kütle ve kesit kaybına neden olmakta hem de diğer malzeme ve elemanlar üzerinde çeşitli sorunlar meydana getirebilmektedir (Kurugöl ve Küçük, 2015).

Halil Bilgiç Evi'nde metal eleman bozulmaları, cephe kaplamasında, çatı örtüsünde, tavan kaplaması ve pencere korkuluklarında karşımıza çıkmaktadır.

Yapıda bulunan metal elemanların özellikle cephe kaplamasında herhangi bir koruyucu malzeme uygulanmaması ve düzenli bakımlarının yapılmaması korozyonu hızlandırmış ve bu yüzeylerde pas akmasına neden olmuştur. Korozyonun yanında cephe eteklerindeki metal elemanlarda fiziki biçim bozulmaları ile kırılma ve kopmalar da mevcuttur (Şekil 4.117.).

Şekil 4.117. Metal elemandaki bozulma (a: Kuzey cephede yer alan; b: Doğu ve güney cephelerde yer alan)

Yapıda zemin ve birinci katta yer alan metal tavan elemanlarında korozyon mevcuttur. Bu elemanlarda da herhangi bir koruma işlemi yapılmamış olması korozyonu hızlandırmış duvar yüzeyine pas akmasına sebep olmuştur (Şekil 4.118).

Şekil 4.118. Z01 Mekân tavanında metal elemandaki bozulma

Son olarak Halil Bilgiç Evi'nin metal olan çatısında da korozyon mevcuttur. Bakım çalışmalarının yapılmaması sebebiyle korozyon ilerlemiş ve çürümeler başlamıştır.

4.3.4.9. Ahşap Elemanlarda Oluşan Bozulmalar

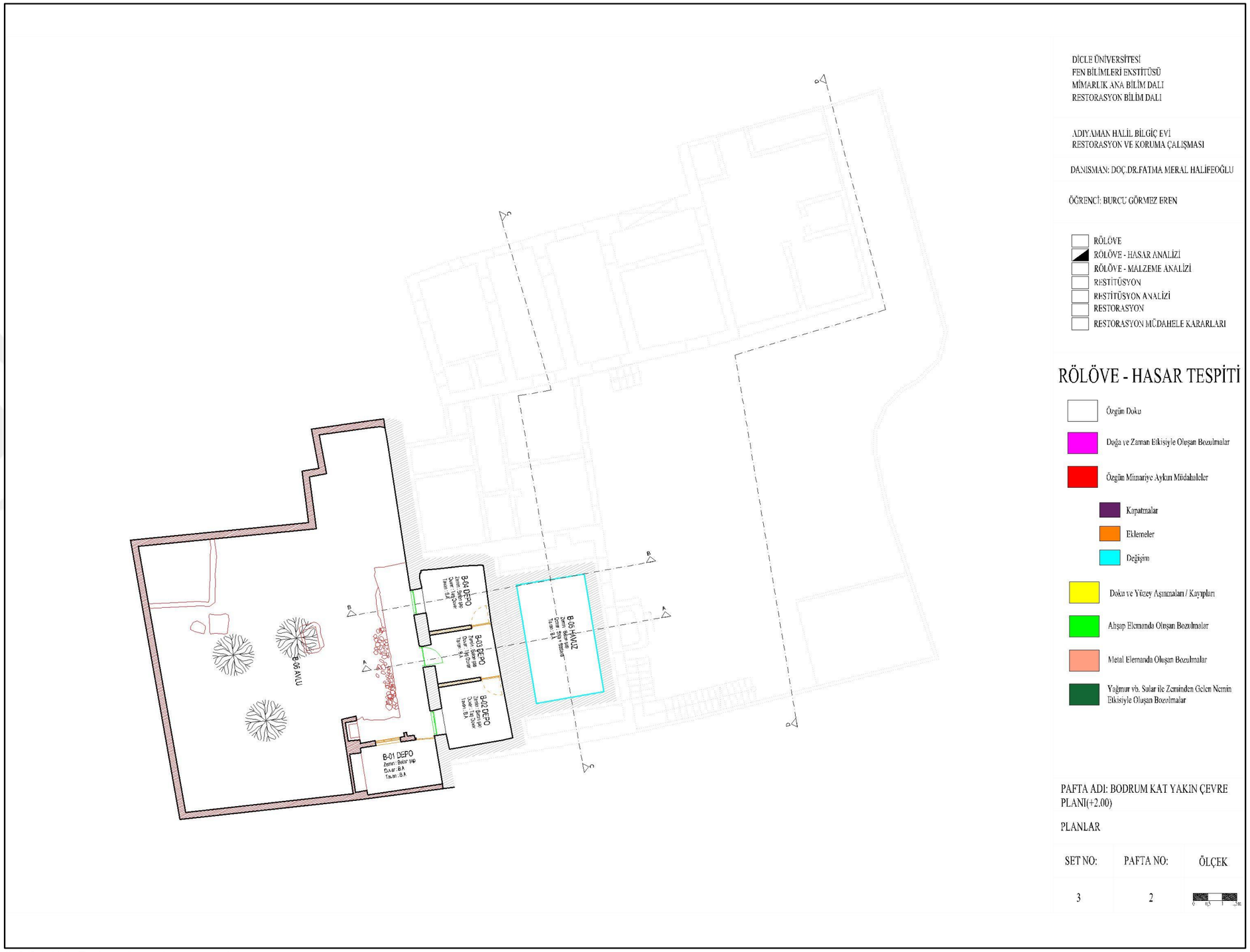
Yapı elemanlarında kullanılan ahşap malzeme, maruz kaldıkları fiziksel kimyasal, biyolojik ve insan kaynaklı etkilerden dolayı bozulmalara uğramıştır. Ahşap elemanlarındaki bu bozulma kapılarda, pencere ve tavan kaplama elemanlarında karşımıza çıkmaktadır. Ahşap elemanlarda bulunan bozulmalar genel olarak yüzey aşınmaları ve ileri seviyede aşınma sebebiyle yüzey kayıpları biçimindedir.

4.3.5. Hasar Analizi Çizimleri

Halil Bilgiç Evi'ne ait tüm hasarlar analizi çizimlerinde gösterilmiştir (Şekil 4.119.-125.)

Şekil 4.119. Vaziyet planı

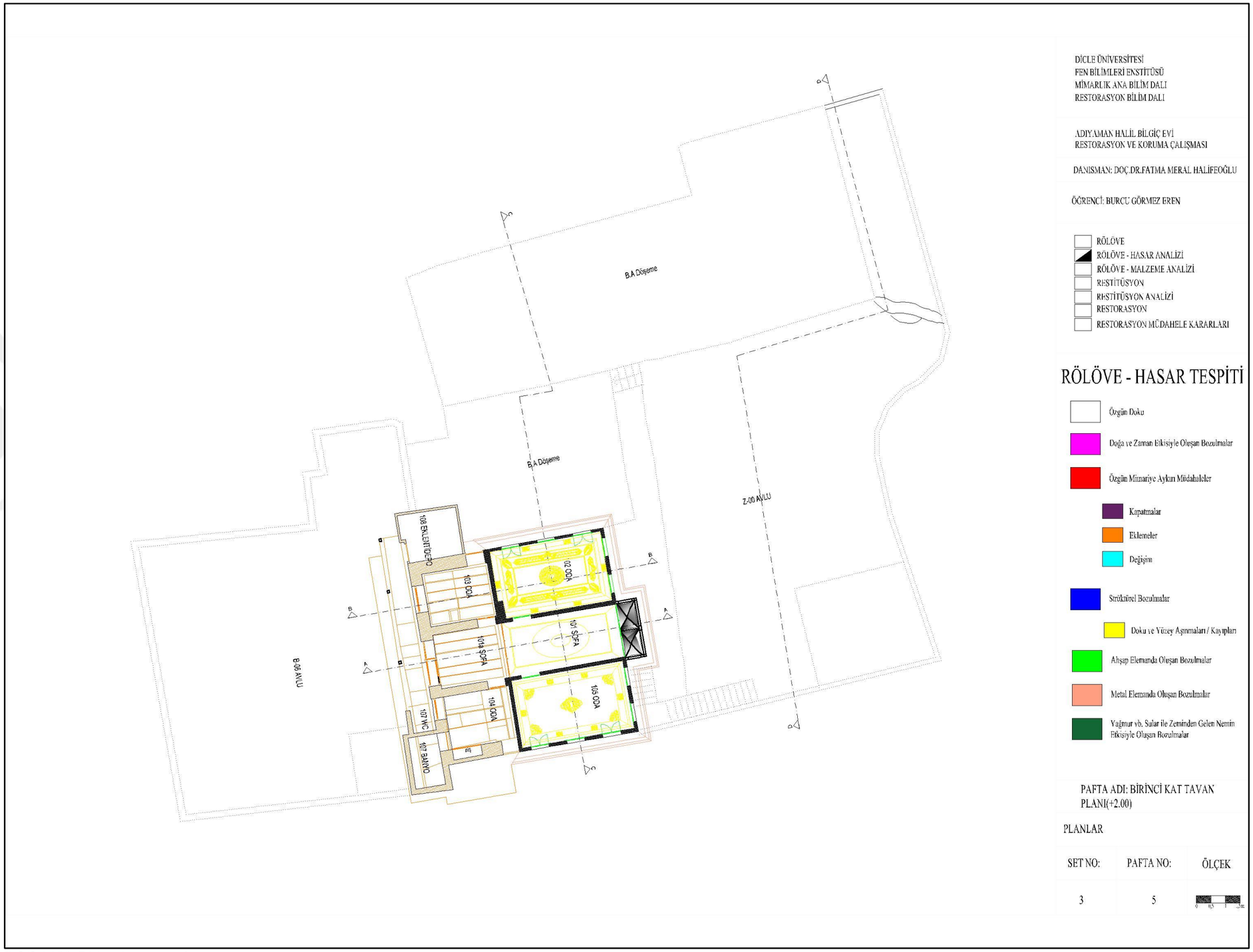
Şekil 4.120. Bodrum kat yakın çevre planı

Şekil 4.121. Zemin kat yakın çevre planı

Şekil 4.122. Birinci kat planı

Şekil 4.123. Birinci kat tavan planı

Şekil 4.124. Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)

Şekil 4.125. Görünüşler (a: Doğu cephesi; b: Batı cephesi; c: Kuzey cephesi)

4.4. Karşılaştırmalı Çalışma

Karşılaştırmalı çalışmada amaçlanan; günümüze ulaşmış geleneksel yapılarda oluşan değişim ve bozulmaların; özgün durumlarını yapıdan gelen bilgiler, sözlü ve yazılı kaynaklarla belirlenemediği durumda, yapı ile yakın dönemde yapılan veya aynı çevrede bulunan yapıların özgün tipolojilerinden faydalanılarak restitüsyon için veri elde edilmesidir. Bu çalışma sırasında, gerek Adıyaman'da gerekse yakın kentlerde yapı incelemek restitüsyonun güvenilirliği açısından önemli olmuştur. Bu durumda, Halil Bilgiç Evi'nde bozulan, kaybolan, kaldırılan veya müdahale gören elemanların restitüsyonu için Adıyaman'daki tescilli evler; Şanlıurfa ve Diyarbakır'da bulunan benzer özellikler taşıyıp kaynak olabilecek yapılar belgelenmiştir.

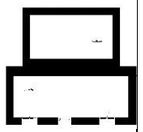
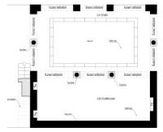
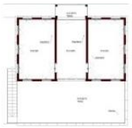
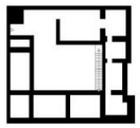
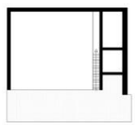
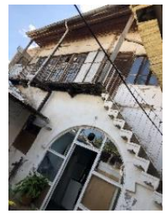
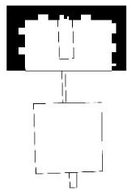
Bu bölümde Pınar Çiftçi'nin 2007 tarihli "Diyarbakır'ın Dicle Kıyısındaki Köşk Yapıları" isimli yüksek lisans tezinden, Pınar GÜRHAN KILIÇ ve İsmail AYTAÇ tarafından çalışılmış ''Diyarbakır'da Selsebilli Havuz Örneği: Gazi Köşkü Selsebilli Havuzu'' makalesinden yararlanılmıştır. Sakıbın Köşkü ile ilgili bilgiler ise Restorasyon Uzmanı Yüksek Mimar Seydi Yüzgül'ün çalışmalarından kullanılmıştır.

Öncelikle Adıyaman kentinde bulunan ve tescilli olan Kadir İlik Evi ile Şaziye Keleş Evi yapılarıyla karşılaştırmalı çalışma yapılmıştır. Köşk yapısı olan Halil Bilgiç Evi ile benzer özellikleri tespit edilmiş plan şemaları incelenmiştir. Kadir İlik Evi haremlik selamlıktan oluşmuş ''U'' plan düzenindedir. Benzer olarak Sakıbın Köşkü de kare formlu avlu etrafında dizilmiş dikdörtgen planlı kütlelerden oluşmuştur. Bunun yanında Şaziye Keleş Evi kare forma yakın iç sofalı plan tipinde yapılmışken karşılaştırmalı çalışma kapsamında incelenen Diyarbakır köşkleri ise dikdörtgen plan düzenindedir. Sakıbın Köşkü, Hami Köşkü ve Erdebil Köşkü haricinde Halil Bilgiç Evi'nde görüldüğü gibi bodrum kata rastlanmamaktadır. Pamuk Köşkü tek katlı olup incelenen diğer yapılar zemin ve birinci kattan oluşmuştur. Kadir İlik Evi'nde de kapatılmış kemerli eyvan mekânı yer almaktadır. Kerpiç malzemenin yanında incelenen tüm yapılar düzgün kesme taştan yapılmıştır. Urfa'da kalker taşı Diyarbakır'da bazalt taş olarak karşımıza çıkmaktadır. Halil Bilgiç Evi'nde görülen ahşap karkas arası kerpiç dolgulu sisteme karşılaştırmalı çalışma kapsamında incelenen diğer ev ve köşk yapılarında rastlanmamıştır. Yerleşim olarak incelendiğinde Halil Bilgiç Evi'nin Kadir İlik Evi ve Şaziye Keleş Evi gibi Adıyaman Kalesi'ne yakın yerde konumlanmadığı,

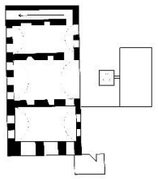
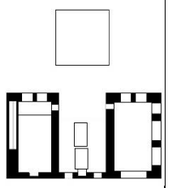
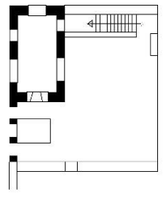
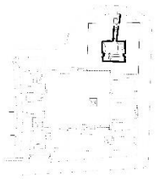
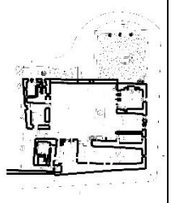
incelenen diğer köşk yapılarında olduğu gibi kent merkezine daha uzak bir alanda konumlandığı görülmektedir. İncelenen Diyarbakır köşkleri de sur dışında Dicle Nehri kıyısında konumlandırılmıştır. Köşklerin hepsinde eyvan bulunmaktadır. Bölgedeki sıcak iklim koşulları gerekçesiyle özellikle yaz aylarında serinlemek maksadıyla havuz elemanı köşk yapılarında bulunan en önemli birimlerdendir. İncelenen köşklerin tamamında eyvanda veya avluda yer alan havuz öğesine rastlanılmıştır.

Bu karşılaştırmalı çalışma neticesinde tez konumuz olan Halil Bilgiç Evi'nin gerek plan düzeni gerekse yapım tekniği açısından Adıyaman'daki diğer geleneksel yapılarla benzerlik göstermediği ortaya çıkmıştır. Ancak çevre kentlerdeki köşk yapıları ile benzer özellik gösterdiği noktalar mevcut olsa da tamamen aynı plan düzleminde veya yapım tekniğinde olduğu söylenememektedir (Çizelge 4.1.).

Çizelge 4.1. Karşılaştırmalı çalışma tablosu

ADI/ BULUNDUĞU KENT	YAPIM YILI	KAT ADEDİ/ İŞLEVİ	YERLEŞİM PLANI	PLAN TİPİ	BODRUM KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI	BİRİNCİ KAT PLANI	CEPHE	YAPIM TEKN. ve MALZEME		AÇIKLAMALAR
									TAŞIYICI	TAŞIYICI OLMAYAN	
HALİL BİLGİÇ EVİ / ADIYAMAN	19.yy	Bodrum +zemin+ birinci kat konut		Zemin kat eyvanlı Birinci kat karnıyarık (iç sofalı) plan tipi					Kaba yonu + düzgün kesme kalker taşı	**Kapı:** Ahşap + Metal **Pencere:** Ahşap + Metal **Tavan:** Ahşap Kirişleme + Kaplama	Yapının zemin katında kemerlerden oluşan revaklı eyvan bulunmaktadır. Eyvanda havuzu bulunan evin üst katında yaşam odaları ve seyir terası mevcuttur. Kurşun kaplama çatısı ve sac kaplama birinci kat cephesi geleneksel özelliktedir.
KADİR İLİK EVİ/ ADIYAMAN	19.yy (1822)	Zemin + 1 katlı konut		Avlulu sistem U plan tipi	Bodrum yok				Düzgün kesme kalker taşı kerpiç	**Kapı:** Ahşap + Metal **Pencere:** Ahşap + Metal **Tavan:** Ahşap Kirişleme + Kaplama	Kesme taşlardan ve kısmen kerpiç malzemeden yapılmış olan yapıya doğu-batı uzantılı küçük bir koridorla ulaşılmaktadır. İki katlı olan yapının zemin katında dört oda, üst katında ise bir oda bulunmaktadır. Üst örtüsü düz toprak dam olan tescilli taşınmazın çeşitli kısımlarında betonarme müdahaleler görülmektedir.
DEĞİRMEN EVİ (KELEŞİN KONAĞI) / ADIYAMAN	19.yy	Zemin + 1 katlı konut (Restorasyon sonrası işlevi Kültür Merkezi)		Avlulu iç sofalı plan tipi (üst kat)	Bodrum yok				Düzgün kesme kalker taşı + Ahşap karkas arası kerpiç dolgu	**Kapı:** Ahşap **Pencere:** Ahşap **Tavan:** Ahşap Kirişleme	Evin alt ve üst katlarında farklı planlar uygulanmıştır. Alt kat 1980'lerin ikinci yarısına kadar değirmen olarak kullanılmıştır. Üst katta günlük yaşam odaları bulunmaktadır. Konak dışa açık dikdörtgen formda pencerelere sahiptir. Yuvarlak kaş kemerli pencereleri, dışarıya bakan birinci kat pencerelerde lokma parmaklıklar bulunmaktadır. Sofadan konak avlusuna açılan kuzey cephesinde işlemeli büyük yuvarlak taş kemer ve üzerinde silme kuşağı vardır.
PAMUK KÖŞKÜ /DİYARBAKIR	19.yy sonu 20.yy başı	Tek katlı		Dikdörtgen planlı	Bodrum yok		-		Bazalt taş	**Kapı:** Ahşap **Pencere:** Ahşap **Tavan:** Düz damlı olup, beton malzeme ile örtülmüştür	Yapı, Gazi Köşkü'ne yakın bir yamaçta konumlanmıştır. Köşk geniş ve etrafı çiçeklerle çevrili bir bahçe içinde bulunmaktadır. Köşk, dıştan 4 m.x 8 m ölçülerinde, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek kattan oluşmuştur. Yapıda selsebilli eyvan ve bahçede dikdörtgen havuz bulunmaktadır. Yapının diğer kısımlarının mevcut olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgiye ve belgeye ulaşılmamıştır. Yapıda bulunan selsebilli eyvan iki sivri kemerli bir açıklığa sahiptir.

Çizelge 4.1. Çizelgenin devamı

ADI/ BULUNDUĞU KENT	YAPIM YILI	KAT ADEDİ/ İŞLEVİ	YERLEŞİM PLANI	PLAN TİPİ	BODRUM KAT PLANI	ZEMİN KAT PLANI	BİRİNCİ KAT PLANI	CEPHE	YAPIM TEKN. ve MALZEME		AÇIKLAMALAR
ERDEBİL KÖŞKÜ/ DİYARBAKIR	19.yy sonu 20.yy başı	Bodrum + zemin + birinci kat		Dikdörtgen planlı	-		-		Bazalt taş ve kalker taşı	**Kapı:** Ahşap **Pencere:** Ahşap Eyvanın üst örtüsü beşik tonoz	Dicle Köprüsü'nün batısında yüksek bir tepede yer almaktadır. Bodrum kat, 3.75 m. x 5.50 m. ölçülerinde dikdörtgen bir yapıdadır. Zemin kat,5.50 m.x11.00 m. ölçülerinde doğu-batı doğrultusundadır. Üst kat ise, 5.50 m. x 11.30 m. ölçülerindedir. Bodrum kat dikdörtgen yapıda olup, üst örtüsü beşik tonozdur. Yapının zemin katında beşik tonoz örtülü bir eyvan ve girişi eyvandan olan bir oda ve mutfak birimleri bulunmaktadır
GAZİ KÖŞKÜ/ DİYARBAKIR	19.yy sonu 20.yy başı	Zemin + birinci kat	-	Dikdörtgen planlı	Bodrum yok		-		Bazalt taş ve kalker taşı	-	Mardin Kapısı'nın dışında, Dicle Köprüsü'nün batı yamacındadır. Köşk, geniş bir bahçe alanı içinde bulunmaktadır. İki katlı olarak yapılmıştır. Yapının zemin katı, dıştan 7.20 m.x11.00 m. ölçülerinde, doğu-batı doğrultusunda yapılmıştır. Üst katı ise, 7.20 m.x11.50 m. ölçülerindedir. Zemin katta, çay odası, selsebilli eyvan, mutfak ve aralık birimleri bulunmaktadır.
HAMİ KÖŞKÜ/ DİYARBAKIR	19.yy sonu 20.yy başı	Bodrum + zemin + birinci kat	-	Dikdörtgen planlı	-				Düzgün kesme kalker taşı + bazalt taş	**Kapı:** Ahşap **Pencere:** Ahşap Üst örtü sistemi ahşap kirişli düz dam	Yapının bodrum katı, 3.50 m.x5.10 m. ölçülerinde dikdörtgen bir yapıdadır. Köşkün zemin katı, 8.70 m.x12.20 m. ölçülerinde dikdörtgen plandadır. Üst kat planı 2.50 m x 5.50 m ölçülerindedir. Yapının bodrum katında bulunan ahır birimi dikdörtgen plandadır ve üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Bu birim önceleri ahır olarak kullanılmıştır. Yapının zemin katında selsebilli eyvan, hamam ve bir seyir platformu bulunmaktadır. Eyvanda bulunan selsebilin önünde dikdörtgen forma yapılmış bir havuz mevcuttur
SAKIBIN KÖŞKÜ/ ŞANLIURFA	1845	Bodrum + zemin + birinci kat / Şanlıurfa Belediyesi KUDEB Birimi		Dikdörtgen planlı kütleler kare planlı bir avlu etrafında konumlanmıştır.					Düzgün kesme kalker taşı	**Kapı**: Ahşap **Pencere**: Ahşap **Tavan: üst** örtü olarak beşik tonoz + betonarme müdahaleler	İki katlı olan yapı geleneksel Urfa evleri mimari özellikleri taşımaktadır. Zemin katta yer alan avlu, zerzembe, eyvan, odalar ile bir de soğukluklu sıcaklı ve külhanlı küçük bir hamamı bulunmaktadır. Üst katta ise terası revaklı bir bölümü ve odaları yer almaktadır.

4.5. Restitüsyon

‘‘Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımlarındaki, ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim ve fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ya da maketle anlatımına restitüsyon denilmektedir’’ (Ahunbay 2011).

Mimari restitüsyon çalışması, yapının mevcut veriler doğrultusunda değerlendirilerek, restorasyon kararları için bir temel oluşturulması işidir. Restitüsyon, yapının eski haline kavuşturulması amacıyla yapılmamakta olup, çalışmanın bir sonraki aşaması olan restorasyon kararlarına yön veren bir belge niteliği taşımaktadır. Restitüsyon çalışması, tarihi ve geleneksel bir yapının özgün tasarımı hakkında bilgi edinmek amacıyla yapılan bir çalışmadır. Restitüsyon sonucu elde edilen veriler, restorasyon çalışması esnasında doğru müdahaleler yapmayı sağlayacaktır. Restitüsyon projesi hazırlanırken, yapı üzerindeki izlerden, günümüze ulaşmış kısımlardan, yapım tekniği veya dönem olarak benzer yapılardan yararlanılarak; kaybolmuş, boyutu değiştirilmiş veya kapatılmış açıklıklar ve diğer tüm yapısal elemanlar çizimlerle yeniden eski düzeninde ifade edilebilir. Analiz edilen yapı birden fazla dönemde müdahaleye maruz kalmışsa, bu dönemlere ait bilgi ve belgeler değerlendirilerek, 1. dönem restitüsyonu, 2. dönem restitüsyonu şeklinde adlandırılabilir.

Halil Bilgiç Evi’nin restitüsyon projesi, yapının özgün tasarımının saptanabilmesi için ilk tasarlandığı dönemden bu yana geçirdiği değişiklikler belirlenerek, restorasyon projesine temel olabilecek verilerin elde edilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

4.5.1. Metodoloji ve Restitüsyon İçin Kaynak Kullanımı

Yapının inşa edildiği tarihe ilişkin herhangi bir bilgi veya belge bulunmamaktadır.

Ancak yapının plan kurgusunda, kullanılan yapı malzemesi ve yapım tekniğindeki farklılıklar, yapı genelinde zaman zaman eklemeler, kapatmalar ve değişimler olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, sözlü kaynaklara ve yapıdan gelen izlere göre, köşk yapısı olarak inşa edilen eser köşk mimarisine ait özgün mimari özelliğini koruyamadığından sadece bazı mimari elemanlarının izlerine rastlanılmıştır.

Halil Bilgiç Evi'nin restitüsyon çalışmasındaki amaç, yapının günümüze kadar maruz kaldığı değişiklikleri belirleyerek, somut delillere ve kaynaklara dayalı dönemlerini belirlemek ve restorasyon önerilerine alt yapı hazırlamaktır. Bu veriler, özgün ve muhdes elemanların tanımlanarak yapının mimari miras değeri taşıyan özelliklerinin korunması ve yapıya zarar veren, niteliksiz kısımlarının kaldırılması açısından alınacak müdahale kararlarında önemli rol oynamaktadır.

Yapının ilk döneminde havuz ve bu havuzun etrafının kemerlerle çevrili revaklı bölümden oluştuğu düşünülmekle birlikte kesin bilgiye ulaşılamamıştır. İlk aşamada bilgiye dayalı kaynaklar, başlıklar halinde düzenlenmiş, bu doğrultuda restitüsyon projesi hazırlanmıştır (Şekil 4.131.-136.). Proje üzerindeki tüm değerlendirmeler, daha sonra restitüsyon projesinin analizlerinde gösterilmiş, yazım içinde mekânsal olarak değerlendirmeler yapılmıştır (Şekil 4.137.-142.).

Halil Bilgiç Evi'nin restitüsyon projesinde kullanılan kaynaklar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

4.5.1.1. Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler

Yapı üzerinde yer alan elemanlarla birlikte, fonksiyonel ve yapısal bilgiler doğrultusunda elde edilen bilgiler ve detaylar olup üç başlık altında değerlendirilmiştir.

-Varlığı kesinlikle bilinenler; varlığı rölöve çalışmaları sırasında tespit edilebilen bilgiler.

-İzi olan yeri, boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler; Yapıda izi olan yeri, boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler. Halil Bilgiç Evi restitüsyon çizimlerinde kapatılmış eyvan kemerlerinin, kemer izleri doğrultusunda, mevcutta bulunan kemerin referans alınarak oluşturulması, kemerlerin oturduğu sütunların, yapıdaki izler doğrultusunda, mevcutta olan iki adet sütuna göre düzenlenmesi gibi durumlar izi olan yeri, boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler kapsamında alınan kararların bir kısmını oluşturmaktadır.

-İzi olmayan fakat varlığı yapıdaki diğer örneklerden bilinenler; izi olmayan, zamanla bir kısmı veya tamamı yok olmuş yapı elemanlarının yapıdaki diğer örnekler sayesinde bilinenler.

4.5.1.2. Yazılı Çizili ve Sözlü Kaynaktan Gelen Bilgiler

Yazılı çizili ve sözlü kaynaklar ile bilinenler; araştırmalar sonucu yazılı, çizili, sözlü kaynaklar ve fotoğraflar ile elde edilen bilgilerdir. Bu süreçte yapıya ait tapu kayıtları incelenmiş, Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulundan Adıyaman'a ait tescilli yapı listesi alınmış ve tescil fişleri toplanmıştır. Ayrıca bu kaynaklar arasında Ahmet Ali BAYHAN, Fikri SALMAN Adıyaman ili ve İlçelerinde Yüzey Araştırması-2002, kitabı Adıyaman geleneksel kent mimarisinin tanınmasında oldukça faydalı olmuştur. Ayrıca yakın çevre kentleri üzerine yapılan yayınlar da çalışmalarımıza ışık tutmuştur. Zahide Akkoyunlu'nun Geleneksel Urfa Evleri Mimari Özellikleri kitabı bunlardan birisidir.

4.5.1.3. Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler

Karşılaştırmalı çalışma sonucu bilinenler; yeri, izi, boyutu ve malzemesi kentteki diğer geleneksel evlerle karşılaştırma yapılarak elde edilen bilgilerdir. Adıyaman'da bulunan ve yapısal olarak benzerlik gösteren tescilli Kadir İlik Evi, tescilli ve aynı zamanda yakın dönemde restore edilmiş Şaziye Keleş Evi karşılaştırmalı çalışmada değerlendirilmiştir. Aynı zamanda yapının Adıyaman halkı arasında Talat'ın Köşkü olarak dillenmesi sebebiyle köşk mimarisi de incelemeye alınmıştır. Adıyaman'da koruma sorunları sebebiyle günümüze ulaşan geleneksel evlerin azlığından Adıyaman'a yakın kentlerde bulunan köşkler ve geleneksel evler de karşılaştırmalı çalışma kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Kent merkezinde yer alan tescilli Kadir İlik Evi, Şaziye Keleş Evi karşılaştırmalı çalışmalara yön vermiştir. Ayrıca yakın kentlerden olan Diyarbakır'da bulunan Erdebil Köşkü, Pamuk Köşkü ve Şanlıurfa'da yer alan Sakıbın Köşkü gibi yapılar da karşılaştırmalı çalışmalarda yer almıştır.

-İzi olan yeri boyutu ve malzemesi karşılaştırmalı çalışma ile bilinenler ise yapının kendi içindeki elemanlarla karşılaştırılmasıdır.

4.5.1.4. Mimari Gereklilik

-Mimari gereklilik nedeniyle tamamlananlar; yapıda kullanılmış olması sebebiyle varlığı gerekli olan yapı elemanlarıdır. Halil Bilgiç Evi restitüsyon çizimlerinde zemin kata girişi sağlayan taş merdivenin yapımı, birinci kata ulaşımı

sağlayan merdivendeki korkuluk yapımı, birinci kat seyir teraslarının zemin kaplama malzemesinin seçimi gibi birimler mimari gereklilik kapsamında alınan kararları oluşturmaktadır.

4.5.2. Yapının Restitüsyon Çalışmasında Kaynak Kullanımı

Halil Bilgiç Evi yapısal olarak incelendiğinde farklı bozulma biçimleriyle karşılaşılmaktadır. Bunun yanında, plan ve boyutsal olarak da birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda yapının restitüsyon önerisi hazırlanırken müdahale ve ekler kaldırılarak, ilk yapımındaki özgün mimari karakteri yansıtılmaya çalışılmıştır. Farklı yapı kanatlarından oluştuğu tahmin edilen, ancak yazılı belgelerle desteklenemeyen Halil Bilgiç Evi'nin restitüsyon çalışması iki dönem halinde ele alınmıştır.

Öncelikle yapının yakın çevresi incelenerek araştırılmıştır. Mahalle sakinleriyle ayrı ayrı görüşmeler yapılmış, görüşmeler sonucunda yapının avlu girişinin özgün konumunda olmadığı kararlaştırılmıştır. Ayrıca avlu girişinin özgün yerinin yapının doğusundaki, mevcut durumda betonarme dükkânların yer aldığı, sokak cephesinde bulunduğu, yapı çevresini tamamıyla açık ve yetişkin ağaçlarla çevrili olduğu bilgisi alınmıştır (Sözlü Kaynaktan Gelen Bilgiler). Yapılan halk görüşmeleri çerçevesinde yapıdan Talat'ın Köşkü diye bahsedilmesi üzerine yapının köşk olabilme ihtimali üzerinde durulmuş ve köşk yapıları incelenmiştir. Adıyaman'a yakın konumlanan Diyarbakır ve Şanlıurfa köşkleri araştırılarak bu yapılar üzerine yapılan çalışmalar irdelenmiştir.

Ana yapıdan bağımsız olarak yapılmış, bir saray ya da konak kompleksi içinde yer alan, sürekli kullanılmayan küçük yapı olarak, Türk Mimarisi içinde tanımlanan köşk; başka bir deyişle, yine Türk Mimarlığında gezi ya da tatil evi olarak yapılmış, bağımsız küçük ev yapısı diye de tanımlanabilir (Sözen ve Tanyeli 1994).

Farsça kökenli olan köşk kelimesi, kır ve açıklık yerlerde ya da bahçe içinde bulunan bağımsız evleri, yazlık binaları ifade etmektedir. Ayrıca bir saray ve konak bahçesinde müstakil olarak yapılan süslü küçük binalara da bu ad verilmektedir (Denknalbant 2019).

Diyarbakır köşk yapılarında, eyvanlar kuzeye yönlendirilmiş, bir yazlık oda görünümündedir. Eyvanların tabanı, geniş gözenekli dişi bazalt taştandır. Yazın zemini sulanan eyvanlarda, geniş gözeneklere dolan su etrafa serinlik hissi vermektedir. Köşklerdeki eyvanların tamamında, dikdörtgen bir havuz yer almaktadır (Çetin 1993).

Dağınık bir şekilde ve yamaçlarda konumlanmış bir görünüm sergileyen Diyarbakır Dicle kıyısındaki köşk yapılarında asal form dikdörtgen plandır. İki dikdörtgenin dar uçlarının birleştiği "L" plan tipinde olanlarıyla da karşılaşılmaktadır. Tek ya da iki katlı olarak karşımıza çıkan köşklerin toprak örtülü, düz damlı olduğu ve geniş bir bitki örtüsüyle çevrelendiği görülmektedir (Bekleyen 2004).

Yalın olarak tasarlanmış olan köşklerde eyvan önemli bir yere sahiptir. Plan kuruluşu eyvanın konumuna göre değişmektedir. Eyvanların açık ön yüzü sivri kemerli, öteki üç tarafı ise genelde kapalı olarak yapılmıştır. Eyvanın arka tarafında açılan boşluklarla bu kapalılık az da olsa hafifletilmiştir. Bu boşluklar hava akışını sağlamakta ve güneş ışığının içeriye girmesine olanak sağlamaktadırlar (Çiftçi 2007).

Tek katlı olarak tasarlanan köşklerde, genellikle selsebilli eyvan ve bir oda bulunmaktadır. İki katlı olanlarda ise, alt katta bir eyvan ve birkaç oda, üst katta ise manzara için seyir platformu ya da ikinci bir eyvan yapılmıştır. Köşklerde bodrum katta ahır birimine yer verilmiştir (Çiftçi 2007).

Köşk mimarisiyle benzerlik gösteren plan özellikleri ve mimari elemanlar sayesinde Halil Bilgiç Evi'nin geleneksel köşk mimarisi doğrultusunda tasarlandığı kanaatine varılmıştır. Tanımlayacak olursak, yapının Adıyaman Kalesi etrafında bulunan geleneksel yerleşim bölgesine uzak oluşu, havuz öğesi, kemerlerden oluşan bir eyvan mekânı, az odalı ve yalın olan bir plan biçimi köşk yapısı olarak tasarlandığı fikrini güçlendirmektedir (Yapıdan Gelen Bilgiler, Karşılaştırmalı Çalışmalar ve Sözlü Kaynaklardan Gelen Bilgiler).

Köşk mimarisi incelendiğinde köşk yapılarının ''L'' plan tipinde olabileceği bilgisiyle Halil Bilgiç Evi'nin de tek bir kütleden oluşmadığı fikri gelişmiştir. Bu sebeple komşu yapılar mimari plan açısından incelenmiştir. Halil Bilgiç Evi'nin kuzeyinde yer alan ve yapımızın kuzey çevre sınırını oluşturan Tahsin Saygılıer Evi'nin de yapıyı oluşturan kütlelerden biri olduğu bilgisine ulaşılmıştır. 454 ada 11 numaralı parselde bulunan Tahsin Saygılıer evinin Halil Bilgiç Evi avlusuna bakan, günümüzde

kapatılmış olan pencerelerin varlığı, yine bu avludan Tahsin Saygılıer Evi'ne kapatılmış bir girişin bulunması, bu kütlenin de aynı dönemde yapılmamış olsa bile özgün bir dönem eki olduğunu desteklemiştir. (Karşılaştırmalı Çalışmalar ve Sözlü Kaynaklardan Gelen Bilgiler).

Tahsin Saygılıer Evi mimari açıdan incelendiğinde; köşke ait servis mekânlarını barındıran ikinci bir dönem eki olduğu kanaatine varılmıştır. Bu yapının ana yapı ile komşu olduğu, kuzeybatı bölümünde sokaktan bir girişin varlığı ve bu girişle bodrum kat mekânlarına ulaşıldığından bu yapının servis kanadı olabileceği fikrini desteklemiştir. Ayrıca bu kütlede kapatılmış bir ocağın bulunması bu mekânın mutfak olabileceğini de doğrulamaktadır (Sözlü Kaynaklardan Gelen Bilgiler).

Bu bilgiler ışığında Tahsin Saygılıer Evi, restitüsyon ikinci dönem projelerine Halil Bilgiç Evi'ne ait servis mekanları işleviyle eklenmiştir. Kapatılmış pencere ve kapı elemanları özgün haline getirilerek yapının girişi Halil Bilgiç Evi avlusundan verilmiştir (Yapıdan Gelen Bilgiler- Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler-Sözlü Kaynaklardan Gelen Bilgiler).

Mevcutta bodrum kat kotuna ulaşımı sağlayan herhangi bir merdiven elemanı bulunmamaktadır. Bu sebeple sözlü kaynaktan bilgisi alınan yerinde yani yapının kuzeybatısında, bodrum kata inişi sağlayan taş basamaklı bir merdiven önerisi geliştirilmiş ve birinci dönem restitüsyon projesinde bu merdivene yer verilmiştir (Yapıdan Gelen Bilgiler, Mimari Gereklilik, Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler). Bu anlamda bodrum kat çevresinde yürüme imkanı sağlayacak taş kaplamalı tretuvar oluşturulmuştur (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Özgün olmadığı briket duvarlı B01 mekânı, yapının birinci dönem restitüsyon projelerinde kaldırılmıştır (Yapıdan Gelen Bilgiler).

Bodrum kat iç ve dış duvar derzleri çimento esaslı harç malzemesindendir. Geleneksel Urfa kent mimarisini oluşturan diğer yapılarla yapılan karşılaştırma sonucu restitüsyon projesinde taşlar arasındaki derzlerde bağlayıcı harç olarak, küfeki taşı tozu, kireç ve su karışımından elde edilen "kül kireç" malzeme olarak belirtilmiştir (Akkoyunlu 1989). Adıyaman'a yakın bir kent oluşundan bu bilginin değerlendirilebileceği öngörülmüştür (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Bodrum kat tavanını ve aynı zamanda zemin kat batı bölümünün zeminini oluşturan betonarme döşemenin özgün olmadığı anlaşılmış, geleneksel kent mimarisini oluşturan diğer yapılarla yapılan inceleme sonucu restitüsyon projesinde ahşap kirişleme üzerine taş döşeme olarak düzenlenmiştir (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

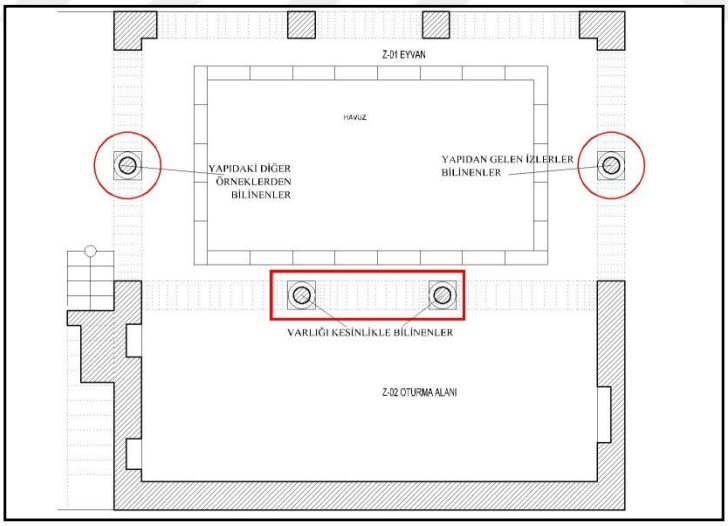
Halil Bilgiç Evi avlu giriş kapısı yakın dönemde değiştirilmiş, niteliksiz yapı elemanıdır (Yapıdan Gelen Bilgiler-Yazılı Çizili ve Sözlü Kaynaktan Gelen Bilgiler). Mevcut kapının yerine, kentte bulunan diğer geleneksel evler incelenmiş Kadir İlik Evi avlu kapısına benzer bir öneride bulunulmuştur (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Eyvan kotunun avlu kotundan yüksek olması sebebiyle özgün olmayan betonarme merdiven kaldırılarak, birinci dönem restitüsyon projesinde geleneksel taş basamaklı bir merdivene yer verilmiştir (Mimari Gereklilik, Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Yapının güney ve kuzey kısmında iki, doğu kısmında üç adet olmak üzere toplam yedi adet kapatılmış taş kemerden oluşan revaklı geçişin bulunduğu duvarlardaki çatlama yönlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca zemin kat giriş kapısının kemere oturtulmuş olması da bu kanıyı destekleyen bir başka gerekçedir. Zemin kat Z01, Z02 ve Z03 mekânlarında bu izler yer almaktadır (Şekil 4.126.).Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler). Rölöve çizimlerindeki Zemin kat Z01 mekânıyla Z01a mekânını birbirine bağlayan kemeri taşıyan iki adet sütun bulunmaktadır. Yine rölöve çizimlerinde yer alan Z03 mekânında bulunan sütun bilgileriyle diğer sütun tamamlanmıştır (Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler). Bu gerekçelerle yapının birinci dönem restitüsyon çizimlerinde zemin katta bulunan bölme duvarlar kaldırılarak, kemer açıklıkları özgün haline getirilmiş ve sütunlar tamamlanmıştır (Şekil 4.127.).

Şekil 4.126. Kapatılmış kemer izleri (a: Z03 Mekânı; b: Z02 Mekânı; c: Doğu Cephesi)

Şekil 4.127. Restitüsyon projesinde sütunların yerleşimi

Duvarlarının boya ve sıva katmanları incelendiğinde, yapının özgün yüzeylerinin taş doku halinde olduğu, badanaların, sonraki dönemlerde yapıldığı anlaşılmaktadır (Yapıdan Gelen Bilgiler). Zemin kat batı cephesini oluşturan duvarın kalker taşı olması bu duvarın özgün olduğu bilgisini ortaya koymaktadır (Şekil 4.128.). Yapıdan Gelen

Bilgiler). Bu özgün duvar sayesinde restitüsyon projesinde zemin kat özgün mekan sınırı oluşturulmuştur.

Şekil 4.128. Batı cephesi duvarındaki kalker taşı

Zemin katta bulunan kapatılmış havuz boşluğu yapının özgün tasarımı olarak birinci dönem restitüsyon projesinde açılmıştır (Yapıdan Gelen İzler). Ayrıca havuz duvarları düzgün kesme kalker taşıyla yapılmıştır (Yapıdan Gelen İzler). Çimento esaslı şap malzemeyle kapatılmış olan havuz zemini ve duvar harpuştası, Diyarbakır köşklerinde bulunan havuz elemanları doğrultusunda taş kaplama olarak önerilmiştir (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Yapının birinci katının özgün olduğu kararına varılmıştır. Doğu cephesinde yer alan kat silmesi bu kararın doğruluğunu desteklemiştir. Aynı zamanda bazı bölgelerde zemin katın taş, üst katın ahşap karkas arası kerpiç dolgu malzemeden yapılmış konut örneklerinin olması iki kattan oluştuğu önerisini doğrulamıştır (Yapıdan Gelen Bilgiler-Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Birinci kata çıkışı sağlayan merdivenin birinci kat giriş sahanlığının altında bulunan ahşap bingilerin varlığından dolayı merdivenin eklenti olduğu anlaşılmıştır. Merdivenin betonarme olması ve sözlü kaynaklardan yerinin yakın dönemde değiştirildiği bilgisiyle de merdivenin eklenti olduğu kesinleşmiştir (Yapıdan Gelen Bilgiler-Sözlü Kaynaklar). Bu nedenle özgün olmayan merdiven kaldırılarak, bu bölüm Diyarbakır köşk yapılarında karşımıza çıkan seyir terası olarak önerilmiştir. Taş döşeme olarak tamamlanmış ve korkuluklar oluşturulmuştur (Mimari Gereklilik-Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

Kaldırılan muhdes merdiven özgün yerinde ve geleneksel kalker taşından, yapının kuzey cephesinde planlanmıştır (Yazılı Çizili ve Sözlü Kaynaktan Gelen Bilgiler). Urfa ve Diyarbakır kentlerinde yer alan geleneksel konutların bazılarında olduğu gibi, yapının merdiveni çeyrek kemerle çözülerek bir öneri geliştirilmiştir (Şekil 4.129.) (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler). Ayrıca bu merdivene özgün korkuluk eklenmiştir (Mimari Gereklilik-Yapıdan Gelen Bilgiler).

Şekil 4.129. Çeyrek kemer üzerine oturtulmuş merdivenler Urfa ve Diyarbakır örneği

Briket malzeme üzerine kerpiç sıva kullanılarak yapılmış olan birinci kat batı bölümündeki 101a, 103 ve 104 numaralı mekânların yakın dönem eki olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.130.) (Yapıdan Gelen İzler). Bu sebeple de bu bölüme ait çatı örtüsü özgün mimaride yer almamıştır (Yapıdan Gelen İzler). Birinci dönem restitüsyon projesinde bu mekanlar kaldırılarak, köşk mimarisinde yer alan mekanlardan seyir terası konumlandırılmıştır (Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler). Seyir terası döşemesi ise taş döşeme yapılmıştır (Mimari Gereklilik). Bu terasta, yapının ana merdiveninde bulunan merdiven korkuluğunun özgün olması sebebiyle, aynı korkuluk modeli kullanılmıştır (Mimari Gereklilik, Yapıdan Gelen İzler).

Şekil 4.130. Birinci kat briket duvar izleri

Ayrıca çatı örtüsünde yağmur suyunun akıtılmasına yarayan oluklara rastlanmamıştır. Bu bakımdan, tüm üst örtülerde mevcut olmayan yağmur oluğu ve çörtenler geleneksel kent dokusunu oluşturan diğer mimari yapılarla karşılaştırmalı çalışmalar doğrultusunda düzenlenmiştir (Mimari Gereklilik, Karşılaştırmalı Çalışmadan Gelen Bilgiler).

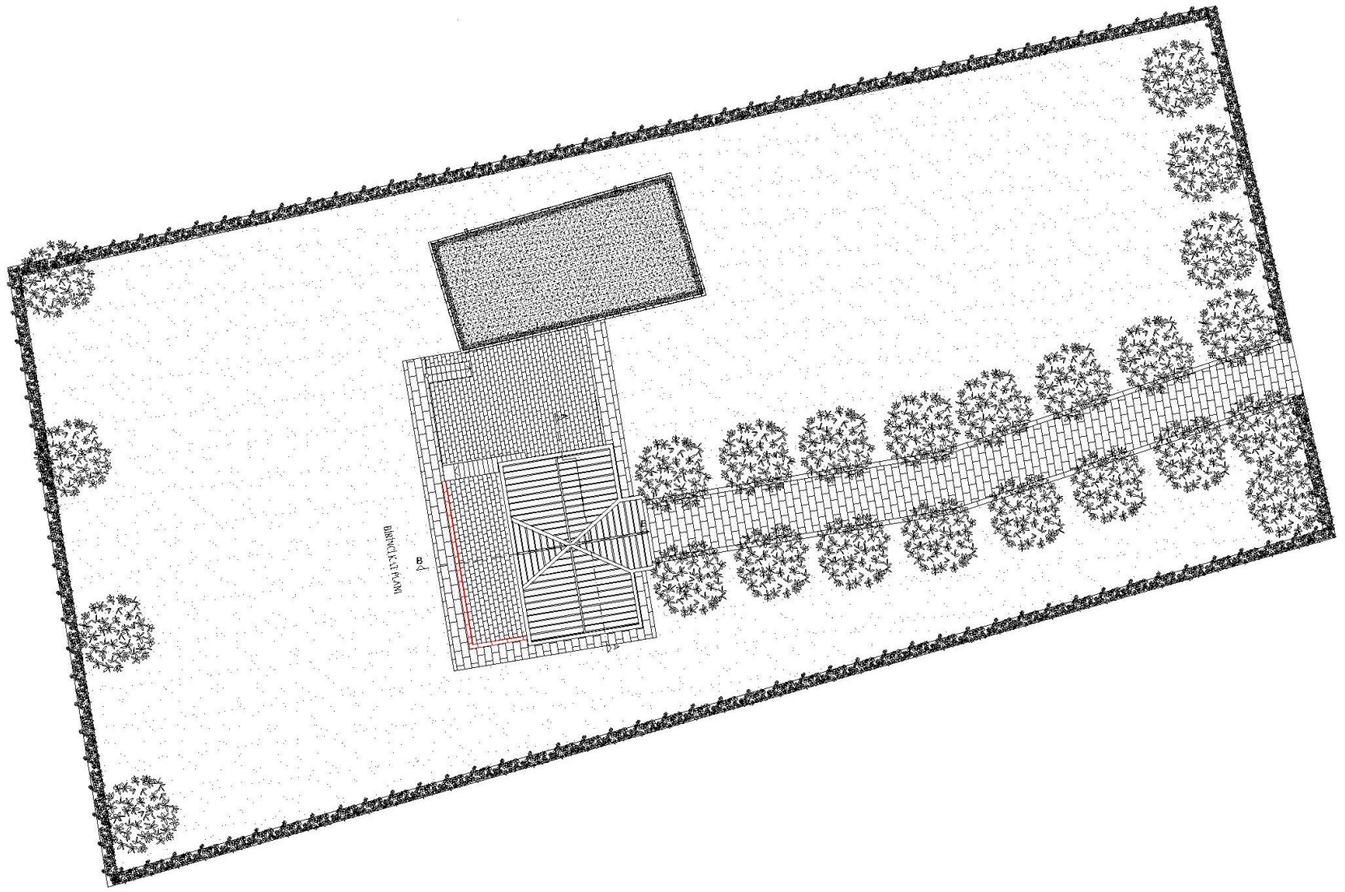
Halil Bilgiç Evi'nde yer alan tavan süslemeleri esas alınarak, 101a mekânının yok olan tavan süslemesi tamamlanmıştır (Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler-Yazılı Çizili ve Sözlü Kaynaktan Gelen Bilgiler).

Halil Bilgiç Evi'nde mevcut ahşap elemanlar esas alınarak, yok olan kapı, pencere, raf, dolap vb. yapı elemanları tamamlanmıştır (Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler). Özgün olmayan pencere korkulukları, yapıdan gelen izlerden yararlanılarak, özgün malzeme ve yapım tekniğiyle yeniden düzenlenmiştir (Yapıdaki İz ve Örneklerden Gelen Bilgiler).

4.5.3. Restitüsyon Çizimleri

Adıyaman Halil Bilgiç Evi'ne ait restitüsyon çizimleri bu başlıkta gösterilmiştir.

2.DÖNEM

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: BURCU GÖRMEZ EREN

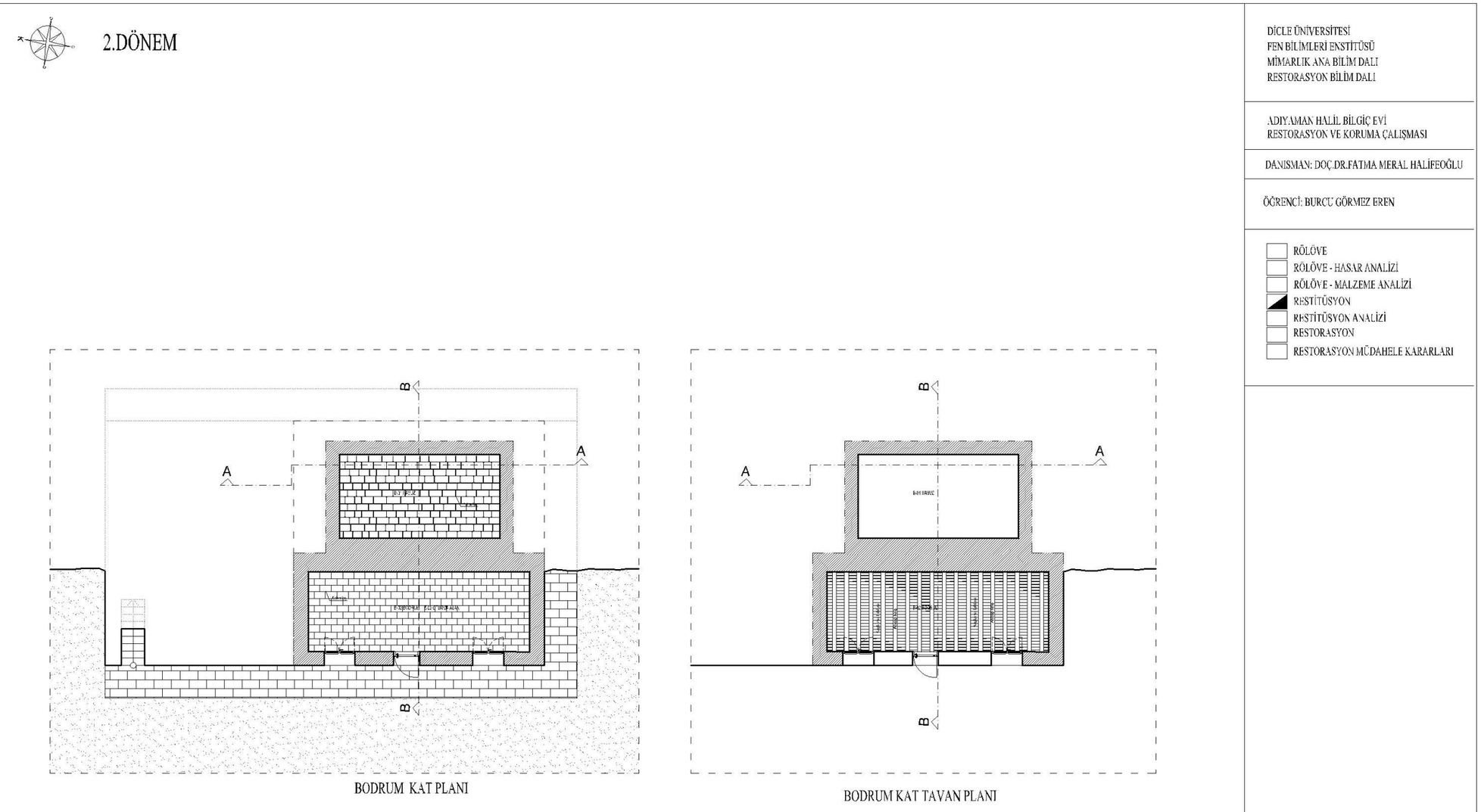
- [ ] RÖLÖVE
- [ ] RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- [ ] RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- [x] RESTİTÜSYON
- [ ] RESTİTÜSYON ANALİZİ
- [ ] RESTORASYON
- [ ] RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

PAFTA ADI: VAZİYET PLANI

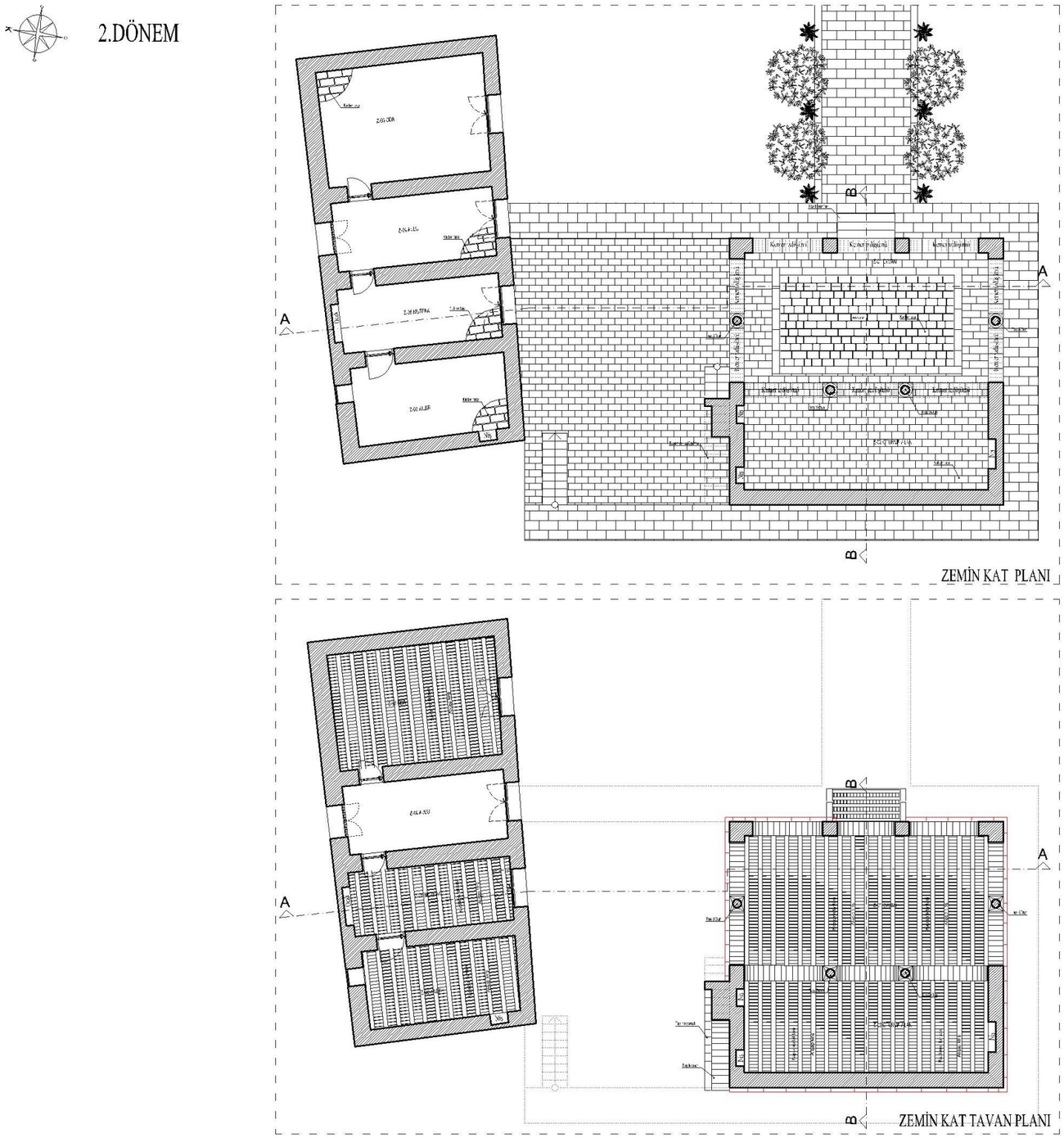
PLANLAR

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
4	1	0 0,5 1 2,5m

Şekil 4.131. Vaziyet planı

Şekil 4.132. Planlar (a: Bodrum kat planı ; b: Bodrum kat tavan planı)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: BURCU GÖRMEZ EREN

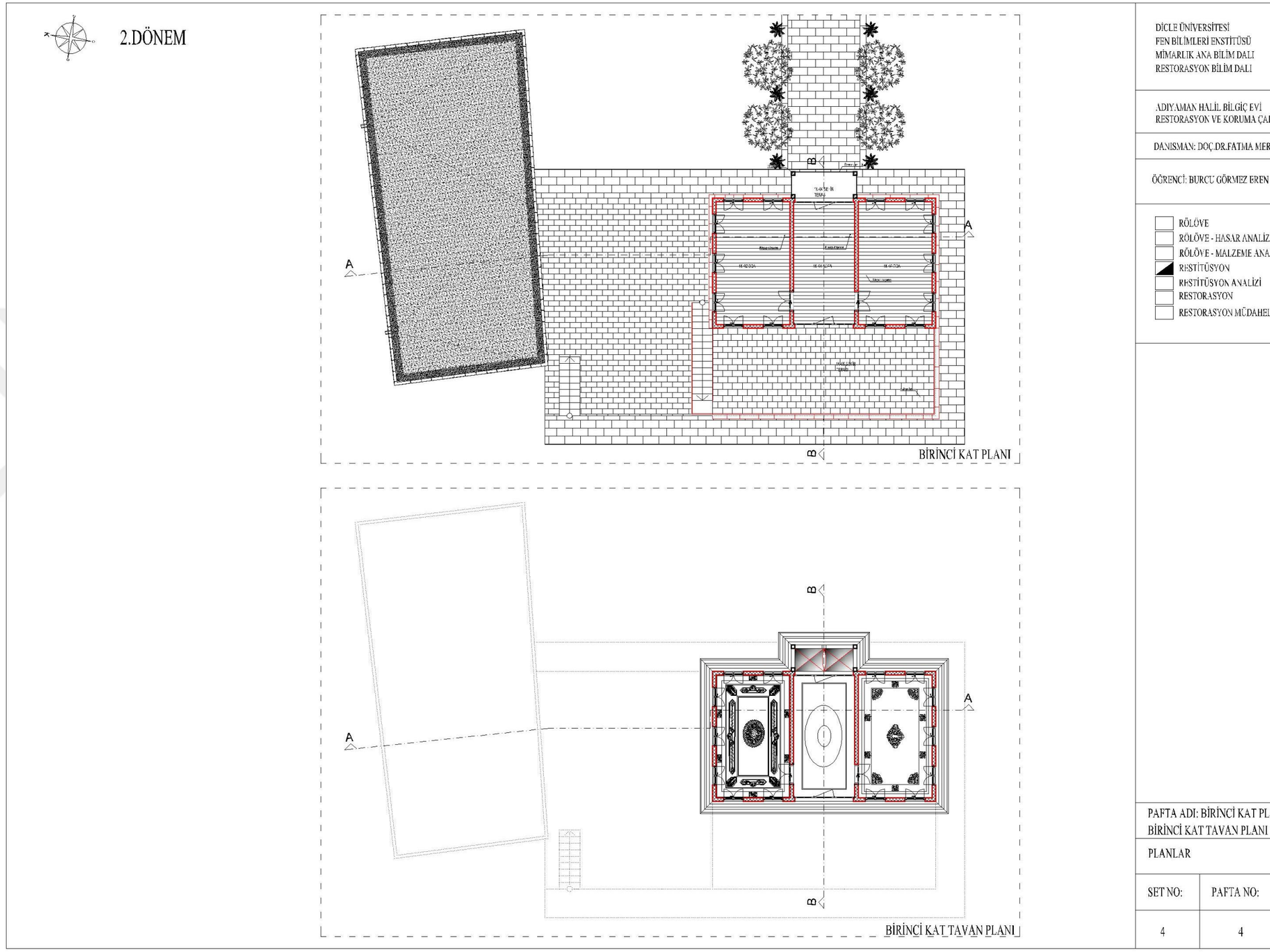
- [ ] RÖLÖVE
- [ ] RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- [ ] RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- [x] RESTİTÜSYON
- [ ] RESTİTÜSYON ANALİZİ
- [ ] RESTORASYON
- [ ] RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

PAFTA ADI: ZEMİN KAT PLANI ve ZEMİN KAT TAVAN PLANI

PLANLAR

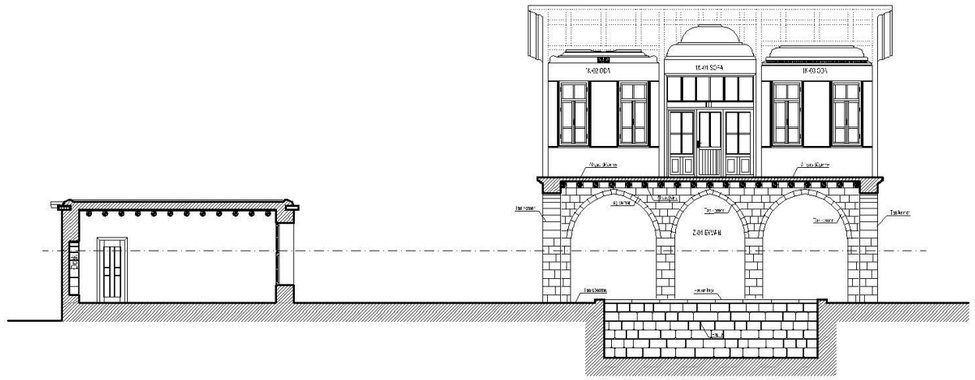
SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
4	3	

Şekil 4.133. Planlar (a: Zemin kat planı; b: Zemin kat tavan planı)

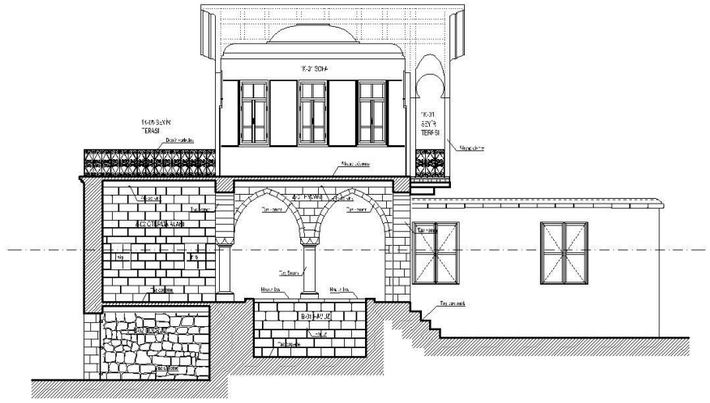

Şekil 4.134. Planlar (a: Birinci kat planı; b: Birinci kat tavan planı)

2.DÖNEM

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: BURCU GÖRMEZ EREN

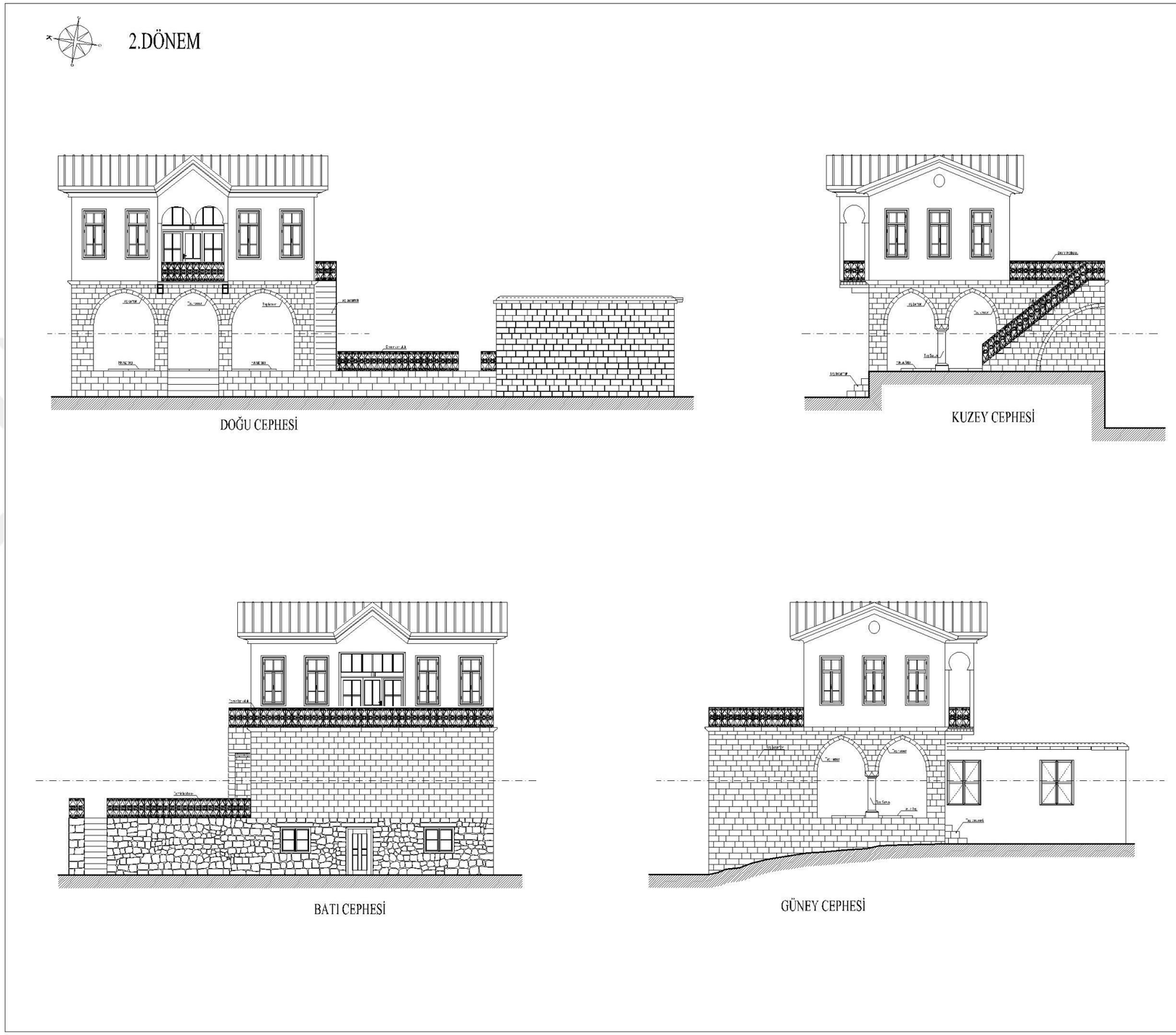
- [ ] RÖLÖVE
- [ ] RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- [ ] RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- [x] RESTİTÜSYON
- [ ] RESTİTÜSYON ANALİZİ
- [ ] RESTORASYON
- [ ] RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

PAFTA ADI: KESİTLER

KESİTLER

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
4	5	0 1/2,5 1 5 mt

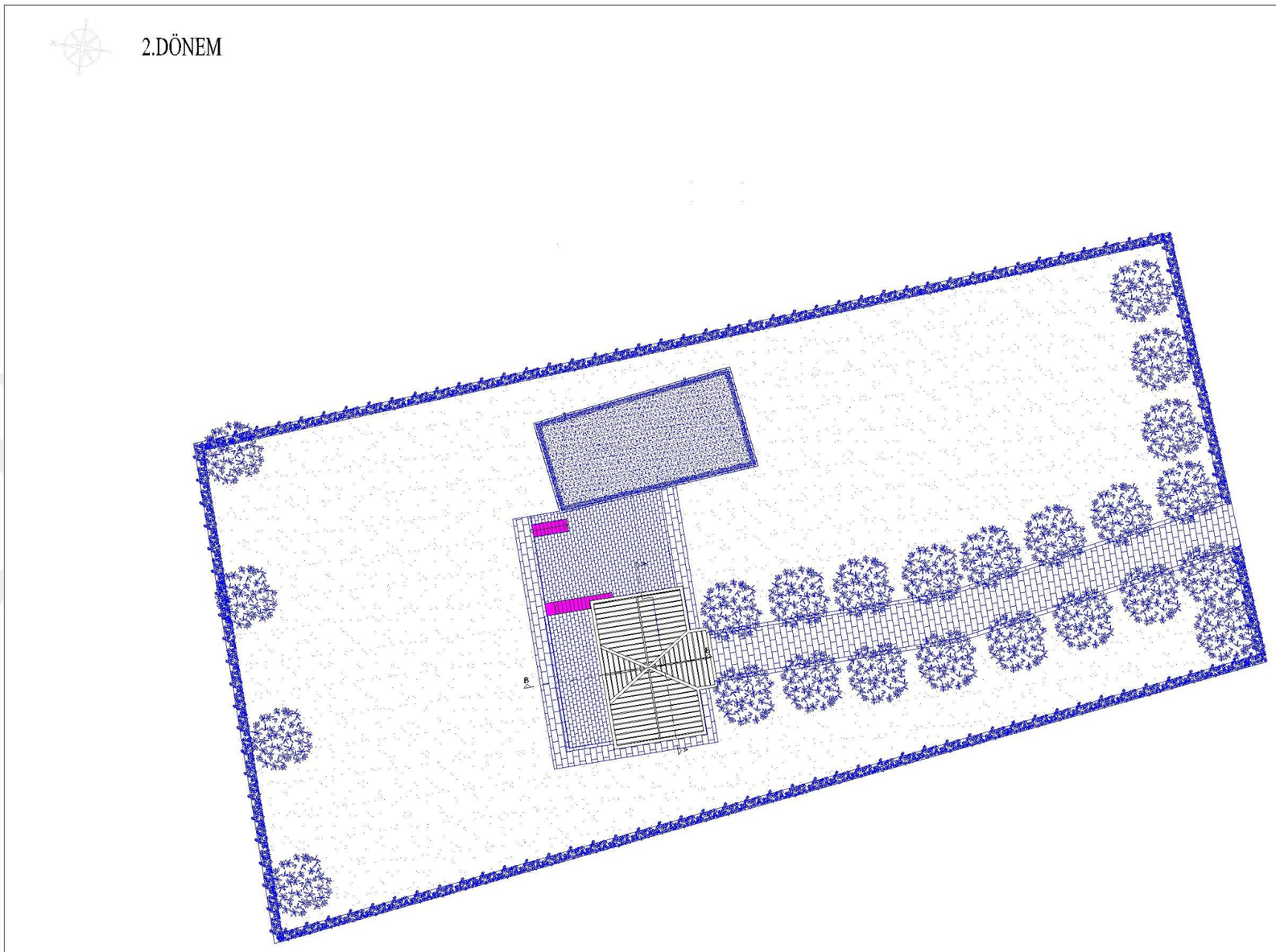
Şekil 4.135. Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti)

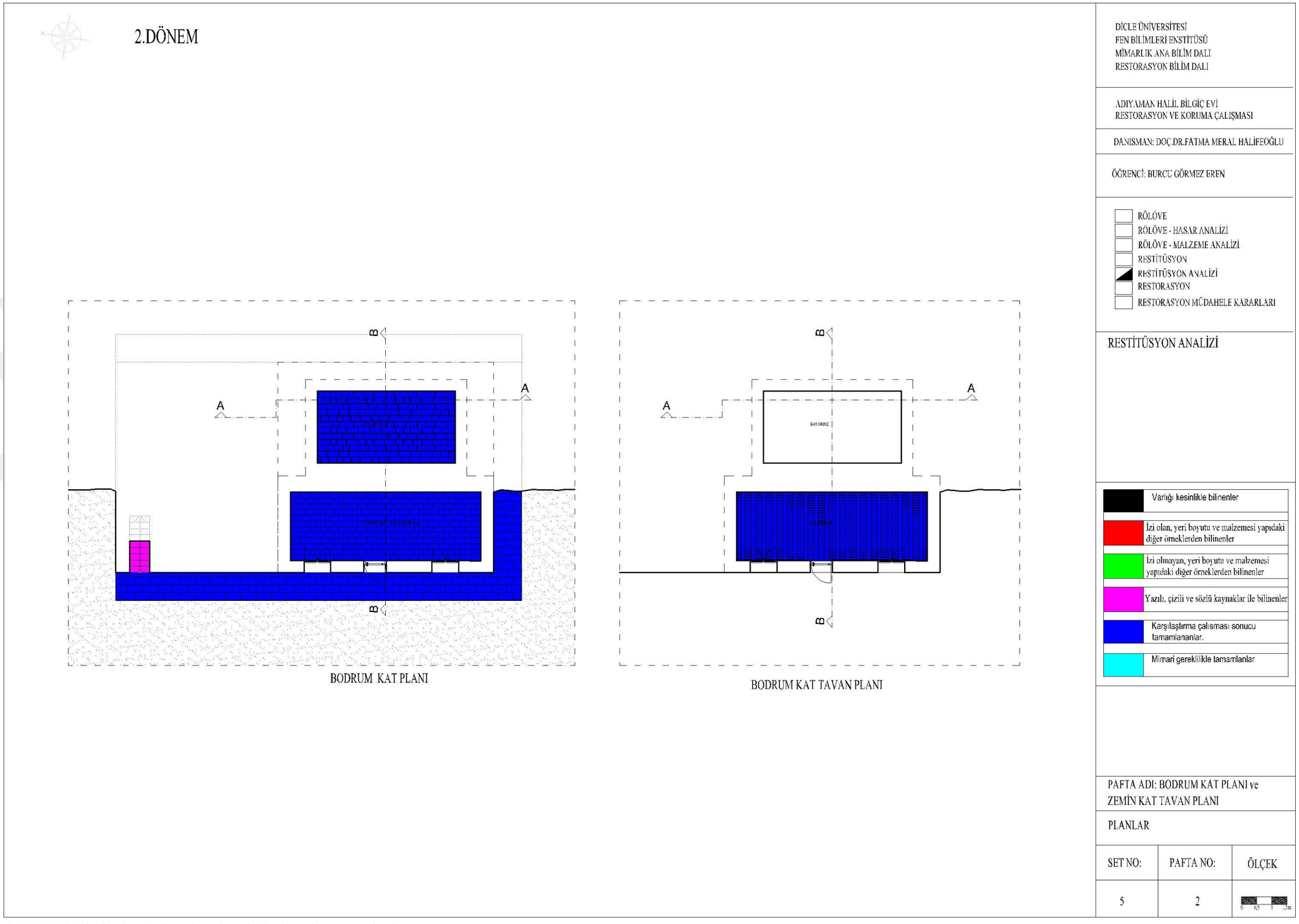
Şekil 4.136. Görünüşler (a: Doğu cephesi; b: Kuzey cephesi; c: Batı cephesi; d: Güney cephesi)

4.5.4. Restitüsyon Analizi Çizimleri

Adıyaman Halil Bilgiç Evi'ne ait restitüsyon analizi çizimleri bu başlıkta gösterilmiştir.

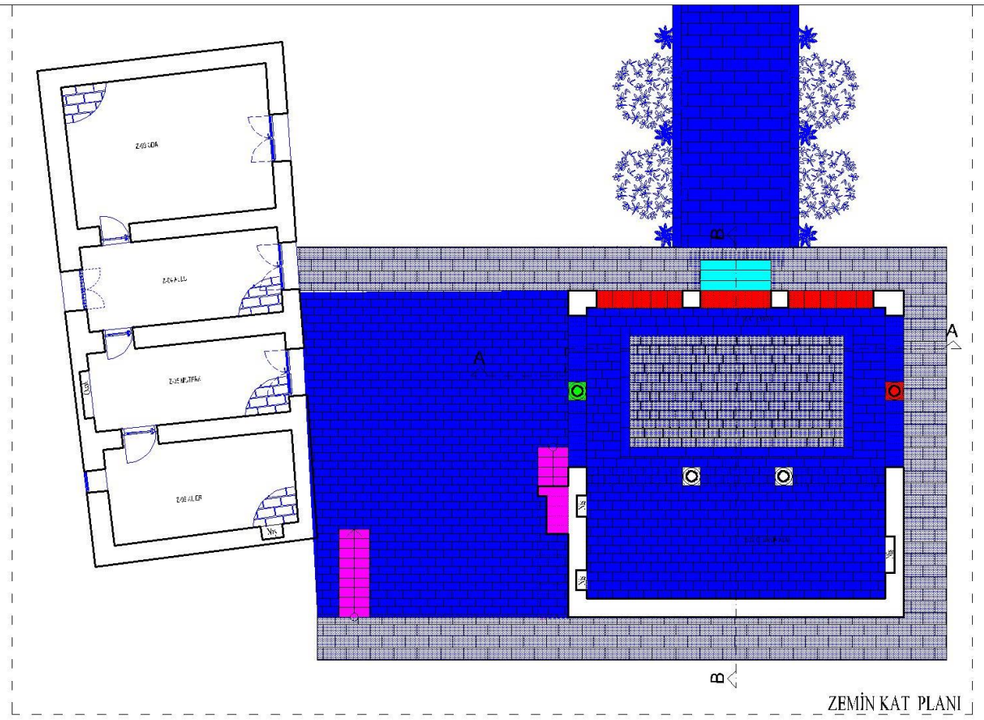

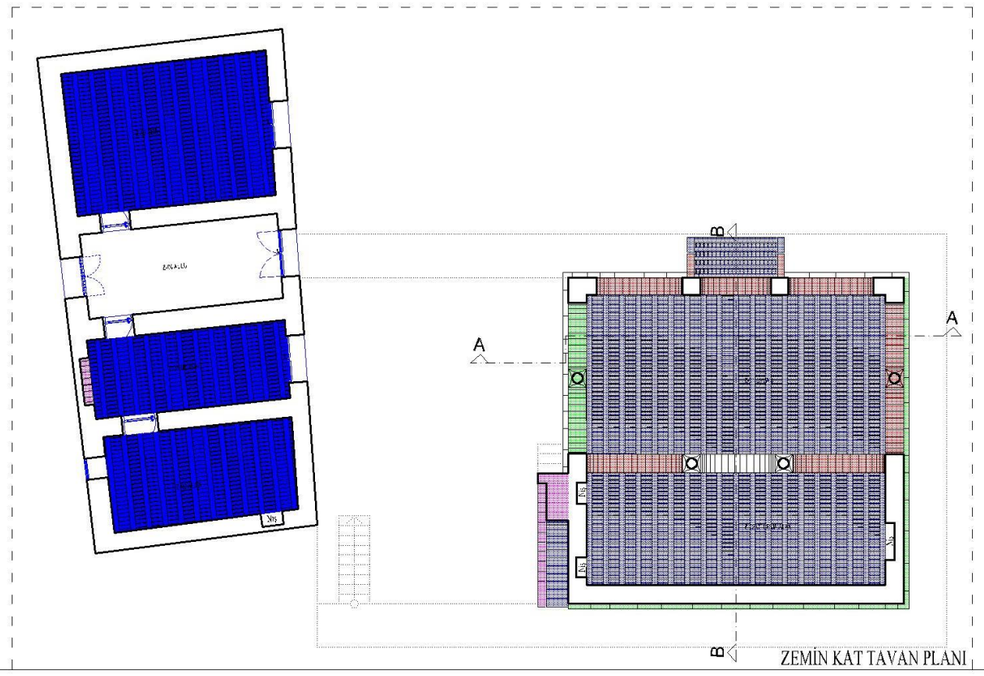
Şekil 4.137. Vaziyet planı

Şekil 4.138. Planlar (a: Bodrum kat planı; b: Bodrum kat tavan planı)

2.DÖNEM

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: BURCU GÖRMEZ EREN

- [ ] RÖLÖVE
- [ ] RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- [ ] RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- [ ] RESTİTÜSYON
- [x] RESTİTÜSYON ANALİZİ
- [ ] RESTORASYON
- [ ] RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

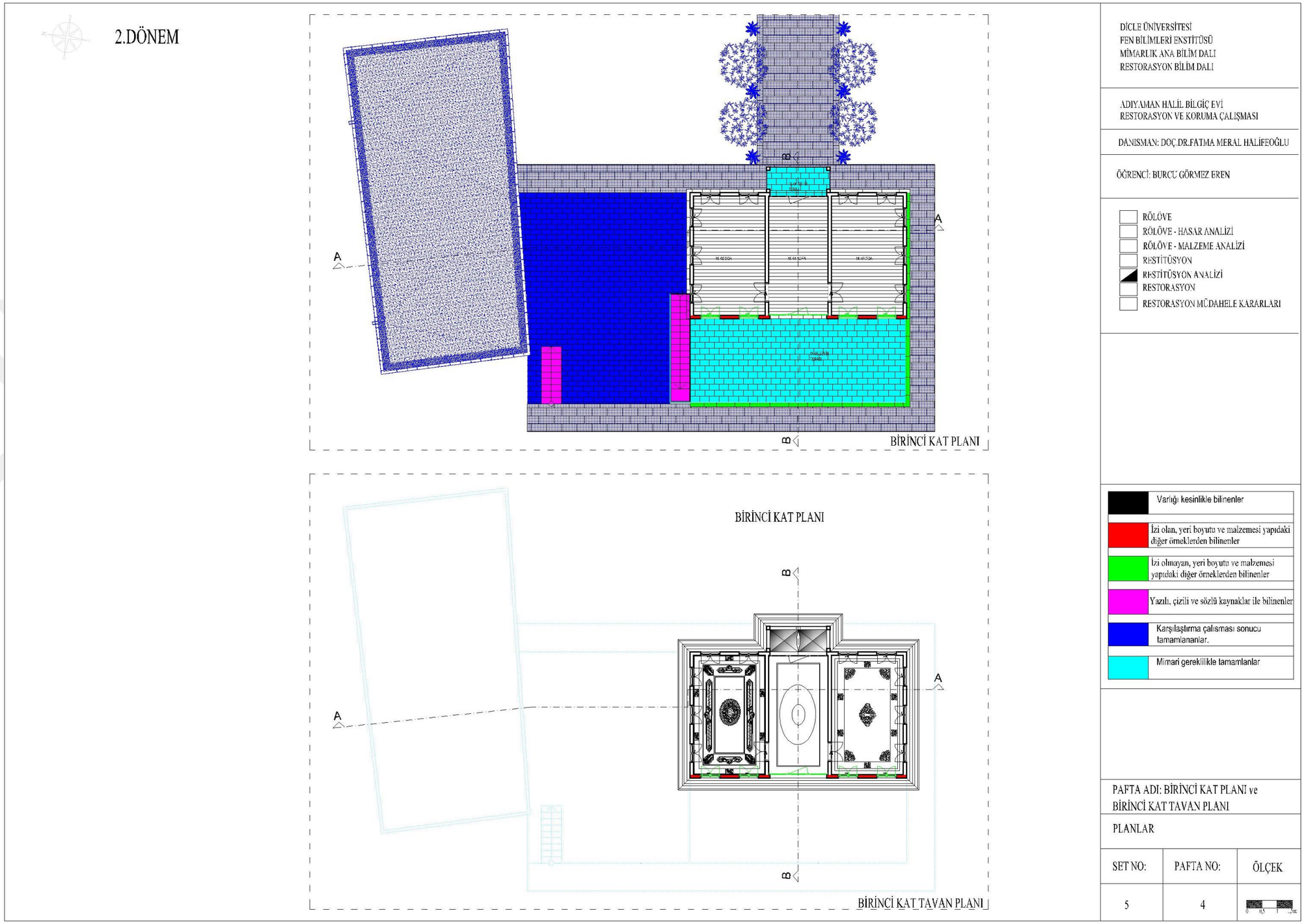
	Varlığı kesinlikle bilinenler
	İzi olan, yeri boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler
	İzi olmayan, yeri boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler
	Yazılı, çizili ve sözlü kaynaklar ile bilinenler
	Karşılaştırma çalışması sonucu tamamlananlar.
	Mimari gerekliliklerle tamamlanlar

PAFTA ADI: ZEMİN KAT PLANI ve ZEMİN KAT TAVAN PLANI

PLANLAR

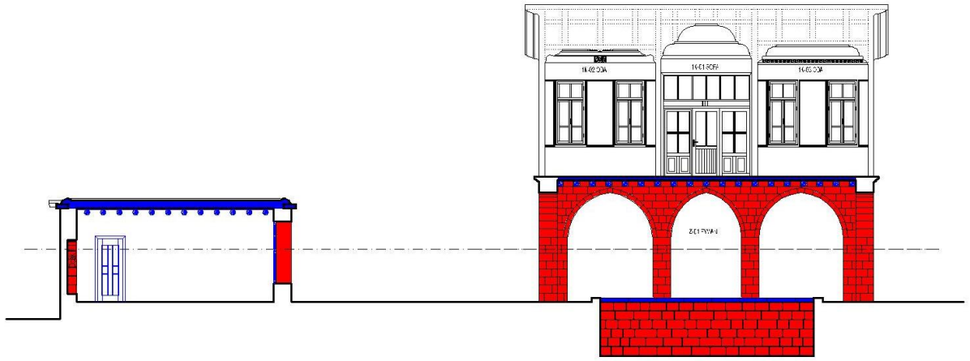
SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
5	3	

Şekil 4.139. Planlar (a: Zemin kat planı; b: Zemin kat tavan planı)

Şekil 4.140. Planlar (a: Birinci kat planı; b: Birinci kat tavan planı)

2.DÖNEM

A-A KESİTİ

B-B KESİTİ B-B KESİTİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: BURCU GÖRMEZ EREN

- ☐ RÖLÖVE
- ☐ RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- ☐ RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- ☐ RESTİTÜSYON
- ◪ RESTİTÜSYON ANALİZİ
- ☐ RESTORASYON
- ☐ RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

Varlığı kesinlikle bilinenler
İzi olan, yeri boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler
İzi olmayan, yeri boyutu ve malzemesi yapıdaki diğer örneklerden bilinenler
Yazılı, çizili ve sözlü kaynaklar ile bilinenler
Karşılaştırma çalışması sonucu tamamlananlar.
Mimari gerekliliklikle tamamlanlar

PAFTA ADI: KESİTLER

KESİTLER

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
5	5	0 0,5 1 2,5m

Şekil 4.141. Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti)

Şekil 4.142. Planlar (a: Doğu cephesi; b: Kuzey cephesi; c: Batı cephesi; d: Güney cephesi)

Halil Bilgiç Evi restitüsyon kararları göz önünde bulundurularak, yapıya ait üç boyutlu görsel çalışmaları yapılmış ve böylelikle yapının ilk dönemine ait özgün tasarımı yansıtılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.143., Şekil 4.144., Şekil 4.145., Şekil 4.146.).

Şekil 4.143. Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

Şekil 4.144. Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

Şekil 4.145. Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

Şekil 4.146. Restitüsyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

4.6. Restorasyon

4.6.1. Restorasyon Yaklaşımı

Venedik Tüzüğü'nün üçüncü maddesinde, "Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır." denilmektedir (Venedik Tüzüğü 1964). Bu ilke ışığında, Halil Bilgiç Evi'nin sahip olduğu, belge değerindeki nitelikli mimari kimliğin gelecek kuşaklara aktarılması, restorasyon projesinin hazırlanmasındaki temel amaç olmuştur.

4.6.1.2. Yapısal Yaklaşım

Yapının restorasyon projesi kararları, uzun uğraşlar sonucunda detaylı bir şekilde hazırlanan analitik rölöve çalışmaları, malzeme ve hasar analizleri, restitüsyon önerileri temel alınarak verilmiştir. Yapılan kaynak araştırması ve belgeleme çalışmalarıyla birlikte müdahale kararları belirlenmiştir. Özgün malzeme ve geleneksel yapım tekniği temel alınarak yapının strüktürel ve mimari olarak korunması hedeflenmiştir.

4.6.1.3. Çevresel Yaklaşım

Tescilli olmayan Halil Bilgiç Evi'nin bulunduğu sokakta mimari plan özelliği açısından geleneksel olmayan, niteliksiz kerpiç konutlar yer almaktadır. Mahalle kapsamında konut sayısının fazla olmasının yanında ticari dükkân sayısı da azımsanmayacak kadardır. Mahalle nüfusunun bir kısmını göçmenler oluşturmaktadır. Aynı zamanda da birincisi yapıyla aynı avluda, ikincisi ise bitişik parselde bulunan 2 adet betonarme konut bulunmaktadır. Restorasyon projesinde avlu içerisinde yer alan betonarme konutun kemerlerin açılabilmesi sebebiyle kısmen kaldırılması önerilirken, güneydeki parselde yapıya bitişik olan betonarme konutun ise uzun vadede kamulaştırılması önerilerek, zemin kat güney cephede yer alan iki adet kemerin tamamen açılması hedeflenmiştir.

ICOMOS tarafından kabul edilen 1931 tarihli Restorasyon Tüzüğü'nde (1931), "Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapıların yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır" ifadesi mekan, çevre ve koruma bağlamında restorasyon projemize öncülük etmiştir.

Konutun restorasyon önerisinde, çevresel analizler dikkate alınarak verilecek yeni işleve ve yapılacak olan uygulamalara yapının bulunduğu yakın çevre doğrultusunda karar verilmiştir. Adıyaman kentinin genel özellikleri de değerlendirilerek verilmiş olan bu kararların, il genelinde örnek teşkil etmesi ve halkta koruma bilincini geliştirmesi hedeflenmiştir. Tarihi ancak özgün dokusunu koruyamamış doku içinde bulunan konutun özgün bir yapı oluşu, bu özellikteki değerlerin korunmasına katkı sağlayabilecek kararlar verilmiştir.

4.6.1.4. Sosyal Yaklaşım

Halil Bilgiç Evi restorasyon uygulamasının yanında sosyal bir işlev verilerek varlığını sürdürmesi, bu işlev doğrultusunda hazırlanan projeye göre kullanımı, yapının sosyal yönünün sürdürülmesi ve Adıyaman Kent Kültürünün devamlılığı için büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda hem kent halkının hem de bölgeye gelen turistlerin ziyareti sağlanmalıdır. Ziyaretçilerin yapıyı ve kent kültürünü daha yakından tanımalarını sağlayacak kültürel araç gereçlerle donatılması, kültürel mirasın kuşaklar boyu aktarılmasında önemli bir adım olacaktır. Bu sebeple yapının yeni işlevinin KÜLTÜR EVİ olması önerilmiştir (Şekil 147.-155.).

Özgün haliyle uyumlu ve aynı ruha sahip bir kullanım ile tarihi yapının işleyişini sürdürmek korumada olmazsa olmaz bir kıstastır. Koruma, bir yapıyı ayakta tutmaktan öte gitmelidir. Yapıların yeniden işlevlendirilmesi sırasında, yeni işlevin gerektirdiği mekânsal ve eylemsel ihtiyaçların tespit edilmesi ve yapının bu ihtiyaçlara karşılık verme düzeyi belirlenmelidir (Yaldız ve Asatekin 2016); fakat mali açıdan; sürdürülebilir enerji kullanımı, malzeme maliyeti gibi etkenler yeniden işlevlendirmenin kültürel ve sosyal açıdan olduğu gibi maddi açıdan da faydalı olduğunu göstermektedir (Langston ve ark. 2008).

Yeniden inşa edilen her bina, yapım aşamasında ekosisteme zarar vermektedir. Bu durumda tarihi binaları yıkıp yeniden yapmak yerine, mevcut yapının kullanımını sağlamak; daha az enerji ve kaynak kullanımı açısından avantaj sağlamaktadır. Geçmişle gelecek arasında bir köprü olan kültürel miras, kültürel sürekliliği gerçekleştirmenin bir aracı olarak tanımlanmaktadır. Yeniden kullanıma adaptasyonda, kentsel/sosyal gereksinimleri karşıladığı için yapı yeni işleviyle yaşamaya devam edecektir. Tarihi yapı değerlerinin onarılması ve günümüz ihtiyaçlarına cevap

verebilmesi, kültürel birikimin korunarak doğru yansıtılması, sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğin önemli bir faktörüdür. Bunun sonucunda ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe katkısı ile beraber yeniden kullanım; sosyokültürel sürdürülebilirlik için de bir artı değer oluşturmaktadır Tarihi yapıların yeni işlev ile yeniden kullanımı geçmiş ile günümüz arasında sürekliliği sağlar. İşlev değişikliği veya yeni işlev, tarihi yapının özgünlüğünü korumaya yardımcı olmaktadır ve günümüzde bir koruma tekniği olarak kullanılmaktadır (Aydın ve ark. 2009).

Kullanılmayıp terk edilen tarihi binaların bakımsız kalarak harap hale gelmesi sorunu dikkate alındığında; Halil Bilgiç Evi'nin kamu yararına sürekli kullanılacak bir işlevle restore edilmesi ile yapının bakımsız kalması engellenerek ve özgün özellikleri korunarak yaşatılması sağlanacaktır.

4.6.1.5. Hukuki Kabuller

Halil Bilgiç Evi'nin restorasyon kararları, kültür varlıklarını koruma kapsamında kabul edilen ulusal ve uluslararası ilkelere dayanarak oluşturulmuştur.

‘‘Türkiye'de kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenleme 13 Şubat 1869'da yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. İlk yasa yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıları izne bağlıyor ve kazılarda elde edilen buluntuların yurtdışına çıkarılmasını yasaklıyordu. Değişen koşullar ve gereksinimler doğrultusunda yasa 1874, 1884 ve 1904 yıllarında değişikliklerle genişletilmiştir. 23 Nisan 1906 tarihinde çıkarılan 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1912 tarihli Muhafaza-i Abidat Kanunu ve 13 Mart 1330 tarihli ‘‘Esvar ve Kala-i Atika'dan belediyelere vilayete terk olunacak yerler hakkında kanun’’ Cumhuriyet Dönemi'nde de kullanılmıştır’’ (Ahunbay 2011).

Türkiye'nin de 1985 yılında imzaladığı Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde yer alan “Koruma Politikaları” 1. Maddesine göre taraflar “mimari mirasın korunmasını kırsal yörelerle şehirlerin düzenlenmesinde başlıca hedefler arasına dahil etmek ve bu gereksinmenin hem düzenleme planlarının hazırlanması hem de söz konusu planların uygulamaya konulması aşamalarında dikkate alınmasını sağlamak” ile yükümlüdür (Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi 1989).

Türkiye uluslararası alanda kısa adı ICOMOS olan, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyine (International Council on Monuments and Sites) katılmış ve 1974 yılında ICOMOS Türkiye ulusal komitesi kurulmuştur. Ayrıca, Bunun yanı sıra Atina, Venedik, Amsterdam Sözleşmeleri TBMM kararları ile yasallaşmıştır (Tuncer 1985).

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde yer alan "Mimari Mirasa Müdahale İlkeleri" 1. Maddesine göre "mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerde yapının özgünlüğünün tüm boyutlarıyla korunması esastır." ve 2. maddesine göre ise "müdahaleler yapıya zarar vermemeli; tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına ve değiştirilmemesine dikkat edilmeli; yapının bütünlüğü korunmalıdır" (ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013).

Venedik Tüzüğü'nün 4. Maddesine göre "anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır" (Venedik Tüzüğü 1964).

Nara Bildirgesi'nin 9. Maddesine göre;

*''*Kültür mirasının tüm biçimleri ve tüm tarihsel dönemleriyle korunabilmesi, bu mirasa değerler atfedildiği ölçüde kolaylaşır. Bu değerleri, olabilecek en doğru bir biçimde algılama yeteneğimiz, bu değerler hakkındaki bilgi kaynaklarının inanılır olmasına ve doğru anlaşılmasına da bağlıdır. Bu değerleri tanımak, anlamak ve kültür mirasının ilk tasarımına ve sonradan kazandığı özelliklerine, tarihsel varlığına ve anlamına bağlı olarak yorumlamak, söz konusu yapıtın özgünlüğü konusunda varılacak yargının temelini oluşturur ve hem biçimle, hem de malzemeyle ilgilidir'' (Nara Bildirgesi 2005).

"Korumanın başarıya ulaşabilmesi için iyi bir yasal düzen kadar devletin ve gönüllü kuruluşların oluşturduğu sağlam bir örgütlenmeye, güçlü bir çalışma kadrosuna, sürekli maddi kaynak akışına ve kamuoyu desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. Yasalar, kurumlaşma ve eğitim korumanın dayandığı üçayak olarak tanımlanabilir. Bunlardan biri eksik olduğunda başarıya ulaşmak zorlaşmaktadır" (Ahunbay 2011).

"Türkiye'de kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenleme 13 Şubat 1869'da yürürlüğe giren Asar-ı Atika Nizamnamesi'dir. İlk yasa yabancı araştırmacıların yapacakları arkeolojik kazıları izne bağlıyor ve kazılarda elde edilen buluntuların yurtdışına çıkarılmasını yasaklıyordu. Değişen koşullar ve gereksinimler doğrultusunda yasa 1874, 1884 ve 1904 yıllarında değişikliklerle genişletilmiştir. 23

Nisan 1906 tarihinde çıkarılan 4.Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1912 tarihli Muhafaza-i Abidat Kanunu ve 13 Mart 1330 tarihli ‘‘Esvar ve Kala-i Atika’dan belediyelere vilayete terk olunacak yerler hakkında kanun’’ Cumhuriyet Dönemi'nde de kullanılmıştır” (Ahunbay 2011).

“1951'de yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihi anıtları koruma (bakım, onarım, restorasyon) işlerinde uyulacak ilkeleri ve bunlarla ilgili programları saptama, uygulamaları izleme ve denetleme anıtlarla ilgili konularda görüş bildirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Gereksinimlere cevap veremez duruma gelen eski yasalar 25.04.1974 tarihinde yürürlükten kaldırılarak yerine Eski Eserler Kanunu getirilmiştir. Koruma konusundaki çağdaş gelişmeleri yansıtan bir yapıya sahip olan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, yurdumuzda tarihi çevrenin doku bütünlüğüyle korunmasına olanak veren ilk yasa olarak koruma tarihimizde önemli bir aşama oluşturmaktadır. Arkeolojik, tarihi ve doğal sit kavramlarının yer aldığı yeni yasanın sağladığı olanaklardan yararlanarak, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 1973-1982 yılları arasında 100’ü kentsel sit olmak üzere 417 sit alanı içinde 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil mimarlık örneğini tescil etmiştir. Ne yazık ki sit ilanları kamuoyunda olumlu karşılanmamış, politik baskılarla sitlerle ilgili kararların değiştirilmesi istenmiştir. Yaklaşık on yıl yürürlükte kalan Eski Eserler Kanunu 21 Temmuz 1983’te kaldırılmış yerini 2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu almıştır” (Ahunbay 2011).

“1710 sayılı yasa farklı olarak, 2863 sayılı yasa, koruma ölçütlerine kesin bir zaman sınırı getirmiştir. 6. maddenin a fıkrasına göre, 19. Yüzyılın sonundan sonra yapılmış olan taşınmazların tescil edilebilmesi için özel işlem gerekmektedir. Başka bir deyişle, 20. yüzyıl başında yapılmış Art Nouveau yapılar, I. Ulusal Mimarlık Akımı ürünleri ve Cumhuriyet Dönemi mimarlığı zaman açısından koruma kapsamı dışında bırakılmıştır” (Ahunbay 2011).

‘‘17/6/1987 tarih ve 3386 sayılı Kanunun 16. maddesiyle bu kanuna eklenen ve teselsül sebebiyle Ek Madde 1 olarak numaralandırılan ek madde hükmü gereğince, kanunun 6, 8, 20 ve 65. maddelerinde geçen "Yüksek Kurul, Bölge Kurulları", "Koruma Kurulları"; 54 ve 62. maddelerinde geçen "Yüksek Kurul", "Koruma Yüksek Kurulu"; "Bölge Kurulu" ise "Koruma Kurulları" olarak değiştirilmiş ve gerekli değişiklik madde

metinlerine işlenmiştir; daha sonra 14/7/2004 tarihli ve 5226 sayılı kanunun 17. maddesiyle değiştirilen Ek Madde 1 hükmü gereğince, bu kanunda yer alan "Koruma Kurulu" ibareleri, "Koruma Bölge Kurulu" olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir''.

Halil Bilgiç Evi restorasyon kararları bahsi geçen ilke, tüzük ve sözleşme hükümleri bağlamında ele alınarak verilmiştir.

4.6.2. Yapının Onarımına İlişkin Öneriler

Halil Bilgiç Evi'nde yapılan inceleme ve gözlemler neticesinde, yapının kullanılmaya başladığı günden bugüne kadar olan süreçte, doğal dış etkenler, malzeme yorulmaları ve kullanıcı müdahaleleri sonucunda oluşan hasarlar tespit edilmiştir.

Venedik tüzüğünün ikinci maddesi uyarınca, "Anıtların korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır" (Ahunbay 2011). Yapının restorasyon projesi hazırlanırken, özgün yapı elemanlarına ve malzemelerine en az müdahale ile koruma hedeflenmiştir. Yapıda alınacak müdahale kararlarında bozulma sürecini engeller nitelikte, uzun vadeli bir koruma amaçlanmıştır.

Onarıma ilişkin öneriler temizleme, sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme ve yeniden yapma başlıklarında ele alınmış, restorasyon önerileriyle birlikte geliştirilen yeniden işlevlendirme şeklinde tamamlanmıştır (Şekil 4.156.-164.).

4.6.2.1. Temizleme

''Anıtların ve kentsel sitlerin genel etkisini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması'' işlemidir (Ahunbay 2011). Ayrıca yapının yapıldığı günden bugüne kadar uğradığı olumsuz dış etkenler ve malzeme yorulmaları neticesinde, malzeme yüzeyinde oluşan, fiziksel ve estetik görüntü kaybına neden olan olumsuzluklardan arındırılmasıdır. Bu bağlamda hem malzeme temizliği hem de yapıya aykırı ve sonradan eklenmiş mekânların sökümü bu bölümde değerlendirilmiştir. Temizleme ve söküm çalışmalarında farklı yöntemler kullanılmaktadır. Müdahale türleri genel kararlar olup, bozulma çeşidine göre gösterilen müdahale tiplerinden biri veya birkaçı tercih edilebilir. Seçilecek yöntemin, öncelikle içerdiği risk ve olumsuzluklar iyi bilinmelidir. Bu amaçla malzemenin bir yerinde, müdahalelerin denemesi yapılmalı, en az müdahale ve maksimum koruma sağlayan yöntem tercih

edilmelidir. Bu müdahale türleri önerilirken, uygulanacak malzemenin ve bozulmanın türü ve derecesi dikkate alınmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı 2011).

Beton ve betonarme gibi büyük güç gerektiren elemanların sökümünde kesinlikle elektrikli kesici aletler kullanılmamalıdır. Yapıya titreşim yoluyla zarar vermemek için insan gücü kullanılarak, küçük parçalar halinde söküm yapılmalıdır. Daha kolay temizliklerde basınçlı hava ve su püskürtme ya da kumlama olarak da tanımlanan mekanik yöntemlerden yararlanılmaktadır.

Basınçlı hava makinesi yardımıyla uygun atmosfer basıncında kirlenmiş yüzeylerin, kireç badana yapılmış mekânların, atmosfer olayları ve çevresel faktörlerden dolayı kir tutmuş mekânların yerine göre sıcak ya da soğuk su ile yıkanıp temizlenmesi gerekmektedir. Yıkama tekniğinde önemli olan nokta yüzeyin sertlik derecesine göre uygun basınçta müdahale edilmesidir (Letoon 2013).

Yüzey kumlama, basınca dayanıklı kumlama kazanı, makinesi içine doldurulmuş çelik granüllerin, çelik giritlerin, cam kürelerin, kumlama kumunun vb. malzemenin, çelik yüzeylere, mermer yüzeylere, ahşap yüzeylere püskürtülerek bu yüzeylerdeki pas, boya, kir, çapak ve vb. istenmeyen katmanları kaldırmak için yapılan mekanik temizleme tekniğidir (Ahunbay 2011). Bu işlemler özel kumlama makinası ile sulu ya da susuz yapılmaktadır. Bu uygulama, özel agregalarla, düşük basınçta ve agrega tane boyutu sertliğinin, debinin ve basıncın kontrollü bir şekilde kir tabakasına mikro kumlama yöntemi ile uygulanmasıdır (Zakar ve Eyüpgiller 2015). Bu uygulamanın ardından, yumuşak bir kıl fırça ile yüzeydeki toz uzaklaştırılmalıdır. Ardından, düşük basınçlı hava püskürtülerek taşın gözeneklerindeki kir, toz ve parçacıklar yüzeyden uzaklaştırılmalıdır. Bu yöntem, merdiven ve zemin kaplaması gibi daha geniş yüzeyli alanlar için önerilmektedir.

Uygulanabilecek diğer yöntem ise taş yüzeyle kimyasal tepkimeye girmeyecek, taşın rengini değiştirmeyecek özelliklerdeki organik biyositler[2] ile dezenfekte işlemidir. İlk olarak bozulmanın görüldüğü yüzeyde uygun sertlikte bir fırça yardımı ile biyolojik bozulma katmanının temizlenmesi, sonrasında gerekli görüldüğü durumda yosunlaşmayı önleyici biyositlerin kullanılması tavsiye edilmektedir. Uygulama öncesi

[2] Canlı organizmaların özellikle mikroorganizmaların gelişmelerini durduran ya da öldüren kimyasal maddeler.

büyük bir sorunla karşılaşılmaması için, biyosit uygulamasının daha küçük bir yüzeyde denenmesi gerekmektedir. Yapılması gereken esas öneri, sürekli bakım ve temizliktir. Yosunlaşma ve benzeri biyolojik bozulma türlerinin düzenli önlemler alınarak engellenmesi, uzun vadede koruma için tavsiye edilmektedir.

Genel olarak; yapı elemanlarında; derine işlemeyen durumlarda fiziksel temizlik, fiziksel temizliğin yeterli olmayacağı durumlarda ise kimyasal temizlik uygulanacaktır. Sağlam sıvalar korunacak, çatlama, kavlama ve dökülme olanlar ve özgün ile aynı bileşende sıvalar ile yenilenecektir. Duvar yüzeylerinde özgün olmayan tüm sıvalar raspalanarak temizlenecek ve yerine özgün ile aynı bileşende sıva yapılacaktır.

Halil Bilgiç Evi'nde yapılan temizleme çalışmaları şu şekildedir;

- Halil Bilgiç Evi'yle aynı parselde, yapıya bitişik konumda bulunan betonarme eklenti yapı hem yapım tekniğinden hem de sözlü kaynak bilgilerinden anlaşılacağı gibi özgün değildir. Eklenti betonarme yapının özgün mimariye zarar vermeden sökülüp, hafriyatın yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir.
- Restitüsyon dönem analizlerinde Halil Bilgiç Evi'ne ait bir kütle olduğu tespit edilen Tahsin Saygılıer Evi'nde bulunan özgün ahşap kirişleme üzeri ahşap kaplamalı üst örtü üzerindeki toprak dam, yakın dönemde betonarme olarak değiştirilmiştir. Geleneksel dam sisteminin yok edildiği bu durum, iç kısımda yapılacak askılama çalışmalarından sonra, yapı strüktürüne zarar vermeyecek şekilde sökülmelidir.
- Tahsin Saygılıer Evi'nde avluda yer alan mutfak, tuvalet ve odunluk mekânlarından oluşan betonarme eklenti bölüm yapının özgün mimarisine zarar vermeden sökülüp hafriyatın yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir.
- Tahsin Saygılıer Evi avlusuna girişi sağlayan özgün olmayan ve yapıyla uyumsuz metal kapı, ahşap pencere, metal pencere korkuluğu gibi elemanların sökümü yapılarak temizlenmelidir.
- Halil Bilgiç Evi avlusuna girişi sağlayan özgün olmayan ve yapıyla uyumsuz metal kapı sökülmelidir.

- Halil Bilgiç Evi doğu avlusunun zemini, çimento esaslı şap malzemesi ve özgün olmayan diğer malzemelerden temizlenmelidir. Avluda araştırma kazıları yapılmalı bu kazılar sonucunda özgün avlu döşemesine ulaşılmalıdır. Özgün döşeme malzemesine göre gereken fiziksel ve kimyasal temizlikler yapılmalıdır. Şayet araştırma kazıları özgün döşemeye ulaşmayı sağlamazsa yeniden yapım müdahalesinde karşılaştırmalı çalışmalar sonucu özgün olduğu bilinen olan taş malzeme döşenmelidir.
- Yapı doğu avlusunda zemin yüzeyinde bulunan yosunlaşmış bitkiler zirai yöntemlerle sökülmelidir.
- Halil Bilgiç Evi doğu avluda yer alan eklenti tandır bölümü özgün olmadığı için temizlenmelidir.
- Bodrum katta bulunan özgün olmayan eklenti B01 mekânı özgün mimariye müdahale etmeden titizlikle yıkılmalıdır. Ortaya çıkacak hafriyatın yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir.
- Bodrum kat zemin kaplaması özgün olmayan beton malzemenin uzaklaştırılmasıyla temizlenmelidir.
- Betonarme olan bodrum kat tavanı temizlenmelidir.
- Bodrum katta yer alan kapı ve pencere gibi ahşap yapı elemanları uzun süre kullanılmış olduğundan ahşap yüzeylerde aşınma, kavlama, çatlama ve kirlenme oluşmuştur. Özgün malzeme koruma amacıyla temizlenmelidir.
- Bodrum kat kapı ve pencerelerinde bulunan demir parmaklıklar, menteşeler, kapı kilitleri gibi metal elemanlar pas sökücü ile temizlenmelidir.
- Batı cephesi bodrum kat kotunda dış cephede bulunan moloz taş örgülü duvarlara özgün olmayan çimento esaslı harçla derz yapılmıştır. Bu derzler yapı duvarlarına zarar verilmeden küçük el aletleriyle itinalı biçimde sökülmelidir.
- Zemin kata ulaşımı sağlayan üç basamaklı betonarme merdiven sökülerek yapıdan uzaklaştırılmalıdır.
- Halil Bilgiç Evi zemin katta yer alan revaklı eyvan bölümünde kapatılmış olan kemer açıklıkları özgün mimariye müdahale etmeden titizlikle temizlenerek özgün kemerler ortaya çıkarılmalıdır.

- Zemin katta bulunan tüm eklenti bölme duvarların yapının özgün mimarisine zarar vermeden sökülerek hafriyatın yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir. Bu sayede özgün eyvan mekânı ortaya çıkarılacaktır.
- Zemin katta kapatılmış havuz boşluğundaki kaplama malzemeleri temizlenerek özgün havuz orta çıkarılmalıdır.
- Zemin katta bulunan taş döşemenin temizliği önerilmiştir. Öncelikle yapının belirli bölümlerinden taş numuneleri alınarak Kültür Bakanlığı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı tarafından incelemeye gönderilmelidir. Taşın doğal yapısına, kirlilik boyutuna göre ideal çözelti malzeme tespiti yapılmalıdır. Bu tespit resmi raporlar halinde uygulamayı yapacak restoratörlere verilerek bu kapsamda müdahale önerilmelidir.
- Taş temizlemede; tuzlanma, böceklenme, bitki oluşumu vb. gözenek oluşumu, kopma, kavlama gibi bozulmalar için mekanik ve kimyasal temizleme yapılmalıdır. Taş cephe temizliğinde önemli olan kullanılan malzemenin asitlik derecesidir. Asit, bazik bir yapıda olan taşların yüzeyine zarar verir ve taşın korunmasız kalmasına ve dolayısı ile cephenin daha kısa sürede tahrip olmasına neden olur. Taş temizliğinde teknik ne olursa olsun;

✓ Taşın rengi, dokusu, parlaklığı gibi görüntü özellikleri; dayanımı, su buharı geçirgenliği gibi fiziksel ve kimyasal özelliklerinin değişmemesine,

✓ Özellikle işlemeli yüzeylerde aşınma oluşumlarından kaçınılmasına,

✓ Yeni ve farklı biçimde yüzeyler oluşturulmamasına dikkat edilmelidir (Kurugöl, 2009).

- Zemin kat batı cephesinde bulunan özgün olmayan betonarme balkon, banyo ve tuvalet mekânları yapıya zarar vermeyecek şekilde yıkılarak, hafriyatı yapıdan uzaklaştırılmalıdır.
- Halil Bilgiç Evi iç ve dış duvarları ile sütun ve kemerlerinde yer alan boya ve sıva kalıntıları yüzeye zarar vermeyecek biçimde temizlenmelidir. Basınçlı hava ve su yardımıyla yapılacak temizlik sonrasında istenilen durum elde edilemezse, bu kısımlarda kısmi mekanik temizleme yöntemi yapılmalıdır.
- Özgün pencere korkuluğuna eklenen özgün olmayan bölümler yapıya zarar vermeden sökülerek yapı dışına taşınmalıdır.
- Halil Bilgiç Evi özgün olmayan avlu duvarları sökülerek temizlenmelidir.

- Bütün iç mekân duvarlarında bulunan tüm çimento esaslı derzler ve yakın dönemde yapılmış badanalar, hava-su ve gerektiğinde mekanik yöntemlerle temizlenmelidir.
- Yapının batı cephesinde birinci kat kotunda yer alan taş duvarın üstünde yer alan sıva, boya kumlama yapılarak taşa zarar verilmeden temizlenmelidir.
- Yapının batı avlusunda niteliksiz komşu yapının çökmesinden kaynaklı oluşan hafriyat uzaklaştırılarak alan temizliği yapılmalıdır.
- Zemin kat batı bölümde yer alan SERGİ SALONU olarak işlevlendirilen mekândaki beton döşeme sökülerek özgün döşeme kotuna getirilmelidir.
- Zemin kat havuz döşemesinde yapılan beton kaplama sökülerek özgün döşeme kotuna ulaşılmalıdır.
- Zemin kat havuz taş duvarlarında fiziksel temizlik yapılmalıdır.
- Zemin katta EYVAN ve SERGİ SALONU olarak işlevlendirilen mekânlardaki metal kaplama sökülerek, özgün tavan ortaya çıkarılmalı, özgün ahşap kirişlemeler temizlenmelidir.
- Zemin kat batı cephesinde yer alan kapı ve pencere gibi yapı elemanları özgün olmamaları sebebiyle temizlenerek yapıdan uzaklaştırılmalıdır.
- Birinci kata ulaşımı sağlayan betonarme eklenti merdiven yapının özgün mimarisine zarar vermeden sökülüp, hafriyatın yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir.
- Birinci kat SOFA mekânında yer alan ahşap zemin döşemesi kullanım ömrünü tamamlayıp çürüdüğü için temizlenmelidir.
- Birinci kat SOFA mekânının tavanında yer alan eliptik tavandaki kireç badana kalıntıları hava-su yardımıyla uygun basınçta yıkanarak temizlenmelidir.
- Birinci kat SOFA mekânının tavanında yer alan eliptik tavan, sadece izleri bulunan süslemeler alanında başarılı konservasyon uzmanları yardımıyla temizlenmelidir.
- Birinci kat ŞARK ODASI olarak işlevlendirilen mekânın tavanında bulunan, renkli boyama yöntemiyle oluşturulmuş ajur göbekli tavan süslemesinin, alanında uzman konservatörler tarafından temizliğinin yapılması gerekmektedir. Ahşap olan tavan göbeği için de temizlik yapılmalıdır.
- Birinci kat ADIYAMAN YAŞAM ODASI olarak işlevlendirilen mekânın tavanında bulunan, renkli boyama yöntemiyle oluşturulmuş tavan süslemesinin, islenme sebebiyle oluşmuş kararmasına yönelik temizlik yapılmalıdır. İslenme temizliğinin

ardından uzman konservatörler tarafından boyama temizliğinin yapılması gerekmektedir.

- Birinci kat batı cephesinde bulunan özgün olmayan betonarme balkon, banyo tuvalet ve eklenti depo mekânları yapıya zarar vermeyecek şekilde yıkılarak, hafriyatı yapıdan uzaklaştırılmalıdır.
- Birinci kat batı bölümünde yer alan MERDİVEN ve KÖŞK ODASI olarak işlevlendirilen mekânlar özgün olmadığı gerekçesiyle, yapının özgün mimarisine zarar vermeden, yıkılmalıdır. Hafriyatın yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir.
- Birinci kat batı cephesinde yer alan kapı ve pencere gibi yapı elemanları özgün olmamaları sebebiyle temizlenerek yapıdan uzaklaştırılmalıdır.
- Birinci katta yer alan kapı ve pencere gibi ahşap yapı elemanlar uzun süre kullanılmış olduğundan ahşap yüzeylerde aşınma, kavlama, çatlama ve kirlenme oluşmuştur. Özgün malzemeyi koruma amacıyla temizlenmelidir.
- Birinci kat kapı ve pencerelerinde bulunan demir parmaklıklar, menteşeler, kapı kilitleri gibi metal elemanlar pas sökücü ile temizlenmelidir.
- Birinci katta bulunan ahşap karkas arası kerpiç dolgulu sistemde yapılan duvarları korumak amacıyla kuzey, güney ve doğu cephesini çevreleyen sac malzemenin pas sökücülerle temizliği yapılmalıdır.
- Birinci kat SOFA olarak işlevlendirilen mekânda bulunan ahşap kapı özgün olmadığı gerekçesiyle sökülmelidir.
- Halil Bilgiç Evi doğu cephesi taş malzemede oluşmuş yosunlaşma için de temizlik önerilmiştir. Bu temizleme yöntemlerinden birisi kökleşmiş bitki oluşumlarını, malzemenin yerinden oynatılmadan, mümkünse mekanik olarak sökülmesi, mümkün olmuyorsa biyositler yardımı ile kökünün kurutularak yapı malzemesinden uzaklaştırılmasıdır.
- Halil Bilgiç Evi çatısında eklenti mekânların sökülerek yapıdan uzaklaştırılmalıdır. Özgün olan bölümde ise kurşun malzemenin temizliği yapılmalıdır.
- Yapıda bulunan ahşap kirişleri kapatan tavan elemanları açıldıktan sonra varsa ahşap kirişlerde temizleme yapılmalıdır.

4.6.2.2. Sağlamlaştırma

Çevresel etkenler, malzemede yaşanan yorulmalar ve doğal etkiler ile malzemeler zayıflamaktadır. Sağlamlaştırma çalışmaları yapının malzemesi, taşıyıcı sistem ve üzerinde bulunduğu zeminin sağlamlaştırması olmak üzere üç düzeyde ele alınabilir (Ahunbay 2011). Yapı malzemesinde, yapı elemanlarında görülen bu zayıflamanın önüne geçilerek, fiziksel ve mekanik davranışlarının yeniden güçlenmesini sağlayacak bir takım müdahalelerdir.

Venedik Tüzüğü'nün 10. Maddesine göre "Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği saptanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak anıt sağlamlaştırılabilir" (Venedik Tüzüğü, 1964). Bu maddeye bağlı kalma suretiyle; var olan malzemenin güçlendirilmesi, taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması ve zeminin sağlamlaştırılması olmak üzere üç başlıkta sağlamlaştırma yapılabilir (Yaldız ve ark. 2011).

Sağlamlaştırma ve onarım; bölgesel onarım (kimyasal ankraj), bölgesel güçlendirme (duvarda çekme gerilmelerini karşılayacak elemanların kullanılması, lif takviyeli polimer çubuklar ile güçlendirme, lif takviyeli polimer sargılar ile güçlendirme) temel güçlendirmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir (Yaldız ve ark. 2011).

Halil Bilgiç Evi için ulaşılan verilerden faydalanılarak yapıya statik projelerin ve raporların alanında uzman bir mühendis tarafından hazırlanması gerekmektedir. Yapının ana taşıyıcısı olarak görev yapan eyvan kemerlerindeki strüktürel bozulmalara çatlaklara ve ahşap karkastaki mukavemet noksanlıklarına yönelik, sağlamlaştırma müdahaleleriyle yapı güçlendirmesi yapılmalıdır.

Halil Bilgiç Evi'nde yapılan sağlamlaştırma çalışmaları şu şekildedir;

- Çimento esaslı harçların temizliğinden ve zamanla kısmen ya da tamamen boşalmış derz boşlukları, özgün harcın analizi sonucu elde edilecek yeni malzemeyle doldurulmalıdır. Buna göre;

*Batı cephesi bodrum kat kotundaki moloz taş örgü ile yapılmış dış cephe duvarında zamanla açılmış olan ve yanlış malzemeyle yapılmış derzlerde,

*Batı cephesi zemin kat kotunda yer alan düzgün kesme taştan yapılmış, sıva ve boya temizliği yapılan dış duvar derzlerinde,

*Doğu cephesinde yer kemer açıklıklarının temizliği sonucu açılacak yüzeylerde,

*Zemin kat taş döşeme kaplamasındaki açılmış olan derzlerde,

*Zemin kat eyvanda yer alan havuzun duvar derzlerinde,

*Zemin katta bulunan tüm taş duvarların derzlerinde,

özgüne uygun derz malzemesiyle sağlamlaştırma müdahalesi yapılmalıdır.

- Güçlendirme;

*Zemin katta EYVAN olarak işlevlendirilmiş mekânın taş döşemesinde sağlamlaştırma uygulaması yapılmalıdır.

*Zemin kat SERGİ SALONU dış cephe taş duvarında sağlamlaştırma müdahalesi gerekmektedir.

*Sıva raspası yapılacak mekânlarda sıva altında çıkacak çatlaklara, KÖŞK ODASI VE ADIYAMAN YAŞAM ODASI olarak işlevlendirilmiş mekanlarda üst örtüden yağmur suyu sızması olaylarından dolayı meydana gelmiş çatlakların uygun koşulda ve barda enjeksiyon[3] malzemesi ile doldurularak güçlendirilmesi gerekmektedir.

*Araştırma kazıları önerilen doğu avluda kazılar neticesinde ulaşılan özgün doku kullanılabilir durumdaysa sağlamlaştırma yapılmalıdır.

*Doğu cephesinde yer alan kat silmesinde, silme taşlarının yerinden oynadığı, parçalarının döküldüğü gözlenmiştir. Bu nedenle bu taşlar özgün harçlarla sağlamlaştırılmalıdır.

* Bodrum, zemin ve birinci katlarda bulunan temizlik müdahalesi yapılan kapı, pencere vb. tüm yapı elemanlarına sağlamlaştırma bu elemanlara koruyucu uygulanmalıdır.

*Bodrum, zemin ve birinci katlarda bulunan pencere şebekelerinin koruyucu boya tabakaları zaman içerisinde aşınmış ve korozyona maruz kalmıştır. Bu tür bozulmaya uğramış tüm metal elemanların pas ve diğer kalıntıları temizlenerek koruyucu uygulanmalıdır.

[3] Enjeksiyon; bağlayıcı kireç harcının duvarın içerisine yerleştirilmiş hortumlardan enjeksiyon makinesi ile en fazla 2 bar basınçta en alttan başlayarak yukarıya doğru gidilmek suretiyle akıtılmasıdır. Enjeksiyon yapılacak yüzeydeki tüm hortumlarda enjeksiyon işlemi tamamlandıktan ve malzeme mukavemetini aldıktan sonra yüzeyde kalan hortumların kesilmesi gerekmektedir.

*Birinci katta bulunan ahşap karkas arası kerpiç dolgulu duvarların temizlik müdahalesinden sonra bu duvarlarda sağlamlaştırma çalışmaları yapılmalıdır. Malzemenin dağılmaması için çatlamış, ayrılmak üzere olan sıva tabakaları miller veya mikro enjeksiyon yardımıyla ana taşıyıcıya tutturulur.

*Yapıda bulunan ahşap kirişleri kapatan tavan elemanları açıldıktan sonra ortaya çıkan ahşap kirişlerde sağlamlaştırma yapılmalıdır. Ayrıca hem mevcut hem de yeni kullanılacak ahşap malzemelerde, olumsuz koşullara karşı dayanıklılık sağlanması amacıyla emprenye[4] (ön koruma) uygulanmalıdır.

4.6.2.3. Tamamlama

Z. Ahunbay tamamlamayı, "bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapı ve öğeleri ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel, ya da çağdaş malzeme kullanarak tamamlama işlemi…" olarak tanımlamaktadır (Ahunbay 2011). Dış etkenler, malzeme yorulmaları ve niteliksiz kullanıcı müdahaleleri sonucunda malzemede kopmalar, aşınmalar ve kayıplar görülebilmektedir. Bu durumda eksik bölümlerin tamamlanmasına gidilmektedir. Venedik Tüzüğü'nün on ikinci maddesinde belirtildiği üzere, "eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir" (Ahunbay 2011).

Tamamlama gerektiren durumların iyi analiz edilmiş olması gerekir. Tamamlanmadan bırakılan detay estetik açıdan olumsuz sayılır fakat tamamlama yapılırken de belgesel kimliğin bozulmaması esas kabul edilmelidir. (Kuban 1969)

Tamamlamada ana ilke, mimari elemanda bütünlüğü elde etmek için, ana yapıyla uyumlu, ancak tamamlama müdahalesiyle özgün yapı izlerini birbirinden ayırt edebilecek nitelikte olmasıdır. Aynı zamanda, kullanılacak malzemelerin, özgün malzeme ile benzer mekanik ve kimyasal özelliklerde olması oldukça önemlidir. Aksi durumda kullanılan malzemenin uyumsuzluğu, özgün malzemede farklı sorunlara yol açabilir.

Taş tamamlamada müdahale türleri ve kararları;

[4] Çeşitli yöntemlerle değişik kimyasal maddelerin yapı elemanının bünyesine emdirilmesi işlemi

Yüzey erozyonu 5 cm ve altında bulunan taşlarda, taşın kimyasal ve fiziksel yapısı ile uyum sağlayacak, yüksek penetrasyona[5] sahip harcın, yüzeye emprenye edilerek taşın bütünlenmesidir. Bu onarımın diğer bir adı plastik onarımdır (Zakar ve ark. 2015).

Yüzey erozyonu 5 cm'den fazla olan taşlarda, bulunabiliyorsa kopan parçanın, bulunamıyorsa mekanik özellikleri ve tepkimeleri özgün taş ile benzer bir yabancı taş çürütme yöntemi ile taşın tamamlanmasıdır.

Taş duvar örgüsünde meydana gelen taş boşalmalarında, bulunabiliyorsa boşalan taş malzeme, bulunamıyorsa mekanik özellikleri, özgün taş malzeme ile benzer yeni taş ile duvar örgüsünün bütünlenmesidir.

Halil Bilgiç Evi'nde yapılan tamamlama çalışmaları şu şekildedir;

* Duvarlarda eksik olan taşlar, bağlayıcı harçların analizi yapılarak aynı harçla ve duvardaki derz sıraları dikkate alınarak tamamlanmalıdır. Yapıya eklenecek taş malzemelerde bütünlüğün bozulmaması için renk, şekil ve boyut değişikliği yapılmamalıdır.

* Pencerelerdeki ve kapılardaki kırık veya kullanılamaz parçalar özgün malzeme ile aynı detayda tamamlanmalıdır.

*Yapıda bulunan ahşap kirişleri kapatan elemanlar açıldıktan sonra varsa eksik olan ahşap kirişler özgün biçime uygun şekilde tamamlanmalıdır.

*Zemin kat eyvanda yer alan havuzun taş duvarında kopan parçalar özgününe uygun detayla tamamlanmalıdır.

*Doğu cephesinde yer alan kat silmesinde, silme taşlarının bozulan ve eksilenleri tamamlama ilkelerine uygun şekilde yapılmalıdır.

*Zemin kat batı cephesinde yer alan özgün olmayan kapı ve pencereler temizlendikten sonra duvar, özgün taş malzemeyle detayına uygun şekilde tamamlanmalıdır.

*Araştırma kazıları önerilen doğu avluda kazılar neticesinde ulaşılan özgün doku kullanılabilir durumdaysa ancak eksik malzemeler söz konusuysa tamamlama yapılmalıdır.

[5] Yüzeye nüfuz etme

*Bodrum, zemin ve birinci katlarda bulunan pencere şebekelerinin kopan veya eksilen parçaları özgününe uygun teknik detayda tamamlanmalıdır.

*Birinci katta bulunan ahşap karkas arası kerpiç dolgulu duvarların kopan, aşınan kısımlarında tamamlama çalışmaları yapılmalıdır.

*Yapıda bulunan ahşap kirişleri kapatan tavan elemanları açıldıktan sonra ortaya çıkan ahşap kirişlerde, kopmuş veya bozulmuş olanlar varsa tamamlama yapılmalıdır.

4.6.2.4. Yenileme

Zaman içerisinde doğa etkisiyle veya kullanıcı kaynaklı hatalarla kaybolan veya yüzey kaybına uğrayan yapı elemanlarının veya yapının özgünlüğünü bozan değişimlerin özgün malzeme ve detayda yenisiyle değiştirilmesidir (Öz 2014).

Halil Bilgiç Evi'nde yapılan yenileme çalışmaları şu şekildedir;

*Zemin katta SERGİ SALONU olarak işlevlendirilen mekânın döşeme kaplamaları, özgün malzeme ile uygun biçimde ancak güncel detay teknikleri kullanılarak yenilenmelidir.

*Yapı cephelerinde bulunan sac malzemede zamanla aşınmış, kopmuş malzeme kayıpları özgününe uygun detay ve teknikte tamamlanmalıdır.

*Araştırma kazıları önerilen doğu avluda kazılar neticesinde ulaşılan özgün doku harap olmuş ve kullanılamaz durumdaysa yenileme yapılmalıdır.

*Halil Bilgiç Evi birinci kat SOFA VE KÖŞK ODASI olarak işlevlendirilen mekânlar karşılaştırmalı çalışmalar neticesinde özgününe uygun detay ve malzemelerle yenilenmelidir. Bu bölümde bulunan tüm yapı elemanları da özgününe uygun ve güncel detaylarla yenilenmelidir.

*Birinci katta bulunan ve SEYİR TERASI olarak işlevlendirilen mekân, özgün yapım tekniği ve malzemeyle aslına uygun şekilde yenilenmelidir.

*Yapıda bulunan ahşap kirişleri kapatan tavan elemanları açıldıktan sonra ortaya çıkan ahşap kirişlerde ihtiyaç halinde yenileme yapılmalıdır.

*İçerisine girilemeyen çatı örtüsü için, yeterince güvenlik önlemleri alındıktan sonra, içerisinde çalışmalar yapılıp bozulma tespitleri neticesinde müdahale kararları alınmalıdır. Bozulma tespitleri neticesinde ahşap ve kurşun elemanlarda temizlik,

güçlendirme ve yenileme müdahaleleri uygulanmalıdır. Ancak özgün olmayan ve aslına uygun biçimde yenilenmesi önerilen birinci kat MERDİVEN, SOFA ve KÖŞK ODASI olarak işlevlendirilen mekânların üstünü örten çatı bölümü asıl bölüme uygun detay ve malzemeyle yenilenmelidir.

4.6.2.5. Yeniden Yapma

‘‘Tümüyle yıkılmış, yok olmuş ya da çok harap durumda olan bir anıtın veya sitin elde bulunan belgelere dayanılarak yeniden yapılması işlemidir. Bir yapının tıpkısını inşa etme uygulaması tarihi açıdan bir anlam taşımasa da, bir yapım tekniğini sürdürme, geleneği yaşatma bakımından korumaya yönelik olabilmektedir’’ (Ahunbay 2011).

Halil Bilgiç Evi’nde yapılan yeniden yapma çalışmaları şu şekildedir;

*Tahsin Saygılıer Evi’nde bulunan Halil Bilgiç Evi doğu avlusuna bakan pencere ve kapı elemanları özgün detayla yeniden yapılmalıdır.

*Yapı avlusunda bulunan betonarme eklenti yapı temizlendikten sonra ana yapıya uygun detayda, yeterli boyutta ve uygun malzemeler kullanılarak TUVALET olarak işlevlendirilmek üzere yeniden yapılmalıdır.

*Bodrum kata ulaşımı sağlayan ve rölöve çizimlerinde yer almayan MERDİVEN uygun konumda ve güncel detaylarla aslına uygun olarak yeniden yapılmalıdır.

*Yeniden yapılan bodrum kata ulaşımı sağlayan, kuzey cephede yer alan merdivene özgününe uygun detayda küpeşte yeniden yapılmalıdır.

*Kullanıcı müdahalesinde maruz kalarak değiştirilen zemin kat havuz döşemesi özgün taş malzemeyle yeniden yapılmalıdır.

*Bodrum kat zemin kaplaması özgün olmayan beton malzemenin yapıdan uzaklaştırılarak temizlenmesinin ardından aslına uygun şekilde yeniden yapılmalıdır.

*Bodrum kat tavanı özgün olmayan beton malzemenin uzaklaştırılmasıyla temizlendikten sonra aslına uygun olarak yeniden yapılmalıdır.

*Yapının birinci katına erişimi sağlayan merdiven sözlü kaynaklardan alınan bilgiler ve yapıdan gelen karşılaştırmalı çalışmalar neticesinde özgün konum, malzeme ve biçimde ancak güncel detay teknikleri kullanılarak yeniden yapılmalıdır.

*Zemin ve birinci katlarda bulunan özgün olmayan pencere korkulukları merdivende bulunan ve özgün olan malzeme ve detayda yeniden yapılmalıdır.

*Halil Bilgiç Evi'ni çevreleyen avlu duvarı özgün olmayan briket duvar temizliğinin ardından, özgün taş malzeme ve uygun detayla güncel konumunda yeniden yapılmalıdır.

*Avlu girişini sağlayan kapı karşılaştırmalı çalışmalar neticesinde aslına uygun olarak yeniden yapılmalıdır.

*Halil Bilgiç Evi doğu cephesinde bulunan ahşap bingiler bu bölümde bir cumba mekânının olduğunu göstermektedir. Bu nedenle birinci kat doğu cephede yer alan 100 numaralı BALKON mekânı temizlenerek, özgün malzeme ve yapım tekniğine uygun şekilde SEYİR TERASI mekânı olarak yeniden yapılmalıdır.

4.6.2.6. İşlevlendirme

‘‘Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapı türleri ancak özel durumlarda özgün işlevini sürdürdüklerinden, bu yapı türlerinin farklı amaçlarla kullanılmaları zorunlu olmaktadır. Konut, otel gibi işlevleri günümüzde de geçerli olan binalar ise bugün yapılan benzerlerinin konfor koşullarını sunmaktan uzak olduklarından, işlevsel olarak eskiyerek standart altı kalmakta, güncelleştirme yapılmadığında, terk edilerek harap olmaktadır. Yeniden işlevlendirme eski binaların yıkımdan kurtarılması için bir araçtır’’ (Ahunbay 2011).

Halil Bilgiç Evi yeniden işlevdirilirken yapı avlusunda bulunan betonarme eklenti ve Tahsin Saygılıer Evi ile birlikte değerlendiriliş ve yapı grubuna **ADIYAMAN KÜLTÜR EVİ** işlevi önerilmiştir. Ana yapıda sergileme alanları planlanmış, betonarme eklentide yapı kullanıcılarının ihtiyacını karşılayacak tuvaletlere yer verilmiştir. Tahsin Saygılıer Evi ise yönetim odaları ve kütüphane birimi olarak değerlendirilmiştir. Yapıda karmaşaya sebebiyet vermemek amacıyla sadece batı avlu, ziyaretçilerin kısa süreli olarak dinlenmelerini sağlayacak KAFETERYA olarak işlevlendirilirken, doğu avluda yer alan tandır bölümü ise yine TANDIR işleviyle

devam ettirilmiş ve ziyaretçilere Adıyaman kültüründe bulunan hıtap[6],katmer ve yufka ekmek pişirilmesi önerilmiştir.

Tahsin Saygılıer Evi mekânları şu şekilde işlevlendirilmiştir;

- Z09 BETONARME EKLENTİ bölümü, doğu avlu içerisinde hizmet verecek şekilde, ENGELLİ TUVALETİ ve DANIŞMA olarak işlevlendirilmiştir.
- Z10 ODA, Adıyaman tarihini, kültürünü ve mimari anlayışını anlatan kitapların ve Halil Bilgiç Evi Restorasyon Önerisi tez çalışmasının yer alacağı KÜTÜPHANE olarak işlevlendirilmiştir.
- Z11 ODA mekânı BEKLEME ALANI olarak işlevlendirilmiştir.
- Z12 ODA mekânı Adıyaman kentine ait kültürel mirasın yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için çalışacak KENT TANITIM BÜROSU olarak işlevlendirilmiştir.
- Z13 KİLER mekânı Adıyaman üzerine bilimsel çalışma yapan her insanın gelip çalışabileceği ARAŞTIRMACI ODASI olarak işlevlendirilmiştir.

Halil Bilgiç Evi mekânları şu şekilde işlevlendirilmiştir;

- Bodrum kat ODA B03 batı avluda yer alan kafeterya bölümüne hizmet verecek MUTFAK olarak işlevlendirilmiştir.
- Bodrum kat ODA B02 batı avluda yer alan kafeterya bölümüne hizmet verecek ÇAY OCAĞI olarak işlevlendirilmiştir.
- Bodrum kat ODA B04 yapıya teknik anlamda hizmet verecek TEKNİK HACİM olarak işlevlendirilmiştir.
- Zemin kat HAVUZ mekânı olarak yer alan bölüm aynı işlevini devam ettirecektir.
- Zemin kat havuz etrafında bulunan Z02 ODA ve Z03 ODA mekânları, EYVAN olarak işlevlendirilmiştir.
- Zemin kat Z01a SOFA,Z04 MUTFAK ve Z05 ODA mekânları sağır duvarlarında Adıyaman'a ait tarihi fotoğraf panolarının bulunduğu, kente ait dokuma, tekstil veya el işi ürünlerinden yazma oyaları, nakışla yapılmış

[6] Kavurmalı veya peynirli olarak isteğe bağlı hazırlanan iç malzemeyle, taş fırında veya tandırda yapılan geleneksel Adıyaman yemeği.

havluların ve el örgüsü ürünlerin sergilendiği ve satışının yapıldığı SERGİ SALONU olarak işlevlendirilmiştir.

- Birinci kat 100 numaralı ODA mekânı ziyaretçilerin açık alanda tarihi dokuyu hissedebilmeleri için SEYİR TERASI olarak işlevlendirilmiştir.
- Birinci kat 101 VE 101a SOFA mekânı SERGİ ALANI olarak işlevlendirilmiştir.
- Birinci kat 102 ODA mekânı, geleneksel Adıyaman kültürünü yansıtan öğelerin bulunduğu oturma düzeninde tasarlanmış ŞARK ODASI olarak işlevlendirilmiştir.
- Birinci kat 103 ODA mekânı, KÖŞK ODASI olarak işlevlendirilmiştir.
- Birinci kat 104 ODA mekânı, zemin katla birinci katın bağlantısını sağlayacak MERDİVEN olarak işlevlendirilmiştir.
- Birinci kat 105 ODA mekânı geleneksel Adıyaman odasını yansıtacak düzende döşenmiş, yer minderleriyle döşenmiş bazı bölümlerinde geleneksel divanların ve duvar halılarının bulunduğu ADIYAMAN YAŞAM ODASI olarak işlevlendirilmiştir.
- Birinci kat 101 ve 101a numaralı mekânlar Adıyaman yöresel kıyafetlerinin giydirildiği mankenlerin bulunduğu, yapıya ait müzede sergilenen parçaların ve daha birçok geleneksel araç-gerecin sergilendiği SOFA olarak işlevlendirilmiştir.

4.6.2.7. Çağdaş Mekanik Sistemler

Halil Bilgiç Evi yapıldığı tarihlerde elektrik bulunmadığı, suyun da taşıma su olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Zamanla doğan ihtiyaçlar neticesinde elektrik, su ve haberleşme tesisatı gelişigüzel bir şekilde duvar yüzeylerinden geçirilerek odalara taşınmıştır. Kalorifer tesisatı bulunmayan yapıda kış mevsiminde kurulan sobalarla ısıtma sağlanmıştır. Tüm bu durumlar yapının estetik bütünlüğüne zarar vermektedir. Bu bakımdan yeni işleve yönelik ısıtma, elektrik ve sıhhi tesisat projeleri hazırlanmalıdır. Bu noktada modern koşullarda ihtiyaca cevap verecek çağdaş mekanik sistemlerin projelendirilerek, yapının özgün mimari nitelikleriyle uyumlu düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca ısıtma-soğutma ve sıcak su ihtiyacını karşılayacak yaklaşık 20

kW gücünde Variable Refrigerant Flow[7] (VRF) kurulması, tüm tesisat borulamalarının ahşap tavan arası ve bölücü duvarların içinden veya süpürgelik hizasından kanal içine gizlenerek üst katlara ve tüm odalara taşınması önerilmektedir. Yapıda görülen nem problemlerini ortadan kaldırmak için, yapının çevresinde biriken zemin suyunun drenaj sistemi ile yapıdan uzaklaştırılması gerekmektedir.

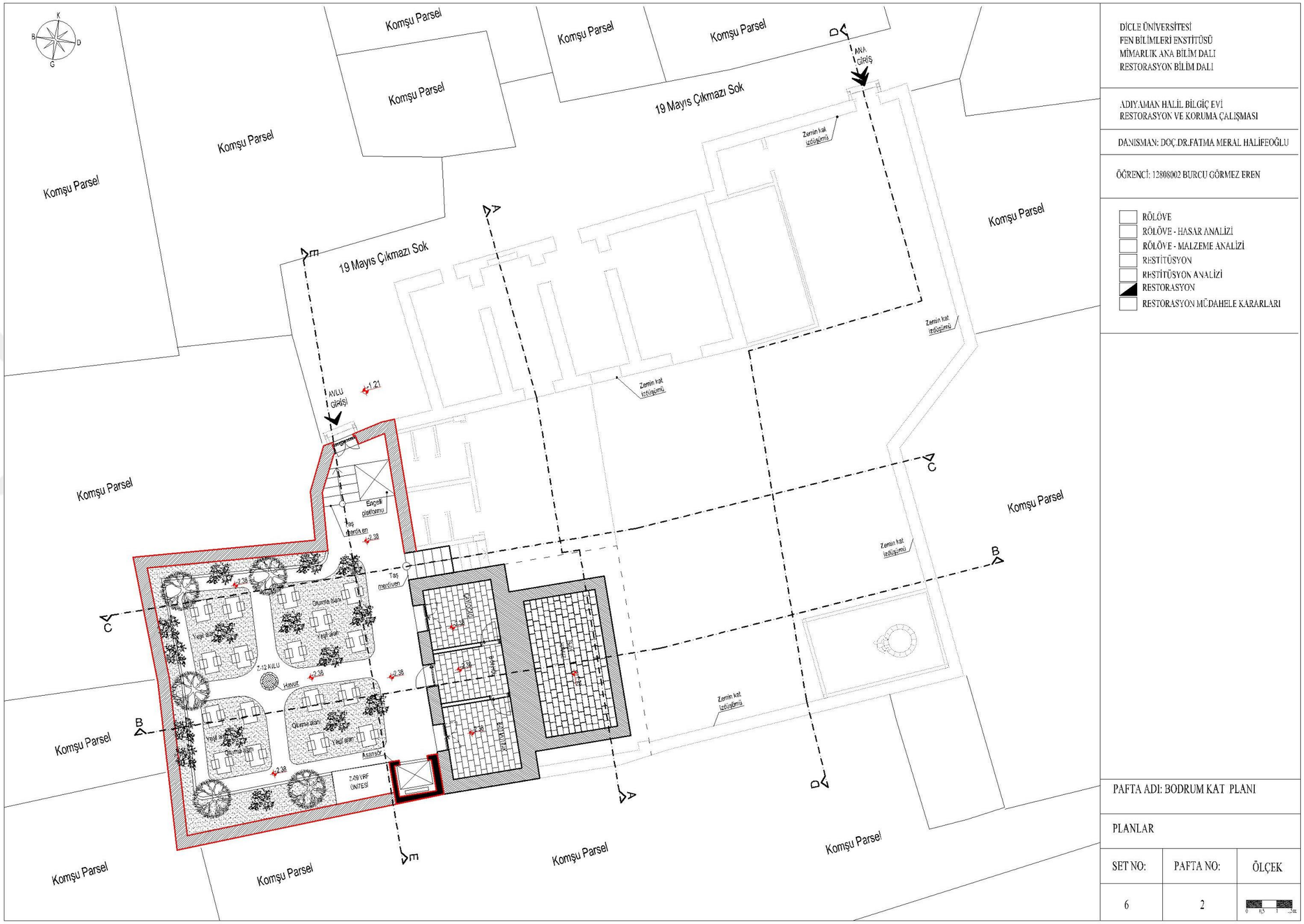
4.6.3. Restorasyon Çizimleri

Adıyaman Halil Bilgiç Evi'ne ait restorasyon çizimleri bu başlıkta gösterilmiştir.

[7] Değişken Soğutucu Akışkan Debisi anlamına gelmektedir. Bir dış ünite ile birden fazla iç ünitenin kontrol edildiği klima sistemidir.

Şekil 4.147. Vaziyet planı

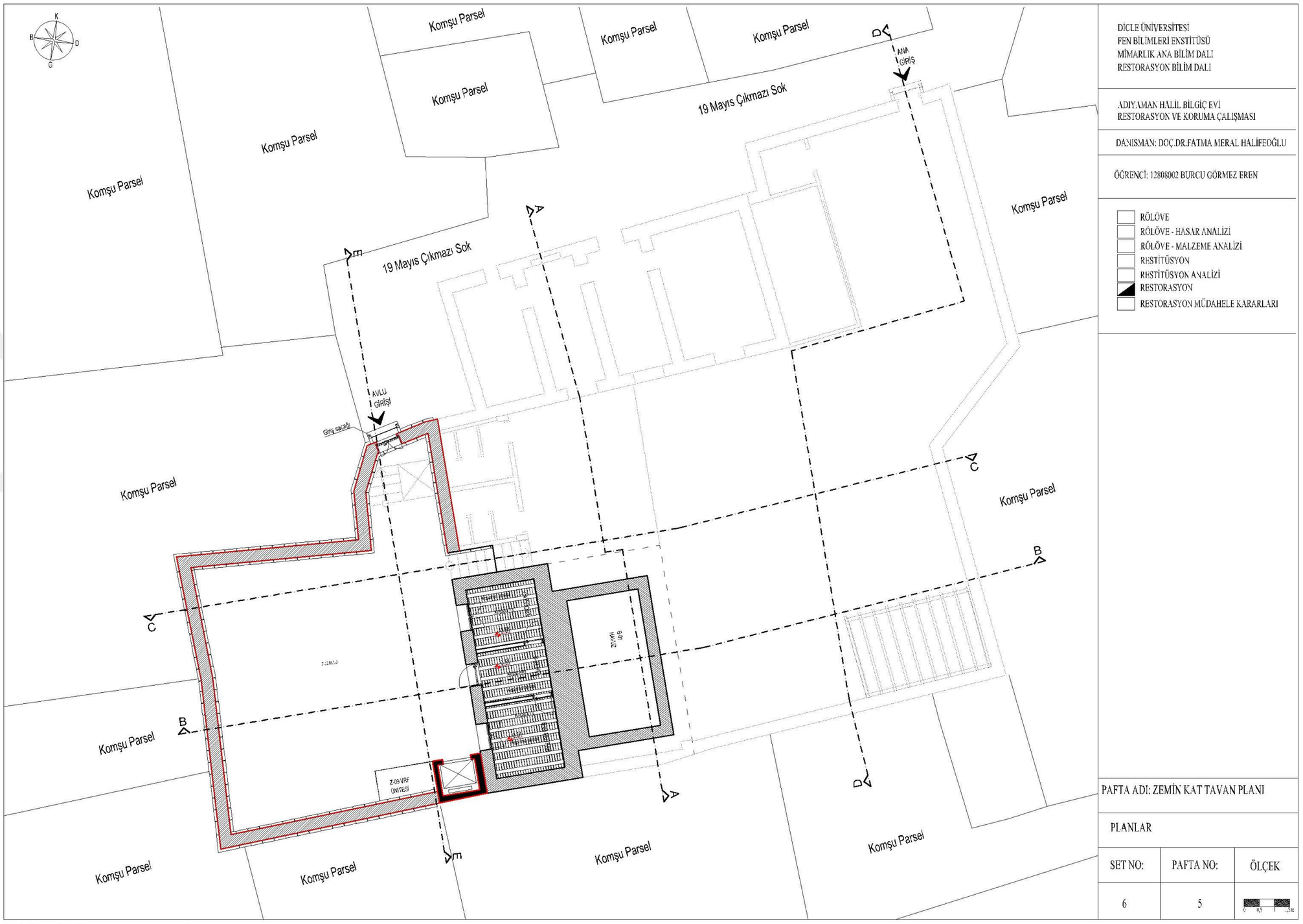
Şekil 4.148. Bodrum kat yakın çevre planı

Şekil 4.149. Zemin kat yakın çevre planı

Şekil 4.150. Birinci kat planı

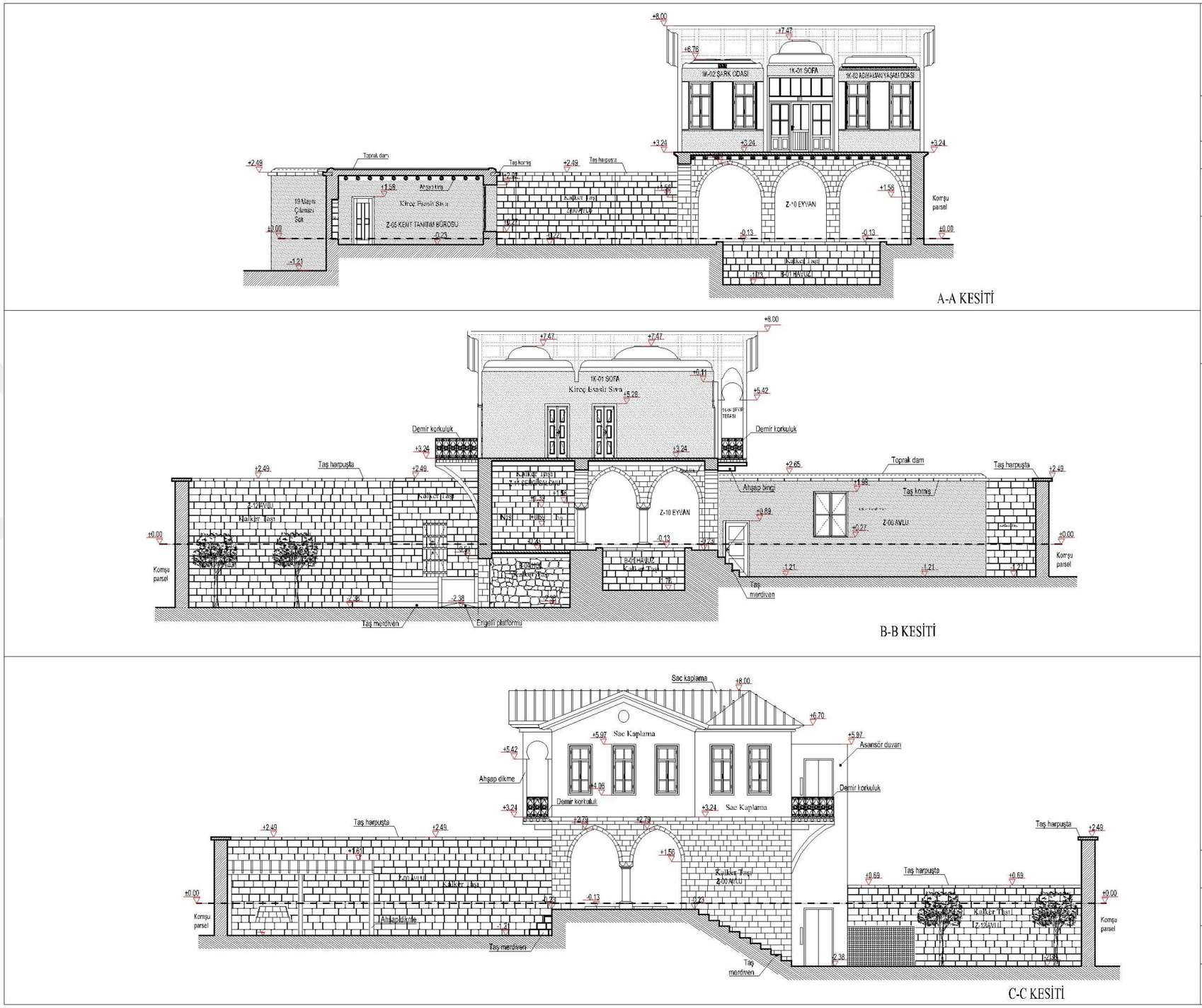
Şekil 4.151. Bodrum kat tavan planı

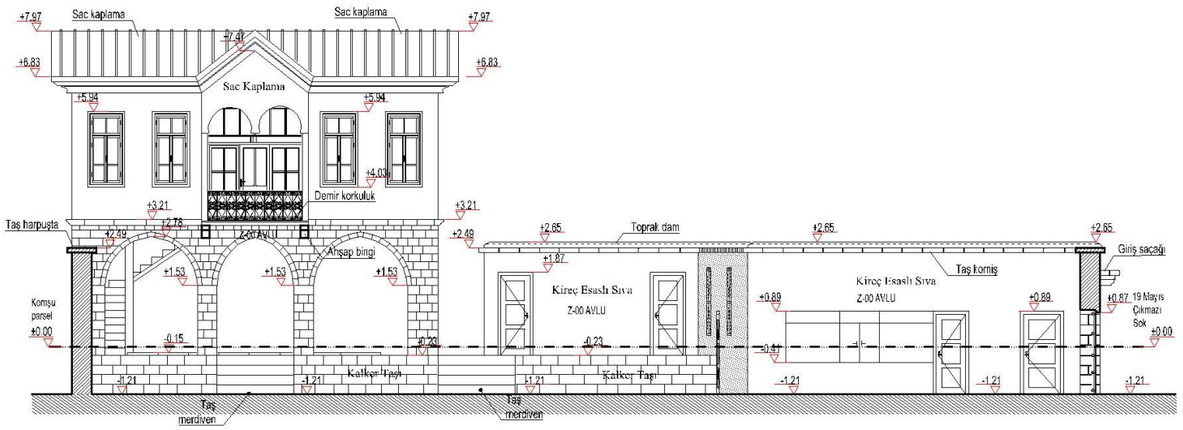
Şekil 4.152. Zemin kat tavan planı

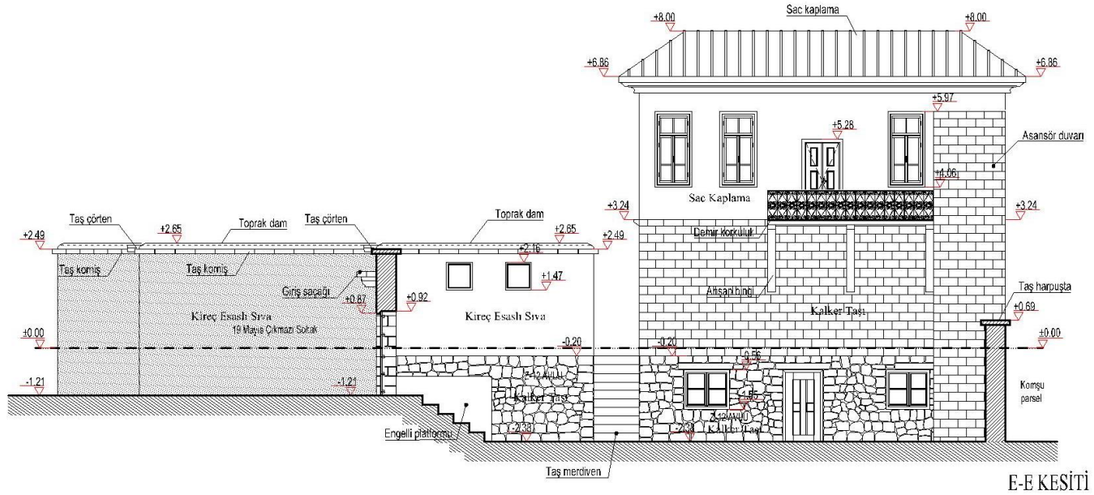
Şekil 4.153. Birinci kat tavan planı

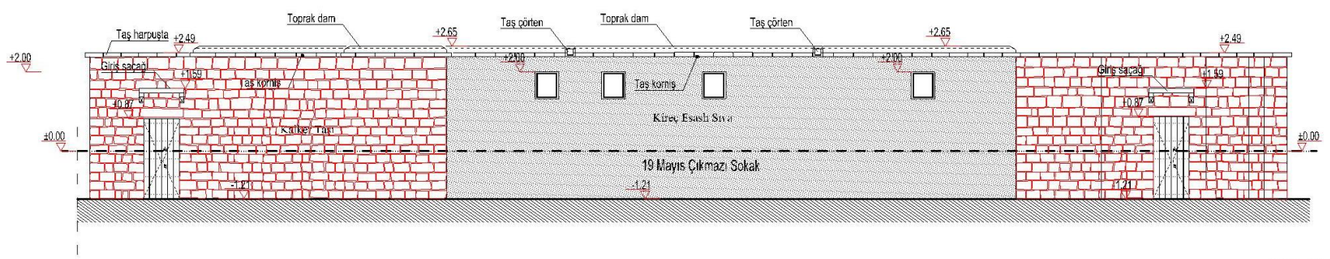
Şekil 4.154. Kesitler (a: Sokak cephesi; b: A-A kesiti; c: A-A kesiti)

D-D KESİTİ

E-E KESİTİ

KUZEY CEPHESİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: 12808002 BURCU GÖRMEZ EREN

- [ ] RÖLÖVE
- [ ] RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- [ ] RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- [ ] RESTİTÜSYON
- [ ] RESTİTÜSYON ANALİZİ
- [x] RESTORASYON
- [ ] RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

PAFTA ADI: KESİTLER

KESİTLER

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
6	8	

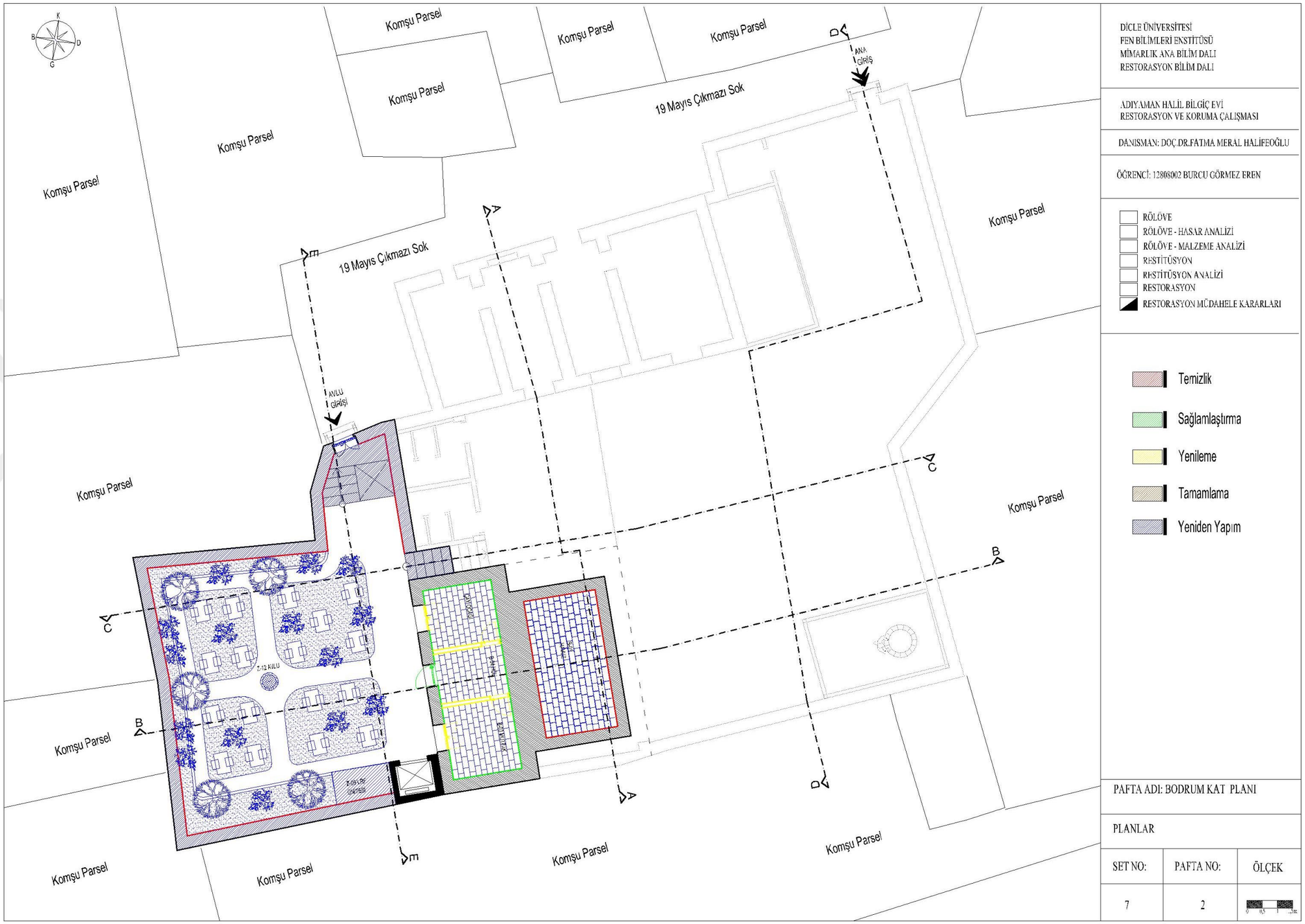
Şekil 4.155. Kesitler (a: B-B kesiti; b: C-C kesiti; d:kuzey cephesi)

4.6.4. Restorasyon Müdahale Çizimleri

Adıyaman Halil Bilgiç Evi'ne ait restorasyon müdahale çizimleri bu başlıkta gösterilmiştir.

Şekil 4.156. Vaziyet planı

Şekil 4.157. Bodrum kat yakın çevre planı

Şekil 4.158. Zemin kat yakın çevre planı

Şekil 4.159. Birinci kat planı

Şekil 4.160. Bodrum kat tavan planı

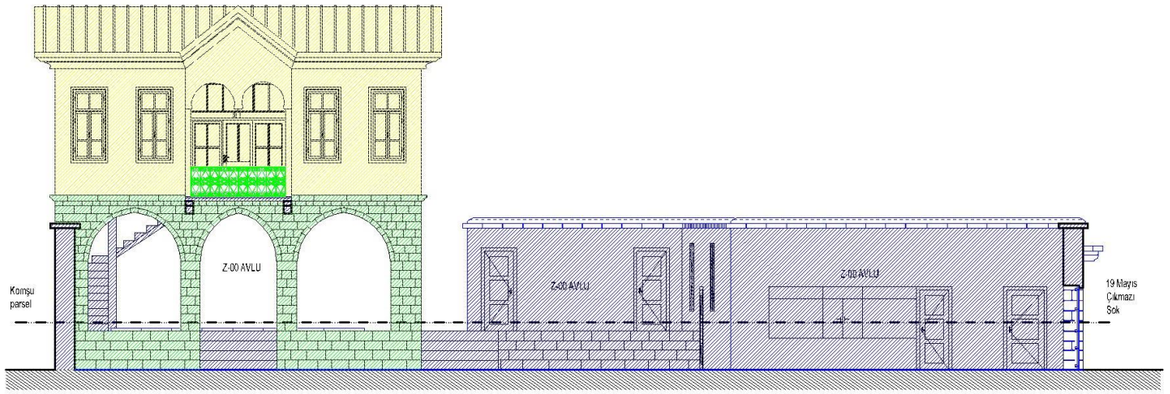
Şekil 4.161. Zemin kat tavan planı

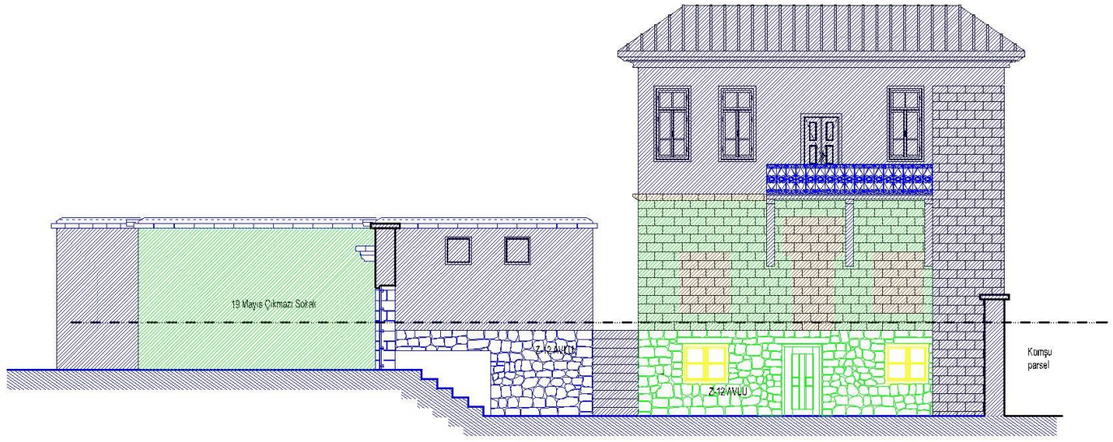
Şekil 4.162. Birinci kat tavan planı

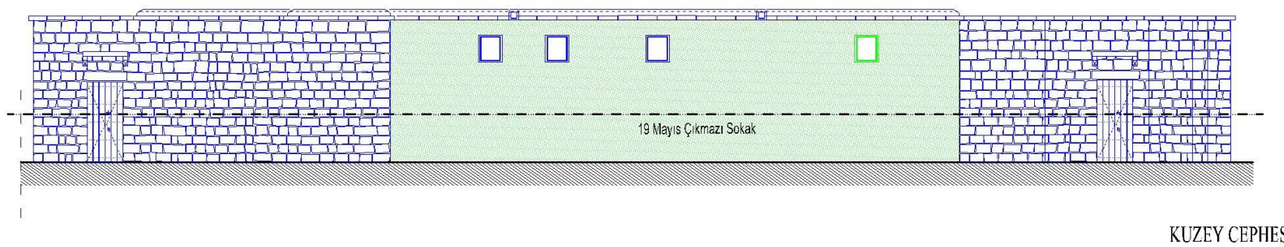
Şekil 4.163. Kesitler (a: A-A kesiti; b: B-B kesiti; c: C-C kesiti)

D-D KESİTİ

E-E KESİTİ

KUZEY CEPHESİ

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
RESTORASYON BİLİM DALI

ADIYAMAN HALİL BİLGİÇ EVİ
RESTORASYON VE KORUMA ÇALIŞMASI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.FATMA MERAL HALİFEOĞLU

ÖĞRENCİ: 12808002 BURCU GÖRMEZ EREN

- RÖLÖVE
- RÖLÖVE - HASAR ANALİZİ
- RÖLÖVE - MALZEME ANALİZİ
- RESTİTÜSYON
- RESTİTÜSYON ANALİZİ
- RESTORASYON
- RESTORASYON MÜDAHELE KARARLARI

- Temizlik
- Sağlamlaştırma
- Yenileme
- Tamamlama
- Yeniden Yapım

PAFTA ADI: KESİTLER

KESİTLER

SET NO:	PAFTA NO:	ÖLÇEK
6	9	

Şekil 4.164. Kesitler (a: D-D kesiti; b: E-E kesiti; Kuzey cephesi)

Halil Bilgiç Evi restorasyon kararları göz önünde bulundurularak, yapıya ait üç boyutlu görsel çalışmaları yapılmış ve böylelikle restorasyon uygulaması sonrasında yapının kavuşacağı tasarım yansıtılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.165., Şekil 4.166., Şekil 4.167., Şekil 4.168.).

Şekil 4.165. Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

Şekil 4.166. Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

Şekil 4.167. Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

Şekil 4.168. Restorasyon projesi üç boyutlu modelleme görseli

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Adıyaman il tarihine bakıldığında, Fırat ve Toroslara hâkim geçitleri içeren özellikleri ile kentin her zaman önemli bir stratejiye sahip olduğu görülmüştür. Diğer yandan Fırat, Dicle ve Nil nehirleri arasında kalan, Bereketli Hilal olarak adlandırılan bölgede bulunan Adıyaman, zengin doğal özellikleri nedeniyle Paleolitik dönemden bugüne, tarih boyunca yerleşilmiş bir bölgedir. Adıyaman ili sınırları içindeki kültür varlıkları incelendiğinde, farklı uygarlıklara ait eserlerden, ildeki bu zengin tarihi katmanlaşma açıkça görülür.

1960'lara kadar kale çevresindeki kerpiç yapılardan oluşan kasaba görünümündeki Adıyaman, göçlerin artmasıyla kentleşmeye başlamıştır. Bu hızı etkileyen diğer nedenler ise 1971'de petrolün bulunması ve 1970'ten itibaren Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) başlamasıdır.

Adıyaman'daki hızlı nüfus artışı, gelişen yaşam standartları, göçler ve tarihi dokunun modern yaşama dönüştürülme çabaları, geleneksel evlerin yaşam sürecini etkileyen olumsuz faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Adıyaman kentinde evlerin neredeyse tamamı bakımsız durumdadır. Kentte bulunan tarihi yapılar yeteri kadar korunamamış hemen hemen tamamı yok olmuştur. Güçlükle ayakta duran birkaç geleneksel konut ise yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu nedenle yöreye özgü olan bu geleneksel yapıların, tanıtılması ve özellikle de korunmasına dikkatlerin çekilmesi kültürel miras açısından bir zorunluluktur. Böyle bir ortamda tez konusunu oluşturan Halil Bilgiç Evi korunmaya değer önemli bir kültür varlığıdır. Korumanın tam anlamıyla hedefine ulaşması, sosyal ve mimari yapının birlikte korunmasıyla mümkün olabilecektir.

Çalışma kapsamında Adıyaman kenti genel ve yapı ölçeğinde fotoğraflarla belgelenmiştir. Kent halkıyla yapılan görüşmeler neticesinde koruma sorunlarının tespit edilerek Adıyaman kentine yönelik sosyal ve mimari açıdan koruma önerileri geliştirilmiştir. Bu çalışmanın birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümünde Adıyaman kentiyle ilgili daha önceki literatür çalışmalarına değinilmiş, Adıyaman kentinin coğrafi yapısından, iklim ve bitki örtüsünden, Adıyaman adının tarihsel süreci ve kentin tarihinden bahsedilmiştir. Beşinci bölümünde Adıyaman'da mimarlık ve yapı sanatı kavramı adı altında geleneksel kent dokusu, kent dokusunun tarihsel süreci ve kent

dokusunu oluşturan mimari yapılar irdelenerek Geleneksel Adıyaman Evlerinin yapısal ve mimari özellikleri araştırılmıştır. Beşinci bölümün devam eden kısımlarında ise geleneksel Adıyaman Evlerinin mimari ve plan özelliklerini taşıyan Halil Bilgiç Evi detaylıca tanıtılmış, araştırma ve belgelere dayalı şekilde ele alınmıştır. Yapıya ait rölöve çizimleri anlatılmış, restitüsyon ve restorasyon projeleriyle oluşturulan analizler kurgulanmıştır. Daha sonra, kentin koruma sorunları mimari ve sosyal açıdan olmak üzere iki başlık altında ele alınarak tespitlerde bulunulmuştur. Altıncı bölümde ise çalışma konusu yapının bulunduğu Adıyaman kentine yönelik tespit edilmiş veriler neticesinde sosyal ve mimari yapıda korumaya yönelik öneriler geliştirilmiştir.

5.1 Tez Çalışması İle İlgili Sonuçlar

5.1.1.Sosyal Yapı İle İlgili Sonuçlar

Geleneksel konutları etkileyen en önemli öğelerden biri halkın sosyal yapısıdır. Halkın hayat biçimi, dini inancı, mahremiyet olgusu, komşuluk kavramı ve gelir düzeyi gibi faktörler yapının konumundan, büyüklüğüne ve hatta mekân yerleşimine kadar tüm yapısal düzeni belirlemektedir. Günümüze ulaşmış olan geleneksel konutlar, bölgenin coğrafik koşulları, malzeme ve iklim özelliklerinin yanında kent halkının yaşam kültürüyle de biçimlenmişlerdir. Adıyaman kentinde bugünkü sosyal yapı, geçmiş dönemlerdeki Ermeni ve Süryani toplumun yerine, çevre köy ve ilçelerden göç ederek yerleşmiş Kürt, Arap ve Türklerden oluşan Müslüman nüfustur. Yaşanan iç ve dış göçler sosyal yapıyı nerdeyse tamamen değiştirmiştir. Hem sosyal, hem kültürel, hem ekonomik yapı değişmiş bu da konutlar üzerinde önemli bir etki oluşturmuştur. Değişen sosyal yapı kültür ve koruma konusundaki olumsuzluklara alt yapı oluşturmuştur. Temel olarak Adıyaman kentindeki günümüze ulaşan geleneksel evlerde kullanıcı değişmiştir. Kullanıcı değiştiren yapılarda kullanıcı ile yapılar arasındaki bağ yeterince kurulamadığından gerekli koruma sağlanamamıştır. Kent merkezine göçle gelen kesim, kira miktarının düşük olması sebebiyle geleneksel konutları tercih etmişlerdir. Bu sebeple de ihtiyaç değişiklikleri gerekçesiyle yapılar da değişikliğe gidilmiştir. Bu durum ise yapılardaki mekân bozulmalarını hızla arttırmıştır.

5.1.2.Mimari Yapı İle İlgili Sonuçlar

Adıyaman kentinde zamanla değişen sosyal yapı sebebiyle mimari yapılarda da değişimler gözlenmiştir. Geleneksel yapıların işlevinin değiştirilmesiyle mekân ihtiyaçları da artmıştır. Bu sebeple aile yapısı ve kişi sayısına göre düzenlemelere gidilmiştir. Sosyal yapıdaki değişimler, çoğu evin plan düzeninde, mekân biçimlenişi ve sayısında değişiklikler meydana getirmiştir. Bazı evlerde avlu, dam ve teras gibi açık alanlarda yeni mekânlar oluşturulmuş, eyvan kemerleri kapatılarak açık-kapalı mekân kurgusu bozulmuştur. Bir dönem ailelerin kalabalık olmasından bozulmaya uğrayan yapılar sonraki dönemde ise kullanıcı sayısının azalması sebebiyle kullanıcı kaynaklı bozulmaya devam etmiştir. Bu kez de mekânsal anlamda fazla olan yapılar bölünerek, farklı ailelere kiralama yoluna gidilmiştir. Her iki durumda da evlerde mimari değişiklikler meydana gelmiştir.

5.1.3.Sonuçların Genel Değerlendirmesi

Adıyaman, kent ölçeğinde değerlendirildiğinde geleneksel kent dokusunun korunamadığı ve günümüze ulaşan geleneksel yapı sayısının oldukça az olduğu bir kenttir. Bu bağlamda kent merkezinde yaygın kullanımda olan betonarme yapı topluluklarıdır. Geriye kalan, sayısı oldukça az olan geleneksel nitelikteki yapılarda ise koruma sorunları tespit edilerek hem tek yapı ölçeğinde hem de kent ölçeğinde koruma önerileri geliştirilmiştir.

5.2.Adıyaman kenti İçin Geleceğe Yönelik Koruma Önerileri

Adıyaman kenti anıtsal yapıları ve konutlarıyla mimari açıdan neredeyse tüm özelliklerini yitirmiş bir yerleşim yeridir. Ancak günümüze ulaşan az sayıdaki geleneksel yapının korunması ve geleceğe aktarılması önemli bir olgudur. Bu bağlamda geçmişin canlı kanıtı olan bu mimari değerlerin geleceğe aktarılması ancak doğru ve etkili bir koruma bilincine sahip olmakla mümkün olacaktır. Geçmiş zamana göre ülkemizde tarihi çevre koruma kavramı gelişmiştir ve bu birçok tarihi kent merkezlerinde koruma çalışmalarının yapılmasına olanak sağlanmaktadır. Ancak bugüne kadar Adıyaman kentinde bir koruma çalışması yapılmamış, kent yapıları bilimsel araştırmalara konu olmamıştır. Bu koruma sürecinde öncelikle kent ölçeğinde korunması gereken yapılar projelendirilmelidir. Projelendirilen yapılar ilgili kurumlara

bildirilerek tescile önerilmeli, kent ölçeğinde koruma çalışmalarına başlanmalıdır. Koruma çalışmalarının sağlıklı yürütülmesi için yerel yönetimlerin yanında bu çalışmalara halkın katılımı da sağlanmalıdır. Halk ve yönetimin birlikte sürdürdüğü çalışmalarda korumanın başarılı olma ihtimali daha fazla olacaktır.

Ülkemizde de olmak üzere Dünya genelinde amacına ulaşmış çok sayıda koruma çalışması bulunmaktadır. Ülkemizde daha çok tek yapı ölçeğinde, Avrupa'da ise çevre ölçeğinde koruma çalışmaları yaygındır. Korumanın tek yapı ölçeğinde düşünülerek değil, çevresiyle beraber düşünülüp korunması gerekmektedir. Bu durumda tek başına korunan yapılar modern kent dokusunda kaybolup gidecektir.

Adıyaman kentinde günümüze ulaşan ve tescile değer olan birkaç adet geleneksel yapı bulunmaktadır. Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun tescilleyebileceği bu nitelikli yapılar değerlendirmeye alınmalıdır. Kent merkezinde özellikle Adıyaman Kalesi ve çevresinde yapılacak olan koruma çalışmalarında yerli halkın da içinde bulunduğu kullanıcı potansiyeli oluşturulmalıdır. Bu sayede geleneksel yapılar, bilinçli kullanıcılara sahiplendirilmelidir. Öngörülen koruma çalışmaları kent ölçeğinde düşünülmeli, kentteki anıtsal ve sivil mimari yapıların devamlılığının sağlanması amacıyla fiziki işlevleri ve mimari mekânları bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Kente yönelik yapılan koruma planı çalışmalarına ağırlık verilmeli ve büyük titizlikle devam ettirilmelidir. Özgün dokusunu az da olsa korumuş olan her sokak için sokak sağlıklaştırma projeleri gündeme alınmalı, yerinde verilen doğru kararlarla gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır. Ayrıca önemli sonuçları gün yüzüne çıkarma ihtimali olan kale ve çevresinde kazı çalışmaları başlatılmalıdır.

5.2.1. Sosyal Açıdan Öneriler

5.2.2.1. Çevre Ölçeğinde Koruma Önerileri

Adıyaman Kent Merkezinde yapılacak olan koruma çalışmaları kapsamında yapı analiz paftaları oluşturulmalıdır. Geleneksel ve geleneksel olamayan yapı türleri sınıflandırılmalıdır. Geleneksel yapıların bulunduğu kent alanlarında geleneksel dokuya uyumlu malzemeler kullanılmalıdır. Geleneksel nitelikteki mimari yapılar ön plana çıkarılmalıdır. Bu yapılarda koruma çalışmalarına daha fazla önem verilmeli ve koruma

kapsamında bakım-onarım yapılmalıdır. Geleneksel yapılara eklenen muhdes ekler mutlaka kaldırılmalı ve devam eden süreçte bu tür müdahalelerin önüne geçilmelidir.

Tez çalışma konusunu oluşturan yapının bulunduğu gelenekselliğini koruyamamış olan sokak dokusunu sağlıklaştırmak ve korumak amacıyla sokak çalışmaları yapılması bölgeyi daha da canlandıracaktır. Böylelikle hem kültürel bir akış sağlanacak; hem de özgünlüğünü korumakta olan evler yok olmayacaktır.

Ayrıca Adıyaman geleneksel kent dokusu, yerel yönetimler ve kent halkının bilinçsizliği sebebiyle korunamamıştır. Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve halkın aynı amaca hizmet etmeleri ve herkese koruma bilincinin kazandırılması gerekmektedir.

5.2.2.2.Tek Yapı Ölçeğinde Koruma Önerileri

Adıyaman Kent merkezinde restore edilen tek ev Keleş'in Konağıdır. Bu yapı dışında restore edilen sivil mimari eser bulunmamaktadır. Bu durum da gösteriyor ki kentte tek yapı ölçeğinde koruma bilici de yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Bu bağlamda, günümüze ulaşmış geleneksel evlerden yapısal durumu iyi olmayan evler için özgün restorasyon projeleri hazırlanarak yapıya uygun restorasyon müdahale kararları verilmelidir. Bu yapılara ait rölöve çizimleri hazırlanarak, malzeme ve hasar tespit analizleri yapılmalıdır. Bu anlamda tüm veriler belgelenmeli ve bu kapsamda mevcut yapılara uygun koruma kararları alınmalıdır. Oluşturulan projelerin uygulanması aşaması da oldukça önem arz etmektedir. Uygulamada çalışan personellerin yeterli eğitimi almaları için yönetimler çaba göstermelidir.

Tez çalışma konusu olan yapıyla ilgili olarak ise;

Yeniden işlevlendirme uygulaması için yapının ilk aşamada kamulaştırılması ve ilgili kurumlar tarafından koruma altına alınması önerilmiştir. Özgün mimari örneklerin korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasında, toplumsal amaçlara hizmet etmesi önemli bir rol taşımaktadır. Venedik Tüzüğü'nün beşinci maddesinde belirtildiği gibi, *"Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir"* (Ahunbay 2011). Bu açıdan, bu çalışmada somut kültürel mirasın, bölgenin ihtiyaçlarına da cevap verecek şekilde değerlendirilmesi ve toplumsal amaca yönelik olarak kullanılması koruma yaklaşımındaki temel hedef

olmuştur. Bu hedef benimsenerek yeni işlevinin Adıyaman Kültür Evi olmasına karar verilen Halil Bilgiç Evi restorasyon önerisinde sergileme alanları, kütüphane, okuma salonu ve araştırmacı odaları planlanmıştır. Sergi alanlarında kente ait geleneksel öğelerin sergilenmesi, kütüphanede Adıyaman tarihini, kültürünü ve mimarisini anlatan kitapların yer alması, korunmasına karar verilen avludaki tandır bölümünde ise Adıyaman mutfak kültürünün yansıtılması sayesinde Adıyaman'a ait kültürel ve geleneksel mirasın yaşatılması amaçlanmıştır.

5.2.2. Mimari Açıdan Öneriler

Halil Bilgiç Evi henüz bilimsel olarak hiç çalışılmamış Adıyaman geleneksel konut mimarisinin özelliklerini yansıtan ve korunarak geleceğe aktarılması gereken, günümüze ulaşmış olan ender örneklerden biridir. Yeniden işlev önerisi geliştirilirken, çevre verileri ile beraber ele alınmıştır. Evin özgün karakteriyle korunup, çağdaş yaşam standartlarına uygun bir şekilde sağlamlaştırılarak onarılması temel yaklaşım olarak benimsenmiştir. Yapının ilk yapıldığı döneme ait olmamakla beraber, yapıda bir dönem var olan ve özellikleri açısından korunmaya değer bulunmuş eklerin (birinci kat batı bölümdeki odalar) kaldırılmasının yapıya zarar vereceği düşünüldüğünden kaldırılmamasına karar verilmiştir. Halil Bilgiç Evi avlusunda yer alan betonarme eklentinin ise restorasyon projesine uygun kısmi bir şekilde yeniden yapımı öngörülmüştür. Halil Bilgiç Evinin mimari nitelikleri dikkate alınarak yapıya ek bir yük getirmeden uyumlu bir işlev önerisi üzerinde durulmuştur. Bu açıdan yapının "Adıyaman Kültür Evi" olarak yeniden işlevlendirilmesi önerilmiştir. Bu sayede yapının yaşayan ve yaşatan bir anlayışla toplumsal amaca hizmet etmesi amaçlanmıştır.

6. KAYNAKLAR

Anonim 1, 1973. Adıyaman İl Yıllığı

Anonim 2, 1994. Adıyaman İl Yıllığı

Anonim 3, 1967. Adıyaman İl Yıllığı

Ahunbay, Z. 2011.Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul.

Akın, B., Kişisel görüşme, 2019.

Alpaydın, İ.K.,: 2008. Adıyaman şehrinin gelişimi. Medeniyetler kavşağı Adıyaman sempozyumu. 10-12 Ekim 2008, Istanbul. S, 89-95.

ALTIN, A. 2015. Adıyaman'da bir kabaltı ve Kab (Hacı Ali) Camisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 103-124.

Yaldız, E. ve Asatekin, N. G. 2016. Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi. METU Journal of the Faculty of Architecture, 33(2), 161-182.

Aydin, D. ve Okuyucu, Ş. E. 2009. Yeniden kullanıma adaptasyon ve sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında Afyonkarahisar Millet Hamamının değerlendirilmesi. Megaron, 4(1), 35-44.

Bulduk, B., 2011. Adıyaman indere (Zey) Köyü Ağzı. Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.

Bayhan, A.A., 2010. Adıyaman yüzey araştırması (2000-2004). Adıyaman İl Özel İdaresi, s. 194. Adıyaman.

Bekleyen, A., 2004. Güneydoğu Anadolu'da eyvanlı ev geleneği Diyarbakır Köşkleri. ***Yapı Dergisi***, ss. 275, İstanbul.

Bilgiç Ş., Kişisel görüşme, 2018.

Bozkurt, S.G., Altınçekiç, H., 2013. Anadolu'da geleneksel konut ve avluların özellikleri ile tarihsel gelişiminin Safranbolu Evleri örneğinde irdelenmesi. ***İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi***, s: 69-91.

Çağlayan, A., 1967. Adıyaman Tarihi, Deniz Matbaası, Adıyaman.

Çakmak, N. 1999. 237 numaralı Adıyaman ser'iyye sicili. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, KSÜ, Kahramanmaraş.

Çelebi, E., 1986. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi. Cilt, 3-4.

Çetin, F.D., 1993. Çevresel etmenlerin eski Diyarbakır konut mimarisine etkileri ve bu sonuçlara bağlı olarak yeni yapılar için tasarım kriterlerinin belirlenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Çiftçi, P., 2007. Diyarbakır'ın Dicle Kıyısı'ndaki köşk yapıları. Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

Çobancaoglu, T. 1998. Türkiye'de ahşap evin bölgelere göre incelenmesi. Basılmamış doktora tezi, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demir, E., 2004. Adıyaman Şehrinin yerleşimi, nüfusu ve ekonomik yapısı. ***Türk Coğrafya Dergisi***, Sayı 42, ss. 116.

Denknalbant, A., Köşk maddesi, *DİA*, XXVI., ss.282.(Basım Tarihi Yok).

Doğan, H., 2005. Seyahatnamelere göre Niğde. Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 145-180.

Doğan, H., 2012. Adıyaman tarihi ve kültürü üzerine. Kömen Yayınları, Konya, ss. 474.

Erbil, M., kişisel fotoğraf arşivi

Erdim, M. 1979. Adıyaman 'dan bir kerpiç ev ***ODTÜ Mimarlık Dergisi***, 5 (1) Ankara.

Eriç, M., 1987. Türkiye'de vernaküler kerpiç mimarisi, TAÇ Vakfi Dergisi, 2 (7): 36-40, İstanbul.

Eskikurt, A., 2002. Musul Atbeg hâkimiyeti döneminde el-cezire bölgesinin tarihî coğrafyası. Türklük Araştırmaları Dergisi, XII, (Özel Sayı, Prof Dr. Çoşkun Alptekine Armağan). Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, İstanbul, s. 163-186.

Eyüpgiller, K., Zakar, L., 2015. Mimari restorasyon koruma teknik ve yöntemleri, restorasyon uygulamalarında kullanılan çağdaş teknikler, İstanbul.

Fil, R., Ünal, Ş., Yavuz, H., 2013. 2. Ödül, Adıyaman aktif yaşam merkezi mimari proje yarışması tarafından tasarlanan proje raporu.

Güçhan, N.Ş., 2012. Nemrut koruma ve geliştirme programı kültür envanteri. Adıyamanlılar Vakfı yayınları, İstanbul.

Günel, H.A., 1970. Türk Süryanileri tarihi, Diyarbakır.

Halaçoğlu, Y.,1988. Adıyaman DİA., C.1, İstanbul, ss.377-379.

Halaçoğlu Y., 1998. XIV-XVII. yüzyıllarda Osmanlı devlet teşkilatı ve sosyal yapı, TTK Yay., Ankara, XII, ss. 222.

Hâlihazır Harita, 2013. Adıyaman Belediyesi İmar Müdürlüğü-

Halifeoğlu, F.M., Payaslı, O.G., 2017. Geleneksel Diyarbakır Evlerinde yapım tekniği ve malzemede koruma sorunları, Dicle Üniversitesi Mühendislik Dergisi, cilt: 8, sayı: 2, Diyarbakır.

Kafesçioğlu, R., 1949. Orta Anadolu'da köy evlerinin yapısı. İTÜ Matbaası, İstanbul.

Kanadıkırık, İ., 2005. 260 numaralı Hısn-ı Mansûr (Adıyaman) kadı sicilinin 1.-122. sahifelerinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Kuban, D., 1990. Mimarlık kavramları, YEM Yayınevi, s: 36- 37, İstanbul.

Kurugöl, S., Küçük, S.G., 2015. Tarihi eserlerde demir malzeme kullanım ve uygulama teknikleri. Tarihi eserlerin güçlendirilmesi ve geleceğe güvenle devredilmesi sempozyumu 5, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Bildiriler Kitabı, s.521-526, 1-3 Ekim, Ankara.

Kuruyazıcı, H., 1997. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, (I), İstanbul, 20-21

Langston, C., Wong, F. K., Hui, E. C. ve Shen, L. Y. 2008. Strategic assessment of building adaptive reuse opportunities in Hong Kong. Building and environment, 43(10), s: 1709-1718.

Naumann, R. 1991. Eski Anadolu uygarlığı, ss: 47.

Sağır, M., 1999. Adıyaman eski askerlik şube binasının rölöve ve restorasyonu. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Saygılıer A., Kişisel görüşme, 2018.

Sözen, M.,Tanyeli, U., 1994. Sanat kavram ve terimleri sözlüğü, İstanbul, ss: 138.

Sucu, M., 1985. Adıyaman ili ve ilçeleri. Önder Matbaası, ss:138.

ŞEŞEN, R. 1997. Haçlı seferleri sırasında Güneydoğu Anadolu Bölgesinin siyâsî ve sosyal durumu, haçlılarla yapılan mücadeleye katkısı, uluslar arası haçlı seferleri sempozyumu 23-25 Haziran, İstanbul. s: 33-45.

ORHONLU, C.1987. Osmanlı İmparatorluğunda aşiretlerin iskânı, Eren Yayınevi, İstanbul, XX, ss: 152.

Öz, İ., 2014. Diyarbakır Mar Petyum Keldani Kilisesi restorasyon önerisi. Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Öztürk, Ö., Uludağ, C., 2007. Tescil Fişi, ŞKVKK.

Tahran, M.T., 1975. Urartu Merkezleri'nde meydana çıkarılan kerpiç mimarinin korunması ve onarımı hakkında öneriler, MTRE Bülteni, 46, İstanbul.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2011, İnşaat teknolojisi restorasyon projesi 581msp065, Ankara.

Temel, B., 2006. Kişisel fotoğraf arşivi.

Tuncer, O. C., 1985. Rölöve ve restorasyon, D. Ü. Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Yayınları, Diyarbakır.

Toprak, S.V., 2018. 1835 tarihli nüfus sayımına göre XIX. yüzyılın ilk yarısında Hısnımansur (Adıyaman), Adıyaman Üniversitesi Yayınları, ss: 331.

Yaldız, E., Yılmaz, Ü. S.,Yavuz, G. 2011. Tarihi taş yığma konutların güçlendirilmesinde kullanılan yöntemler: Ürgüp İbrahim Paşa Köyünden bir konut örneği. Engineering Sciences, Yaldız 6(4), 1033-1052.

Yüzgül S., Sakıbın Köşkü Restorasyon Projesi

Yurt Ansiklopedisi, 1981.

İnternet Kaynakları

URL-1: http://www.adiyaman.gov.tr/idari-durum-, 2019

URL- 2: http://www.nemrut.org.tr/adiyaman.html 2019. Erişim Tarihi: 10.12.2015

URL-3: www.facebook.com/adiyamanlilar/. Erişim Tarihi : 09.12.2015

URL-4: http://www.adiyaman.bel.tr/icerik/9-24-67-Kale-Projesi.html. Erişim Tarihi: 12.05.2014

URL- 5: http://www.eba.gov.tr/. Erişim Tarihi: 05.02.2018

URL-6: https://www.resimler.tv/resim791.htm ,2019. Erişim Tarihi: 10.02.2015

URL-7: Fırat, A., Restorasyon ders notları. https://www.restorasyonforum.com/ders-notlari-sunumlar/metal-(ders-notu)/. Erişim Tarihi: 09.11.2019

URL-8: https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14268/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi- sozlesmesi.html. Erişim Tarihi: 03.12.2019

URL-9: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/-ICOMOSTR_0885391001496825356.pdf. Erişim Tarihi: 14.12.2019

URL-10: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf. Erişim Tarihi: 03.12.2019

URL-11: http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Amsterdam-Bildirgesi%2C-COE%2C-1975-ZA.pdf. Erişim Tarihi: 03.12.2019

URL-12: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf. Erişim Tarihi: 03.12.2019

URL-13: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf. Erişim Tarihi: 03.12.2019

URL-14: http://www.letoon.com.tr/ibix/tarihi-eserlerde-yuzey-temizligi/. Erişim Tarihi: 03.12.2019

URL-15: https://www.restorasyonforum.com/kagir/tas-eser-yuzey-temizligi/?PHPSESSID=l32mmu5b00e0udqtgns1i9ekk2. Erişim Tarihi: 03.12.2019

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı **:** Burcu Görmez Eren

Doğum Tarihi ve Yeri **:** 08.01.1989 Adıyaman

Yabancı Dili **:** İngilizce

E-posta **:** burcugormez@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece Alan	**Okul/Üniversite**	**Mezuniyet Y.**
Y. Lisans: Mimarlık	Dicle Üniversitesi (DİYARBAKIR)	2020
Lisans: Mimarlık	Çukurova Üniversitesi (ADANA)	2012
Lise :	Adıyaman Anadolu Lisesi (ADIYAMAN)	2006

İŞ TECRÜBESİ

Erba Yönetim, Mühendislik, İnşaat San. Tic. Ltd. Şti. Tarsus/TARSU AVM Şantiyesi, 2011-2012

Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu, Şanlıurfa, 2012-2014

Adıyaman İl Sağlık Müdürlüğü,2014-Halen

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ İNTİHAL FORMU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
ADI VE SOYADI	Burcu GÖRMEZ EREN
ÖĞRENCİ NO	12808002
EĞİTİM – ÖĞRETİM YILI	2019-2020
YARIYIL	☒ Güz ☐ Bahar
ANABİLİM DALI	Mimarlık/Restorasyon
PROGRAM	Yüksek Lisans
TEZ KONUSU	Adıyaman Halil Bilgiç Evi Restorasyon ve Koruma Çalışması
İNTİHAL RAPORU BİLGİLERİ	
RAPOR TÜRÜ	Tez Savunma Sınavı Sonrası
SAYFA SAYISI	237
BENZERLİK ORANI	%15
RAPORLAMA TARİHİ	20/01/ 2020

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, ana bölümler, sonuç ve tartışma kısımlarından oluşan toplam 237 sayfalık kısmına ilişkin, 20/01/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan intihal raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

☐Kabul/Onay sayfaları hariç,
☐Kaynakça hariç
☐Alıntılar hariç/dâhil
☐Diğer

Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Programlarda Tez Çalışması İntihal Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim. 20/01/2020

Burcu GÖRMEZ EREN

Doç.Dr.Fatma Meral HALİFEOĞLU **Tez Danışmanı** 20/01/2020	Doç.Dr.Türkan KEJANLI **Anabilim Dalı Başkanı** 20/01/2020

Formdaki bilgiler bilgisayar ortamında doldurulmalıdır. El yazısı ile doldurulan formlar geçersiz sayılmaktadır.

KGK-FRM-340/00